

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»**

**της Πράξης «ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ 2014-2018»
κωδ. ΟΠΣ 5000245**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Κωδικός εκπαιδευτικού υλικού:

Κωδικός Πιστοποίησης προγράμματος:

**ΥΠΟΕΡΓΟ: ΥΠΟΕΡΓΟ 3 «ΔΡΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»**

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ:

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ**

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μέλη Ομάδας

Συντονιστής/στρια:

Σπυριδούλα Βαρτελάτου

Σπυριδούλα Βαρτελάτου, Υπεύθυνη Προγραμμάτων του ΙΝ.ΕΠ./Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

Συγγραφείς:

Δρ. Γεράσιμος Καραμπελιάς

Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου

Δρ. Θεόδωρος Φούσκας

Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας, Διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, ερευνητής
με ειδίκευση στα θέματα μετανάστευση

Δρ. Αναστασία Χαλκιά

Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας, Προϊσταμένη Αυτοτελούς Κλιμακίου Ασύλου ΕΑΔΠΥΠ
Υπηρεσίας Ασύλου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

Αξιολογητές/τριες:

Δρ. Ξανθίπη Φουλίδη

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ελένη Σαμαρά

Υπεύθυνη Σπουδών και Έρευνας του ΙΝΕΠ/ΕΚΔΔΑ

Πίνακας Συντομογραφιών

EASO	Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO)
UNCHR	Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR)
ΔΟΜ	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.)
ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.)
ΚΥΤ	Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.)
ΥΠΥΤ	Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.)
FRONTEX	Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX)

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας Γραφημάτων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πίνακας Συντομογραφιών	3
Πίνακας Πινάκων	4
Πίνακας Γραφημάτων	4
 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.....	13
1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της διεθνούς μετανάστευσης: Τυπολογία μεταναστών.....	13
1.1. Βασικοί εισαγωγικοί ορισμοί.....	14
1.2. Είδη και τυπολογία μετανάστευσης.....	15
1.3. Προφίλ μεταναστευτικών πληθυσμών.....	16
Ερωτήσεις για σκέψη.....	18
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	19
2. Ιστορική διάσταση και παράγοντες μετανάστευσης Πληθυσμών/Χαρακτηριστικά κύριων περιοχών προέλευσης	19
2.1. Κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες.....	24
2.2. Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες	25
2.3. Περιβαλλοντικοί παράγοντες.....	25
Μελέτες Περίπτωσης.....	27
Ερωτήσεις για σκέψη.....	28
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.....	29
3. Μεταναστευτική Πολιτική της ΕΕ.....	29
3.1. Ο διεθνής διάλογος για τη μετανάστευση	29
3.1.1. Το παγκόσμιο Σύμφωνο για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση (GCM).....	29
3.1.2. Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες.....	30
3.2. Μετανάστευση στην ΕΕ: θεσμικό πλαίσιο, αρμοδιότητες, σχέσεις με τρίτες χώρες	31
3.2.1. Από τα ελάχιστα στα κοινά πρότυπα	38

3.2.2.	Αλληλεγγύη και δίκαιη κατανομή των ευθυνών	38
3.3.	Νομοθετικά κείμενα της ΕΕ περί της νόμιμης μετανάστευσης	39
3.4.	Η εξωτερική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ	42
3.4.1.	Η «Συνολική Προσέγγιση της Μετανάστευσης και της Κινητικότητας»	42
3.4.2.	Συμφωνίες επανεισδοχής	42
3.4.3.	Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας	43
3.4.4.	Η πολιτική διαχείρισης των συνόρων της ΕΕ	43
3.4.4.1.	Το κεκτημένο Σένγκεν για τα εξωτερικά σύνορα	44
3.4.4.2.	Κώδικας Συνόρων του Σένγκεν	44
3.4.4.3.	Το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS)	45
3.4.4.4.	Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας: Σύνορα και θεωρήσεις (TEA)	46
3.4.4.5.	Το σύστημα εισόδου/εξόδου (ΣΕΕ)	46
3.4.4.6.	Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex)	47
3.4.4.7.	Εξελίξεις στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ	48
3.3.4.8.	Διαλειτουργικότητα μεταξύ των συστημάτων πληροφοριών της ΕΕ στον τομέα των συνόρων	50
3.4.5.	Η πανδημία COVID-19	51
	Ερωτήσεις για σκέψη	53
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	54
4.	Θεσμικό Πλαίσιο Μετανάστευσης: Εθνική διάσταση	54
4.1.	Νόμιμη μετανάστευση	54
4.2.	Κατηγορίες και είδη αδειών διαμονής	55
4.3.	Κατηγορίες και είδη αδειών διαμονής	55
4.4.	Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη	59
4.5.	Κείμενα Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την Ένταξη	66
	Ερωτήσεις για σκέψη	69
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	70
5.	Διεθνής Προστασία, Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου και Πολιτική Ασύλου	70
	70	
5.1.	Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου	70

5.1.1. Οι πυλώνες του ΚΕΣΑ.....	71
5.2. Διεθνής Προστασία.....	73
5.2.1. Εθνική Νομοθεσία για τη Διεθνή Προστασία	75
Ερωτήσεις για σκέψη.....	77
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ	78
6. Μη διακριτική μεταχείριση και ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων	78
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	82
7. Συνθήκες εργασίας εργαζόμενων σε υπηρεσίες υποδοχής και ασύλου.....	82
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ	84
8. Προστασία προσωπικών δεδομένων αιτούντων άσυλο κατά τη δομημένη συνέντευξη.....	84
8.1. Προσωπικά δεδομένα - Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679	84
8.2. Συνέντευξη ασύλου.....	88
Άσκηση.....	99
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ	101
9. Η Ψυχική υγεία του προσωπικού των υπηρεσιών υποδοχής.....	101
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ	102
10. Διαχείριση εργασιακής εξουθένωσης (Burn out) σε προσωπικό που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των υπηρεσιών υποδοχής	102
10.1. Ορισμός και αιτίες	102
10.2. Πως εκδηλώνεται το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης	103
10.3. Συμπτώματα και ενδείξεις της επαγγελματικής εξουθένωσης	103
10.4. Θεωρητικά μοντέλα επαγγελματικής εξουθένωσης	105
10.5. Συνέπειες της επαγγελματικής εξουθένωσης.....	112
10.6. Burn-Out και εργαζόμενοι σε προσφυγικές δομές.	113
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ.....	116
11. Διαχείριση κρίσεων/Συγκρούσεων από προσωπικό που βρίσκεται στην πρώτη	

γραμμή υποδοχής.....	116
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ	121
12. Διαπολιτισμικότητα και Επικοινωνία στους χώρους Υποδοχής	121
12.1. Επικοινωνία	121
12.2. Πολιτισμός	123
12.3. Γλώσσα και Πολιτισμός.....	123
12.4. Διαπολιτισμική επικοινωνία	125
12.5. Προφορικός Λόγος: Λέξεις.....	126
12.6. Μη προφορικός λόγος: Kinesics.....	126
12.7. Μη προφορικός λόγος: Proxemics.....	128
12.8. Μη προφορικός λόγος: Χρόνος	128
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ.....	130
13. Γλώσσα/Επικοινωνία: Ο ρόλος της διερμηνείας στη διαπολιτισμική επικοινωνία	130
13.1. Καλές Πρακτικές σε ΗΒ και Γαλλία	133
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	136
14. Καλές πρακτικές Βιωματικές ασκήσεις διαπολιτισμικής επικοινωνίας	136
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ.....	144
15. Κρατικοί και Ευρωπαϊκοί Φορείς και διεθνείς οργανισμοί που συμμετέχουν στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών.....	144
15.1. Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης.....	144
15.1.1. I. Άφιξη στο Κέντρο Υποδοχής ή στην Κινητή Μονάδα μετά τη σύλληψη από Αστυνομία/Λιμενικό	146
15.1.2. II. Καταγραφή και Ιατρικός Έλεγχος	147
15.1.3. III. Παραπομπή σε διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας	147
15.1.4. IV. Περαιτέρω παραπομπή και μετακίνηση	147
15.1.5. Ταυτοποίηση Ευαλωτότητας	147
15.1.6. Ασυνόδευτα Ανήλικα.....	148

15.2. Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.)	149
15.2.1. Κ.Υ.Τ. Χίου	149
15.2.2. Κ.Υ.Τ. Σάμου.....	150
15.2.3. Κ.Υ.Τ. Λέρου.....	150
15.2.4. Κ.Υ.Τ. Κω.....	150
15.2.5. Κ.Υ.Τ. Μυτιλήνης.....	150
15.2.6. Κ.Υ.Τ. Φυλάκιο	151
15.3. Δομές Φιλοξενίας/Προσωρινής Υποδοχής	151
15.4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.....	152
15.5. Ελληνική Αστυνομία	153
15.6. Λιμενικό.....	153
15.7. Υπηρεσία Ασύλου.....	154
15.8. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO)	154
15.9. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR)...	155
15.10. Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)	156
15.11. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX) .	157
15.12. EUROPOL	159
15.13. UNICEF	159
15.14. Γιατροί Χωρίς Σύνορα (Médecins Sans Frontières/MSF).....	159
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ	161
16. Ο ρόλος των ΜΚΟ στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών.....	161
16.1. ΜΕΤΑδραση – Δράση για τη Μετανάστευση & την Ανάπτυξη	161
16.2. PRAKSIS	162
16.3. Γιατροί του Κόσμου.....	164
16.4. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ).....	165
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ.....	167
17. Καλές πρακτικές – Βιωματικές Ασκήσεις στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών	167

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

18. Αξιολόγηση γνώσεων και δεξιοτήτων συμμετεχόντων**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Βιβλιογραφία 169

Ξενόγλωσση 169

Ελληνόγλωσση 175

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προ τετραετίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε μια εξαιρετική πρόκληση, όταν περίπου δύο εκατομμύρια άνθρωποι έφτασαν στις ακτές της σε διάστημα δύο ετών, αναζητώντας καταφύγιο ή μια νέα ζωή, διακινδυνεύοντας συχνά τη ζωή τους για να αποφύγουν τον πόλεμο, την πολιτική καταπίεση ή τη φτώχεια. Αντιμέτωπη με την ανθρώπινη τραγωδία που εκτυλισσόταν στη Μεσόγειο, η ΕΕ ανέλαβε ταχεία και αποφασιστική δράση για την αποτροπή της απώλειας ζωών στη θάλασσα. Από το 2015, η Ελλάδα αντιμετωπίζει τον μεγαλύτερο αριθμό αφίξεων αιτούντων άσυλο προσφύγων και μεταναστών των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με το Ν. 4636/2019 (ΦΕΚ Α 01/11/2019, αρ. φ. 169) «Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις», στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης υποβάλλονται όλοι οι υπήκοοι τρίτων χωρών και οι ανιθαγενείς, που εισέρχονται χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στη χώρα ή διαμένουν χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στην Ελλάδα και δεν αποδεικνύουν την ιθαγένεια και την ταυτότητά τους με έγγραφο δημόσιας αρχής. Τα πρόσωπα αυτά οδηγούνται άμεσα με ευθύνη των αστυνομικών ή λιμενικών αρχών που επιλαμβάνονται αρμοδίως, σε Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Η μεταφορά μπορεί να πραγματοποιηθεί και με μέριμνα της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σε περίπτωση αδυναμίας των αρμόδιων αστυνομικών ή λιμενικών αρχών. Το αρμόδιο προσωπικό διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαχείριση αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών, ενώ μπορούν να συμβάλλει πολύ ουσιαστικά και στη περαιτέρω διαδικασία. Η Υπηρεσία Ασύλου σε συνεργασία με τις αρχές που δραστηριοποιούνται σε σημεία αναφοράς ή με πιστοποιημένες οργανώσεις, μεριμνά για την παροχή της πληροφόρησης σχετικά με τη δυνατότητα υποβολής αίτησης διεθνούς προστασίας. Η ίδια η διαδικασία της προσωπικής συνέντευξης του/της αιτούντος/αιτούσας (βλ. Άρθρα 14 έως 17 και 34 της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ

στο Ν. 4636/2019) και οι αποφάσεις επί των αιτήσεων διεθνούς προστασίας θα πρέπει να πραγματοποιούνται μετά από εμπεριστατωμένη, αντικειμενική και αμερόληπτη εξέταση απαιτούν συλλογή, αξιολόγηση και τήρηση συγκεκριμένων και πληροφοριών σχετικά με την πολιτική, κοινωνική, οικονομική, καθώς και τη γενική κατάσταση που επικρατεί στις χώρες προέλευσης των αιτούντων (χώρες καταγωγής, χώρες προηγούμενης συνήθους διαμονής, χώρες μέσω των οποίων διήλθαν κ.λπ.), ενώ το προσωπικό που εξετάζει και αποφασίζει για τις αιτήσεις ή εισηγείται για τη λήψη αποφάσεων, να γνωρίζει την εθνική και διεθνή νομοθεσία και τη νομολογία περί διεθνούς προστασίας.

Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται αναγκαία η βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων του και η συνεχή επιμόρφωση του αρμόδιου προσωπικού. Οι υπάλληλοι που υπηρετούν στις αρμόδιες υπηρεσίες για τη διαχείριση των μεγάλων μεταναστευτικών ροών και το συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό των προσφύγων που εγκαθίστανται στην Ελλάδα. Το σεμινάριο στοχεύει στο: α) Να συμπληρώσει και να ενισχύσει την αποσπασματική γνώση του προσωπικού, να συγκεντρώσει. β) Να παρέχει όλες τις απαραίτητες γνώσεις που αφορούν το νομικό πλαίσιο/νομοθεσία και των διεθνών διαδικασιών/πρακτικών που αφορούν τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών στα κέντρα υποδοχής. γ) Να καταρτίσει επαρκώς με τεχνικές και κοινωνικές δεξιότητες τους δημοσίους υπαλλήλους που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή υποδοχής. δ) Να παρέχει τις πληροφορίες που είναι κρίσιμες για την υποστήριξη και προστασία των υπαλλήλων σε ατομικό/προσωπικό επίπεδο. ε) Επίσης, η ευαισθητοποίηση και η ενεργοποίησή των αρμόδιων υπαλλήλων ως προς τη δική τους συμβολή κρίνεται αναγκαία.

Το εν λόγω επιμορφωτικό πρόγραμμα στοχεύει σε όλα τα παραπάνω, ενώ ταυτόχρονα φιλοδοξεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των γνώσεων των επιμορφούμενων για τα χαρακτηριστικά των αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών μέσα από κοινωνιολογικά εργαλεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Θεωρητικές προσεγγίσεις της διεθνούς μετανάστευσης: Τυπολογία μεταναστών

Η Ευρώπη γνώρισε καταστροφές και πολέμους που συνέβαλαν στην μετακίνηση του πληθυσμού τόσο στο εσωτερικό της όσο και προς άλλα μέρη του κόσμου, με αποτέλεσμα να αποτελέσει, ειδικά κατά τον Μεσοπόλεμο, βασικό τόπο αποστολής μεταναστών στις ΗΠΑ, τον Καναδά την Αυστραλία αλλά και στο Βέλγιο, τη Γερμανία και τον Καναδά¹. Ωστόσο, τον 20^ο αιώνα, η Ευρώπη δέχθηκε μεταναστευτικό πληθυσμό από άλλες χώρες αλλά παράλληλα έλαβαν μεγάλες μετακινήσεις και στο εσωτερικό της από τη μία ευρωπαϊκή χώρα στην άλλη. Ειδικότερα, εκτιμάται ότι η Ευρώπη βίωσε τέσσερις προσφυγικές ‘κρίσεις’ ως εξής:

1η προσφυγική κρίση: Η στροφή προς τους συνοριακούς ελέγχους, τις ποσοτώσεις, τις εξετάσεις αλφαριθμητισμού και τα παρόμοια επιταχύνθηκε από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Ρωσική Επανάσταση του 1917, η οποία δημιούργησε την πρώτη κρίση προσφύγων στην Ευρώπη. Μεταξύ 1914 και 1922, ίσως δημιουργήθηκαν πέντε εκατομμύρια πρόσφυγες· και το 1923 η «ανταλλαγή πληθυσμών» μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας είδε 1,7 εκατομμύρια ανθρώπους να κινούνται προς τις δύο κατευθύνσεις.

2η προσφυγική κρίση: Μέχρι τον Μάιο του 1945 υπήρχαν πάνω από 40 εκατομμύρια πρόσφυγες στην Ευρώπη, άστεγοι, ξεριζωμένοι και σε κίνηση.

3η προσφυγική κρίση: Η διάλυση του σοβιετικού μπλοκ και οι πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία· πόλεμοι από δυτικές δυνάμεις στο Ιράκ και το Αφγανιστάν, οι οποίοι κατέστησαν τις δύο αυτές χώρες τις μεγαλύτερες χώρες ‘παραγωγής’ προσφύγων· Οι επίθεση 9/ 11 και ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» που πυροδότησε ένα κύμα νέων προσπαθειών για τον περιορισμό, τον έλεγχο και την άρνηση εισόδου.

4η προσφυγική κρίση: χρονολογείται από περίπου το 2011, με αύξηση το 2014-15. Οι συνιστώσες της περιλαμβάνουν τον πόλεμο στη Συρία αποτυχημένα ή εύθραυστα κράτη στη Λιβύη, το Αφγανιστάν, το Ιράκ, τη Σομαλία, το Σουδάν και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό.

¹ Neumayer, E. (2005) “Bogus Refugees? The Determinants of Asylum Migration to Western Europe”, *International Studies Quarterly*, 49/3:389-409.

1.1. Βασικοί εισαγωγικοί ορισμοί²

1. Μετανάστης/στρια³

Ένας όρος ομπρέλα, που δεν ορίζεται στο διεθνές δίκαιο, και αντανakλά την κοινή λαϊκή κατανόηση ενός ατόμου που απομακρύνεται από τον τόπο συνήθους διαμονής του, είτε εντός μιας χώρας ή πέραν των διεθνών συνόρων, προσωρινά ή μόνιμα, και για διάφορους λόγους. Ο όρος περιλαμβάνει μια σειρά από σαφώς καθορισμένες νομικές κατηγορίες ατόμων, όπως μετανάστες εργάτες; άτομα των οποίων οι συγκεκριμένοι τύποι κινήσεων ορίζονται νομικά, όπως παράτυποι μετανάστες · καθώς και αυτά των οποίων η κατάσταση ή τα μέσα κίνησης δεν καθορίζονται συγκεκριμένα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, όπως οι διεθνείς φοιτητές.

2. Μετανάστης/στρια σε παράτυπη κατάσταση

Ένα άτομο που κινείται ή έχει μετακινηθεί σε διεθνή σύνορα και δεν είναι εξουσιοδοτημένο να εισέλθει ή να παραμείνει σε ένα κράτος σύμφωνα με το το δίκαιο αυτού του κράτους και τις διεθνείς συμφωνίες στις οποίες αυτό το κράτος είναι μέρος.

3. Μετανάστης σε τυπική κατάσταση

Ένα άτομο που κινείται ή έχει μετακινηθεί σε διεθνή σύνορα και είναι εξουσιοδοτημένο να εισέλθει ή να παραμείνει σε κράτος σύμφωνα με το το δίκαιο αυτού του κράτους και τις διεθνείς συμφωνίες στις οποίες αυτό το κράτος είναι κόμμα.

4. Πρόσφυγας/ισσα

Το άτομο που αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του λόγω συγκρούσεων ή διώξεων. Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951, πρόσφυγας θεωρείται το άτομο το οποίο «λόγω δικαιολογημένου φόβου διώξεως για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας/εθνότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια και δεν μπορεί - ή εξαιτίας αυτού του φόβου

² Βλ. IOM, Glossary on migration, No34, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Master Glossary of Terms*, June 2006, Rev.1, available at: <https://www.refworld.org/docid/42ce7d444.html>

³ Σχετικά με τον όρο πρόσφυγας/μετανάστης βλ. [‘Πρόσφυγας’ ή ‘μετανάστης’ – Ποιος όρος είναι ο σωστός; – UNHCR Greece](#)

δεν επιθυμεί - να απολαμβάνει την προστασία της χώρας αυτής» (*Υπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες*)

5. Εσωτερικά εκτοπισμένα άτομα

Άτομα ή ομάδες ατόμων που έχουν αναγκαστεί ή υποχρεωθεί να φύγουν ή να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους ή τους τόπους συνήθους διαμονής τους, ως αποτέλεσμα ή προκειμένου να αποφευχθούν οι επιπτώσεις συγκρούσεων, καταστάσεων γενικευμένης βίας, παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φυσικών ή ανθρωπογενών καταστροφών και δεν έχουν διασχίσει τα διεθνώς αναγνωρισμένα κρατικά σύνορα.

6. Μικτή μετανάστευση / μικτές ροές

Μετακίνηση κατά την οποία πολλοί άνθρωποι ταξιδεύουν μαζί, γενικά με ακανόνιστο τρόπο, χρησιμοποιώντας τις ίδιες διαδρομές και μεταφορικά μέσα, αλλά για διαφορετικούς λόγους. Άτομα που ταξιδεύουν ως μέρος των μικτών κινήσεων έχουν διαφορετικές ανάγκες και προφίλ και μπορεί να περιλαμβάνουν αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες, θύματα εμπορίας ανθρώπων, ασυνόδευτα / χωρισμένα παιδιά και μετανάστες σε παράτυπη κατάσταση.

1.2. Είδη και τυπολογία μετανάστευσης

Τα είδη της μετανάστευσης μπορούν να διακριθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες⁴:

Εσωτερική / εξωτερική μετανάστευση: η πρώτη πραγματοποιείται εντός των ορίων ενός κράτους ενώ η δεύτερη πέραν των ορίων του κράτους. **Εκούσια / αναγκαστική μετανάστευση:** η πρώτη συντελείται βάσει της ελεύθερης βούλησης του ατόμου ενώ η δεύτερη για λόγους δίωξης. **Προσωρινή / μόνιμη μετανάστευση:** η πρώτη αφορά ένα ορισμένο χρονικό διάστημα και μπορεί να είναι κυκλική ή εποχιακή και η δεύτερη είναι αβέβαιης χρονικής διάρκειας. Συνήθως η μετανάστευση που διαρκεί κάτω από ένα έτος χαρακτηρίζεται ως προσωρινή ενώ η μετανάστευση που διαρκεί άνω του ενός έτος χαρακτηρίζεται ως μόνιμη. Σήμερα, ωστόσο, τα όρια μεταξύ της μίας ή της άλλης κατηγορίας γίνονται όλο και πιο ρευστά ακολουθώντας μεταβλητότητα των σύγχρονων κοινωνιών με αποτέλεσμα συχνά να παρατηρείται η

⁴ Βλ. Πουλοπούλου, Η.Ε. (1986) Προβλήματα μετανάστευσης και παλιννόστησης, Ινστιτούτο Μελέτης της Ελληνικής Οικονομίας, Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών, Αθήνα, Green, N.L. (2004) Οι δρόμοι της μετανάστευσης, Σαββάλλας, Αθήνα, Γκόλντιν, Ι., Κάμερον, Τ., Μαπαρτζάν, Μ. (2013) Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα.

μετάβαση των προσώπων από την μία κατηγορία στην άλλη, αναλόγως τις αλλαγές στη χώρα καταγωγής τους, στην ατομική τους κατάσταση και στην αγορά εργασίας. Βασικό επίσης διάκριση συνιστά η κατοχή νομιμοποιητικών εγγράφων για την παραμονή στα όρια ενός κράτους και υπό αυτή την έννοια η μετανάστευση διακρίνεται σε νόμιμη και παράτυπη.

1.3. Προφίλ μεταναστευτικών πληθυσμών

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2019)⁵ **το προφίλ του μεταναστευτικού πληθυσμού** προσδιορίζεται ως εξής: *Ο αριθμός των νόμιμα διαμενόντων στη χώρα μεταναστών και μεταναστριών ανέρχεται στα 523.715 άτομα, ενώ ο αριθμός των αιτούντων άσυλο είναι 137.1556. Οι κύριες χώρες προέλευσης/καταγωγής των μεταναστών και μεταναστριών είναι η Αλβανία, χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. (Γεωργία, Ουκρανία, Ρωσία, Αρμενία) και ασιατικές χώρες όπως το Πακιστάν, η Ινδία, οι Φιλιππίνες και το Μπανγκλαντές, ενώ μικρότερος αριθμός προέρχεται από χώρες της Ευρώπης (Σερβία), της Β. Αφρικής (κυρίως Αίγυπτος), της Μέσης Ανατολής (κυρίως Συρία) και την Κίνα. Οι αιτούντες/αιτούσες διεθνούς προστασίας προέρχονται κυρίως από τη Μέση Ανατολή (Συρία, Ιράν, Ιράκ), ενώ μικρότεροι αριθμοί είναι από εμπόλεμες χώρες της Αφρικής. Αναφορικά με την ηλικία, οι μετανάστες και οι μετανάστριες που διαβιούν στην Ελλάδα είναι στη μικρή πλειοψηφία τους άνω των 40 ετών (50,29%) και έχουν περισσότερα παιδιά από τους γηγενείς. Ορισμένες μεταναστευτικές ομάδες αποτελούνται σχεδόν εξ' ολοκλήρου (Πακιστάν) ή σε μεγάλο ποσοστό (Αίγυπτος, Ινδία) από άνδρες, ενώ σε άλλες κυριαρχούν οι γυναίκες (Ουκρανία, Γεωργία, Ρωσία, Μολδαβία και Φιλιππίνες). Οι ομάδες που χαρακτηρίζονται από ισορροπία μεταξύ των φύλων είναι εκείνες που μεταναστεύουν. Η «δεύτερη γενιά» μεταναστών και μεταναστριών βρίσκεται ήδη σε παραγωγική ηλικία, πολλοί έχουν πολιτογραφηθεί, ενώ ικανός αριθμός τους μεταναστεύει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως οι συνομήλικοι/-ές τους Έλληνες και Ελληνίδες σε αναζήτηση εργασίας, λόγω των υψηλών ποσοστών ανεργίας. Η χωρική κατανομή των μεταναστών και των μεταναστριών ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό την τάση υπερσυγκέντρωσης στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Θεσσαλονίκη) και ειδικότερα σε σχετικά υποβαθμισμένες και φτηνές περιοχές στο κέντρο των πόλεων για λόγους που άπτονται της εύκολης πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Η παρουσία των μεταναστών και των μεταναστριών σε αγροτικές περιοχές υπήρξε σημαντική λόγω των αναγκών της*

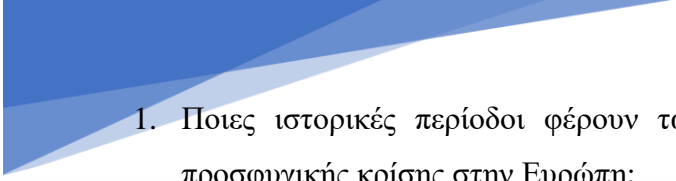
⁵ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Ιούλιος 2019, [B6.-Εθνική-Στρατηγική-2019.pdf \(migration.gov.gr\)](#)

γεωργικής παραγωγής, αλλά μειώνεται βαθμιαία, ενώ καταβάλλεται προσπάθεια διασποράς των δικαιούχων διεθνούς προστασίας στο σύνολο της επικράτειας.

Αναφορικά με τους **αιτούντες/ούσες άσυλο και δικαιούχους διεθνούς προστασίας**, σύμφωνα με την ίδια πηγή, η Ελλάδα υπήρξε σταθερά η τέταρτη ευρωπαϊκή χώρα σε αριθμό υποβληθείσων αιτήσεων διεθνούς προστασίας (μετά τη Γερμανία, την Ιταλία και τη Γαλλία, και πριν από χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία και η Ισπανία). Μάλιστα, μόνο μέσα στο τελευταίο τρίμηνο του 2017, υποβλήθηκαν 14.600 αιτήσεις ασύλου στη χώρα. Οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας που κατατέθηκαν στην Υπηρεσία Ασύλου το 2016 ανήλθαν σε 51.092. Ο ρυθμός υποβολής αιτήσεων διεθνούς προστασίας παρέμεινε σταθερά υψηλός το 2017, όπως καταδεικνύεται από τις 58.661 αιτήσεις ασύλου που υποβλήθηκαν στην Υπηρεσία Ασύλου κατά το περασμένο έτος⁷. Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, μόνο κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2017, οι υποβληθείσες αιτήσεις στη χώρα αυξήθηκαν κατά 2.200 συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2016.

Κατά το 2017, οι **πέντε κύριες χώρες καταγωγής των αιτούντων και αιτουσών διεθνούς προστασίας** κατά φθίνουσα σειρά πλήθους αιτήσεων ήταν: η Συρία (16.396 υποβληθείσες αιτήσεις, που συνιστούν ποσοστό 27,95% επί του συνόλου των αιτήσεων), το Πακιστάν (8.923 υποβληθείσες αιτήσεις, ποσοστό 15,21%), το Ιράκ (7.924 υποβληθείσες αιτήσεις, ποσοστό 13,5%), το Αφγανιστάν (7.567 υποβληθείσες αιτήσεις, ποσοστό 12,89%), και η Αλβανία (2.450 υποβληθείσες αιτήσεις, ποσοστό 4,17%). Επιπλέον, το ποσοστό αναγνώρισης δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε **πρώτο βαθμό εξέτασης** ανέρχεται για τους/τις Σύρους/Σύρες αιτούντες/αιτούσες σε 99,6%, για τους/τις Ιρακινούς/Ιρακινές σε 74% και για τους/τις Αφγανούς/Αφγανές αιτούντες/αιτούσες σε 67,5%. Παράλληλα, στις χώρες με ποσοστά αναγνώρισης δικαιούχων διεθνούς προστασίας χαμηλότερα του 2,5% συγκαταλέγονται το Πακιστάν, η Αλβανία και η Γεωργία.

Ερωτήσεις για σκέψη

-
1. Ποιες ιστορικές περίοδοι φέρουν τα χαρακτηριστικά της προσφυγικής κρίσης στην Ευρώπη;
 2. Ποιες είναι οι βασικές διακρίσεις μεταξύ τη έννοιας του μετανάστη/ της μετανάστριας και του /της πρόσφυγα;
 3. Από ποιες τρίτες χώρες φαίνεται, με βάση τα επίσημα στοιχεία, να έχει μετακινηθεί προσφυγικός/μεταναστευτικός πληθυσμός τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Ιστορική διάσταση και παράγοντες μετανάστευσης Πληθυσμών/Χαρακτηριστικά κύριων περιοχών προέλευσης

Η μετανάστευση δεν είναι ούτε σύγχρονο φαινόμενο ούτε περιορίζεται μόνο στην Ευρώπη. Σε όλη τη γνωστή ιστορία οι άνθρωποι μετακινούνταν κι έτσι παρόλες τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν άνοιξαν νέους ορίζοντες στην ανθρώπινη ανάπτυξη πριν από 50.000-60.000 χρόνια περίπου, όταν ο άνθρωπος εγκατέλειψε την Αφρική. Από τότε έως σήμερα η κίνηση δεν έχει σταματήσει, ειδικά εάν ληφθούν υπόψη και οι παράγοντες που προκάλεσαν τις εκάστοτε μετακινήσεις, οι οποίοι διακρίνονται από μεγάλη ποικιλία, όπως φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, πόλεμοι, συγκρούσεις, αναζήτηση τροφής ή και πλούτου, εξερεύνηση νέων τόπων κ.ά.⁶

Αναλυτικότερα ως προς τους παράγοντες μετανάστευσης πληθυσμών⁷ η παραδοσιακή αιτία των μετακινήσεων των προσφύγων - η δίωξη - είναι σήμερα ένας παράγοντας ανάμεσα σε μια σειρά δυνάμεων που κάνουν τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους. Η πλειονότητα των μαζικών μετακινήσεων σήμερα προκαλείται **από εσωτερικές συγκρούσεις και εθνοκάθαρση, γενοκτονία, θρησκευτική και πολιτιστική, εθνοτική/εθνική μισαλλοδοξία πολιτικές συγκρούσεις, κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και όλο και περισσότερο από πείνα που προκαλείται από τις συγκρούσεις και την κλιματική αλλαγή.**

Γενικότερα, η κλιματική αλλαγή και η αυξανόμενη εμφάνιση περιβαλλοντικών καταστροφών είναι πιθανό να είναι οι σημαντικότερες αιτίες εκτοπισμού τις επόμενες δεκαετίες. Σε τμήματα της Ασίας και της Αφρικής, η υπερθέρμανση του πλανήτη, οι ανερχόμενες θάλασσες, οι βίαιες καταιγίδες και η κλιματική αλλαγή έχουν προκαλέσει πλημμύρες και ξηρασίες και εντάσεις μεταξύ ποιμένων και αγροτών και άλλων λόγω της μείωσης των εθνικών πόρων όπως το νερό, φαγητό και βοσκή. Αν δεν αντιμετωπιστεί, αυτές οι εντάσεις θα προωθήσουν περαιτέρω συγκρούσεις και εκτοπισμούς τώρα και στο μέλλον.

Ομοίως, η **δυσκολία οικοδόμησης ανθεκτικών και ανταποκρινόμενων κρατικών δομών** στο πλαίσιο των βαθιών εθνοτικών διχασμών και της οικονομικής

⁶ Γκόλντιν, Ι., Κάμερον, Τ., Μαπαρτζάν, Μ. (2013) Αυτοί δεν είναι σαν εμάς. Το παρελθόν και το μέλλον της μετανάστευσης, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, σσ. 23-47.

⁷ Βλ. Loescher, G. (2021) Refugees: a very short introduction, Oxford University Press.

ανισότητας έχει οδηγήσει σε μεγάλο μέρος των εσωτερικών συγκρούσεων και της πολιτικής αστάθειας που βιώνουν σήμερα πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Επιπλέον, οι διεθνείς τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν αναπτυχθεί σε αυτά τα πλαίσια αστάθειας και πολλαπλασιάστηκαν τα τελευταία χρόνια. Έχουν εκτοπίσει σκόπιμα και βάνανσα ολόκληρες μειονοτικές και θρησκευτικές κοινότητες σε χωριά και πόλεις σε όλη τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία. Τέλος, η βία και ο εκφοβισμός των συμμοριών, ιδιαίτερα στην Κεντρική και Νότια Αμερική και σε άλλες περιοχές του κόσμου, οδήγησαν στην εξορία όλο και περισσότερους ανθρώπους.

Ο πολλαπλασιασμός των εσωτερικών συγκρούσεων που χαρακτηρίζονται από ισχυρές εθνοτικές, θρησκευτικές και κοινοτικές εχθροπραξίες, οι ενέργειες των πολέμαρχων και η ευρεία διαθεσιμότητα μικρών όπλων και άλλων μέσων βίας αποτελούν τεράστια ώθηση για στρατιωτικοποίηση και συγκρούσεις στον Παγκόσμιο Νότο και σε άλλα μέρη του κόσμου. Οι μαχητές χρησιμοποιούν επίσης τακτικά μέσα τρόμου και βασανιστηρίων, ρατσισμού, μισογυνίας, δουλείας και ακραίων συμπεριφορών, όπως μαζικές δολοφονίες και πράξεις τρόμου, για να κατακτήσουν τους αντιπάλους τους και να εξαλείψουν ολόκληρες θρησκευτικές ή εθνοτικές ομάδες.

Συνέπεια αυτής της βίας, υπήρξε η επίταση των λεγόμενων **περίπλοκων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης που συνδυάζουν εσωτερικές συγκρούσεις με εκτοπισμό ανθρώπων μεγάλης κλίμακας**. Οι σημερινές κρίσεις για τους πρόσφυγες χαρακτηρίζονται από απειλητικές για τη ζωή ελλείψεις σε φαγητό και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Οι μαχητές χρησιμοποιούν συνήθως την πείνα και την επισιτιστική ανασφάλεια ως όπλα πολέμου. Τα παιδιά και άλλοι ευάλωτοι άνθρωποι πλήττονται περισσότερο από τέτοιες ελλείψεις, ιδίως όταν χρησιμοποιούνται ευρέως ως όπλα. Πείνα προκύπτουσα από συγκρούσεις στην Υεμένη, τη Συρία, το Νότιο Σουδάν, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, μεταξύ άλλων κρατών, έχουν σκοτώσει εκατοντάδες χιλιάδες ευάλωτα παιδιά και ηλικιωμένους και άλλους σε χωριά, πόλεις και χώρες κάτω επίθεση.

Η ανωτέρω συνθήκη δημιουργεί μεταναστευτικές προσφυγικές ροές που τείνουν να καθιστούν δύσκολη τη διαχείρισή τους. Ωστόσο, το εκάστοτε σύστημα ασύλου δεν έχει τη δικαιοδοσία να αντιμετωπίζει τις ρίζες των συγκρούσεων και των ανισοτήτων. Αντ' αυτού, στηρίζεται σε οργανισμούς όπως το Συμβούλιο Ασφαλείας

των Ηνωμένων Εθνών και σε άλλους περιφερειακούς φορείς. Λαμβάνοντας υπόψη το δυσεπίλυτο των παραγόντων μετακίνησης και τη διάρκειά τους στο χρόνο, είναι προφανές ότι οι λόγοι που συμβάλλουν στις μετακινήσεις του πληθυσμού επιδρούν σε άλλα σημεία του πλανήτη, εκεί, δηλαδή, που καταφεύγει ο μετακινούμενος πληθυσμός για να σωθεί ή και να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής του. Υπάρχει δηλαδή ένας κύκλος αέναης μετατόπισης όχι μόνο του πληθυσμού αλλά και των επιπτώσεων που προκύπτουν από τις αιτίες της μετανάστευσης.

Οι περισσότερες μετακινήσεις προσφύγων και εσωτερικοί εκτοπισμοί δεν προκαλούνται πλέον από ιδεολογικές συγκρούσεις μεταξύ κρατών, όπως ήταν κατά τον Ψυχρό Πόλεμο. Αντίθετα, οι περισσότερες είναι πλέον συνέπεια εθνικών, εθνοτικών και θρησκευτικών συγκρούσεων, καθώς και **βίας και μισαλλοδοξίας**. Σχεδόν όλες οι συγκρούσεις που δημιουργούν πρόσφυγες που συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο βρίσκονται εντός των κρατών και όχι μεταξύ τους. Πολύ λίγα σύγχρονα κράτη είναι εθνικά ομοιογενή, καθώς περίπου 5.000 εθνοτικές ομάδες και πάνω από 8.000 γλώσσες υπάρχουν στον κόσμο σήμερα. Μόνο η Αιθιοπία, με πληθυσμό 105 εκατομμυρίων ανθρώπων, φιλοξενεί περισσότερες από ογδόντα εθνοτικές ομάδες. Μερικές από τις μεγαλύτερες εθνοτικές μειονότητες στην Αιθιοπία έχουν προσπαθήσει να δημιουργήσουν εθνοτικά καθαρούς θύλακες οδηγώντας μειονότητες από τα σπίτια τους. Για παράδειγμα, περίπου 1,4 εκατομμύρια από τις μικρότερες εθνοτικές ομάδες έχουν μεταφερθεί από τα εδάφη τους τα τελευταία χρόνια.

Στις περισσότερες χώρες σήμερα, εθνοτικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί ανταγωνισμοί μεταξύ διαφορετικών ομάδων ανθρώπων, όπως μεταξύ Ρονχίγια Μουσουλμάνων και Βιρμανών Βουδιστών στη Μιανμάρ, Χούτου και Τούτσι στο Μπουρούντι και Ρουάντα, Ταμίλ και Σινχαλέζους στη Σρι Λάνκα, μεταξύ Σουνιτών και Σιίτων Μουσουλμάνων σε μεγάλο βαθμό στη Μέση Ανατολή και μεταξύ χριστιανών και Εβραίων και Μουσουλμάνων απεικονίζουν τις τοπικές αιτίες πολλών ξεριζωμών και διώξεων. Τα τελευταία χρόνια, άτομα που υποστηρίζουν την υπεροχή της λευκής φυλής έχουν σκοτώσει και τραυματίσει Μεξικανούς μετανάστες στο Τέξας και το Οχάιο, Εβραίους σε συναγωγές στο Μέριλαντ, Μουσουλμάνους σε τζαμιά στη Νέα Ζηλανδία και τη Σρι Λάνκα, και σε πολλές άλλες τοποθεσίες. Στην Κίνα, θρησκευτικές και εθνοτικές μειονότητες όπως ο μουσουλμανικός πληθυσμός των Ουιγούρων στην επαρχία Σινγιάνγκ, οι βουδιστές στο Θιβέτ και άλλες εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες, διώκονται και υφίστανται μαζική κράτηση και διώξεις από τις Κινεζικές Αρχές.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, τα στρατόπεδα προσφύγων στο Πακιστάν, την Ονδούρα, την Ταϊλάνδη και την Καμπότζη αποτέλεσαν τη βάση των λεγόμενων «προσφύγων πολεμιστών» που οπλισμένοι από όμορες χώρες ή από χώρες σε άλλες ηπείρους προκάλεσαν μακροχρόνιες συγκρούσεις, οι οποίες δημιούργησαν τεράστιο αριθμό προσφύγων, πολλοί από τους οποίους παραμένουν στην εξορία σήμερα. Διαπιστώνεται έτσι μία **μεταβαλλόμενη φύση των συγκρούσεων**. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, **νέες συγκρούσεις** εμφανίστηκαν σε πολλές περιοχές του Παγκόσμιου Νότου, με αποτέλεσμα εκατομμύρια περισσότερους πρόσφυγες. Ελλείπει αποτελεσματικής οικοδόμησης της ειρήνης στη Σομαλία, το Σουδάν, το Αφγανιστάν και αλλού, αυτοί οι πρόσφυγες συνεχίζουν να ζουν στην εξορία σήμερα. Οι περισσότεροι πρόσφυγες και εκτοπισμένοι σήμερα αντιμετωπίζουν μια ατελείωτη εξορία που συνεπάγεται μια σειρά κινήσεων από το ένα μέρος στο άλλο ή παραμένουν εγκλωβισμένοι σε μεγάλους καταυλισμούς προσφύγων ή των αστικών παραγκουπόλεων, κυρίως στον Παγκόσμιο Νότο.

Ακόμη και οι σύγχρονες συγκρούσεις είναι μακροχρόνιες και παρατεταμένες. Ο πόλεμος στη Συρία, για παράδειγμα, μαίνεται για πάνω από εννέα χρόνια και μέχρι το τέλος του 2019 περισσότεροι από 6,6 εκατομμύρια άνθρωποι είχαν εγκαταλείψει τη χώρα, ενώ εκατομμύρια εκτοπίστηκαν εσωτερικά. Παρατεταμένες καταστάσεις προσφύγων υπάρχουν επίσης στο Αφγανιστάν, την Υεμένη, το Νότιο Σουδάν και τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (ΛΔΚ), μεταξύ πολλών άλλων χωρών. Ορισμένες ομάδες προσφύγων, όπως οι Ροχίνγκια, εκδιώχθηκαν βίαια, βάνανυσα και επανειλημμένα από τα χωριά τους στο κράτος Ρακίν στη Μιανμάρ σε διαδοχικές μαζικές εξόδους σε γειτονικά Μπαγκλαντές και χώρες στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία τις δεκαετίες του 1970, 1990 και πρόσφατα το 2017. Οι ανωτέρω περιπτώσεις είναι ίσως περισσότερο γνωστές, ωστόσο υπάρχουν και λιγότερο γνωστές όπως οι πρόσφυγες Σαχράουι. Το 1975, οι πρόσφυγες Σαχράουι εκδιώχθηκαν βίαια από τα αρχικά τους σπίτια όταν οι μαροκινές στρατιωτικές δυνάμεις νίκησαν το Μέτωπο Σαχράουι Πολισάριο και προσάρτησαν τη Δυτική Σαχάρα. Έκτοτε, το Μαρόκο έχει ελέγξει περισσότερα από τα δύο τρίτα της Δυτικής Σαχάρας και έχει καταστείλει κάθε προσπάθεια του Μετώπου Polisario να ιδρύσει ανεξάρτητη κυβέρνηση. Ως αποτέλεσμα, δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες Σαχράουι παραμένουν στην εξορία, η πλειονότητα των οποίων διαμένει σε στρατόπεδα προσφύγων στο Τιντούφ, στην Αλγερία και στη Μαυριτανία.

Κατά τη διάρκεια πρόσφατων συγκρούσεων, **τα τρόφιμα και οι ιατρικές προμήθειες έχουν αποκτήσει μεγάλη στρατηγική σημασία.** Κατά συνέπεια, τα κέντρα διανομής τροφίμων και οι ιατρικές εγκαταστάσεις και τα νοσοκομεία στη Συρία, την Υεμένη και άλλες χώρες έχουν στοχοθετηθεί και βομβαρδίζονται τακτικά. Αυτές οι πολιτικές ισοδυναμούν με εκδίωξη του τοπικού πληθυσμού που δεν μπορεί να πράξει διαφορετικά. Ως απάντηση σε αυτές τις κρίσεις, οι υπηρεσίες βοήθειας λειτουργούν στις πάσχουσες περιοχές ωστόσο η επέμβασή τους από τις εμπλεκόμενες δυνάμεις θεωρείται παράγοντας που επηρεάζει το αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια των περισσότερων μαχών στο Αφγανιστάν και την Υεμένη τα τελευταία χρόνια, κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμοί παρείχαν σημαντική τροφή και ιατρική βοήθεια τόσο διμερώς όσο και μέσω οργανισμών του ΟΗΕ, όπως το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων, η UNICEF, η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας και η Ύπατη Αρμοστεία. Μαζί με τη βοήθεια των Ηνωμένων Εθνών, μη κυβερνητικές οργανώσεις (ΜΚΟ) όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα (ΓΧΣ), η CARE, η Οξφάμ, το Mercy Corps, το Save the Children και χιλιάδες άλλοι παρέχουν επείγουσα βοήθεια και συχνά εργάζονται σε περιοχές που είναι πολιορκημένες και ανασφαλείς. Παρά τις προσπάθειες, σε πολλές περιπτώσεις, η ανθρωπιστική εργασία δεν είναι μόνο επικίνδυνη αλλά και ανεπαρκής, εάν υπολογιστεί ο μεγάλος αριθμός των ανθρώπων που έχουν διωχθεί και λιμοκτονούν. ΜΕ απλά λόγια, η πείνα σε πολλές περιοχές του πλανήτη παραμένει ένα ενδημικό φαινόμενο ή μεγενθύνεται κι άλλο.

Επιπρόσθετα η γενοκτονία και άλλα διεθνή εγκλήματα πολέμου, συντελούνται σε ευάλωτες περιοχές του πλανήτη. Εκτός όμως από αυτά, η πολιτικοκτονία⁸ είναι η σκόπιμη φυσική καταστροφή μιας ομάδας της οποίας τα μέλη μοιράζονται το κύριο χαρακτηριστικό του να ανήκουν σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό κίνημα. Είναι ένας τύπος πολιτικής καταστολής και ένα μέσο πολιτικής εκκαθάρισης των πληθυσμών, με ένα άλλο να είναι η αναγκαστική μετανάστευση. πολιτικοκτονίας που η διεθνής κοινότητα απέτυχε να αποτρέψει ή να τιμωρήσει τους υπεύθυνους. Για να απαριθμήσουμε μόνο μερικές από τις πιο οδυνηρές από αυτές τις μαζικές δολοφονίες τα τελευταία πενήντα χρόνια: το 1972 η κυβέρνηση Τούτσι στο Μπουρούντι δολοφόνησε εκατοντάδες χιλιάδες Χούτου. Κατά την ίδια περίοδο οι Χμερ Ρουζ στην Καμπότζη δολοφόνησαν 1,5 εκατομμύρια Καμποτζιανούς. Τη

⁸ Η πολιτικοκτονία αποτελεί μετάφραση του αγγλικού όρου *politicide* που αναφέρεται στην εξόντωση πληθυσμών λόγω της (πραγματικής ή αποδιδόμενης) πολιτικής τους τοποθέτησης, Harff, B., *Genocide Politicide*, University of Maryland, [CSP \(archive.org\)](http://csp.archive.org)

δεκαετία του 1980 ο στρατός της Γουατεμάλας σκότωσε περισσότερους από 50.000 πολίτες των Μάγια και οι δυνάμεις του Σαντάμ Χουσεΐν δολοφόνησαν περίπου 100.000 Κούρδους στο Ιράκ. Το 1995 στη Σρεμπρένιτσα στην πρώην Γιουγκοσλαβία εκατοντάδες Βόσνιοι άνδρες και αγόρια εκτελέστηκαν από Σέρβους στρατιώτες. Στις αρχές του 21ου αιώνα εθνοτικές ομάδες στο Νταρφούρ σφαγιάστηκαν κατόπιν εντολής του πρώην προέδρου του Σουδάν Ομάρ αλ Μπασίρ.

Όσον αφορά τη γενοκτονία, για δεκαετίες, οι στρατιωτικοί και οι βουδιστικοί ριζοσπάστες στη Μιανμάρ έχουν στιγματίσει και στοχεύσει τους μουσουλμάνους Ροχίνγκια, καθώς και τους Shan, Kachin, Karen, Karenni, Chin και άλλες εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες κατά μήκος των συνόρων με την Ταϊλάνδη, την Κίνα και την Ινδία. Παρόμοιες φρικαλεότητες και γενοκτονίες έχουν συμβεί πρόσφατα στο Νότιο Σουδάν, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, τη Σρι Λάνκα και αλλού στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Σε μια προσπάθεια να σκοτώσει και να διαγράψει την ύπαρξη της χριστιανικής κοινότητας Yazidi στο Ιράκ, οι δυνάμεις της Isis επιτέθηκαν και δολοφόνησαν άντρες Yazidi, απήγαγαν τα παιδιά τους και ανάγκασαν γυναίκες και κορίτσια να γίνουν σεξουαλικοί σκλάβοι. Στη Νιγηρία, η Μπόκο Χαράμ πραγματοποίησε παρόμοιες απαγωγές και δολοφονίες, και πάλι χωρίς ουσιαστική διεθνή αντίδραση.

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο⁹ αναφέρει το **μοντέλο απώθησης και έλξης**, το οποίο λαμβάνει σοβαρά υπόψη η ΕΕ στη χάραξη των πολιτικών της για τη μετανάστευση: Οι παράγοντες απώθησης είναι οι λόγοι που ωθούν κάποιον να φύγει από ένα μέρος (χώρα προέλευσης). Οι παράγοντες έλξης είναι οι λόγοι που ελκύουν τους εν δυνάμει μετανάστες ή πρόσφυγες προς μια συγκεκριμένη περιοχή. Υπάρχουν τρεις σημαντικοί παράγοντες απώθησης και έλξης:

2.1. Κοινωνικοπολιτικοί παράγοντες

Οι εθνικές, θρησκευτικές, φυλετικές, πολιτικές και πολιτιστικές διώξεις ωθούν τους ανθρώπους να φύγουν από τη χώρα τους. Ένας σημαντικός παράγοντας είναι ο πόλεμος ή (η απειλή) σύγκρουσης και η δίωξη της κυβέρνησης. Όσοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους λόγω ένοπλων συγκρούσεων, παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή διώξεων θεωρούνται συνήθως ανθρωπιστικοί πρόσφυγες.

⁹ [Εξερευνώντας τα αίτια της μετανάστευσης: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι; | Επικαιρότητα | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

Αυτό θα επηρεάσει τη χώρα εγκατάστασή τους, καθώς ορισμένες χώρες υιοθετούν πιο φιλελεύθερη προσέγγιση όσον αφορά την αποδοχή ανθρωπιστικών προσφύγων απ' ό,τι άλλες. Τα άτομα αυτά είναι πιθανό να μεταβούν στην πλησιέστερη ασφαλή χώρα που δέχεται αιτούντες άσυλο. Τα τελευταία χρόνια, πολλοί άνθρωποι κατέφυγαν στην Ευρώπη λόγω συγκρούσεων, διώξεων και τρομοκρατίας στη χώρα τους. Πάνω από το ένα τέταρτο των 295.800 αιτούντων άσυλο στους οποίους παραχωρήθηκε καθεστώς προστασίας στην ΕΕ το 2019 προήλθε από εμπόλεμες ζώνες της Συρίας, με το Αφγανιστάν και το Ιράκ να κατέχουν τη δεύτερη και τρίτη θέση αντίστοιχα.

2.2. Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες

Η δημογραφική αλλαγή καθορίζει τον τρόπο μετακίνησης και μετεγκατάστασης των ατόμων. Ένας αυξανόμενος ή συρρικνώμενος, γηράσκων ή νεανικός πληθυσμός έχει αντίκτυπο στην οικονομική ανάπτυξη και τις ευκαιρίες απασχόλησης στις χώρες καταγωγής ή στις πολιτικές μετανάστευσης των χωρών προορισμού. Η δημογραφική και οικονομική μετανάστευση σχετίζεται με τα πρότυπα εργασίας, το ποσοστό ανεργίας και τη συνολική κατάσταση της οικονομίας μιας χώρας. Στους παράγοντες έλξης συμπεριλαμβάνονται οι υψηλότεροι μισθοί, οι καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης, το υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και οι ευκαιρίες εκπαίδευσης. Εάν οι οικονομικές συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές και κινδυνεύουν να υποχωρήσουν, ένας μεγαλύτερος αριθμός ατόμων ενδέχεται να μεταναστεύσει σε χώρες με καλύτερες προοπτικές. Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας του ΟΗΕ, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι, που μεταναστεύουν με σκοπό την εύρεση απασχόλησης, ανήλθαν σε περίπου 164 άτομα παγκοσμίως το 2017, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν τα δύο τρίτα των διεθνών μεταναστών. Το 70% σχεδόν μετέβη σε χώρες με υψηλό εισόδημα, το 18,6% σε χώρες υψηλού μεσαίου εισοδήματος, το 10,1% σε χώρες μεσαίου εισοδήματος και το 3,4% σε χώρες χαμηλού εισοδήματος.

2.3. Περιβαλλοντικοί παράγοντες

Το περιβάλλον υπήρξε πάντα αιτία πληθυσμιακών μετακινήσεων εξαιτίας περιβαλλοντικών αλλαγών, όπως είναι οι πλημμύρες, οι τυφώνες και οι σεισμοί. Ωστόσο, το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής αναμένεται να επιδεινώσει ακραία

καιρικά φαινόμενα, το οποίο σημαίνει ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι ίσως χρειαστεί να εγκαταλείψουν τη χώρα τους στο μέλλον. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης περιβαλλοντικοί μετανάστες είναι "τα άτομα που, εξαιτίας εξαναγκαστικών αιτιών, ξαφνικών ή σταδιακών αλλαγών στο περιβάλλον οι οποίες επηρεάζουν δυσμενώς τις ζωές ή τις συνθήκες διαβίωσής τους, είναι υποχρεωμένα να εγκαταλείψουν τις εστίες τους ή το επιλέγουν - είτε προσωρινά, είτε μόνιμα- και τα οποία μετακινούνται μέσα στα όρια της χώρας τους ή διασυνοριακά". Είναι δύσκολο να εκτιμηθεί ο ακριβής αριθμός των περιβαλλοντικών μεταναστών ανά τον κόσμο. Οι εκτιμήσεις κυμαίνονται από 25 εκατομμύρια έως 1 δισεκατομμύριο έως το έτος 2050. Χαρακτηριστικό είναι ότι η παρούσα συνθήκη της παράτυπης μετανάστευσης αφενός συμβάλει στην επίταση των διακινδυνεύσεων καθόλη τη διάρκεια της μετακίνησης αλλά και κατά την παραμονή του πληθυσμού σε ένα κράτος με αποτέλεσμα να προσβάλλονται τα δικαιώματα του ανθρώπου και οι συνθήκες διαβίωσης ή και εργασίας να είναι εξαιρετικά επισφαλείς¹⁰.

¹⁰ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), [Fundamental Rights Report 2020 \(europa.eu\)](https://fra.europa.eu/fra/sites/default/files/fundamental-rights-report-2020.pdf)

Μελέτες Περίπτωσης

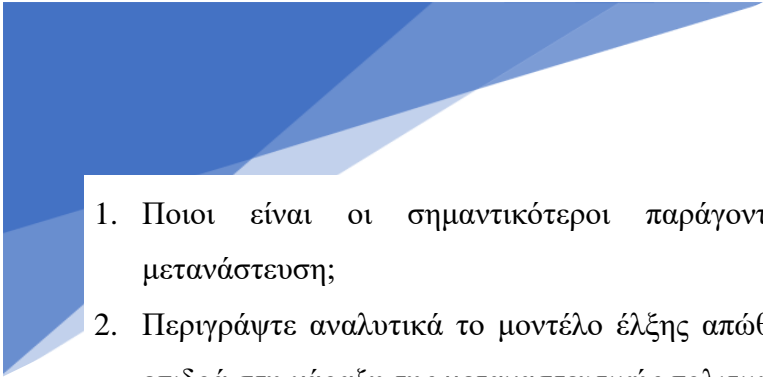
Αφού παρακολουθήσετε το ντοκιμαντέρ «4,1 μίλια» (<https://www.youtube.com/watch?v=hjnj5B2GCvc&t=426s>), συζητήστε τα παρακάτω ερωτήματα:

1. Πως κρίνετε την αντίδραση των Αξιωματικών του Λιμενικού Σώματος στις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές;
2. Πως κρίνετε την αντίδραση της τοπικής κοινωνίας στις μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές;

Εικόνα 1: Τα 4,1 μίλια είναι ντοκιμαντέρ-ταινία μικρού μήκους σε παραγωγή και σκηνοθεσία της Δάφνης Ματζιαράκη. Το ντοκιμαντέρ αφηγείται μια ημέρα από τη ζωή ενός Ανθυποπλοίαρχου του Ελληνικού Λιμενικού Κυριάκου Παπαδόπουλου στη Λέσβο εν μέσω της προσφυγικής κρίσης.

1. What kind of Asian are you? <https://www.youtube.com/watch?v=DWynJkN5HbQ>
2. Ελληνική ιθαγένεια, Ελληνική Ένωση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
<https://www.youtube.com/watch?v=Kwff6fgNjpE>
3. Μισαλλοδοξία, Ίδρυμα Ωνάσης
<https://www.youtube.com/watch?v=WyeqRVKHZNA>

Ερωτήσεις για σκέψη

-
1. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες που ωθούν στην μετανάστευση;
 2. Περιγράψτε αναλυτικά το μοντέλο έλξης απώθησης και σκεφθείτε πώς επιδρά στη χάραξη της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Μεταναστευτική Πολιτική της ΕΕ

3.1. Ο διεθνής διάλογος για τη μετανάστευση

Η μετανάστευση αποτελεί επίκεντρο της παγκόσμιας ατζέντας. Ο διάλογος υψηλού επιπέδου (ΔΥΕ) σχετικά με τη διεθνή μετανάστευση και ανάπτυξη διοργανώθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2006 και το 2013¹¹. Στη συνέχεια, ο *Στόχος 10 Λιγότερες Ανισότητες* εκ των 17 Στόχων του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη επιδιώκει μεταξύ άλλων τη Διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης και της κινητικότητας των ανθρώπων, μέσω της εφαρμογής σχεδιασμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστευτικών πολιτικών (10.7)¹². Σε παγκόσμιο επίπεδο, τον Σεπτέμβριο του 2016 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ενέκρινε ομόφωνα τη Διακήρυξη της Νέας Υόρκης για τους μετανάστες και πρόσφυγες, μια πολιτική διακήρυξη ορόσημο, που αποσκοπεί στη βελτίωση του τρόπου με τον οποίο η διεθνής κοινότητα να ανταποκρίνεται στις μεγάλες μετακινήσεις προσφύγων και μεταναστών, καθώς και στην αντιμετώπιση των παρατεταμένων προσφυγικών καταστάσεων. Σε συνέχεια αυτής, δύο σημαντικά Παγκόσμια Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση και για τους πρόσφυγες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατόπιν ψηφίσματος της 18ης Απριλίου 2018 (2018/2642(RSP))¹³.

3.1.1. Το παγκόσμιο Σύμφωνο για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση (GCM)

Το Παγκόσμιο Σύμφωνο για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση¹⁴ αποτελεί το πρώτο διεθνές και νομικά μη δεσμευτικό πλαίσιο

¹¹ Βλ. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, συνελθόντων στο πλαίσιο του Συμβουλίου, για το διάλογο υψηλού επιπέδου των ΗΕ του 2013 σχετικά με τη μετανάστευση, την ανάπτυξη και τη διεύρυνση της σχέσης μεταξύ ανάπτυξης και μετανάστευσης, Βρυξέλες, 19.07.2013, [GEN \(europa.eu\)](http://europa.eu)

¹² ΣΤΟΧΟΣ 10 - ΛΙΓΟΤΕΡΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ - Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ - Greece (unric.org)

¹³ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 18ης Απριλίου 2018 σχετικά με την πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά τα Παγκόσμια Σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών για την ασφαλή, εύτακτη και νόμιμη μετανάστευση και για τους πρόσφυγες (2018/2642(RSP)), [TA \(europa.eu\)](http://europa.eu)

¹⁴ Το πλήρες κείμενο: [A/CONF.231/3 - E - A/CONF.231/3 -Desktop \(undocs.org\)](http://undocs.org) & Παγκόσμιο Σύμφωνο για την Ασφαλή, Ομαλή και Νόμιμη Μετανάστευση, [Ερωτήσεις και απαντήσεις \(europa.eu\)](http://europa.eu)

συνεργασίας για τη μετανάστευση. Είναι το αποτέλεσμα μιας ευρείας διαδικασίας συζητήσεων και διαπραγματεύσεων μεταξύ όλων των κρατών μελών των Ηνωμένων Εθνών που ξεκίνησε με τη Διακήρυξη της Νέας Υόρκης του 2016¹⁵, η οποία εγκρίθηκε ομόφωνα κατά τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 2016.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της συμμετείχαν εξαρχής στις συζητήσεις σχετικά με το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση, οι οποίες κατέληξαν σε ένα παγκόσμιο σύμφωνο που αντανάκλα σε μεγάλο βαθμό τους ευρωπαϊκούς στόχους.

Τα 193 κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισαν την ανάγκη για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της ανθρώπινης κινητικότητας και ενισχυμένης συνεργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο και δεσμεύθηκαν στα εξής:

- προστασία της ασφάλειας, της αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών όλων των μεταναστών, ανεξάρτητα από τη μεταναστευτική τους κατάσταση, και ανά πάσα στιγμή ·
- υποστήριξη των κρατών που σώζουν, λαμβάνουν και φιλοξενούν μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών ·
- ενσωμάτωση των μεταναστών – λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητές τους, καθώς και εκείνες των κοινοτήτων υποδοχής – υπό το πλαίσιο ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας ·
- καταπολέμηση της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και των διακρίσεων έναντι όλων των μεταναστών ·
- ανάπτυξη μη δεσμευτικών κατευθυντήριων γραμμών για τη μεταχείριση των μεταναστών σε ευάλωτες καταστάσεις · και
- ενίσχυση της παγκόσμιας διακυβέρνησης της μετανάστευσης, συμπεριλαμβανομένης της ενσωμάτωσης του ΔΟΜ στην οικογένεια των Ηνωμένων Εθνών.

3.1.2. Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες

Στις 17 Δεκεμβρίου 2018, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών επιβεβαίωσε το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες¹⁶, μετά από διετή εκτεταμένη διαβούλευση με επικεφαλής την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων

¹⁵ [New York Declaration | Refugees and Migrants \(un.org\)](#)

¹⁶ Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες, [UNHCR - Global Compact on Refugees – Booklet](#) & Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, Part II Global compact on refugees [Microsoft Word - 1812725E.docx \(unhcr.org\)](#)

Εθνών για τους Πρόσφυγες με κράτη μέλη, διεθνείς οργανισμούς, πρόσφυγες, κοινωνία των πολιτών, τον ιδιωτικό τομέα και εμπειρογνώμονες.

Το Παγκόσμιο Σύμφωνο για τους Πρόσφυγες είναι ένα πλαίσιο για μια πιο δίκαιη κατανομή ευθύνης, αναγνωρίζοντας ότι μια βιώσιμη λύση για τους πρόσφυγες δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς διεθνή συνεργασία.

Παρέχει ένα προσχέδιο για κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς να διασφαλίσουν ότι οι κοινότητες υποδοχής λαμβάνουν την υποστήριξη που χρειάζονται και ότι οι πρόσφυγες μπορούν να ζήσουν παραγωγικές ζωές.

3.2.Μετανάστευση στην ΕΕ: θεσμικό πλαίσιο, αρμοδιότητες, σχέσεις με τρίτες χώρες

Η πρωτοφανής άφιξη αιτούντων άσυλο και παράτυπων μεταναστών στην ΕΕ, που κορυφώθηκε το 2015, αποκάλυψε μια σειρά από αδυναμίες στις πολιτικές της ΕΕ για το άσυλο, τα εξωτερικά σύνορα και τη μετανάστευση. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί μια σειρά από μεταρρυθμίσεις, αφενός μέσω της αντιμετώπισης της παράνομης μετανάστευσης και αφετέρου μέσω της θέσπισης ενιαίων ρυθμίσεων για το άσυλο. Επίσης, οι αυξανόμενες μεταναστευτικός ροές έχουν δημιουργήσει ανάγκη για επιπλέον μεταρρυθμίσεις προκειμένου να εξασφαλιστεί η ασφάλεια των συνόρων αλλά και μια δικαιότερη κατανομή ευθύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών.

Αν και αρχικά η μετανάστευση δεν αποτελούσε αρμοδιότητα της ΕΟΚ, από τη δεκαετία του 1980 και μετά, τα τότε κράτη μέλη της ΕΚ αναγνώρισαν την αναγκαιότητα να προχωρήσουν από κοινού στη διαμόρφωση πολιτικών σε ζητήματα μετανάστευσης και ασύλου.

Σε κάθε περίπτωση δύο καταστατικά κείμενα η **Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα** και ο **Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων** της ΕΕ που αποτελεί τμήμα του ενωσιακού και εθνικού δικαίου των κρατών μελών αποτελούν τους άξονες πάνω στους οποίους στηρίζεται η μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ.

Αναλυτικότερα, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι μια διεθνής συνθήκη σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης υπόσχονται να διασφαλίσουν θεμελιώδη αστικά και πολιτικά δικαιώματα,

όχι μόνο στους πολίτες τους αλλά και σε όλους εντός της δικαιοδοσίας τους. Είναι ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέσα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) είναι υπεύθυνο για τη διασφάλιση της τήρησης των δεσμεύσεων από τα κράτη μέλη. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι δεσμευτικές για τις ενδιαφερόμενες χώρες και έχουν οδηγήσει τις κυβερνήσεις να τροποποιήσουν τη νομοθεσία και τις διοικητικές τους πρακτικές σε ένα ευρύ φάσμα τομέων.

Όσον αφορά τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σημειώνεται ότι οι πρώτες Συνθήκες που σχετίζονται με τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν περιελάμβαναν διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ωστόσο, το ζήτημα του σεβασμού τους από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα αποκτά προοδευτική σημασία. Τελικά αποφασίστηκε να εκπονηθεί ένας Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο οποίος διακηρύχθηκε το 2001 ως μέρος της Συνθήκης της Νίκαιας που τροποποιεί τις Ευρωπαϊκές Συνθήκες. Ο Χάρτης κατέστη νομικά δεσμευτικός από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009 και αποτελεί στοιχείο του πρωτογενούς δικαίου της ΕΕ. Πρέπει να τηρείται από την ΕΕ και τα θεσμικά της όργανα καθώς και από τα κράτη μέλη κατά την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ.

Αναλυτικότερα, η διαδρομή της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ διαμορφώνεται ως εξής:

Η Ενιαία Πράξη 1989 έθεσε ως στόχο την επίτευξη μιας εσωτερικής αγοράς έως το τέλος του 1992. Ωστόσο, για το άσυλο και τη μετανάστευση δεν αναφέρθηκαν ρητές διατάξεις.

Ωστόσο, η αύξηση της μετακίνησης αλλοδαπών εντός των κρατών μελών, οι ολοένα αυξανόμενοι φόβοι για τη δημόσια ασφάλεια, συνέβαλλαν, μεταξύ άλλων, στη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων ώστε η μεταναστευτική πολιτική να ενταχθεί στις ενωσιακές αρμοδιότητες της, αρχής γενομένης από τη **Συνθήκη του Μάαστριχτ¹⁷ (1991)** όπου οι αρμοδιότητες αφορούσαν κυρίως το διακυβερνητικό πλαίσιο στο πλαίσιο της αλληλοενημέρωσης και συνεννόησης μεταξύ των κρατών μελών. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ 1991 α) δημιούργησε ένα θεσμικό πλαίσιο τριών πυλώνων συνεργασίας πάνω στον οποίο οικοδομήθηκε η ΕΕ, β) μια νέα πολιτική Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων - που περιέχει αστυνομική και δικαστική συνεργασία, καθώς και θέματα μετανάστευσης και ασύλου - και αναπτύχθηκε ως

¹⁷ Τίτλος VI. Άρθρα K1 –K9

τρίτος πυλώνας. Ο τρίτος πυλώνας παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό μια διακυβερνητική συνεργασία (απαιτείται ομοφωνία στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει συμβουλευτικό ρόλο).

Στη συνέχεια, η **Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997)** έθεσε υπό το πρίσμα της επίσημης δημιουργίας του Χώρου Ασφάλειας, Ελευθερίας και Δικαιοσύνης (ΧΑΕΔ) έθεσε ως στόχο της τα ανωτέρω. Αναλυτικότερα, η Συνθήκη του Άμστερνταμ μετέφερε ζητήματα μετανάστευσης από τον τρίτο στον πρώτο πυλώνα και δημιούργησε την νομική βάση για την έγκριση νομοθεσίας σχετικά με τα ελάχιστα πρότυπα (minimum standards) στον τομέα του Ασύλου (κατόπιν ομοφωνίας από το Συμβούλιο).

Η Κοινή Πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης της ΕΕ και η παραγωγή νομοθετικού έργου ξεκίνησε ουσιαστικά από το **Πρόγραμμα του Τάμπερε (1999)**¹⁸. Αναλυτικότερα, Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πραγματοποίησε ειδική σύνοδο στο Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου με θέμα τη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Κεντρικοί άξονες της κοινής πολιτικής ήταν τα ακόλουθα στοιχεία: 1. Εταιρική σχέση με τις χώρες καταγωγής, 2. Ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, 3. Δίκαιη μεταχείριση πολιτών τρίτων χωρών, 4. Διαχείριση μεταναστευτικών ροών, 5. Καλύτερη έννομη προστασία στην Ευρώπη, 6. Αμοιβαία αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων & 7. Μεγαλύτερη σύγκλιση σε θέματα αστικού δικαίου. Αναλυτικότερα, τα συμπεράσματα του Τάμπερε 1999 προβλέπουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο ανάπτυξης της ευρωπαϊκής πολιτικής ασύλου. Βραχυπρόθεσμα, πρέπει να επιτευχθεί συμφωνία σχετικά με ένα σαφές σύστημα για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου, ελάχιστα πρότυπα για τις διαδικασίες ασύλου, ελάχιστα πρότυπα για τις συνθήκες υποδοχής και την διαδικασία αναγνώρισης του πρόσφυγα και του περιεχομένου του καθεστώτος που απολαύει. Μακροπρόθεσμα, η ανάπτυξη του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ) θα πρέπει να οδηγήσει σε μια κοινή διαδικασία ασύλου και ένα ενιαίο καθεστώς για όσους έχουν λάβει άσυλο, που θα ισχύει σε ολόκληρη την ΕΕ.

Κατόπιν, η **Συνθήκη της Νίκαιας (2001)** έθεσε σε εφαρμογή τη διαδικασία συναπόφασης στον τομέα της νομοθεσίας περί ασύλου (ειδική πλειοψηφία) στο Συμβούλιο και πλήρη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου). Ωστόσο,

¹⁸ Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε 15 & 16 Οκτωβρίου 1999, [Σ Χ Ε Δ Ι Ο \(europa.eu\)](http://europa.eu)

προβλέπεται ομοφωνία για την έγκριση της πρώτης γενιάς της νομοθεσίας της ΕΕ για το άσυλο. Στη συνέχεια το **Πρόγραμμα της Χάγης (2004)**, και με την εμπειρία των τρομοκρατικών χτυπημάτων της 11^{ης} Νοεμβρίου 2001) επικεντρώθηκε σε ζητήματα ασφάλειας, στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και κυρίως διεύρυνε τις δυνατότητες συντονισμού των πολιτικών της ΕΕ, στο πλαίσιο μιας συνολικής προσέγγισης της μετανάστευσης που θα περιλαμβάνει όλα τα επιμέρους στάδια από τις πολιτικές εισόδου έως και τις πολιτικές ένταξης και επιστροφής. Αναλυτικότερα, το Πρόγραμμα της Χάγης έθεσε δέκα προτεραιότητες για την ενίσχυση του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης με το ΚΕΣΑ ως προτεραιότητα στον τομέα του ασύλου, προέτρεψε τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν χωρίς καθυστέρηση τα νομικά μέσα της πρώτης φάσης του ΚΕΣΑ και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να ολοκληρώσει την αξιολόγηση της εφαρμογής τους, όρισε την προθεσμία για την υιοθέτηση της δεύτερης φάσης του ΚΕΣΑ έως το τέλος του 2010 και κάλεσε το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναπτύξουν πρακτική συνεργασία μεταξύ των εθνικών υπηρεσιών ασύλου των κρατών μελών, που περιελάμβανε τη δημιουργία ευρωπαϊκής υπηρεσίας υποστήριξης.

Στο πλαίσιο του προγράμματος της Χάγης, συνεστήθη ο Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα - FRA¹⁹ καθώς και το **Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2008)**²⁰. Το εν λόγω Σύμφωνο δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα αλλά αποτελούσε μία βάση της πολιτικής της ΕΕ για τη μετανάστευση και το άσυλο υπό το πρίσμα μιας οικειοθελούς συμφωνίας. Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο 2008 επεσήμανε τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τη διαδικασία ασύλου και το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, ανέβαλε την προθεσμία για την ίδρυση του ΚΕΣΑ έως το τέλος του 2012 και έκρινε απαραίτητη τη σύσταση ευρωπαϊκής υπηρεσίας υποστήριξης για την ενίσχυση της πρακτικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Τόνισε την ανάγκη αποτελεσματικής αλληλεγγύης και βοήθειας για χώρες της ΕΕ που αντιμετωπίζουν μαζική εισροή αιτούντων, καθώς και την ανάγκη στενότερης συνεργασίας με την Ύπατη Αρμοστεία για την καλύτερη προστασία των αιτούντων άσυλο εκτός ΕΕ.

¹⁹ Οργανισμός για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα - FRA

²⁰ [GEN \(migration.gov.gr\)](http://www.gen.gov.gr)

Η **Συνθήκη της Λισαβόνας (2009)**²¹ διεύρυνε τις αρμοδιότητες της ΕΕ σε θέματα ασύλου Σύμφωνα με το άρθρο 78 ΣΛΕΕ σχετικά με μια κοινή πολιτική για το άσυλο που να αναπτύσσεται αναπτύσσεται μέσω της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας. Η νομική βάση για το ΚΕΣΑ περιλαμβάνει:

- -ένα ενιαίο καθεστώς ασύλου, το οποίο θα ισχύει σε ολόκληρη την ΕΕ
- ενιαίο καθεστώς επικουρικής προστασίας ·
- ένα κοινό σύστημα προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής ·
- κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση διεθνούς προστασίας ·
- κριτήρια και μηχανισμοί για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας ·
- πρότυπα σχετικά με τις συνθήκες υποδοχής ·
- εταιρική σχέση και συνεργασία με τρίτες χώρες για τη διαχείριση των εισροών ασύλου
- διεύρυνε τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου της ΕΕ (CJEU) - επίσης υποθέσεις που δεν έχουν ακόμη παραπεμφθεί στο ανώτατο δικαστήριο των κρατών μελών μπορούν να προσαχθούν ενώπιον του ΔΕΕ
- ενσωμάτωσε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ στις συνθήκες της ΕΕ.

Το **Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (2009)**²² περιλαμβάνει την ενότητα 6 «Μια Ευρώπη Ευθύνης, Αλληλεγγύης και Σύμπραξης σε Θέματα Μετανάστευσης και Ασύλου» που αφορά μία ευρεία γκάμα δράσεων σε θέματα δικαιωμάτων. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης 2009 επιβεβαίωσε εκ νέου τη δέσμευση για ίδρυση του ΚΕΣΑ έως το τέλος του 2012 και τόνισε την ανάγκη αποτελεσματικής αλληλεγγύης προς τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες πιέσεις. Επιπρόσθετα, τόνισε τη σημασία της εξωτερικής διάστασης του ασύλου (external dimension) και υπογράμμισε τον κρίσιμο ρόλο της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας για το Άσυλο (EASO) σε όλες τις προαναφερθείσες δραστηριότητες.

Λόγω της μεταναστευτικής πίεσης από το 2014, η Επιτροπή εξέδωσε, τον Μάιο του 2015, το **Ευρωπαϊκό θεματολόγιο για τη Μετανάστευση**²³ το οποίο πρότεινε διάφορα μέτρα για την αντιμετώπιση των εν λόγω πιέσεων, μεταξύ άλλων με την προσέγγιση των κέντρων υποδοχής και ταυτοποίησης (hotspot), η οποία

²¹ [Η Συνθήκη της Λισαβόνας | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

²² Η Συνθήκη της Λισαβόνας τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου 2009 και το πρόγραμμα της Στοκχόλμης εγκρίθηκε επίσημα στη Σύνοδο Κορυφής της 10-11 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους

²³ [Μεταναστευτική πολιτική | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

καθιερώθηκε μεταξύ της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο, του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (πρώην Frontex) και του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Συνεργασία στον Τομέα της Επιβολής του Νόμου (Ευρωπόλ), που εργάζονται επιτόπου με τα κράτη μέλη που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή για την ταχεία ταυτοποίηση, καταχώριση και λήψη των δακτυλικών αποτυπωμάτων των εισερχόμενων μεταναστών. Η προσέγγιση των κέντρων υποδοχής και ταυτοποίησης είχε επίσης ως στόχο να συμβάλει στην εφαρμογή των μηχανισμών επείγουσας μετεγκατάστασης συνολικά 160 000 ατόμων που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Οι μηχανισμοί αυτοί προτάθηκαν από την Επιτροπή για την υποστήριξη της Ιταλίας και της Ελλάδας και εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο τον Σεπτέμβριο 2015, μετά από διαβούλευση με το Κοινοβούλιο. Η απόφαση του Συμβουλίου επικυρώθηκε αργότερα από το Δικαστήριο με την απόφασή του στις 6 Σεπτεμβρίου 2017. Η **μετεγκατάσταση** αποτελεί απλώς μηχανισμό για την εφαρμογή στην πράξη της αρχής της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής ευθυνών που προβλέπεται στο άρθρο 80 της ΣΛΕΕ. Ωστόσο, οι ρυθμοί μετεγκατάστασης ήταν χαμηλότεροι από ό,τι αναμενόταν και οι μετεγκαταστάσεις έχουν εφαρμοστεί με αργούς ρυθμούς.

Το Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για τη Μετανάστευση καθορίζει επίσης περαιτέρω μέτρα για τη μεταρρύθμιση του ΚΕΣΑ, τα οποία παρουσιάστηκαν σε δύο δέσμες νομοθετικών προτάσεων τον Μάιο και τον Ιούλιο του 2016 και συζητήθηκαν μεταξύ του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου καθ' όλη τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής περιόδου που έληξε τον Μάιο του 2019.

Τον Μάιο 2015, η Επιτροπή δημοσίευσε το **Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης για τη Μετανάστευση**²⁴. Το πρόγραμμα δράσης πρότεινε άμεσα μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης στη Μεσόγειο, καθώς και μέτρα που πρέπει να ληφθούν τα προσεχή έτη για την καλύτερη διαχείριση της μετανάστευσης από κάθε άποψη. Στη βάση του προγράμματος αυτού, η Επιτροπή εξέδωσε στις 6 Απριλίου 2016 ανακοίνωση²⁵ με τις κατευθυντήριες γραμμές της όσον αφορά τη νόμιμη μετανάστευση, καθώς και το άσυλο. Περιγράφονται **τέσσερις κύριοι άξονες όσον**

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ, COM(2015) 240, Βρυξέλλες, 13.5.2015 final, [communication on the european agenda on migration el.pdf \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC240&from=de)

²⁵ European Commission, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL TOWARDS A REFORM OF THE COMMON EUROPEAN ASYLUM SYSTEM AND ENHANCING LEGAL AVENUES TO EUROPE, COM (2016)final, Brussels, 06.04.2016, [towards a reform of the common european asylum system and enhancing legal avenues to europe - 20160406 en.pdf \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC006&from=de)

αφορά τις πολιτικές για τη νόμιμη μετανάστευση: αναθεώρηση της οδηγίας για την μπλε κάρτα, προσέλκυση καινοτόμων επιχειρηματιών στην Ένωση, διαμόρφωση ενός πιο συνεκτικού και αποτελεσματικού μοντέλου για τη διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης σε επίπεδο Ένωσης μέσω αξιολόγησης του ισχύοντος πλαισίου, και ενίσχυση της συνεργασίας με τις κυριότερες χώρες προέλευσης, προκειμένου να εξασφαλιστούν νόμιμες οδοί προς την ΕΕ, ενώ παράλληλα να βελτιωθεί η επιστροφή των ατόμων εκείνων που δεν έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν.

Όπως ανακοινώθηκε στο πρόγραμμα εργασίας της για το 2020, η Επιτροπή δημοσίευσε το **Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο**²⁶ τον Σεπτέμβριο 2020, το οποίο αποσκοπεί στην **ενσωμάτωση της διαδικασίας ασύλου στη συνολική διαχείριση της μετανάστευσης**, συνδέοντάς την με τον προκαταρκτικό έλεγχο και την επιστροφή, καλύπτοντας παράλληλα τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων, τις ισχυρότερες προβλέψεις, την ετοιμότητα και την αντιμετώπιση κρίσεων σε συνδυασμό με έναν μηχανισμό αλληλεγγύης, καθώς και τις εξωτερικές σχέσεις με βασικές τρίτες χώρες καταγωγής και διέλευσης. Αυτός περιλαμβάνει σύσταση της Επιτροπής για την ανάπτυξη **συμπληρωματικών νόμιμων οδών προστασίας**, όπως η επανεγκατάσταση και άλλες μορφές εισδοχής για ανθρωπιστικούς λόγους, όπως προγράμματα κοινοτικής χορηγίας, αλλά και διαδρομές που συνδέονται με την εκπαίδευση και την εργασία. Για την **προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων** στην ΕΕ, το νέο σύμφωνο προτείνει την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων προσέλκυσης ταλέντων της ΕΕ με βασικές χώρες εταίρους με την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων σχετικά με την οδηγία για την μπλε κάρτα και δημόσια διαβούλευση για τη νόμιμη μετανάστευση, που έχει τώρα ολοκληρωθεί. Προτείνει επίσης δέσμη μέτρων για τις δεξιότητες και τα ταλέντα, προς υποστήριξη των κρατών μελών στην κάλυψη των αναγκών τους όσον αφορά τη μετανάστευση εργατικού δυναμικού, και αναθεώρηση της οδηγίας για τους επί μακρόν διαμένοντες και επανεξέταση της οδηγίας για την ενιαία άδεια παραμονής, καθώς και τον καθορισμό των επιλογών για την ανάπτυξη μιας δεξαμενής ταλέντων της ΕΕ, η οποία θα χρησιμεύσει ως πανευρωπαϊκή πλατφόρμα για τη διεθνή πρόσληψη υπηκόων τρίτων χωρών.

²⁶ [Νέο σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο | Ευρωπαϊκή Επιτροπή \(europa.eu\)](#)

Όλες οι ανωτέρω εξελίξεις πολιτικής παρακολουθούνται στενά από το **Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης**²⁷, το οποίο θεσπίστηκε το 2008 ως ενωσιακό δίκτυο εμπειρογνομόνων σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου από όλα τα κράτη μέλη, τα οποία συνεργάζονται για την παροχή αντικειμενικών, συγκρίσιμων και σχετικών με την πολιτική πληροφοριών

3.2.1. Από τα ελάχιστα στα κοινά πρότυπα

Μεταξύ του 1999 και του 2005 θεσπίστηκαν ελάχιστα πρότυπα για το σύνολο της διαδικασίας ασύλου. Σε γενικές γραμμές, η πρώτη φάση των νομοθετικών εργαλείων του ΚΕΣΑ έθεσε τις βάσεις για μια σταθερή πορεία στην οποία βασίστηκε η δεύτερη φάση. Μετά το προγράμμα της Χάγης, εγκρίθηκε μια αναδιατυπωμένη έκδοση των πέντε εργαλείων. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης επιβεβαίωσε εκ νέου την προθεσμία για τη δημιουργία της δεύτερης φάσης του ΚΕΣΑ. Τελικά, όλα εργαλεία δεύτερης φάσης εγκρίθηκαν τον Ιούνιο του 2013. Ο στόχος αυτών των εργαλείων δεύτερης γενιάς είναι:

- η εισαγωγή της έννοιας της διεθνούς προστασίας
- η περαιτέρω μείωση των διαφορών στη λήψη αποφάσεων και στη διαδικασία ασύλου
- η ευθυγράμμιση των εργαλείων με την νομολογία
- η αύξηση των προτύπων προστασίας γενικά
- η διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των εθνικών διαδικασιών ασύλου.

Με αυτόν τον τρόπο η ΕΕ μεταφέρθηκε από τα ελάχιστα στα κοινά πρότυπα.

3.2.2. Αλληλεγγύη και δίκαιη κατανομή των ευθυνών

Η αλληλεγγύη αποτελεί μέρος της ανάπτυξης του ΚΕΣΑ από την αρχή. Ο αριθμός των αιτούντων που ζητούν προστασία σε ένα κράτος μέλος μπορεί εύκολα να είναι υπερδιπλάσιος σε σύγκριση με τον πλησιέστερο γεωγραφικό γείτονά του. Τα συστήματα ασύλου των κρατών μελών είναι αλληλένδετα και μια ξαφνική αύξηση του αριθμού των αιτούντων σε μια κατάσταση μπορεί να επηρεάσει τις άλλες. Η σημασία της αλληλεγγύης ενισχύθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Σύμφωνα με το άρθρο 80 της ΣΛΕΕ, η πολιτική ασύλου της ΕΕ και η εφαρμογή της διέπονται από την αρχή της αλληλεγγύης και της δίκαιης κατανομής των ευθυνών μεταξύ των

²⁷ [About the EMN | Migration and Home Affairs \(europa.eu\)](http://about-the-emn.migration-and-home-affairs.europa.eu)

κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών της επιπτώσεων. Κάθε κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για τη διατήρηση του συστήματος ασύλου του και την ικανοποίηση των απαιτήσεων τόσο του διεθνούς όσο και του κοινοτικού δικαίου. Με αυτόν τον τρόπο, τα κράτη μέλη χτίζουν ένα περιβάλλον αμοιβαίας εμπιστοσύνης και το οποίο με τη σειρά του ενισχύει την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών. Υπάρχει ένα σύνολο διαφορετικών εργαλείων αλληλεγγύης σχετικά με το ΚΕΣΑ, ορισμένα από τα οποία μπορούν να τεθούν σε λειτουργία όταν υπάρχει ανάγκη. Κάντε κλικ στα παρακάτω εργαλεία για να μάθετε περισσότερα:

3.3. Νομοθετικά κείμενα της ΕΕ περί της νόμιμης μετανάστευσης²⁸

Η οδηγία (ΕΕ) 2016/801 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό **την έρευνα, τις σπουδές, την πρακτική άσκηση, την εθελοντική υπηρεσία, τις ανταλλαγές μαθητών ή τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την απασχόληση των εσωτερικών άμισθων βοηθών (au pair)** εγκρίθηκε στις 11 Μαΐου 2016 με υποχρέωση να έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών μέχρι τις 23 Μαΐου 2018. Αντικαθιστά τα προηγούμενα νομικά μέσα που κάλυπταν τους σπουδαστές και τους ερευνητές, διευρύνει το πεδίο και απλουστεύει την εφαρμογή τους.

Η οδηγία 2014/66/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο **ενδοεταιρικής μετάθεσης** εγκρίθηκε στις 15 Μαΐου 2014. Η εν λόγω οδηγία καθιστά ευκολότερη την εκ μέρους των επιχειρήσεων και πολυεθνικών εταιρειών προσωρινή μετάθεση των διευθυντικών στελεχών και των ειδικευμένων και ασκούμενων εργαζομένων τους στα υποκαταστήματα ή στις θυγατρικές τους που βρίσκονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πρώτη έκθεση για την εφαρμογή της οδηγίας αυτής έπρεπε να υποβληθεί έως τον Νοέμβριο του 2019.

Η οδηγία 2014/36/ΕΕ, η οποία εγκρίθηκε τον Φεβρουάριο 2014, ορίζει τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία. Οι διακινούμενοι εποχιακοί εργαζόμενοι μπορούν να παραμείνουν νόμιμα και προσωρινά στην Ένωση για ανώτατη περίοδο πέντε έως εννέα μηνών (ανάλογα με το κράτος μέλος) για να ασκήσουν δραστηριότητα που εξαρτάται από την εναλλαγή των εποχών, ενώ παράλληλα διατηρούν την κύρια κατοικία τους σε

²⁸ [Μεταναστευτική πολιτική | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

τρίτη χώρα. Η οδηγία αποσαφηνίζει επίσης τα δικαιώματα που μπορούν να ασκήσουν οι εν λόγω διακινούμενοι εργαζόμενοι. Τον Ιούλιο 2020, η Επιτροπή εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τους εποχικά εργαζόμενους στο πλαίσιο της έξαρσης της νόσου COVID-19, στις οποίες ανήγγειλε επίσης την πρώτη έκθεση εφαρμογής για το 2021.

Οδηγία 2011/98/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος (europa.eu)

Η **οδηγία για την ενιαία άδεια (2011/98/EU)** ορίζει μια κοινή απλουστευμένη διαδικασία για υπηκόους τρίτων χωρών που υποβάλλουν αίτηση για άδεια διαμονής και εργασίας σε κράτος μέλος, καθώς και μια κοινή σειρά δικαιωμάτων για τους νόμιμους μετανάστες. Η τελευταία έκθεση εφαρμογής, η οποία εγκρίθηκε τον Μάρτιο 2019, διαπίστωσε ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών που δεν διαθέτουν πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους περιορίζουν την επίτευξη του στόχου της οδηγίας για προώθηση της ενσωμάτωσής τους και της μη διακριτικής μεταχείρισης. Στο νέο της σύμφωνο, η Επιτροπή προτείνει την αναθεώρηση της οδηγίας έως το τέλος του 2021, προκειμένου να απλουστευθεί και να αποσαφηνιστεί το πεδίο εφαρμογής της, συμπεριλαμβανομένων των όρων εισδοχής και διαμονής των εργαζομένων χαμηλής και μεσαίας ειδίκευσης.

Οδηγία 2011/51/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2011, που τροποποιεί την οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου επεκτείνοντας το πεδίο εφαρμογής της και στους δικαιούχους διεθνούς προστασίας Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ.

Οδηγία 2009/50/ΕΚ του Συμβουλίου, της 25ης Μαΐου 2009, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης (europa.eu)

Η οδηγία 2009/50/ΕΚ, σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την απασχόληση υψηλής ειδίκευσης, δημιούργησε τη λεγόμενη «**μπλε κάρτα της ΕΕ**», μια ταχεία διαδικασία για την έκδοση ειδικής άδειας παραμονής και εργασίας, με πιο ελκυστικές συνθήκες, ώστε οι υπήκοοι τρίτων χωρών να μπορούν να αναλαμβάνουν θέσεις απασχόλησης υψηλής ειδίκευσης στα κράτη μέλη. Η πρώτη έκθεση για την εφαρμογή της εν λόγω οδηγίας δημοσιεύθηκε

τον Μάιο του 2014 και εντόπιζε ορισμένες ελλείψεις. Τον Ιούνιο 2016, η Επιτροπή πρότεινε την αναθεώρηση του συστήματος, συμπεριλαμβάνοντας λιγότερο αυστηρά κριτήρια εισδοχής, ένα κατώτατο όριο μισθού/ελάχιστη διάρκεια της σύμβασης εργασίας, καλύτερες διατάξεις για την οικογενειακή επανένωση, και την κατάργηση των παράλληλων εθνικών καθεστώτων. Μετά τις εκκλήσεις της Επιτροπής στο Νέο Σύμφωνο, το οποίο αναγνώρισε την επιθυμία των κρατών μελών να διατηρήσουν τα εθνικά τους συστήματα για την προσέλκυση ταλέντων υψηλής ειδίκευσης, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ξεκίνησαν εκ νέου εργασίες για την αναθεώρηση αυτή (η αρχική έκθεση της επιτροπής LIBE εγκρίθηκε στις 15 Ιουνίου 2017), με νέο εισηγητή για τον φάκελο μετά το Brexit.

ΟΔΗΓΙΑ 2005/71/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 12ης Οκτωβρίου 2005 σχετικά με ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας

ΟΔΗΓΙΑ 2004/114/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 13ης Δεκεμβρίου 2004 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την ανταλλαγή μαθητών, την άμισθη πρακτική άσκηση ή την εθελοντική υπηρεσία

ΟΔΗΓΙΑ 2003/109/ΕΚ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 25ης Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες

Τέλος, το **καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν επί μακρόν** στην Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να ρυθμίζεται από την οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου, όπως αυτή τροποποιήθηκε το 2011 για να διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής της σε πρόσφυγες και άλλους δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Σύμφωνα με την έκθεση εφαρμογής του Μαρτίου 2019, αντί να προωθείται ενεργά το ευρωπαϊκό καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος, τα κράτη μέλη εκδίδουν κατά κύριο λόγο άδειες για τους επί μακρόν διαμένοντες σε εθνικό επίπεδο. και μόνο λίγοι υπήκοοι τρίτων χωρών χρησιμοποιούν το δικαίωμά τους να μετακινούνται σε άλλα κράτη μέλη. Η Επιτροπή προτίθεται να επανεξετάσει την οδηγία προκειμένου να ενισχύσει το δικαίωμα των επί μακρόν διαμενόντων να μετακινούνται και να εργάζονται σε άλλα κράτη μέλη. Η παρούσα πρόταση κανονισμού για το άσυλο και τη διαχείριση της μετανάστευσης (4.2.2) και οι εργασίες σχετικά με την οδηγία για την μπλε κάρτα περιλαμβάνουν προτεινόμενες τροποποιήσεις της οδηγίας για τους επί μακρόν διαμένοντες. Ως εκ τούτου, όπως επισημάνθηκε στο πλαίσιο του ελέγχου καταλληλότητας για τη νόμιμη

μετανάστευση της Επιτροπής, του Μαρτίου 2019, οι κατηγορίες τακτικής μετανάστευσης που δεν καλύπτονται ακόμη από τη νομοθεσία της ΕΕ περιλαμβάνουν τους εργαζόμενους που δεν διαθέτουν υψηλή ειδικευση και έρχονται για περιόδους που υπερβαίνουν τους εννέα μήνες, καθώς και τους επενδυτές και τους αυτοαπασχολούμενους υπηκόους τρίτων χωρών.

Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1030/2002 του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών.

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 380/2008 του Συμβουλίου, της 18ης Απριλίου 2008, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1030/2002 για την καθιέρωση αδειών διαμονής ενιαίου τύπου για τους υπηκόους τρίτων χωρών.

3.4. Η εξωτερική διάσταση της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ

3.4.1. Η «Συνολική Προσέγγιση της Μετανάστευσης και της Κινητικότητας»

Η «Συνολική προσέγγιση της Μετανάστευσης και της Κινητικότητας» (GAMM)²⁹ οποία εγκρίθηκε από την Επιτροπή το 2011, καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο για τις σχέσεις της ΕΕ με τις τρίτες χώρες σε ό,τι αφορά τη μετανάστευση. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες: νόμιμη μετανάστευση και κινητικότητα, παράτυπη μετανάστευση και εμπορία ανθρώπων και σωματεμπορία, διεθνή προστασία και πολιτική για το άσυλο, και μεγιστοποίηση του αντικτύπου της μετανάστευσης και της κινητικότητας στην ανάπτυξη. Τα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών συνιστούν οριζόντιο θέμα στην εν λόγω προσέγγιση.

3.4.2. Συμφωνίες επανεισδοχής

Η ΕΕ έχει την αρμοδιότητα σύναψης συμφωνιών με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή³⁰ στις χώρες καταγωγής τους ή προέλευσης πολιτών τρίτων χωρών που δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις εισόδου, παρουσίας ή διαμονής σε ένα από τα κράτη μέλη.

²⁹ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ, COM (2011) 743 τελικό, Βρυξέλλες, 18.11.2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN>

³⁰ Ενδεικτικά: [Συμφωνίες επανεισδοχής μεταξύ της ΕΕ και ορισμένων τρίτων χωρών \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0743&from=EN)

3.4.3. Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και η Τουρκία κατέληξαν σε συμφωνία τον Μάρτιο του 2016 με στόχο τη μείωση της ροής παράτυπων μεταναστών μέσω της Τουρκίας προς την Ευρώπη. Σύμφωνα με τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες και αιτούντες άσυλο που φτάνουν στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία και των οποίων οι αιτήσεις ασύλου έχουν κριθεί απαράδεκτες θα πρέπει να επιστρέφουν στην Τουρκία. Επίσης, για κάθε Σύριο που επιστρέφει στην Τουρκία, ένας άλλος Σύριος θα επανεγκαθίσταται στην ΕΕ, με αντάλλαγμα την περαιτέρω ελευθέρωση του καθεστώτος των θεωρήσεων για τους Τούρκους πολίτες και την καταβολή ποσού ύψους 6 δισ. ευρώ στο πλαίσιο της Διευκόλυνσης για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία, έως το τέλος του 2018. Σύμφωνα με την έκθεση προόδου της Επιτροπής όσον αφορά την εφαρμογή του ευρωπαϊκού θεματολογίου για τη μετανάστευση, της 16ης Οκτωβρίου 2019, η Δήλωση εξακολουθεί να διαδραματίζει βασικό ρόλο ώστε να διασφαλιστεί ότι η μεταναστευτική πρόκληση στην Ανατολική Μεσόγειο αντιμετωπίζεται αποτελεσματικά. Ωστόσο, στην έκθεση τονίζεται ότι η Τουρκία αντιμετωπίζει σήμερα αυξανόμενη μεταναστευτική πίεση, καθώς η αστάθεια στην ευρύτερη περιοχή παραμένει, και ότι η βοήθεια της ΕΕ παρέχει ζωτικής σημασίας στήριξη σε άτομα που έχουν ανάγκη μέσω της Διευκόλυνσης για τους Πρόσφυγες στην Τουρκία, ύψους 6 δισ. ευρώ. Τον Φεβρουάριο του 2020, η Τουρκία απείλησε να αναστείλει τη δήλωση, προκαλώντας αλυσιδωτές επιπτώσεις στην Ελλάδα, η οποία ανέστειλε το δικαίωμα ασύλου και εμπόδισε μεγάλο αριθμό μεταναστών στα σύνορά της, πέραν των αναφερόμενων απελάσεων στο Αιγαίο.

3.4.4. Η πολιτική διαχείρισης των συνόρων της ΕΕ

Η πολιτική διαχείρισης των συνόρων της ΕΕ³¹ αναγκάστηκε να προσαρμοστεί σε σημαντικές εξελίξεις, όπως η άνευ προηγουμένου άφιξη προσφύγων και παράτυπων μεταναστών, και, από τα μέσα του 2015, έγιναν εμφανείς διάφορες αδυναμίες στις πολιτικές της ΕΕ για τα εξωτερικά σύνορα και τη μετανάστευση. Οι προκλήσεις που συνδέονται με την αύξηση των μικτών μεταναστευτικών ροών στην ΕΕ, η πανδημία COVID-19 και οι ανησυχίες για την ασφάλεια, πυροδότησαν μια νέα περίοδο δραστηριότητας στον τομέα της προστασίας των εξωτερικών συνόρων της

³¹ [Διαχείριση των εξωτερικών συνόρων | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

ΕΕ, που έχει επίσης αντίκτυπο στα εσωτερικά της σύνορα. Στόχοι: Ένας ενιαίος χώρος χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα - ο χώρος Σένγκεν - προϋποθέτει και μια κοινή πολιτική όσον αφορά τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων. Το άρθρο 3 παράγραφος 2 της ΣΕΕ προβλέπει την επιβολή «κατάλληλων μέτρων όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα.». Η ΕΕ επιδιώκει, συνεπώς, να θεσπίσει κοινά πρότυπα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά της σύνορα και να θέσει σταδιακά σε εφαρμογή ένα ολοκληρωμένο σύστημα για τη διαχείριση των συνόρων αυτών. Επιτεύγματα: Το πρώτο βήμα προς μία πολιτική κοινής διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων έγινε στις 14 Ιουνίου 1985, όταν πέντε εκ των τότε δέκα κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας υπέγραψαν μια διεθνή συμφωνία, τη λεγόμενη Συμφωνία του Σένγκεν, κοντά στο παραμεθόριο χωριό Σένγκεν του Λουξεμβούργου, που συμπληρώθηκε πέντε χρόνια αργότερα με τη Σύμβαση εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν. Ο χώρος Σένγκεν, δηλαδή μια ζώνη χωρίς εσωτερικά σύνορα που εγκαθιδρύθηκε από το κερτιμένο Σένγκεν (όπως είναι συνολικά γνωστές οι συμφωνίες και ρυθμίσεις), περιλαμβάνει σήμερα 26 ευρωπαϊκές χώρες.

3.4.4.1. Το κερτιμένο Σένγκεν για τα εξωτερικά σύνορα

Το σημερινό κερτιμένο Σένγκεν για τα εξωτερικά σύνορα βασίζεται στο αρχικό κερτιμένο που ενσωματώθηκε στην έννομη τάξη της ΕΕ με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Οι κανόνες του περιλαμβάνονται σε ένα ευρύ φάσμα μέτρων, τα οποία μπορούν χονδρικά να διαιρεθούν σε πέντε θέματα:

3.4.4.2. Κώδικας Συνόρων του Σένγκεν

Ο Κώδικας Συνόρων του Σένγκεν αποτελεί τον κεντρικό πυλώνα της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων. Θεσπίζει κανόνες σχετικά με τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων καθώς και όρους που διέπουν την προσωρινή επαναφορά ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα. Υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διεξάγουν συστηματικούς ελέγχους, με χρήση οικείων βάσεων δεδομένων, όλων των προσώπων, περιλαμβανομένων εκείνων που απολαύουν του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης (δηλαδή πολίτες της ΕΕ και μέλη της οικογένειάς τους που δεν είναι πολίτες της ΕΕ), όταν διέρχονται τα εξωτερικά σύνορα. Οι βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούνται για τους ελέγχους περιλαμβάνουν το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS) και τη βάση δεδομένων της Ιντερπόλ για κλαπέντα και απολεσθέντα ταξιδιωτικά έγγραφα (SLTD). Οι

υποχρεώσεις αυτές ισχύουν σε όλα τα εξωτερικά σύνορα (εναέρια, θαλάσσια και χερσαία), τόσο για την είσοδο όσο και για την έξοδο. Ο μηχανισμός αξιολόγησης Σένγκεν, κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1053/2013 του Συμβουλίου, τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο 2014 και θέσπισε πενταετές πολυετές πρόγραμμα αξιολόγησης για την περίοδο έως τις 31 Δεκεμβρίου 2019. Σκοπός του μηχανισμού αυτού ήταν να εξετάσει όλες τις συνιστώσες του κεκτημένου του Σένγκεν, μεταξύ άλλων επανεξετάζοντας και αξιολογώντας τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη μέλη διενεργούν ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, καθώς και όλους τους σχετικούς νόμους και διαδικασίες. Ο μηχανισμός δίνει ιδιαίτερη προσοχή στον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι αξιολογήσεις μπορούν επίσης να καλύπτουν συναφή μέτρα που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα, την πολιτική θεωρήσεων, την αστυνομική και δικαστική συνεργασία (για ποινικά θέματα), το SIS και την προστασία των δεδομένων.

3.4.4.3. Το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν (SIS)

Το SIS είναι ένα σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών και βάσης δεδομένων που βοηθά στη διατήρηση της διεθνούς ασφάλειας στον χώρο Σένγκεν, όπου δεν υφίστανται συνοριακοί έλεγχοι. Πρόκειται για το ευρύτερα χρησιμοποιούμενο, αλλά και το αποδοτικότερο σύστημα ΤΠ της ΕΕ στον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ). Οι αρχές σε ολόκληρη την ΕΕ χρησιμοποιούν το SIS για να εισαγάγουν ή να συμβουλευτούν καταχωρήσεις για καταζητούμενα ή αγνοούμενα πρόσωπα και απολεσθέντα αντικείμενα. Περιέχει πάνω από 80 εκατομμύρια καταχωρήσεις και οι αρχές το συμβουλευτήκαν πάνω από 5 δισεκατομμύρια φορές το 2017, με αποτέλεσμα την ενεργοποίηση περισσότερων από 240.000 θετικών απαντήσεων από καταχωρήσεις εξωτερικού (καταχωρήσεις που έγιναν από άλλη χώρα). Το SIS ενισχύθηκε πρόσφατα με την αναπροσαρμογή των κανόνων του, για την κάλυψη πιθανών ελλείψεων στο σύστημα και την εφαρμογή διαφόρων ουσιαστικών αλλαγών στους τύπους καταχωρήσεων. Μετά την τελευταία μεταρρύθμιση του 2018, το πεδίο του SIS προσδιορίζεται τώρα σε τρία νομικά μέσα με τη μορφή τριών κανονισμών (σε αντικατάσταση του SIS II):

- Αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις·
- Συνοριακοί Έλεγχοι·
- Επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών.

Οι εν λόγω τρεις κανονισμοί εισάγουν κατηγορίες καταχωρίσεων για το σύστημα, όπως είναι οι καταχωρίσεις για άγνωστα ύποπτα ή καταζητούμενα πρόσωπα, οι προληπτικές καταχωρίσεις για παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο απαγωγής από γονείς, οι καταχωρίσεις με σκοπό την επιστροφή και μια καταχώριση σε σχέση με αποφάσεις επιστροφής που έχουν εκδοθεί για παράνομα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών.

3.4.4.4. Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας: Σύννορα και θεωρήσεις (ΤΕΑ)

Δεν διαθέτουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ εξωτερικά σύνορα και δεν επηρεάζονται εξίσου από τις διασυνοριακές μετακινήσεις. Για τον λόγο αυτό η ΕΕ χορηγεί κονδύλια σε μια προσπάθεια να αντισταθμίσει ορισμένες από τις δαπάνες στις οποίες υποβάλλονται τα κράτη μέλη των οποίων τα εξωτερικά σύνορα είναι και εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Αυτός ο μηχανισμός επιμερισμού των βαρών δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση συνολικού ύψους 3.8 δισεκατομμυρίων ευρώ για την επταετή-περίοδο δημοσιονομικού προγραμματισμού 2014-2020. Ο κύριος στόχος του ΤΕΑ είναι να συμβάλει στη διασφάλιση ασφάλειας υψηλού επιπέδου στην Ένωση, διευκολύνοντας ταυτόχρονα τις νόμιμες μετακινήσεις. Οι δικαιούχοι των προγραμμάτων που υλοποιούνται στο πλαίσιο αυτού του ταμείου μπορούν να είναι κρατικές και ομοσπονδιακές αρχές, τοπικοί δημόσιοι φορείς, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ανθρωπιστικές οργανώσεις, εταιρείες ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, καθώς και οργανισμοί εκπαίδευσης και έρευνας.

3.4.4.5. Το σύστημα εισόδου/εξόδου (ΣΕΕ)

Το σύστημα εισόδου/εξόδου (ΣΕΕ) είναι ένα σύστημα πληροφοριών που επιταχύνει και ενισχύει τους συνοριακούς ελέγχους για τους υπηκόους τρίτων χωρών που ταξιδεύουν στην ΕΕ. Το ΣΕΕ αντικαθιστά τη χειροκίνητη σφράγιση των διαβατηρίων στα σύνορα με την ηλεκτρονική καταχώριση στη βάση δεδομένων. Οι κύριοι στόχοι του ΣΕΕ είναι:

- η μείωση του χρόνου των ελέγχων στα σύνορα και η βελτίωση της ποιότητας των συνοριακών ελέγχων, μέσω του αυτόματου υπολογισμού της επιτρεπόμενης διαμονής κάθε ταξιδιώτη·
- η εξασφάλιση συστηματικής και αξιόπιστης ταυτοποίησης των προσώπων που υπερβαίνουν την επιτρεπόμενη διάρκεια διαμονής·

- η ενίσχυση της εσωτερικής ασφάλειας και η καταπολέμησης της τρομοκρατίας, επιτρέποντας την πρόσβαση των αρχών επιβολής του νόμου στο ταξιδιωτικό ιστορικό.

Η πρόσβαση στο ΣΕΕ επιτρέπεται στις εθνικές αρχές επιβολής του νόμου και την Ευρωπόλ, αλλά όχι στις αρμόδιες για το άσυλο αρχές. Η δυνατότητα διαβίβασης δεδομένων για σκοπούς επιβολής του νόμου ή επιστροφής σε τρίτες χώρες και κράτη μέλη της ΕΕ που δεν συμμετέχουν στο ΣΕΕ προβλέπεται, αλλά υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Το ΣΕΕ θα καταχωρεί δεδομένα ταξιδιωτών (όνομα, είδος ταξιδιωτικού εγγράφου, δακτυλικά αποτυπώματα, εικόνα προσώπου, ημερομηνία και τόπο εισόδου και εξόδου) κατά τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων Σένγκεν. Ισχύει για όλους τους υπηκόους τρίτων χωρών, τόσο εκείνους που χρειάζονται θεώρηση όσο και εκείνους που απαλλάσσονται από την υποχρέωση αυτή. Θα χρησιμοποιείται επίσης από τις προξενικές και συνοριακές αρχές.

3.4.4.6. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex)

Η Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή (EBCG) είναι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (EBCGA/ Frontex) και οι εθνικές αρχές σε συνδυασμό. Η EBCG άρχισε να λειτουργεί τον Οκτώβριο 2016. Αυτή η αποκεντρωμένη υπηρεσία έχει ως έργο να παρακολουθεί στενά τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και να συνεργάζεται με τα κράτη μέλη για τον έγκαιρο εντοπισμό και την αντιμετώπιση ενδεχόμενων απειλών για την ασφάλεια στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Για αρκετά χρόνια πριν από το 2015, το Κοινοβούλιο ζητούσε να ενισχυθεί ο ρόλος του Frontex προκειμένου να αυξηθεί η ικανότητά του να ανταποκρίνεται αποτελεσματικότερα στις μεταβαλλόμενες μεταναστευτικές ροές. Για παράδειγμα, το Κοινοβούλιο στο ψήφισμά του της 2ας Απριλίου 2014 σχετικά με την ενδιάμεση αναθεώρηση του προγράμματος της Στοκχόλμης, ζήτησε από τους Ευρωπαίους συνοριοφύλακες να φρουρούν τα σύνορα του χώρου Σένγκεν. Στα συμπεράσματά του τον Οκτώβριο 2015, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε επίσης την υποστήριξή του για την «προοδευτική δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων». Το Κοινοβούλιο επέμεινε οι νέες εξουσίες παρέμβασης του οργανισμού να ενεργοποιούνται με απόφαση των κρατών μελών στο Συμβούλιο και όχι με απόφαση της Επιτροπής, όπως είχε προταθεί αρχικά. Ο κανονισμός διευρύνει

το πεδίο δραστηριοτήτων του EBCGA/ Frontex ώστε να περιλαμβάνεται ενισχυμένη στήριξη στα κράτη μέλη όσον αφορά τη διαχείριση της μετανάστευσης, την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και τις επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης. Προβλέπει μεγαλύτερο ρόλο για τον Frontex στην επιστροφή των μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους, σύμφωνα με τις αποφάσεις που λαμβάνουν οι εθνικές αρχές. Το Συμβούλιο, βάσει πρότασης της Επιτροπής, μπορεί να ζητήσει από τον οργανισμό να παρέμβει και να βοηθήσει τα κράτη μέλη σε εξαιρετικές περιστάσεις. Αυτό ισχύει συγκεκριμένα στις εξής περιπτώσεις:

- ένα κράτος μέλος δεν συμμορφώνεται (εντός καθορισμένου χρονικού ορίου) με δεσμευτική απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του οργανισμού για την αντιμετώπιση αδυναμιών στη διαχείριση των συνόρων του· και
- υπάρχει ιδιαίτερη και δυσανάλογη πίεση στα εξωτερικά σύνορα που θέτει σε κίνδυνο τη λειτουργία του χώρου Σένγκεν. Αν ένα κράτος μέλος αντιτίθεται σε απόφαση του Συμβουλίου για την παροχή συνδρομής, τα άλλα κράτη μέλη μπορούν να επιβάλουν προσωρινά εκ νέου εσωτερικούς συνοριακούς ελέγχους.

Τον Νοέμβριο 2019, ο οργανισμός ενισχύθηκε με νέα εντολή και δικά του μέσα και εξουσίες για την προστασία των εξωτερικών συνόρων, την αποτελεσματικότερη εκτέλεση των επιστροφών και τη συνεργασία με τρίτες χώρες. Το επίκεντρο αυτού του ενισχυμένου οργανισμού θα είναι ένα μόνιμο σώμα 10.000 συνοριοφυλάκων με εκτελεστικές αρμοδιότητες για τη στήριξη των κρατών μελών ανά πάσα στιγμή. Ο οργανισμός θα έχει επίσης ισχυρότερη εντολή όσον αφορά τις επιστροφές και θα συνεργάζεται πιο στενά με τις τρίτες χώρες, περιλαμβανομένων εκείνων που δεν βρίσκονται στην άμεση γειτονία της ΕΕ. Το νέο μόνιμο σώμα της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής θα είναι έτοιμο για αποστολή μόλις αρχίσει να λειτουργεί πλήρως το 2021 και θα φτάσει την πλήρη του ικανότητα 10.000 συνοριοφυλάκων έως το 2024.

3.4.4.7. Εξελίξεις στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ

Τις εξελίξεις επιτάχυνε η μεγάλης κλίμακας απώλεια ανθρώπινων ζωών στη Μεσόγειο τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τη μαζική εισροή προσφύγων και μεταναστών από τον Σεπτέμβριο του 2015. Πριν από την προσφυγική κρίση, μόνο τρεις χώρες είχαν χρησιμοποιήσει την τοποθέτηση φρακτών στα εξωτερικά σύνορα για να εμποδίζουν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να φτάσουν στα εδάφη τους:

η Ισπανία (οι εργασίες ολοκληρώθηκαν το 2005 και επεκτάθηκαν το 2009), η Ελλάδα (2012) και η Βουλγαρία (σε απάντηση στην Ελλάδα, ολοκληρώθηκε το 2014). Αντίθετα προς το άρθρο 14 παράγραφος 2 του κώδικα συνόρων του Σένγκεν, το οποίο ορίζει ότι «η άρνηση εισόδου επιβάλλεται μόνο με αιτιολογημένη απόφαση η οποία αναφέρει τους συγκεκριμένους λόγους της άρνησης», **όλο και περισσότερα κράτη μέλη άρχισαν σταδιακά την κατασκευή συνοριακών τοίχων ή φρακτών** με στόχο την αδιάκριτη αποτροπή των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο από το να έχουν πρόσβαση στην επικράτειά τους. Επιπλέον, χωρίς ρητούς κανόνες της ΕΕ για την ανέγερση περιφράξεων στα εξωτερικά σύνορα Σένγκεν, τα κράτη μέλη έχουν επίσης θέσει εμπόδια με τρίτες χώρες (ιδίως το Μαρόκο και τη Ρωσία), συμπεριλαμβανομένων των υποψήφιων προς ένταξη χωρών (Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Σερβία και Τουρκία) και μία υποψήφια χώρα Σένγκεν της ΕΕ, την Κροατία. Έχουν επίσης κατασκευαστεί φράκτες εντός του χώρου Σένγκεν, όπως ο φράκτης μεταξύ Αυστρίας και Σλοβενίας, ενώ οι ισπανικές πρακτικές στη Μελίλια έχουν τεθεί υπό έλεγχο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο Στρασβούργο.

3.4.4.7.1. Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών και Αδειοδότησης Ταξιδιού (ETIAS)
Τον Σεπτέμβριο 2018, δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφοριών και Αδειοδότησης Ταξιδιού (ETIAS). Σκοπός του νέου αυτού συγκεντρωτικού πληροφοριακού συστήματος είναι να συλλέγει πληροφορίες για πολίτες τρίτων χωρών που δεν χρειάζονται θεώρηση και πρόκειται να εισέλθουν στον χώρο Σένγκεν, ώστε να εντοπίζονται ενδεχόμενοι κίνδυνοι σε επίπεδο ασφάλειας ή παράτυπης μετανάστευσης. Η βάση δεδομένων θα διενεργεί εκ των προτέρων ελέγχους σε ταξιδιώτες που απαλλάσσονται από την υποχρέωση θεώρησης και θα τους αρνείται την άδεια ταξιδιού εάν θεωρηθεί ότι αποτελούν κίνδυνο. Η βάση δεδομένων θα είναι παρόμοια με τα ήδη υπάρχοντα συστήματα, για παράδειγμα στις ΗΠΑ (ESTA), στον Καναδά και στην Αυστραλία, μεταξύ άλλων. Τα πλεονεκτήματα του ETIAS περιλαμβάνουν τη μείωση των καθυστερήσεων στα σύνορα, τη βελτίωση της εσωτερικής ασφάλειας, την καλύτερη πρόληψη της παράνομης μετανάστευσης και τη μείωση των κινδύνων για τη δημόσια υγεία. Μολονότι το σύστημα θα διενεργεί εκ των προτέρων ελέγχους, η τελική απόφαση σχετικά με τη χορήγηση ή την άρνηση εισόδου, ακόμη και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το πρόσωπο έχει έγκυρη άδεια ταξιδιού, θα λαμβάνεται από τους εθνικούς συνοριοφύλακες που θα διενεργούν τους

συννοριακούς ελέγχους, σε συμφωνία με τους κανόνες του κώδικα συνόρων του Σένγκεν. Το ETIAS θα έχει τρεις κύριες λειτουργίες:

- την επαλήθευση των πληροφοριών που υποβάλλονται επιγραμματικά από υπηκόους τρίτων χωρών που απαλλάσσονται από την υποχρέωση θεώρησης, πριν από το ταξίδι τους στην ΕΕ·
- τη διεκπεραίωση των αιτήσεων με τον έλεγχο τους σε σχέση με άλλα συστήματα πληροφοριών (όπως το SIS, το VIS, η βάση δεδομένων της Ευρώπης, η βάση δεδομένων της Interpol, το ΣΕΕ, και το Eurodac, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Δακτυλοσκόπησης για την αντιπαραβολή δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων)·
- την έκδοση αδειών ταξιδιού σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν εντοπίζονται αποτελέσματα αναζήτησης ή στοιχεία που απαιτούν περαιτέρω ανάλυση.

Οι άδειες ταξιδιού θα λαμβάνονται μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας. Τον Ιούνιο του 2017, το Συμβούλιο αποφάσισε να χωρίσει την πρόταση σε δύο χωριστές νομικές πράξεις, διότι η νομική βάση (Σένγκεν) της πρότασης δεν μπορούσε να καλύπτει τροποποιήσεις του κανονισμού της Ευρώπης. Το ETIAS θα αναπτυχθεί από τον οργανισμό eu-LISA και θα τεθεί σε λειτουργία το 2021.

3.4.4.7.2. Οργανισμός της ΕΕ για τη λειτουργική διαχείριση μεγάλων πληροφοριακών συστημάτων στον τομέα της ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (eu-LISA)

Ο eu-LISA ιδρύθηκε το 2011 και είναι υπεύθυνος για τη λειτουργική διαχείριση τριών κεντρικών συστημάτων πληροφοριών της ΕΕ: SIS, VIS και Eurodac. Αποστολή του είναι η υλοποίηση της νέας αρχιτεκτονικής ΤΠ στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Τον Νοέμβριο του 2019, αναθεωρήθηκε η εντολή του eu-LISA και αναπτύχθηκε περαιτέρω η ικανότητα του οργανισμού να συμβάλει στη διαχείριση των συνόρων, στη συνεργασία για την επιβολή του νόμου και στη διαχείριση της μετανάστευσης στην ΕΕ.

3.3.4.8. Διαλειτουργικότητα μεταξύ των συστημάτων πληροφοριών της ΕΕ στον τομέα των συνόρων

Η ΕΕ έχει αναπτύξει μεγάλης κλίμακας κεντρικά συστήματα ΤΠ (SIS, VIS, Eurodac, EES και ETIAS) για τη συλλογή, την επεξεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών

που είναι καίριας σημασίας για τη συνεργασία στο πεδίο της ασφάλειας, καθώς και για τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων και της μετανάστευσης. Από το 2019, τα συστήματα αυτά ήταν διαλειτουργικά σε επίπεδο ΕΕ, δηλαδή να μπορούν να ανταλλάσσουν δεδομένα και πληροφορίες ώστε οι αρχές να έχουν τις πληροφορίες που χρειάζονται, όταν και όπου τις χρειάζονται. Η διαλειτουργικότητα αναφέρεται στην ικανότητα των συστημάτων ΤΠ να επιτρέπουν την ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων, ώστε να αποφεύγονται τα κενά πληροφόρησης που προκύπτουν από την πολυπλοκότητα και τον κατακερματισμό των συστημάτων αυτών. Οι δύο εν ισχύ κανονισμοί επιτρέπουν στα συστήματα αυτά να αλληλοσυμπληρώνονται, κάνουν ευκολότερη την εξακρίβωση της ταυτότητας των προσώπων και θα συνεισφέρουν στην καταπολέμηση της πλαστοπροσωπίας. Δεν τροποποιούν τα δικαιώματα πρόσβασης που καθορίζονται στη νομική βάση για κάθε ευρωπαϊκό σύστημα πληροφοριών, αλλά θεσπίζουν :

- μια ευρωπαϊκή πύλη αναζήτησης, που θα επιτρέπει στις αρμόδιες αρχές να εκτελούν αναζητήσεις σε πολλαπλά συστήματα πληροφοριών ταυτοχρόνως, χρησιμοποιώντας τόσο βιογραφικά όσο και βιομετρικά δεδομένα·
- μια κοινή υπηρεσία αντιστοίχισης βιομετρικών δεδομένων, που θα επιτρέπει την αναζήτηση και σύγκριση βιομετρικών δεδομένων (δακτυλικών αποτυπωμάτων και εικόνων προσώπου) από διάφορα συστήματα·
- ένα κοινό αποθετήριο δεδομένων ταυτότητας, το οποίο θα περιλαμβάνει τα βιογραφικά και βιομετρικά δεδομένα υπηκόων τρίτων χωρών που είναι επί του παρόντος αποθηκευμένα σε διάφορα συστήματα πληροφοριών της ΕΕ·
- έναν ανιχνευτή πολλαπλών ταυτοτήτων, ο οποίος θα ελέγχει αν τα βιογραφικά στοιχεία ταυτότητας που περιέχονται στην αναζήτηση υπάρχουν σε άλλα καλυπτόμενα συστήματα, επιτρέποντας έτσι την ανίχνευση πολλαπλών ταυτοτήτων που συνδέονται με το ίδιο σύνολο βιομετρικών δεδομένων.

3.4.5. Η πανδημία COVID-19

Οι περιορισμοί στις διεθνείς και ενδοενοσιακές μετακινήσεις προσώπων έχουν καταστεί μια από τις πιο ορατές πολιτικές απαντήσεις στην πανδημία του κορονοϊού από τις αρχές Μαρτίου 2020 και μετά. Αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ έκλεισαν τις διεθνείς μεταφορές επιβατών και στη συνέχεια επέβαλαν πρόσθετους ταξιδιωτικούς περιορισμούς της ΕΕ που συνεπάγονται το μερικό κλείσιμο των

εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και τον περιορισμό της εισόδου τρίτων χωρών στην ΕΕ.

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Ποια είναι τα βασικά κείμενα που ορίζουν το σύγχρονο διεθνή διάλογο για τη μετανάστευση;
2. Ποια η σημασία στο πλαίσιο της ΕΕ η μετάβαση από τα ελάχιστα στα κοινά κριτήρια;
3. Ποια είναι η επίδραση του κεκτημένου Σένγκεν στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4. Θεσμικό Πλαίσιο Μετανάστευσης: Εθνική διάσταση

4.1. Νόμιμη μετανάστευση

Η ΕΕ έχει την αρμοδιότητα να καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες υπήκοοι τρίτων χωρών εισέρχονται και διαμένουν νόμιμα σε ένα κράτος μέλος, μεταξύ άλλων για σκοπούς οικογενειακής επανένωσης. Τα κράτη μέλη διατηρούν το δικαίωμα να καθορίζουν τον επιτρεπόμενο αριθμό υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται στο έδαφός τους για αναζήτηση εργασίας. Ως προς το νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση στην Ελλάδα, πολύ σύντομα αναφέρεται ότι το κύριο νομοθετικό κείμενο ήταν ο Νόμος 3386/2005, «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», ο οποίος επέτρεψε την ενοποίηση των αδειών διαμονής και εργασίας και εισήγαγε την «περίοδο περίσκεψης» για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων. Η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε με το Ν. 3536/2007 «Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης». Με τον Νόμο 3907/2011, οι Ελληνικές αρχές εισήγαγαν ένα νέο σύστημα διαχείρισης της μετανάστευσης, με τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Υπηρεσίας Ασύλου, τη σύσταση Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και την ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο της Οδηγίας 2008/115 / ΕΚ (Οδηγία περί Επιστροφής). Το 2014 τέθηκε σε ισχύ ο «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης», με τη θέσπιση του Νόμου 4251/2014. Ο Κώδικας ενσωμάτωσε τις υφιστάμενες διατάξεις περί μετανάστευσης και εισήγαγε νέες στοχευμένες παρεμβάσεις στην εθνική νομοθεσία. Ειδικότερα, ο ν. 4251/2014 (εφεξής Κώδικας Μετανάστευσης) επιχείρησε να κωδικοποιήσει την πολυκερατισμένη νομοθεσία στο πεδίο της νόμιμης μετανάστευσης και να απλοποιήσει ως έναν βαθμό τις διαδικασίες για την έκδοση αδειών διαμονής των μεταναστών/στριών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Ειδικότερα στις θετικές ρυθμίσεις που εισάγει ο ως άνω νόμος είναι η αύξηση του χρόνου ισχύος των τακτικών αδειών διαμονής σε τρία έτη, η διευκόλυνση χορήγησης αδειών διαμονής των επί μακρόν διαμένοντος και κυρίως οι άδειες

διαμονής για τη δεύτερη γενιά μεταναστών/στριών. Λαμβάνοντας όμως υπόψη το κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο εντός του οποίου ψηφίστηκε ο εν λόγω νόμος και δη την κρίση που έπληξε την Ελλάδα κατά το διάστημα αυτό δεν λαμβάνει υπόψη τις περιπτώσεις εκείνες που λόγω της μείωσης του εισοδήματός τους ή της ανεργίας του δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν εκείνες τις οικονομικές προϋποθέσεις για να ανανεώσουν τις άδειες διαμονής τους. Τέλος, με τον Νόμο 4375/2016 η Ελλάδα ενσωμάτωσε την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2013/32/ΕΕ³² και όρισε καλύτερα τη λειτουργία της Υπηρεσίας Ασύλου, της Αρχής Προσφυγών, της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, ενώ συστάθηκε και η Γενική Γραμματεία Υποδοχής. Στη συνέχεια προστέθηκαν δύο νόμοι: ο ν.4636/2019 «Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις» που επιχείρησε να κωδικοποιήσει την προϋπάρχουσα σχετική νομοθεσία και ο ν. 4686/2020 «Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019 (Α'169), 4375/2016 (Α'51), 4251/2014 (Α'80) και άλλες διατάξεις»..

4.2. Κατηγορίες και είδη αδειών διαμονής

Διακρίνονται επτά (7) μεγάλες κατηγορίες αδειών διαμονής :

1. Άδεια διαμονής για εργασία και επαγγελματικούς λόγους
2. Άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς, εξαιρετικούς και άλλους
3. Άδεια διαμονής για σπουδές, εθελοντική εργασία, έρευνα και επαγγελματική κατάρτιση
4. Άδεια διαμονής για θύματα εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης μεταναστών
5. Άδεια διαμονής για οικογενειακή επανένωση
6. Άδεια διαμονής μακράς διάρκειας
7. Ειδική βεβαίωση νόμιμης διαμονής.

4.3. Κατηγορίες και είδη αδειών διαμονής

Η ΕΕ έχει εγκρίνει δύο μείζονες νομοθετικές πράξεις για την καταπολέμηση της παράτυπης μετανάστευσης³²:

Η λεγόμενη «δέσμη μέτρων για τους διακινητές παράνομων μεταναστών»

³² [Μεταναστευτική πολιτική | Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση | Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο \(europa.eu\)](#)

περιλαμβάνει την οδηγία 2002/90/ΕΚ του Συμβουλίου, που διαμορφώνει έναν κοινό ορισμό του εγκλήματος της υποβοήθησης της παράνομης εισόδου, διέλευσης και διαμονής, και την απόφαση πλαίσιο 2002/946/ΔΕΥ, που θεσπίζει ποινικές κυρώσεις για τη συμπεριφορά αυτή. Η εμπορία ανθρώπων ρυθμίζεται από την Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της. Η δέσμη αυτή συμπληρώνεται με την οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου, που προβλέπει τη χορήγηση άδειας διαμονής στα θύματα εμπορίας ή παράνομης διακίνησης τα οποία συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές (αναφορικά με την εμπορία ανθρώπων, βλ. επίσης θεματολογικό δελτίο 4.2.6 για τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις). Τον Μάιο 2015, η Επιτροπή ενέκρινε το Σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά της λαθραίας διακίνησης μεταναστών (2015-2020), και, σύμφωνα με αυτό, η Επιτροπή διεξήγαγε μια αξιολόγηση REFIT του ισχύοντος νομικού πλαισίου, της οποίας προηγήθηκε μια δημόσια διαβούλευση. Η Επιτροπή έκρινε ότι, εκείνη τη στιγμή, δεν υπήρχαν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία που να αποδεικνύουν την πραγματική και επανειλημμένη δίωξη ατόμων ή οργανισμών για ανθρωπιστική βοήθεια και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το νομικό πλαίσιο της ΕΕ σχετικά με το λαθρεμπόριο μεταναστών εξακολουθεί να είναι απαραίτητο στο σημερινό πλαίσιο. Το ψήφισμα του Κοινοβουλίου της 5ης Ιουλίου 2018 κάλεσε την Επιτροπή να αναπτύξει κατευθυντήριες γραμμές για τα κράτη μέλη ώστε να αποφευχθεί η ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας και πραγματοποιήθηκε ακρόαση για το θέμα αυτό τον Σεπτέμβριο του 2018. Στο πλαίσιο του νέου συμφώνου, η Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση που παρέχει καθοδήγηση σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας για την υποβοήθηση, στην οποία ανέφερε ότι η εκπλήρωση της νομικής υποχρέωσης διάσωσης ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο στη θάλασσα δεν μπορεί να ποινικοποιηθεί, χωρίς όμως να ζητεί κάποια πρόσθετη δράση, αφήνοντας τις δραστηριότητες έρευνας και διάσωσης στα χέρια ΜΚΟ και ιδιωτικών σκαφών. Ανακοίνωσε επίσης ένα νέο σχέδιο δράσης κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών για τα μέσα του 2021 (με προηγούμενη δημόσια διαβούλευση) και δήλωσε την πρόθεσή της να αναπτύξει δράση κατά της λαθραίας διακίνησης μεταναστών σε εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες.

- Η «οδηγία περί επιστροφής» (2008/115/ΕΚ) καθορίζει κοινά πρότυπα της ΕΕ, καθώς και διαδικασίες για την επιστροφή παρατύπως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Η πρώτη έκθεση για την εφαρμογή της εγκρίθηκε τον Μάρτιο του 2014. Τον

Σεπτέμβριο 2015 η Επιτροπή δημοσίευσε ένα σχέδιο δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επιστροφή και τον Οκτώβριο του 2015 το Συμβούλιο ενέκρινε τα συμπεράσματά του για το μέλλον της πολιτικής για την επιστροφή. Τον Μάρτιο 2017, η Επιτροπή συμπλήρωσε το σχέδιο δράσης με μια ανακοίνωση σχετικά με «μια πιο αποτελεσματική πολιτική επιστροφής στην Ευρωπαϊκή Ένωση - ανανεωμένο σχέδιο δράσης» και μια σύσταση για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των επιστροφών. Τον Σεπτέμβριο 2017, δημοσίευσε το επικαιροποιημένο «Εγχειρίδιο περί επιστροφής», για την παροχή καθοδήγησης σχετικά με την εκτέλεση των καθηκόντων των εθνικών αρχών που είναι αρμόδιες για την επιστροφή. Επιπλέον, το 2016, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο ενέκριναν τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/1953 σχετικά με τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού ταξιδιωτικού εγγράφου για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Ο πρόσφατα αναβαθμισμένος και ενισχυμένος Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής η (Frontex) συνδράμει όλο και περισσότερο τα κράτη μέλη στις δραστηριότητες που συνδέονται με την επιστροφή. Τον Σεπτέμβριο του 2018, η Επιτροπή πρότεινε μια επανεξέταση της οδηγίας για την επιστροφή, για να επιταχύνει τις διαδικασίες, όπως μια νέα διαδικασία στα σύνορα για τους αιτούντες άσυλο, σαφέστερες διαδικασίες και κανόνες για την πρόληψη καταχρήσεων, αποτελεσματικά προγράμματα οικειοθελούς επιστροφής που θα θεσπιστούν στα κράτη μέλη, και σαφέστερους κανόνες σχετικά με την κράτηση. Η στοχοθετημένη εκτίμηση επιπτώσεων του Κοινοβουλίου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πρόταση θα συνεπαγόταν σημαντικό κόστος για τα κράτη μέλη μέσω της αύξησης της κράτησης. Δεν υπάρχουν σαφείς αποδείξεις ότι η πρόταση θα οδηγήσει σε πιο αποτελεσματικές επιστροφές, αλλά είναι πιθανό να οδηγήσει σε παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παράνομων μεταναστών. Το ψήφισμα του Κοινοβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 2020 σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για την επιστροφή τονίζει ότι η αποτελεσματικότητα της πολιτικής επιστροφής της ΕΕ πρέπει όχι μόνο να μετράται με βάση τα ποσοστά επιστροφής, αλλά και να λαμβάνει υπόψη τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των διαδικαστικών εγγυήσεων. Οι εργασίες σχετικά με την αναδιατύπωση της οδηγίας για την επιστροφή θα συνεχιστούν στην Επιτροπή LIBE το 2021, ενώ η εισηγήτρια έχει ήδη δημοσιεύσει το σχέδιο έκθεσής της στις 21 Φεβρουαρίου 2020. Στο νέο Σύμφωνο της, η Επιτροπή κινείται προς ένα κοινό σύστημα της ΕΕ για τις επιστροφές, με μεγαλύτερη επιχειρησιακή στήριξη για τα κράτη μέλη, και τον Frontex ως επιχειρησιακό βραχίονα της πολιτικής επιστροφής της ΕΕ, μαζί με τον διορισμό

συντονιστή επιστροφής με την υποστήριξη ενός νέου δικτύου υψηλού επιπέδου για την επιστροφή. Επίσης, ανακοινώνει στρατηγική για την οικειοθελή επιστροφή και επανένταξη, για το τέλος Απριλίου 2021, με κοινούς στόχους για μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των ενωσιακών και των εθνικών πρωτοβουλιών που έχουν οριστεί για τα μέσα του 2021. Η χορηγία επιστροφής προτείνεται επίσης ως μέτρο αλληλεγγύης μέσω του οποίου τα κράτη μέλη μπορούν να στηρίζουν άλλα κράτη μέλη που βρίσκονται υπό πίεση.

- Η οδηγία 2009/52/EK διευκρινίζει τις **κυρώσεις και τα μέτρα που πρέπει να εφαρμόζονται στα κράτη μέλη κατά των εργοδοτών παράτυπα διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών**. Η πρώτη έκθεση για την εφαρμογή της εν λόγω οδηγίας υποβλήθηκε στις 22 Μαΐου 2014. Στο νέο σύμφωνο, η Επιτροπή ανακοίνωσε την πρόθεσή της να αρχίσει την αξιολόγηση του τρόπου ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας της οδηγίας για την επιβολή κυρώσεων στους εργοδότες, αρχής γενομένης από το 2020.

- Από το 2001, τα κράτη μέλη έχουν **αναγνωρίσει αμοιβαία τις αντίστοιχες αποφάσεις απέλασης**, βάσει της οδηγίας 2001/40, σύμφωνα με την οποία η απόφαση ενός κράτους μέλους να απελάσει υπήκοο τρίτης χώρας που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος γίνεται σεβαστή και τηρείται.

Ταυτόχρονα, η ΕΕ διαπραγματεύεται και συνάπτει συμφωνίες επανεισδοχής (readmission agreements) με χώρες καταγωγής και διέλευσης με στόχο την επιστροφή των παράτυπων μεταναστών, και συνεργάζεται με αυτές τις χώρες για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Οι συμφωνίες αυτές προβλέπουν τη σύσταση μικτών επιτροπών επανεισδοχής για την παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Συνδέονται επίσης με συμφωνίες διευκόλυνσης της χορήγησης θεωρήσεων, οι οποίες αποσκοπούν στην παροχή των απαραίτητων κινήτρων για τις διαπραγματεύσεις επανεισδοχής στην ενδιαφερόμενη τρίτη χώρα χωρίς να αυξηθεί η παράνομη μετανάστευση³³. Σε ανακοίνωση του Φεβρουαρίου 2021 σχετικά με την ενίσχυση της συνεργασίας για την επιστροφή και την επανεισδοχή, η Επιτροπή παρουσίασε τα πορίσματα της πρώτης ετήσιας αξιολόγησης της συνεργασίας των χωρών εταίρων στον τομέα της επανεισδοχής ως βάση για τη θέσπιση από το Συμβούλιο πιο περιοριστικών ή θετικών μέτρων για τις θεωρήσεις έναντι τρίτων χωρών.

³³ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/pdf/10022021_communication_on_enhancing_cooperation_on_return_and_readmission_com-2021-56_en.pdf

Από τον Μάρτιο 2020, η Επιτροπή έχει επίσης συνάψει 24 άτυπες συμφωνίες για την επιστροφή και την επανεισδοχή, οι οποίες έχουν προκαλέσει βαριές επικρίσεις από το Κοινοβούλιο για το γεγονός ότι δεν εμπίπτουν στον έλεγχο του, και έχουν εγείρει ζητήματα λογοδοσίας και διαφάνειας.

4.4. Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη

Σύμφωνα με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, σε συνέχεια των όσων υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ένταξη ως έννοια και ως πολιτική, ως *«κοινωνική ένταξη ορίζεται η διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας προσαρμογής των μεταναστών/μεταναστριών, των αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας καθώς και της κοινωνίας υποδοχής με στόχο τη δημιουργία κοινωνιών με ισχυρή συνοχή και την επίτευξη της συνύπαρξης με όρους ειρήνης και αλληλοκατανόησης»*. Βασικά αγαθά μέσω των οποίων πραγματώνεται η ένταξη είναι η πρόσβαση στη στέγαση και την υγεία μαζί με άλλες κοινωνικές διαστάσεις αυτής όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση, την εργασία, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η εκπαίδευση στις κοινωνικές υπηρεσίες, η συμμετοχή στα Κοινά και την πολιτική ζωή, καθώς και η εξοικείωση με νέες στάσεις και συμπεριφορές.

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη βρίσκεται σε συνάρτηση με την Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη. Ειδικότερα, το άρθρο 63 της Συνθήκης της Λισαβώνας προβλέπει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει κοινή μεταναστευτική πολιτική στο πλαίσιο της οποίας περιλαμβάνεται η διευκόλυνση της ένταξης των υπηκόων τρίτων κρατών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος του κράτους μέλους. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν είναι υποχρεωμένα να ενσωματώσουν στην εθνική τους νομοθεσία τα μέτρα που υιοθετεί η ΕΕ. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ η ΕΕ μπορεί να παρέχει κίνητρα και υποστήριξη για μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη μέλη με σκοπό την προώθηση της ένταξης των υπηκόων από τρίτες χώρες που διαμένουν νόμιμα σε αυτά· ωστόσο, στη νομοθεσία της ΕΕ δεν υφίστανται διατάξεις για την εναρμόνιση των εθνικών νόμων και κανονισμών.

Η αρμοδιότητα της ΕΕ στο πεδίο της ένταξης είναι περιορισμένη. Τον Ιούλιο του 2011 η Επιτροπή ενέκρινε την Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών τον Νοέμβριο του 2020, η Επιτροπή παρουσίασε ένα σχέδιο

δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη 2021-2027³⁴ που περιλαμβάνει πλαίσιο ενεργειών και συγκεκριμένες πρωτοβουλίες με σκοπό να υποστηριχθούν τα κράτη μέλη στις προσπάθειες ενσωμάτωσης και ένταξης των περίπου 34 εκατομμυρίων υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος της Ένωσης. Το σχέδιο συνδυάζει μέτρα παρακολούθησης και τη χρήση νέων ψηφιακών εργαλείων, καθώς και προσπάθειες για την προώθηση της συμμετοχής των μεταναστών στην κοινωνία, την αύξηση των ευκαιριών για χρηματοδότηση από την ΕΕ και τη δημιουργία πολυμερών εταιρικών σχέσεων σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης. Στα υφιστάμενα μέσα περιλαμβάνεται το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για τη Μετανάστευση³⁵, ο Ευρωπαϊκός Ιστοχώρος για την Ένταξη³⁶, και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ένταξης³⁷ καθώς και η νεοσυσταθείσα ομάδα εμπειρογνομόνων για τις απόψεις των μεταναστών στον τομέα της μετανάστευσης, του ασύλου και της ένταξης, η οποία συνεδρίασε για πρώτη φορά τον Νοέμβριο 2020³⁸.

Το πρώτο κείμενο Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη των πολιτών τρίτων δημοσιεύθηκε το 2013 από το Υπουργείο Εσωτερικών³⁹. Στη συνέχεια τον Ιούλιο του 2019 τέθηκε σε ισχύ η νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη⁴⁰. Ειδικά χρηματοδοτικά μέσα για την υποστήριξη των εθνικών πολιτικών ένταξης βασίστηκαν στο Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ολοκλήρωσης (AMIF)⁴¹ και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)⁴² από το 2021, στο πλαίσιο του νέου πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΔΠ), προτάθηκε να εμπίπτουν τα εν λόγω χρηματοδοτικά μέσα στο πλαίσιο του AMIF και του ΕΚΤ +.

Ο ρόλος της τοπικής κοινωνία και κοινότητας καθίσταται κομβικός για τη διαδικασία της ένταξης. Κατά συνέπεια η Τοπική Αυτοδιοίκηση ενέχει κομβικό ρόλο και συνδιαμορφώνει τις ενταξιακές πολιτικές που εποπτεύονται και συντονίζονται από την κεντρική διοίκηση. Επιπρόσθετα η ενεργός συμμετοχή και η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών καθώς και των διεθνών οργανισμών είναι απαραίτητες για την δρομολόγηση και υλοποίηση της ένταξης.

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική του 2019, το ελληνικό μοντέλο ένταξης

³⁴ [action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf \(europa.eu\)](#)

³⁵ [Ευρωπαϊκό Φόρουμ για τη Μετανάστευση - European Economic and Social Committee \(europa.eu\)](#)

³⁶ [European Web Site on Integration - European Commission \(europa.eu\)](#)

³⁷ [European Web Site on Integration - European Commission \(europa.eu\)](#)

³⁸ [Integration and inclusion of migrants: First meeting of the Commission expert Group on the views of migrants | Migration and Home Affairs \(europa.eu\)](#)

³⁹ Υπουργείο Εσωτερικών, Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, 2013. [Εθνική Στρατηγική \(migration.gov.gr\)](#)

⁴⁰ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, Ιούλιος 2019, [B6.-Εθνική-Στρατηγική-2019.pdf \(migration.gov.gr\)](#)

⁴¹ [Asylum, Migration and Integration Fund \(AMIF\) | Migration and Home Affairs \(europa.eu\)](#)

⁴² [European Social Fund - European Commission \(europa.eu\)](#)

περιλαμβάνει τα εξής:

- δημιουργεί και διατηρεί μια ανοιχτή κοινωνία η οποία σέβεται τη διαφορετικότητα,
- διασφαλίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ατόμων που διαμένουν σε αυτή με όρους σεβασμού, τηρώντας τις προϋποθέσεις και τους περιορισμούς που ισχύουν και για τους γηγενείς πολίτες της χώρας υποδοχής,
- καλλιεργεί την αλληλεπίδραση, τη συνεργασία, τον διάλογο και την εποικοδομητική κριτική μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων (εθνικών, πολιτισμικών, κ.τ.λ.) με όρους δημοκρατίας και ισότητας,
- ενισχύει την αμοιβαία κατανόηση και αποδοχή καθώς και την κοινωνική συνοχή,
- προωθεί την ανάπτυξη της χώρας υποδοχής σε όλα τα επίπεδα, με τη συμμετοχή όλων των κατοίκων της, οι οποίοι αντιλαμβάνονται ότι το δημόσιο συμφέρον και το μέλλον της κοινωνίας υποδοχής τους αφορά τόσο ατομικά όσο και συλλογικά.

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη στοχεύει στα κάτωθι:

- Η ένταξη δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των αιτούντων αυτής οι οποίοι διαμένουν προσωρινά στη χώρα ή/και θα παραμείνουν σε αυτήν μετά την αναγνώριση του καθεστώτος προστασίας τους.
- Η διευκόλυνση της επιστροφής στη νομιμότητα των μεταναστών, οι οποίοι λόγω της οικονομικής κρίσης αδυνατούν να διατηρήσουν το καθεστώς νόμιμης διαμονής.
- Η ενίσχυση του ρόλου της Αυτοδιοίκησης, ως αναπόσπαστου συνδιαμορφωτή των πολιτικών ένταξης.
- Η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας υποδοχής αλλά και της ευρύτερης κοινής γνώμης αναφορικά με τη σημασία της ένταξης πολιτών τρίτων χωρών.
- Η δημιουργία ενός κοινού συντονιστικού πλαισίου, το οποίο θα διαπνέει τις δράσεις όλων των εμπλεκόμενων στην ένταξη κρατικών φορέων με στόχο τη συνοχή της πολιτικής ένταξης καθώς και την ενίσχυση της επίδρασης των σχεδιαζόμενων δράσεων.
- Ο συντονισμός και η συνεργασία με διακρατικούς, διεθνείς και ιδιωτικούς φορείς καθώς και της Κοινωνίας των Πολιτών.
- Ο εκσυγχρονισμός και η ψηφιοποίηση της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και καθεστώτος διεθνούς προστασίας.

- Η έγκαιρη και ολοκληρωμένη πληροφόρηση μεταναστών/μεταναστριών σχετικά με τις νέες εθνικές εξελίξεις στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής, των δράσεων και των προγραμμάτων, καθώς και των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων στο πλαίσιο της ένταξης στην ελληνική κοινωνία.

Οι άξονες δράσης και τα αντίστοιχα μέτρα πολιτικής για την ένταξη, που περιλαμβάνονται στην ελληνική στρατηγική (και υπό τα οποία εντάσσονται οι εκάστοτε δράσεις ένταξης) είναι τα ακόλουθα:

- **Συνεργασία με την Αυτοδιοίκηση για την προώθηση της ένταξης σε τοπικό επίπεδο**, όπως η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ κεντρικής δημόσιας διοίκησης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η δημιουργία πλαισίου κινητοποίησης και διασφάλισης της συμμετοχής των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ένταξη, η αναβάθμιση και επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών υποδοχής σε αιτούντες και αιτούσες διεθνούς προστασίας, η υποδοχή και ένταξη σε τοπικό επίπεδο, παροχή στέγασης σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας και μετανάστες και η υποστήριξη και επέκταση της λειτουργίας Κέντρων Ένταξης Μεταναστών (Κ.Ε.Μ.).
- **Πρόσβαση σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες**, όπως η ενημέρωση και πληροφόρηση για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των νεοεισερχόμενων μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε αγαθά και υπηρεσίες, αναβάθμιση και ενίσχυση της λειτουργίας των υπηρεσιών μετανάστευσης του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, αναβάθμιση και υποστήριξη λειτουργίας δημόσιων υπηρεσιών και υπηρεσιών τοπικής αυτοδιοίκησης που συναλλάσσονται με μετανάστες/μεταναστρίες, αιτούντες/ αιτούσες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας και η διευκόλυνση της πρόσβασης των μεταναστών και των μεταναστριών, των αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας.
- **Προώθηση της ένταξης στην εκπαίδευση**, όπως η υποστήριξη της ένταξης των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα και των ενηλίκων στη μη τυπική εκπαίδευση.
- **Προώθηση της ένταξης στην αγορά εργασίας**, όπως η καταγραφή και αναγνώριση προσόντων και δεξιοτήτων, η διευκόλυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας και η προώθηση της επιχειρηματικότητας.

- **Διαπολιτισμικότητα**, όπως η ενίσχυση του θεσμικού ρόλου των διαπολιτισμικών μεσολαβητών, η ενίσχυση της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης και του διαθρησκευτικού διαλόγου.
- **Συμμετοχή στα κοινά**, όπως η προώθηση και διευκόλυνση της συμμετοχής των πολιτών τρίτων χωρών στα κοινά με στόχο την ένταξής τους στη δημόσια ζωή της χώρας και η ενθάρρυνση της συμμετοχής των μεταναστών και μεταναστριών, αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στα κοινά μέσω του αθλητισμού και του εθελοντισμού.
- **Καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας**, όπως η παρακολούθηση και καταγραφή φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας και η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας υποδοχής για φαινόμενα ξενοφοβίας και ρατσισμού.
- **Στοχευμένες πολιτικές για ευάλωτες κοινωνικές ομάδες** μεταναστών και μεταναστριών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας, όπως η ένταξη των γυναικών, των ασυνόδευτων ανηλίκων, ατόμων με αναπηρία (ΑμΕΑ) και ατόμων τρίτης ηλικίας.
- **Στοχευμένες πολιτικές για πολίτες τρίτης χώρας «δεύτερης γενιάς»**, όπως η διευκόλυνση της ένταξης των πολιτών τρίτης χώρας «δεύτερης γενιάς».

Οι βασικές κατευθύνσεις της Εθνικής Στρατηγικής αναλύονται ως ακολούθως:

Ο ρόλος του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου

Η στρατηγική ένταξης αιτούντων διεθνή προστασία, δικαιούχων διεθνούς προστασίας, ασυνόδευτων ανηλίκων και μεταναστών καθώς και ευάλωτων ομάδων αυτών, συνιστούν μια οριζόντια πολιτική για την πραγμάτωση της οποίας απαιτείται η συνεργασία με συναρμόδια Υπουργεία και την Αυτοδιοίκηση, καθώς και την πραγματοποίηση διαλόγου με τους φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών.

Ο ρόλος της Αυτοδιοίκησης

Όπως αναφέρεται και στις Κοινές Βασικές Αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πολιτική ένταξης *«η ένταξη λαμβάνει χώρα σε τοπικό επίπεδο, ως μέρος της καθημερινής ζωής που ο καθένας έχει το ρόλο του. Για να είναι η ένταξη επιτυχής, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει την κοινωνία υποδοχής στη δημιουργία ευκαιριών πλήρους συμμετοχής των πολιτών τρίτων χωρών. Η εμπλοκή των κοινοτήτων στην από κοινού δράση είναι σημαντική»*.

Τα Κέντρα Κοινότητας των Δήμων και τα *Κέντρα Ένταξης Μεταναστών*⁴³ προσφέρουν εξατομικευμένες υπηρεσίες τύπου «One Stop-Shop» (Υπηρεσίες Μιας Στάσης), υποστηρίζοντας ή συνεργώντας με τη Διεύθυνση Κοινωνικών Υπηρεσιών του κάθε οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Με τη λειτουργία των Κέντρων Κοινότητας και των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών επιδιώκεται η ανάπτυξη τοπικών σημείων αναφοράς για την υποδοχή, εξυπηρέτηση και διασύνδεση των πολιτών με όλα τα κοινωνικά προγράμματα που υλοποιούνται και τις υπηρεσίες που παρέχονται στην περιοχή παρέμβασης.

Συγκεκριμένα, μέσω των Κέντρων Κοινότητας και των ΚΕΜ παρέχονται υπηρεσίες όπως:

- α) πληροφόρηση και υποστήριξη για την υποβολή αίτησης για ένταξη σε προγράμματα όπως το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους, και
- β) πληροφόρηση και υποστήριξη για ένταξη σε κοινωνικές δομές και υπηρεσίες (όπως το Βοήθεια στο σπίτι, τα Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων, τα Κέντρα Δημέρευσης- Ημερήσιας Φροντίδας για άτομα με αναπηρία, τα προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς, οι υπηρεσίες απασχόλησης για την ένταξη των ωφελούμενων σε προγράμματα κατάρτισης, δράσεις απασχόλησης και επιμορφωτικά σεμινάρια, κ.α). Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η λειτουργία των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων⁴⁴ τα οποία αποτελούν ένα συμβουλευτικό όργανο των δήμων και οι αρμοδιότητές τους περιγράφονται στο Ν.4555/2018 (Πρόγραμμα «Κλεισθένης Ι»).

Αρμόδια για την ένταξη είναι η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης⁴⁵ που συνεστήθη το 2016 με τον νόμος 4375/2016 στη Γενική Γραμματεία Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου. Σύμφωνα με το ΠΔ 106/2020 η Διεύθυνση συγκροτείται από τα τέσσερα Τμήματα: Τμήμα Σχεδιασμού Πολιτικών και Προγραμμάτων Κοινωνικής Ένταξης, Τμήμα Διαπολιτισμικότητας, Τμήμα Κοινωνικοοικονομικής Ένταξης, Τμήμα Υποστήριξης Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας. Αποστολή της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ένταξης είναι ο σχεδιασμός, η παρακολούθηση της εφαρμογής και η υλοποίηση της

⁴³ [Κέντρα Ένταξης Μεταναστών | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](https://www.migration.gov.gr/)

⁴⁴ Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων, [Συμμετοχή στα Κοινά | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](https://www.migration.gov.gr/)

⁴⁵ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης, [Η Υπηρεσία | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](https://www.migration.gov.gr/)

ενταξιακής πολιτικής και της εκάστοτε εθνικής στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη των νομίμως διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και των αντίστοιχων πολιτικών και προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης, σε συνεργασία με Υπουργεία, φορείς αυτοδιοίκησης, διεθνείς οργανισμούς και τους φορείς της κοινωνίας των πολιτών, που αναπτύσσουν δράσεις στον τομέα της κοινωνικής ένταξης.

Κείμενα Εθνικής Στρατηγικής

Ημερομηνία	Τίτλος
05/07/2019	<u>Εθνική Στρατηγική για την ένταξη</u>
23/04/2013	<u>Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών</u>

Νομικό Πλαίσιο για την Ένταξη⁴⁶

Νόμος 4636/2019 (ΦΕΚ 169Α'/01.11.2019)

Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις

Νόμος 4555/2018 (ΦΕΚ Α'/19-07-2018)

Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων - Αντικατάσταση του άρθρου 78 του ν. 3852/2010

Νόμος 4375/2016 (ΦΕΚ 51Α'/03.04.2016)

Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νόμος μοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιатύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις

Νόμος 4638/2016 (ΦΕΚ 21Α'/21.02.2016)

Σε κάθε Οργανισμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης α' βαθμού δύναται να συστήνεται και να λειτουργεί «Κέντρο Κοινότητας»

⁴⁶ [Νομοθεσία | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](http://www.migration.gov.gr)

Νόμος 4251/2014 (ΦΕΚ 80Α'/01.04.2014)

Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις

Κοινή Υπουργική Απόφαση 3063/2020 (ΦΕΚ 1382Β'/14.04.2020) Καθορισμός λειτουργίας του «Μητρώου Ελληνικών και Ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)» και του «Μητρώου Μελών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ)», που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης εντός της Ελληνικής Επικράτειας.

Κοινή Υπουργική Απόφαση ΟΙΚ. 110998/2006 (ΦΕΚ 566Β'/08.05.2006)
Πιστοποίηση Επαγγελματικών Περιγραμμάτων

Υπουργική Απόφαση 39487/2016 (ΦΕΚ 2930Β'/14.09.2016)

Σύσταση Εθνικού Μητρώου ελληνικών και ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης.

4.5. Κείμενα Ευρωπαϊκής Πολιτικής για την Ένταξη⁴⁷

Ημερομηνία	Τύπος	Τίτλος
24/11/2020	Action Plan	<u>Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027</u>
07/06/2016	Ανακοίνωση Επιτροπής	<u>COM(2016)377: Σχέδιο δράσης για την ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών</u>
16/4/2014	Κανονισμός	<u>516/2014: Κανονισμός (ΕΕ) για τη θέσπιση του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης</u>
20/07/2011	Ανακοίνωση Επιτροπής	<u>COM(2011)455: Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών</u>
15-16/04/2010	Συμπεράσματα Συμβουλίου	<u>Zaragoza(2010): Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the</u>

⁴⁷ [Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ένταξη | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](http://www.migration.gov.gr)

		<u>Member States on integration as a driver for development and social cohesion (9248/10)</u>
10/6/2009	Ανακοίνωση Επιτροπής	<u>COM(2009)262: Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες (Πρόγραμμα Στοκχόλμης)</u>
03-04/11/2008	Συμπεράσματα Συμβουλίου	<u>Vichy(2008): Συμπεράσματα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών σχετικά με τις πολιτικές ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση</u>
24/09/2008	Σημείωμα Συμβουλίου	<u>Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο</u>
25/06/2007	Απόφαση	<u>2007/435/EK: Απόφαση Συμβουλίου για τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης Υπηκόων Τρίτων Χωρών, για την περίοδο 2007 έως 2013, ως μέρος του γενικού προγράμματος «Αλληλεγγύη και διαχείριση των μεταναστευτικών ροών»</u>
10-11/05/2007	Συμπεράσματα Συμβουλίου	<u>Potsdam(2007): Συμπεράσματα του Συμβουλίου για την ενίσχυση των πολιτικών ένταξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης</u>
01/09/2005	Ανακοινώσεις Επιτροπής	<u>COM(2005)389: Κοινό Πρόγραμμα για την Ένταξη – Πλαίσιο σχετικά με την ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ε.Ε.</u>
03/03/2005	Ανακοινώσεις Συμβουλίου	<u>2005/C53/01: Πρόγραμμα Χάγης- Ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ε.Ε.</u>
19/11/2004	Συμπεράσματα	<u>Groningen(2004): Πολιτική Ενσωμάτωσης</u>

	Συμβουλίου	<u>Μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Κοινές Βασικές Αρχές)</u>
15/10/1999	Συμπεράσματα Συμβουλίου	<u>Τάμπερε(1999): Δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης</u>

Περισσότερες πληροφορίες για προγράμματα / δράσεις σχετικά με την ένταξη:

1. Υποστήριξη της Στέγασης | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)
2. Εκπαίδευση | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)
3. Επαγγελματική Συμβουλευτική | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)
4. Υποστήριξη στην πρόσβαση της δημόσιας υγείας, δημόσιες υπηρεσίες, τραπεζικές συναλλαγές | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)
5. Συμμετοχή στα Κοινά | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)

Ερωτήσεις για σκέψη

1. Περιγράψτε το εθνικό πλαίσιο της νόμιμης μετανάστευσης υπό το πρίσμα των επιμέρους αδειών διαμονής.
2. Ποιοι είναι οι βασικοί προσανατολισμοί της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

5. Διεθνής Προστασία, Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου και Πολιτική Ασύλου

5.1.Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου

Η Διεθνής Προστασία αποτελεί τμήμα του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου⁴⁸, το οποίο αποτελεί ένα πλαίσιο συμφωνημένων κανόνων που α) θεσπίζει κοινές διαδικασίες για τη διεθνή προστασία και ενιαίο καθεστώς για τα πρόσωπα στα οποία παρέχεται καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρική προστασία βάσει της πλήρους και χωρίς αποκλεισμούς εφαρμογής της Σύμβασης και του Πρωτοκόλλου της Γενεύης για τους Πρόσφυγες και το οποίο αποσκοπεί στην εξασφάλιση δίκαιης και ανθρώπινης μεταχείρισης αιτούντων διεθνή προστασία, β) εναρμονίζει τα συστήματα ασύλου στην ΕΕ και μειώνει τις διαφορές μεταξύ των κρατών μελών βάσει δεσμευτικής νομοθεσίας, και γ) και ενισχύει την πρακτική συνεργασία μεταξύ των εθνικών διοικήσεων ασύλου και της εξωτερικής διάστασης του ασύλου.

Η καταγωγή του ΚΕΣΑ ευρίσκεται ήδη στην ανάπτυξη του χώρου Σένγκεν, όπου η κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα επέφερε την ανάγκη διασφάλισης της εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ. Προκειμένου να συμβιβαστεί η ελευθερία κυκλοφορίας και ασφάλειας, η συνεργασία και ο συντονισμός της ΕΕ έπρεπε να ενισχυθούν πολλοί τομείς, όπως, μεταξύ άλλων η μετανάστευση και το άσυλο. Εξάλλου τα κράτη μέλη είναι συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης της Γενεύης όπως επίσης και σε άλλα κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία φέρουν τις κοινές αξίες της ΕΕ για τα άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας.

Η συνεργασία μεταξύ κρατών μελών θεωρήθηκε αναγκαία για τη μείωση των δευτερογενών μετακινήσεων εντός ΕΕ προς αναζήτηση ‘καλύτερης προστασίας’. μείωσης της ανάγκης των αιτούντων άσυλο να μετακινούνται από το ένα κράτος μέλος στο άλλο για την αναζήτηση καλύτερης προστασίας. Αργότερα, η ανάπτυξη του ΚΕΣΑ επιταχύνθηκε από την πολιτική κατάσταση στα Βαλκάνια και την κατάρρευση της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Τα προβλήματα των προσφύγων που δημιουργούν ροές ατόμων που αναζητούν διεθνή προστασία στο κατώφλι της ΕΕ

⁴⁸ Βλ. [Common European Asylum System \(CEAS\) | Migration and Home Affairs \(europa.eu\)](#), [Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου \(migration.gov.gr\)](#)

κατέστησαν σαφή τα πλεονεκτήματα μιας κοινής προσέγγισης σε θέματα διεθνούς προστασίας.

Πέραν των διατάξεων της Συνθήκης του Άμστερνταμ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε στο Τάμπερε το 1999, "να εργαστεί για τη θέσπιση ΚΕΣΑ, βάσει της πλήρους και χωρίς αποκλεισμούς εφαρμογής της Σύμβασης της Γενεύης". Η νομική βάση για το ΚΕΣΑ στο άρθρο 78 ΣΛΕΕ ορίζει ότι:

«Η Ένωση αναπτύσσει κοινή πολιτική για το άσυλο, την επικουρική προστασία και την προσωρινή προστασία με σκοπό να προσφέρει το κατάλληλο καθεστώς σε οποιονδήποτε υπήκοο τρίτης χώρας που απαιτεί διεθνή προστασία και να διασφαλίζει τη συμμόρφωση με την αρχή της μη επαναπροώθησης. Η πολιτική αυτή πρέπει να είναι σύμφωνη με τη σύμβαση της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 και το πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων και άλλες σχετικές συνθήκες»

5.1.1. Οι πυλώνες του ΚΕΣΑ⁴⁹

Υπάρχουν πέντε «πυλώνες» που αποτελούν τη νομοθεσία ΚΕΣΑ: Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής, οδηγία για τα προσόντα, οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου, κανονισμός του Δουβλίνου και κανονισμός Eurodac. Αυτοί έχουν αναπτυχθεί σε δύο φάσεις, μεταβαίνοντας από «ελάχιστα» σε «κοινά πρότυπα». Αναλυτικότερα οι πυλώνες αυτοί είναι οι κάτωθι:

Η αναθεωρημένη οδηγία για τις διαδικασίες ασύλου⁵⁰ : Η αναθεωρημένη οδηγία για τη διαδικασία ασύλου στοχεύει στη δικαιότερη, ταχύτερη και καλύτερη ποιότητα των αποφάσεων ασύλου. Οι αιτούντες άσυλο με ειδικές ανάγκες θα υποστηριχθούν και θα έχουν την ευκαιρία να εξηγήσουν την αξίωσή τους. Επίσης, η αναθεώρηση περιλαμβάνει μεγαλύτερη προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και των θυμάτων βασανιστηρίων.

Η αναθεωρημένη οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής⁵¹: Η αναθεωρημένη οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής εξασφαλίζει ανθρώπινες συνθήκες υποδοχής σε όλη την ΕΕ και ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα των ενδιαφερομένων ατόμων τηρούνται πλήρως. προσεγγίζει, σε κάποιο βαθμό, τους εθνικούς κανόνες των κρατών μελών

⁴⁹ Βλ. [ΚΕΣΑ – κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου – CaseWORK](#)

⁵⁰ [Οδηγία 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας \(europa.eu\)](#)

⁵¹ [Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία \(europa.eu\)](#)

σχετικά με τις υλικές συνθήκες υποδοχής (δηλαδή τη στέγαση, τα τρόφιμα και τα είδη ένδυσης), καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αιτούντων (π.χ. απασχόληση, εκπαίδευση και υγειονομική περίθαλψη). Επίσης, ορίζει ότι η κράτηση εφαρμόζεται μόνο ως έσχατο μέτρο.

Η αναθεωρημένη οδηγία για την αναγνώριση⁵²: Η αναθεωρημένη οδηγία για την αναγνώριση καθιστά τις αποφάσεις ασύλου πιο ισχυρές, καθώς αποσαφηνίζει τους λόγους για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Επίσης, περιλαμβάνει βελτίωση της πρόσβασης σε δικαιώματα και μέτρα ενσωμάτωσης για τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας.

Ο αναθεωρημένος κανονισμός του Δουβλίνου⁵³: Ένα βασικό στοιχείο του ΚΕΣΑ είναι ο επονομαζόμενος κανονισμός του Δουβλίνου. Ο κανονισμός του Δουβλίνου Καθορίζει τα κριτήρια για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης διεθνούς προστασίας, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι κάθε αίτηση εξετάζεται από ένα κράτος μέλος και για να αποφευχθεί η κατάχρηση του συστήματος με την υποβολή αρκετών αιτήσεων από ένα άτομο σε διαφορετικές χώρες.

Ο αναθεωρημένος κανονισμός EURODAC⁵⁴: Το Eurodac είναι μια βάση δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων της ΕΕ, η οποία συγκεντρώνει δακτυλικά αποτυπώματα όλων των αιτούντων άσυλο σε ολόκληρη την ΕΕ. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό εργαλείο που συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου που πραγματοποιείται στην ΕΕ. Πρωταρχικός στόχος της είναι η εξυπηρέτηση του κανονισμού του Δουβλίνου. Μαζί, αυτά τα δύο μέσα αποτελούν αυτό που συνήθως αναφέρεται ως σύστημα του Δουβλίνου.

Όσον αφορά την πρακτική συνεργασία στον τομέα του ασύλου, η ΕΕ εκτιμά ότι χρησιμοποιώντας τα ίδια εργαλεία και εφαρμόζοντας τα ίδια πρότυπα, οι Αρχές

⁵² Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (europa.eu)

⁵³ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (europa.eu)

⁵⁴ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τη θέσπιση του Eurodac για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα και σχετικά με αιτήσεις της αντιπαραβολής με τα δεδομένα Eurodac που υποβάλλουν οι αρχές επιβολής του νόμου των κρατών μελών και η Ευρωπόλ για σκοπούς επιβολής του νόμου και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1077/2011 σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Λειτουργική Διαχείριση Συστημάτων ΤΠ Μεγάλης Κλίμακας στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (europa.eu)

ασύλου των κρατών μελών θα μπορέσουν να εξοικειωθούν με τις διαδικασίες και τις πρακτικές τους και θα αναπτύξουν εμπιστοσύνη στα συστήματα ασύλου του άλλου κράτους μέλους. Ένα σημαντικό μέλημα ήταν η ανάπτυξη εργαλείων όπως το κοινό εκπαιδευτικό υλικό και οι εκθέσεις με τις πληροφορίες για τις χώρες καταγωγής (COI) προσαρμοσμένες στις καθημερινές και επιχειρησιακές ανάγκες των επαγγελματιών στην ΕΕ. Αυτό πρέπει επίσης να συμβάλει στην αύξηση της ποιότητας των διαδικασιών λήψης αποφάσεων των εθνικών διοικήσεων και να διασφαλίσει ότι όλες οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Την μέριμνα για το εκπαιδευτικό υλικό, τις εκθέσεις COI και την συμβολή στην αύξηση της ποιότητας των διαδικασιών λήψης αποφάσεων έχει αναλάβει, μεταξύ άλλων στόχων που υπηρετεί, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO). Το EASO είναι ένας οργανισμός της ΕΕ με την ευθύνη να υποστηρίξει την εφαρμογή του ΚΕΣΑ, να ενισχύει την πρακτική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και να βοηθά τα κράτη μέλη που υπόκεινται σε ιδιαίτερη πίεση. Ακόμα, το Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης υποστηρίζει τις δραστηριότητες των κρατών μελών και των οργανισμών για την εφαρμογή του ΚΕΣΑ.

Τέλος, το ΚΕΣΑ έχει και μία εξωτερική διάσταση που αφορά τη σύμπραξη και τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες με σκοπό την ασφάλεια των συνόρων και τη στήριξη των τρίτων χωρών που δέχονται μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών.

Περαιτέρω, το Δικαστήριο της ΕΕ (CJEU) και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ECtHR) έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο ΚΕΣΑ. Η ευρωπαϊκή νομολογία βοηθά στην ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της ΕΕ και επηρεάζει την ΕΕ και την εθνική νομοθεσία. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CJEU) κατέχει μια μοναδική θέση στη δομή της ΕΕ, καθώς είναι υπεύθυνο για μια ομοιόμορφη ερμηνεία της νομοθεσίας της ΕΕ. Δημιουργεί, επίσης, ένα παράλληλο καθεστώς πλάι σε εκείνο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που δημιουργήθηκε για να εξασφαλίσει την τήρηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΣΔΑ), στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.

5.2.Διεθνής Προστασία

Η Διεθνής Προστασία εξετάζεται μόνο όταν δεν υφίσταται προστασία στη χώρα καταγωγής και αποτελεί, επομένως, υποκατάστατο της εθνικής προστασίας. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων και το Πρωτόκολλο

αυτής του 1967⁵⁵ είναι οι κύριες διεθνείς νομικές πράξεις στον τομέα της διεθνούς προστασίας, ιδίως όσον αφορά το καθεστώς πρόσφυγα και την αρχή της μη επαναπροώθησης. Ακολούθως, με την έκδοση της οδηγίας για την αναγνώριση (ΟΑ), θεσπίστηκε στην ΕΕ μια νέα μορφή προστασίας, η επικουρική προστασία. Η ΟΑ προβλέπει τα νομικά κριτήρια για την αναγνώριση προσώπων ως δικαιούχων επικουρικής προστασίας και αναπτύσσει περαιτέρω τα κριτήρια για το καθεστώς πρόσφυγα. Όσον αφορά το καθεστώς πρόσφυγα, η εφαρμογή των διατάξεων της ΟΑ θα πρέπει να βασίζεται στην πλήρη και χωρίς εξαιρέσεις εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης

Η Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων υπογράφηκε στην ομόθυμη πόλη της Ελβετίας στις 28 Ιουλίου του 1951 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3989/1959. Η Σύμβαση καθορίζει ακριβώς το ποιος είναι ο πρόσφυγας και το είδος της νομικής προστασίας ή άλλης παροχής, καθώς και των κοινωνικών δικαιωμάτων που αυτός ή αυτή οφείλει να λάβει από τα κράτη που υπέγραψαν το έγγραφο.

Λίγα χρόνια μετά η Σύμβαση συμπληρώθηκε από το Πρωτόκολλο του 1967, το οποίο κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Α.Ν. 389/1968 και διεύρυνε την εντολή της Ύπατης Αρμοστείας καθώς το πρόβλημα των εκτοπισμένων πληθυσμών εξαπλωνόταν σε όλο τον κόσμο. Το άρθρο 1 της Σύμβασης καθορίζει ακριβώς το ποιος είναι ο πρόσφυγας: Είναι ένα άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του, έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτής της χώρας ή την επιστροφή σ' αυτήν. Από τη Σύμβαση δεν καλύπτονται άτομα τα οποία έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή κάποιο σοβαρό μη-πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου.

Σύμφωνα με την αναθεωρημένη οδηγία αναγνώρισης η έννοια του πρόσφυγα και της επικουρικής προστασίας ορίζονται ως εξής:

-«**πρόσφυγας**»: ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του και δεν είναι σε θέση ή,

⁵⁵ [ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΟΥ 1951 ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ \(migration.gov.gr\)](http://www.migration.gov.gr)

λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή, ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 12 [αποκλεισμός], Άρθρο 2 στοιχείο δ) της ΟΑ

-«**πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία**»: ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15 [θανατική ποινή ή εκτέλεση· βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία· σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης] και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2 [αποκλεισμός], και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας, Άρθρο 2 στοιχείο στ) της ΟΑ

Οι προϋποθέσεις αναγνώρισης καθεστώτος πρόσφυγα θα πρέπει πάντοτε να εξετάζονται πρώτες.

Πρακτικός οδηγός της EASO: Αναγνώριση προσώπων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας
EASO Practical Guide: Qualification for international protection (europa.eu)

5.2.1. Εθνική Νομοθεσία για τη Διεθνή Προστασία⁵⁶

Νόμος 4686/2020 (Α" 12-5-2020. αρ.φ. 96)

Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019 (Α' 169), 4375/2016 (Α' 51), 4251/2014 (Α' 80) και άλλες διατάξεις.

Νόμος 4636/2019 (Α" 01/11/2019, αρ. φ. 169)

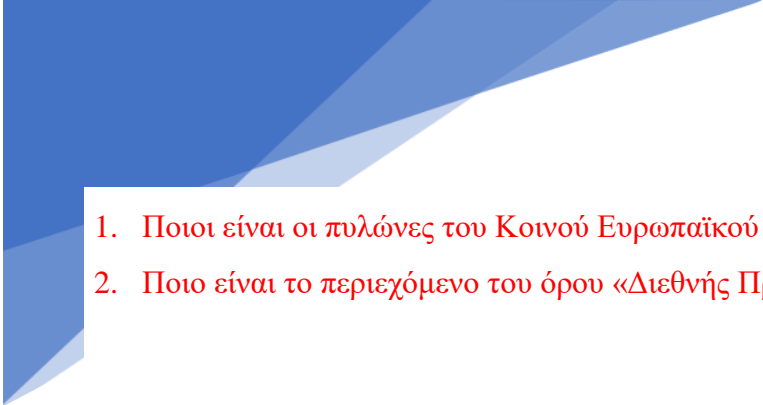
⁵⁶ Περισσότερες πληροφορίες είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου: [Νομοθεσία | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](https://www.migration.gov.gr/)

Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις.

Νόμος 3907/2011

Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις.

Ερωτήσεις για σκέψη

-
1. Ποιοι είναι οι πυλώνες του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου;
 2. Ποιο είναι το περιεχόμενο του όρου «Διεθνής Προστασία»;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

6. Μη διακριτική μεταχείριση και ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Τα είδη διάκρισης αναφέρονται αναλυτικά στον ν. 4443/2016 (άρθρο 2, παρ.2):

Α. «Άμεση διάκριση»: Όταν ένα πρόσωπο υφίσταται, για λόγους φυλής, χρώματος, εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, γενεαλογικών καταβολών, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας ή χρόνιας πάθησης, ηλικίας, οικογενειακής ή κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγχανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση (και οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους παραπάνω λόγους. Η «άρνηση εύλογων προσαρμογών», δηλαδή απαραίτητων και κατάλληλων τροποποιήσεων, ρυθμίσεων και ενδεδειγμένων μέτρων, που απαιτούνται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να διασφαλιστεί για τα άτομα με αναπηρίες ή χρόνιες παθήσεις η αρχή της ίσης μεταχείρισης, οι οποίες δεν επιβάλλουν δυσανάλογο ή αδικαιολόγητο βάρος στον εργοδότη, νοείται ως διάκριση.

Β. «Έμμεση διάκριση»: Όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα με τα παραπάνω χαρακτηριστικά, σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα. Δεν υφίσταται, εάν αυτό δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία, εάν τα μέτρα, που λαμβάνονται, είναι αναγκαία για την τήρηση της δημόσιας ασφάλειας, τη διασφάλιση της δημόσιας τάξης, την πρόληψη ποινικών παραβάσεων, την προστασία της υγείας, των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων ή όταν αφορά άτομα με αναπηρία ή χρόνια πάθηση και μέτρα που λαμβάνονται υπέρ αυτών.

Γ. «Πολλαπλή διάκριση»: Οποιαδήποτε διάκριση, αποκλεισμός ή περιορισμός, σε βάρος προσώπου, που βασίζεται σε περισσότερους από έναν από τους ανωτέρω λόγους.

Δ. «Παρενόχληση»: Ανεπιθύμητη συμπεριφορά που συνδέεται με ένα από τους παραπάνω λόγους με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος

Ε. «Διάκριση λόγω σχέσης»: Η λιγότερη ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου λόγω της στενής του σχέσης με πρόσωπο ή πρόσωπα με τα παραπάνω συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

ΣΤ. «Διάκριση λόγω νομιζόμενων χαρακτηριστικών»: Η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση ενός προσώπου που εικάζεται ότι διαθέτει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Όσον αφορά την μη διακριτική μεταχείριση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρονται τα κάτωθι βασικά κείμενα/εργαλεία και η ενσωμάτωσή τους στο εθνικό νομικό πλαίσιο:

- Διεθνές Σύμφωνο του 1966 για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν. 2462/1997)
- Διεθνές Σύμφωνο του 1966 για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (Ν. 1532/1985)
- Σύμβαση του 1969 για την εξάλειψη όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων (Ν.Δ. 474/1970)
- Σύμβαση του 1975 για την εξάλειψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης και ισοπεδωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Ν. 1782/1988)
- Σύμβαση του 1979 για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των Γυναικών (Ν. 1342/1983)
- Σύμβαση του 1990 για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Ν. 2101/1992)
- Πρότυποι Κανόνες του 1993 για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Ν. 2430/1996)
- Σύμβαση του 2006 για την προστασία των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αναπηρίες (Ν. 4074/2012).

Το εθνικό νομικό πλαίσιο κατά της διακριτικής μεταχείρισης συμπληρώνεται επίσης από τους κάτωθι νόμους:

- **Με τον ν. 3488/2006** «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και ανέλιξη, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας και άλλες συναφείς διατάξεις», ενσωματώνεται στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2002/73/ΕΚ. Ο νόμος αυτός αποτελεί τον πρώτο ειδικό νόμο για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου στη χώρα μας.

- **Με τον ν. 3896/2010** «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης», το προηγούμενο καθεστώς αντικαθίσταται και ενσωματώνεται η Οδηγία 2006/54/ΕΚ της 5ης Ιουλίου 2006. Ο Συνήγορος του Πολίτη παραμένει ο αρμόδιος φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα σε πεδία πέραν της απασχόλησης, όπως η κοινωνική προστασία, οι παροχές, τα αγαθά και οι υπηρεσίες (με εξαίρεση την παροχή αγαθών και υπηρεσιών στον ιδιωτικό τομέα, όπου η οικεία αρμοδιότητα ανατίθεται στον Συνήγορο του Καταναλωτή σύμφωνα με τον ν. 3769/2009). Στον ν. 3896/2010 προβλέπεται επίσης, ειδική προστασία για την εγκυμοσύνη και τη μητρότητα.

- Με τον ν. 4074/2012 κυρώθηκε από την Ελλάδα η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και το Προαιρετικό Πρωτόκολλό της. Με τον ν. 4488/2017, η νομοθεσία αυτή συμπληρώθηκε πρόσφατα με τη θέσπιση του γενικού πλαισίου ρυθμίσεων κατ' εφαρμογή της Σύμβασης. Με το ως άνω θεσμικό πλαίσιο, αποκτά καθολική εφαρμογή το κοινωνικό μοντέλο προσέγγισης της αναπηρίας, κατά το οποίο άτομα με αναπηρία νοούνται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, ιδίως θεσμικά, περιβαλλοντικά ή εμπόδια κοινωνικής συμπεριφοράς, δύναται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους (βλ. ν. 4488/2017 άρ. 60 παρ. 1).

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ:

Οδηγός Ίσης Μεταχείρισης (Εγχειρίδιο για Δημοσίους Υπαλλήλους)
(synigoros.gr)

Ο Συνήγορος του Πολίτη επικαιροποίησε τον ειδικό οδηγό με τίτλο «Ο σεβασμός κάνει τη διαφορά» που απευθύνεται κυρίως σε δημοσίους υπαλλήλους. Ο οδηγός στοχεύει να καλύψει πιθανά κενά στην πληροφόρηση των στελεχών του δημοσίου τομέα σε ό,τι αφορά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή ιδιότητες διαφόρων πολιτών που καλούνται να εξυπηρετήσουν και πρέπει να γίνονται σεβαστές, αλλά και πιθανά κενά σχετικά με την προβλεπόμενη προστασία, τόσο των εξυπηρετούμενων πολιτών, όσο και των ιδίων των υπαλλήλων. Οι θεματικές στηρίζονται στις προβλέψεις της νομοθεσίας για την ίση μεταχείριση (ν. 3896/2010 και 4443/2016) και περιλαμβάνουν συγκεκριμένα, τα κριτήρια του φύλου, της αναπηρίας ή της χρόνιας πάθησης, της ηλικίας, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ταυτότητας φύλου ή των χαρακτηριστικών φύλου, της φυλετικής και εθνικής καταγωγής και των θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων. Το υλικό απαρτίζεται κυρίως από την αποδελτίωση της εμπειρίας και των προβλημάτων που έχουν απασχολήσει τον Συνήγορο κατά τον χειρισμό σχετικών υποθέσεων. Πολύ σημαντική στην έκδοση ήταν η συμβολή οργάνωσης της κοινωνίας των πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

7. Συνθήκες εργασίας εργαζόμενων σε υπηρεσίες υποδοχής και ασύλου

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της EASO για τις συνθήκες υποδοχής: Πρότυπα διαδικασιών και δείκτες σημειώνονται τα εξής⁵⁷:

Η αναδιατυπωμένη Οδηγία (2013/33/ΕΕ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (στο εξής «ΟΣΥ») ορίζει ότι: «είναι σκόπιμο να θεσπισθούν πρότυπα για την υποδοχή των αιτούντων [διεθνή προστασία], τα οποία θα επαρκούν για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου και συγκρίσιμων συνθηκών διαβίωσης σε όλα τα κράτη μέλη» (1). Η οδηγία αφήνει σημαντικά περιθώρια διακριτικής ευχέρειας όσον αφορά τον ορισμό του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης και τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται. Ταυτόχρονα, παρατηρούνται μεγάλες διαφορές όσον αφορά τη συγκρότηση των εθνικών συστημάτων υποδοχής και τα επιμέρους στοιχεία των παρεχόμενων συνθηκών υποδοχής. Ως εκ τούτου, τα πρότυπα των συνθηκών υποδοχής στα κράτη μέλη της ΕΕ συνεχίζουν να διαφέρουν, με συνέπεια οι αιτούντες διεθνή προστασία να τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης.

Ο Οδηγός της EASO παρουσιάζει βασικά θέματα όπως η στέγαση, η σίτιση, ο ρουχισμός και μη διατροφικά προϊόντα, το βοήθημα για τα καθημερινά έξοδα, την ενημέρωση και παροχή συμβουλών καθώς και την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Επιπρόσθετα αναφορά γίνεται στην ενημέρωση και παροχή συμβουλών, στον εντοπισμό, αξιολόγηση και κάλυψη ειδικών αναγκών και την κατάρτιση του προσωπικού.

Τέλος, τονίζεται ότι τα πρότυπα και οι δείκτες των κατευθυντήριων γραμμών για την υποδοχή οφείλουν να διαπνέονται από τις ακόλουθες αρχές:

- **Διαφάνεια και λογοδοσία.** Οι παρεχόμενες συνθήκες υποδοχής πρέπει να βασίζονται σε διαφανείς και δίκαιους κανόνες και διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Με την επιφύλαξη της ανάγκης συμμετοχής και άλλων φορέων στην εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων στο πλαίσιο των εθνικών συστημάτων υποδοχής (π.χ. μη κυβερνητικές οργανώσεις, ιδιωτικός τομέας κ.λπ.), η συνολική

⁵⁷ [Guidance-on-ReceptionConditions-EL.pdf \(europa.eu\)](#)

ευθύνη για την επίτευξη διαφάνειας και λογοδοσίας στον μέγιστο δυνατό βαθμό εναπόκειται στην αντίστοιχη αρχή υποδοχής.

- **Συμμετοχή.** Σύμφωνα με το άρθρο 18 παράγραφος 8 της ΟΣΥ, οι αρχές υποδοχής καλούνται να διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή του συνόλου των αιτούντων, περιλαμβανομένων των παιδιών, στη διαχείριση των υλικών μέσων και των άυλων παραμέτρων των συνθηκών υποδοχής. Ενδεικτικά, η συμμετοχή μπορεί να λάβει τη μορφή συμβουλευτικής επιτροπής ή αντιπροσωπευτικού συμβουλευτικού οργάνου που θα συμβάλλει σε συγκεκριμένα ζητήματα τα οποία σχετίζονται με τη διαβίωση σε κέντρα φιλοξενίας, όπως η σύνθεση των γευμάτων ή το ωρολόγιο πρόγραμμα δραστηριοτήτων.

- **Απαγόρευση διακρίσεων.** Σε όλους τους αιτούντες διεθνή προστασία παρέχεται αδιακρίτως ισότιμη πρόσβαση στις συνθήκες υποδοχής.

- **Μέριμνα για την κάλυψη ειδικών αναγκών.** Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τυχόν ειδικές ανάγκες υποδοχής. Η έννοια των «ειδικών αναγκών» δεν πρέπει να περιορίζεται στις κατηγορίες αιτούντων που αναφέρονται στον ενδεικτικό κατάλογο του άρθρου 21 της ΟΣΥ («όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι, οι εγκυμονούσες, οι μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, τα άτομα με σοβαρές ασθένειες, τα άτομα με ψυχικές διαταραχές και τα άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, όπως γυναίκες θύματα ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων»), αλλά περιλαμβάνει κάθε αιτούντα ο οποίος φαίνεται να χρήζει ειδικής υποδοχής. Εν προκειμένω, λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως το φύλο, η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

8. Προστασία προσωπικών δεδομένων αιτούντων άσυλο κατά τη δομημένη συνέντευξη**8.1. Προσωπικά δεδομένα - Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679**

Ο Γενικός Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων)⁵⁸ ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον ν. 4626/2019 Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679.

Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση (μέρος Α:Επί της αρχής)⁵⁹: *Οι προτεινόμενες διατάξεις του ΣχΝ έχουν ως αντικείμενο και σκοπό: α) την αντικατάσταση του νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει τη συγκρότηση και λειτουργία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (εφεξής: Αρχή), β) τη λήψη μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, εφεξής: ΓΚΠΔ) και γ) την ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου (εφεξής: Οδηγία). Στις 6 Απριλίου 2016 η ΕΕ πραγματοποίησε μια σημαντική νομοθετική μεταρρύθμιση του πλαισίου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εγκρίνοντας τη νομοθετική δέσμη μέτρων, που*

⁵⁸ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2016/ 679 ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ - της 27ης Απριλίου 2016 - για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/ 46/ ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (europa.eu)

⁵⁹ ODHGIA.pdf (hellenicparliament.gr)

περιλαμβάνει: α) τον ΓΚΠΔ, ο οποίος αντικατέστησε την από εικοσαετίας ισχύουσα οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L της 23.11.1995, σελ. 31) («Οδηγία για την προστασία των δεδομένων») και β) την Οδηγία για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τις αρχές επιβολής του νόμου, τα ποινικά δικαστήρια, τις ανακριτικές και εισαγγελικές αρχές. Ο ΓΚΠΔ ενισχύει την προστασία των φυσικών προσώπων όσον αφορά το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αντικατοπτρίζοντας τη φύση της προστασίας των δεδομένων ως θεμελιώδους δικαιώματος για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις και η παγκοσμιοποίηση δημιούργησαν νέες προκλήσεις για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η κλίμακα της συλλογής και της ανταλλαγής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αυξήθηκε σημαντικά. Η τεχνολογία επιτρέπει τόσο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις όσο και σε δημόσιες αρχές να κάνουν χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε πρωτοφανή κλίμακα για την επιδίωξη των δραστηριοτήτων τους. Πρέπει, λοιπόν, η τεχνολογία να διευκολύνει περαιτέρω την ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης και τη διαβίβαση σε 2 τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, διασφαλίζοντας παράλληλα υψηλό επίπεδο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Άλλωστε, τα φυσικά πρόσωπα ολοένα και περισσότερο δημοσιοποιούν προσωπικές πληροφορίες και τις καθιστούν διαθέσιμες σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι εξελίξεις αυτές απαιτούν ένα ισχυρό και πιο συνεκτικό πλαίσιο προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στην Ένωση, υποστηριζόμενο από αυστηρή εφαρμογή της νομοθεσίας, δεδομένου ότι είναι σημαντικό να δημιουργηθεί η αναγκαία εμπιστοσύνη που θα επιτρέψει στην ψηφιακή οικονομία να αναπτυχθεί στο σύνολο της εσωτερικής αγοράς. Τα φυσικά πρόσωπα θα πρέπει να έχουν τον έλεγχο των δικών τους δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Θα πρέπει να ενισχυθούν η ασφάλεια δικαίου και η πρακτική ασφάλεια για τα φυσικά πρόσωπα, τους οικονομικούς παράγοντες και τις δημόσιες αρχές. Οσάκις ο ΓΚΠΔ προβλέπει προδιαγραφές ή περιορισμούς των κανόνων του από το δίκαιο των κρατών μελών, τα κράτη μέλη μπορούν να ενσωματώσουν στοιχεία του παρόντος κανονισμού στο εθνικό τους δίκαιο, στην έκταση που απαιτείται για λόγους συνεκτικότητας και για να είναι κατανοητές οι εθνικές διατάξεις στα πρόσωπα για τα οποία αυτές εφαρμόζονται. Ενώ οι στόχοι και οι αρχές της οδηγίας 95/46/EK παραμένουν ισχυρές, η οδηγία αυτή δεν

κατόρθωσε να αποτρέψει τον κατακερματισμό της εφαρμογής της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ολόκληρη την Ένωση, την ανασφάλεια δικαίου ή τη διαδεδομένη στο κοινό αντίληψη ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι για την προστασία των φυσικών προσώπων, ιδίως όσον αφορά την επιγραμμική δραστηριότητα. Διαφορές στο επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων, ιδίως του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όσον αφορά την επεξεργασία αυτών στα κράτη μέλη, ενδέχεται να εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών σε ολόκληρη την Ένωση. Επομένως, οι διαφορές αυτές μπορεί να συνιστούν εμπόδιο για την άσκηση οικονομικών δραστηριοτήτων στο επίπεδο της Ένωσης, να στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό και να εμποδίζουν τις αρχές στην εκτέλεση των αρμοδιοτήτων τους, όπως αυτές απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης. Αυτή η διαφορά ως προς τα επίπεδα προστασίας οφείλεται στην ύπαρξη αποκλίσεων κατά την εκτέλεση και εφαρμογή της οδηγίας 95/46/EK. Εξάλλου, αν και η Οδηγία 95/46/EK εφαρμόζεται σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, δεν εφαρμόζεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η οποία πραγματοποιείται στο πλαίσιο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, όπως δραστηριότητες στους τομείς της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και της αστυνομικής συνεργασίας. Ως εκ τούτου για τη διασφάλιση συνεκτικής και υψηλού επιπέδου προστασίας των φυσικών προσώπων και την άρση των εμποδίων στις ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εντός της Ένωσης, το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων σε σχέση με την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων θα πρέπει να είναι ισοδύναμο σε όλα τα κράτη μέλη. Θα πρέπει να διασφαλίζεται συνεκτική και ομοιόμορφη εφαρμογή των κανόνων για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των ελευθεριών των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ολόκληρη την Ένωση. Ο ΓΚΠΔ, λόγω της νομικής φύσης του, δεν απαιτεί την έκδοση ιδιαίτερης νομικής πράξης εφαρμογής από τα κράτη μέλη, δεσμεύοντας άμεσα τα κρατικά όργανα, τις δημόσιες αρχές και τα δικαστήρια, καθώς και όλα τα πρόσωπα, φυσικά και νομικά, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του. Εντούτοις, περιέχει αρκετές «ρήτρες ευελιξίας» και «ρήτρες ανοίγματος», αναγνωρίζοντας στα κράτη μέλη την ευχέρεια να εξειδικεύσουν τους κανόνες του, 3 συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν την επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, και να προσδιορίσουν τις

περιστάσεις ειδικών καταστάσεων επεξεργασίας, μεταξύ άλλων τον ακριβέστερο καθορισμό των προϋποθέσεων υπό τις οποίες η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι νόμιμη. Περαιτέρω, ο εθνικός νομοθέτης αξιοποιεί την ευχέρεια που παρέχει ο ΓΚΠΔ ως προς την έκταση των εξαιρέσεων (άρθρο 23 παράγραφος 1) αλλά και ως προς τη ρύθμιση ειδικών περιπτώσεων επεξεργασίας, όπως η επεξεργασία των δεδομένων στο πλαίσιο της απασχόλησης ή για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, για να εξειδικεύσει και να συμπληρώσει τις ρυθμίσεις του ενωσιακού δικαίου, κατά τρόπο ώστε να ενισχύει την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αντίστοιχη είναι η κανονιστική επιλογή ως προς την ενσωμάτωση της Οδηγίας, οι ρυθμίσεις της οποίας επιτρέπουν την οικοδόμηση ενός ισχυρού και συνεκτικότερου πλαισίου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όταν αυτά γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας από τις αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, διακρίβωσης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων, περιλαμβανομένης της προστασίας από απειλές κατά της δημόσιας ασφάλειας και της αποτροπής τους. Καθώς η Οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν ισχυρότερες διασφαλίσεις από αυτές που προβλέπονται στην Οδηγία για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των υποκειμένων των δεδομένων (αιτιολογική σκέψη 15 της Οδηγίας), η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ρυθμίζεται με τρόπο ώστε να προδιαγράφεται ένα υψηλό επίπεδο προστασίας, το οποίο ωστόσο εναρμονίζεται με τη δυνατότητα επίτευξης των νόμιμων στόχων αναφορικά με την πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση ή δίωξη ποινικών αδικημάτων και της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και την προστασία της δημόσιας ασφάλειας. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο ΓΚΠΔ αποτελεί ένα "ατυπικό υβρίδιο" κανονισμού και οδηγίας, γεγονός που αποδεικνύεται από την πρόβλεψη σε αυτόν άνω των 70 ρητρών ανοίγματος Κατ' επέκταση, και για λόγους ασφάλειας δικαίου, σαφήνειας και συνεκτικότητας των ρυθμίσεων, ο ν.2472/1997 (Α'50) για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο οποίος ήταν γενικής εφαρμογής, καταργείται με την επιφύλαξη ωστόσο διατήρησης σε ισχύ ορισμένων διατάξεών του. Επισημαίνεται τέλος, ότι οι ρυθμίσεις του παρόντος ΣχΝ θα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του γράμματος και του πνεύματος της ενωσιακής νομοθεσίας, ειδικότερα δε, υπό το φως της παραγράφου 1 του άρθρου 8 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της παραγράφου 1 του άρθρου 16 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) που ορίζουν ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων

προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, αλλά και της σχετικής νομολογίας του ΕΔΔΑ, του ΔΕΕ και των εθνικών δικαστηρίων. Αντίστοιχη οριοθέτηση της ευχέρειας του εθνικού νομοθέτη, αλλά και του ερμηνευτή και εφαρμοστή των προτεινόμενων κανόνων του παρόντος ΣχΝ συνιστά ιδίως το άρθρο 9Α του ελληνικού Συντάγματος.

8.2. Συνέντευξη ασύλου

Η διαδικασία της συνέντευξης ασύλου περιγράφεται στο άρθρο 77 (Άρθρα 14 έως 17 και 34 της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ) Προσωπική συνέντευξη του ν. 4636/2019 Περί διεθνούς προστασίας. Ειδικότερα, αναφέρονται τα εξής:

1. Πριν τη λήψη απόφασης, η Αποφαινόμενη Αρχή διενεργεί προσωπική συνέντευξη του αιτούντος, ο οποίος καλείται σε αυτήν κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 82. Με την επιφύλαξη εφαρμογής των διατάξεων του Κανονισμού (ΕΕ) 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του άρθρου 88, σε περίπτωση που από το διοικητικό φάκελο της αίτησης διεθνούς προστασίας προκύπτουν ενδείξεις ότι η αίτηση εμπίπτει στις περιπτώσεις απαράδεκτων αιτήσεων του άρθρου 84 του παρόντος, η συνέντευξη μπορεί να περιοριστεί στη διαπίστωση της συνδρομής των προϋποθέσεων 52 εφαρμογής της διάταξης αυτής και να δοθεί η ευκαιρία στον αιτούντα να εκφραστεί σχετικά. Κατ' εξαίρεση δεν απαιτείται συνέντευξη επί του παραδεκτού σε περιπτώσεις μεταγενέστερων αιτήσεων κατά το άρθρο 89 παρ. 2 του παρόντος. Σε περίπτωση που, μετά την πραγματοποίηση της συνέντευξης, η Αποφαινόμενη Αρχή κρίνει απαραίτητη τη διερεύνηση της ουσίας της αίτησης διεθνούς προστασίας, πραγματοποιείται σχετική συμπληρωματική συνέντευξη. Η προσωπική συνέντευξη για το παραδεκτό της αίτησης διεθνούς προστασίας μπορεί να διενεργείται από προσωπικό της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο ή άλλων αρχών, εφόσον το προσωπικό αυτό έχει λάβει εκ των προτέρων την απαραίτητη βασική κατάρτιση, ιδίως όσον αφορά το διεθνές δίκαιο περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κεκτημένο της Ένωσης για το άσυλο και τις τεχνικές της συνέντευξης.

2. Η συνέντευξη διενεργείται από αρμόδιο υπάλληλο της Αρχής Παραλαβής (χειριστή), ο οποίος διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα και ο οποίος λαμβάνει και εκδίδει την απόφαση επί της αίτησης διεθνούς προστασίας. Ο εσωτερικός κανονισμός της Υπηρεσίας Ασύλου ορίζει τη διαδικασία ορισμού του αρμόδιου υπαλλήλου (χειριστή) από τον Προϊστάμενο του κάθε Περιφερειακού Γραφείου Ασύλου και Αυτοτελούς Κλιμακίου Ασύλου. Κατ' εξαίρεση όταν εξαιτίας μαζικών αφίξεων υποβάλλονται ταυτόχρονες αιτήσεις διεθνούς προστασίας από μεγάλο αριθμό υπηκόων τρίτων χωρών

ή ανιθαγενών η προσωπική συνέντευξη επί της ουσίας της αίτησης δύναται να διενεργείται προσωρινά από προσωπικό της Ευρωπαϊκής Υποστήριξης για το Άσυλο ή άλλων αρχών. Το προσωπικό αυτό πρέπει να έχει λάβει εκ των προτέρων σχετική κατάρτιση η οποία περιλαμβάνει τα στοιχεία που αναγράφονται στο άρθρο 6 παράγραφο 4 στοιχεία (α) έως (ε) του Κανονισμού (ΕΕ) αρ. 439/2010 και να διαθέτει επίσης γενική γνώση των προβλημάτων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά την ικανότητα του αιτούντος για συνέντευξη, όπως ενδείξεις ότι ο αιτών μπορεί να έχει υποστεί βασανισμό κατά το παρελθόν.

3. Η συνέντευξη διενεργείται με τη συνδρομή διερμηνέα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 69 του παρόντος, ικανού να εξασφαλίσει την αναγκαία επικοινωνία, προκειμένου ο ενδιαφερόμενος να επιβεβαιώσει όσα αναφέρει στην αίτησή του και να μπορέσει να εκθέσει με πληρότητα τους λόγους που τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του, όταν πρόκειται για ανιθαγενή, ζητώντας προστασία, καθώς και τους λόγους για τους οποίους δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και προκειμένου να δώσει εξηγήσεις, ιδίως σε ό, τι αφορά, το προσωπικό του ιστορικό, συμπεριλαμβανομένου του ιστορικού των οικείων συγγενών του, την ταυτότητα, την ηλικία του, την ιθαγένεια, τη χώρα και τον τόπο προηγούμενης διαμονής του, τυχόν προηγούμενες αιτήσεις διεθνούς προστασίας, τα δρομολόγια που ακολούθησε για να εισέλθει στο ελληνικό έδαφος και τα ταξιδιωτικά του έγγραφα.

4. Κατά τη διεξαγωγή της προσωπικής συνέντευξης η Αποφαινόμενη Αρχή παραχωρεί στον αιτούντα κατάλληλη ευκαιρία για να παρουσιάσει τα στοιχεία που απαιτούνται για την κατά το δυνατόν πλήρη τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας. Στον αιτούντα δίνεται η ευκαιρία να παράσχει εξηγήσεις σχετικά με τα στοιχεία που ενδεχομένως λείπουν και/ή σχετικά με τυχόν ασυνέπειες ή αντιφάσεις στο πλαίσιο των δηλώσεών του. Πριν από την πρώτη συνέντευξη, εφόσον αυτή έχει ορισθεί εντός 15 ημερών από την υποβολή της αίτησης, χορηγείται στον αιτούντα, εφόσον ανήκει στην κατηγορία των ευάλωτων προσώπων, σύμφωνα με το άρθρο 58, εύλογος χρόνος προκειμένου να προετοιμασθεί κατάλληλα και να συμβουλευθεί νομικό ή άλλο σύμβουλο για να τον επικουρεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Ο εύλογος χρόνος καθορίζεται από την αρμόδια Αρχή Παραλαβής και δεν δύναται να υπερβεί τις τρεις (3) ημέρες. Εφόσον η συνέντευξη έχει προσδιοριστεί σε χρόνο αργότερο των 15 ημερών από την υποβολή της 53 αίτησης διεθνούς προστασίας, δεν χορηγείται εύλογος χρόνος

προετοιμασίας. Σε περίπτωση αναβολής της συνέντευξης δεν χορηγείται εκ νέου χρόνος προετοιμασίας.

5. Όταν η συνέντευξη αφορά γυναίκα, λαμβάνεται ειδική μέριμνα, ώστε να διεξάγεται από γυναίκα χειρίστρια, παρουσία γυναίκας διερμηνέα, εφόσον αυτό ζητηθεί. Σε κάθε περίπτωση, εφόσον ο αιτών έχει εκφράσει προτίμηση σχετικά με το φύλο του χειριστή ή του διερμηνέα σε προηγούμενο στάδιο της διαδικασίας, λαμβάνεται ειδική προς τούτο μέριμνα. Σε περίπτωση που αυτό δεν καθίσταται δυνατό, γίνεται μνεία των σχετικών λόγων στην έκθεση ή πρακτικό της συνέντευξης.

6. Για κάθε ενήλικο μέλος της οικογένειας διεξάγεται ξεχωριστή προσωπική συνέντευξη. Για τους ανήλικους, διεξάγεται προσωπική συνέντευξη λαμβανομένης υπόψη της ωριμότητάς τους και των ψυχολογικών συνεπειών των τραυματικών βιωμάτων τους.

7. Η προσωπική συνέντευξη μπορεί να παραλειφθεί όταν η Αποφαινόμενη Αρχή κρίνει ότι, με βάση τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία, δύναται να αναγνωρίσει τον αιτούντα ως πρόσφυγα ή όταν δεν είναι αντικειμενικά δυνατή, ιδίως όταν ο αιτών δεν είναι σε θέση λόγω της μικρής του ηλικίας ή για λόγους που οφείλονται σε μόνιμες καταστάσεις ανεξάρτητες από τη θέλησή του, να συμμετάσχει στη συνέντευξη. Η αδυναμία στην τελευταία περίπτωση πιστοποιείται με σχετική βεβαίωση ιατρού ανάλογης ειδικότητας. Η προσωπική συνέντευξη αναβάλλεται α) εφόσον απουσιάζει ο διερμηνέας και δεν καθίσταται δυνατή η επικοινωνία με τον αιτούντα, β) για λόγους ανωτέρας βίας στο πρόσωπο του πληρεξουσίου δικηγόρου σύμφωνα με το άρθρο, γ) για λόγους ανωτέρας βίας, στο πρόσωπο του αιτούντος, εφόσον αυτοί αποδεικνύονται σύμφωνα με το άρθρο. Στην περίπτωση αυτή η συνέντευξη επαναπροσδιορίζεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα. Η συνέντευξη αναβάλλεται μόνο μία φορά.

8. Όταν στον αιτούντα ή στο μέλος της οικογένειάς του δεν παρέχεται η ευκαιρία προσωπικής συνέντευξης, η Αποφαινόμενη Αρχή καταβάλλει εύλογες προσπάθειες, ώστε να τους δίνεται η δυνατότητα να υποβάλουν συμπληρωματικά στοιχεία.

9. Η παράλειψη προσωπικής συνέντευξης κατά τις προηγούμενες παραγράφους δεν επιδρά δυσμενώς στην απόφαση επί της αίτησης διεθνούς προστασίας, ούτε εμποδίζει την Αποφαινόμενη Αρχή να λαμβάνει απόφαση επί της αίτησης. Σε περίπτωση παράλειψης της συνέντευξης, στην απόφασή επί της αίτησης διεθνούς προστασίας περιλαμβάνεται αιτιολογία αυτής της παράλειψης.

10. Η προσωπική συνέντευξη διεξάγεται χωρίς την παρουσία των μελών της οικογένειας του αιτούντος, εκτός εάν ο χειριστής κρίνει ότι η παρουσία τους είναι απαραίτητη.

11. Η προσωπική συνέντευξη διεξάγεται υπό συνθήκες που εξασφαλίζουν την απαιτούμενη εμπιστευτικότητα.

12. Κατά την προσωπική συνέντευξη λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα που εξασφαλίζουν τη διεξαγωγή της σε συνθήκες που επιτρέπουν στον αιτούντα να παρουσιάσει διεξοδικά τους λόγους της αίτησής του. Για το σκοπό αυτό: α. Ο κάθε χειριστής διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα για να συνεκτιμήσει τις προσωπικές ή γενικές συνθήκες που αφορούν την αίτηση, συμπεριλαμβανομένων των πολιτισμικών καταβολών του αιτούντος. Ειδικότερα, οι χειριστές επιμορφώνονται, ιδίως για τις ειδικές ανάγκες των γυναικών, των παιδιών και των θυμάτων βίας και βασανιστηρίων, β. Ο διερμηνέας που επιλέγεται είναι ικανός να εξασφαλίσει την αναγκαία επικοινωνία σε γλώσσα που κατανοεί ο αιτών, γ. το πρόσωπο που διενεργεί την συνέντευξη να μην φορά στρατιωτική στολή ή στολή επιβολής του νόμου.

13. Η συνέντευξη ηχογραφείται, ενώ για κάθε συνέντευξη συντάσσεται έκθεση στην οποία περιλαμβάνονται οι βασικοί ισχυρισμοί του αιτούντος διεθνή προστασία και όλα τα ουσιώδη στοιχεία της. Εάν δεν είναι δυνατή η απομαγνητοφώνηση της συνέντευξης, τηρείται πλήρες πρακτικό. Ο αιτών καλείται στο τέλος της συνέντευξης να επιβεβαιώσει ότι 54 δεν επιθυμεί να προσθέσει οτιδήποτε άλλο, ενώ δεν υπογράφει την έκθεση ή το πρακτικό. Η ηχητική καταγραφή συνοδεύει την έκθεση ή το πρακτικό και αποθηκεύεται με μέριμνα της Αποφαινώμενης Αρχής. Συνεντεύξεις που πραγματοποιούνται με τηλεδιάσκεψη καταγράφονται ηχητικά υποχρεωτικά.

14. Εφόσον δεν είναι δυνατή η ηχητική καταγραφή, τηρείται πλήρες πρακτικό της συνέντευξης. Ο αιτών καλείται να βεβαιώσει την ακρίβεια του περιεχομένου του πρακτικού, υπογράφοντας με τη συνδρομή διερμηνέα, εφόσον παρίσταται, που επίσης υπογράφει. Σε περίπτωση που ο αιτών αρνείται να επιβεβαιώσει το περιεχόμενο του πρακτικού, οι λόγοι άρνησης καταχωρίζονται σε αυτό. Η άρνηση του αιτούντος να βεβαιώσει το περιεχόμενο του πρακτικού δεν εμποδίζει την Αποφαινώμενη Αρχή να λάβει απόφαση επί της αίτησής του.

15. Ο αιτών δικαιούται να λαμβάνει οποτεδήποτε αντίγραφο του πρακτικού ή της έκθεσης και της ηχητικής καταγραφής.

16. Οι προαναφερόμενες εγγυήσεις τηρούνται και κατά τη διαδικασία συζήτησης των προσφυγών ενώπιον των Ανεξάρτητων Επιτροπών Προσφυγών, καθώς και σε κάθε συμπληρωματική συνέντευξη ή ακρόαση.

17. Ο εσωτερικός κανονισμός της Υπηρεσίας Ασύλου δύναται να ορίζει λεπτομερέστερα τις τεχνικές διαδικασίες της διεξαγωγής και της ηχητικής καταγραφής της συνέντευξης και τηλεδιάσκεψης.

Επιπρόσθετα πληροφόρηση σχετικά με τη συνέντευξη ευρίσκεται στη ιστοσελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου: **Η Συνέντευξη | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (migration.gov.gr)**

Την ημέρα που σας έχει ορίσει η Υπηρεσία, θα δώσετε συνέντευξη σε υπάλληλο της Υπηρεσίας Ασύλου. Η συνέντευξη διενεργείται από αρμόδιο υπάλληλο της Αρχής Παραλαβής, χειριστή, ο οποίος διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα.

Θα πρέπει να απαντήσετε με πλήρη ειλικρίνεια στις ερωτήσεις του, να καταθέσετε μόνον αληθινά περιστατικά με πληρότητα και να μην αποκρύψετε κανένα στοιχείο που συνδέεται με την αίτησή σας. Εάν καταθέσετε αναληθή περιστατικά ή ισχυρισμούς θα επηρεάσετε αρνητικά την κρίση επί της αίτησής σας.

Ο υπάλληλος της Υπηρεσίας Ασύλου θα σας ρωτήσει κατά τη συνέντευξη ιδίως για τα στοιχεία που αναφέρετε στην αίτησή σας, για τα στοιχεία της ταυτότητάς σας, για το πώς ήρθατε στην Ελλάδα, για τους λόγους που φύγατε από τη χώρα καταγωγής σας ή τη χώρα στην οποία διαμένατε, αν είστε ανιθαγενής, καθώς και για τους λόγους για τους οποίους δεν μπορείτε ή δεν επιθυμείτε να επιστρέψετε σε αυτήν. Κατά τη συνέντευξη μπορείτε να προσθέσετε και όποια άλλα στοιχεία κρίνετε απαραίτητα.

Για κάθε ενήλικο μέρος της οικογένειας διεξάγεται ξεχωριστή συνέντευξη. Για τους ανήλικους διεξάγεται προσωπική συνέντευξη λαμβανομένης υπόψη της ωριμότητάς τους και των ψυχολογικών συνεπειών και των τραυματικών βιωμάτων τους.

Στη συνέντευξη θα είναι παρών και διερμηνέας. Η διερμηνεία θα είναι σε γλώσσα που κατανοείτε. Η παροχή διερμηνείας είναι δωρεάν.

Στη συνέντευξη μπορείτε να παραστείτε μαζί με δικηγόρο ή άλλο σύμβουλο (ιατρό, ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό), τον οποίον θα πρέπει να εξουσιοδοτήσετε εγγράφως προκειμένου να μπορεί να παρίσταται κατά τη διάρκεια της συνέντευξής σας ή να σας εκπροσωπεί ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου. Η αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου ή άλλου συμβούλου θα επιβαρύνουν εσάς.

Αυτά που θα πείτε στη συνέντευξη είναι εμπιστευτικά. Δε θα κοινοποιηθούν σε καμία περίπτωση στις αρχές της χώρας σας και στους διώκτες σας. Μπορεί όμως να κοινοποιηθούν σε άλλες ελληνικές αρχές.

Η συνέντευξη μπορεί να ηχογραφείται. Ο υπάλληλος συντάσσει ένα κείμενο (πρακτικό) που περιλαμβάνει όλες τις ερωτήσεις και απαντήσεις της συνέντευξης. Εάν η συνέντευξη δεν ηχογραφηθεί, θα πρέπει να ελέγξετε το κείμενο του πρακτικού με τη βοήθεια του διερμηνέα, να επιβεβαιώσετε το περιεχόμενό του ή να ζητήσετε να γίνουν διορθώσεις και να το υπογράψετε. Μπορείτε κατόπιν αίτησης να πάρετε αντίγραφο του πρακτικού ή/και της ηχητικής καταγραφής της συνέντευξής σας.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αναφέρει επίσης το στάδιο της συνέντευξης στο πλαίσιο της εξέτασης του αιτήματος ασύλου: **Τι συμβαίνει αφού υποβάλω αίτηση; - UNHCR Ελλάδα**

Την ημερομηνία της λεπτομερούς συνέντευξής σας θα πρέπει να παρουσιαστείτε στο Γραφείο Ασύλου. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ο υπάλληλος της Υπηρεσίας Ασύλου θα σας υποβάλει ερωτήσεις σχετικά με τα στοιχεία που παρείχατε στην αίτησή σας, μεταξύ άλλων πληροφορίες αναφορικά με την ταυτότητά σας, τον τρόπο εισόδου σας στην Ελλάδα, τους λόγους για τους οποίους φύγατε από τη χώρα καταγωγής σας ή από τη χώρα όπου διαμένετε και τους λόγους για τους οποίους δεν μπορείτε ή δεν επιθυμείτε να επιστρέψετε στην εν λόγω χώρα. Κατά τη συνέντευξη, μπορείτε επίσης να υποβάλετε οποιαδήποτε άλλα στοιχεία κρίνετε απαραίτητα. Η Υπηρεσία Ασύλου μπορεί να αποφασίσει να κρατήσει ορισμένα έγγραφα, εφόσον τα χρειάζεται για να λάβει απόφαση και θα σας δώσει ένα υπογεγραμμένο αποδεικτικό για όσα έγγραφα υποβάλατε.

Μία ξεχωριστή συνέντευξη θα διεξαχθεί για κάθε ενήλικο μέλος της οικογένειάς σας. Συνέντευξη διεξάγεται επίσης και για κάθε ανήλικο μέλος της οικογένειάς, λαμβάνοντας υπόψη την ωριμότητα και τις ψυχικές επιπτώσεις ενδεχόμενων τραυματικών εμπειριών που μπορεί να έχει υποστεί.

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης θα υπάρχει διερμηνέας. Η διερμηνεία θα είναι διαθέσιμη σε γλώσσα που να κατανοείτε. Η διερμηνεία είναι δωρεάν.

Μπορείτε επίσης να ζητήσετε να έρθετε σε επαφή με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ή οποιαδήποτε άλλη οργάνωση που παρέχει νομική, ιατρική και ψυχολογική υποστήριξη.

Μπορείτε να παραστείτε στη συνέντευξη με τη συνοδεία δικηγόρου ή άλλου συμβούλου (ιατρού, ψυχολόγου ή κοινωνικού λειτουργού), τον οποίο/ την οποία

χρειάζεται να εξουσιοδοτήσετε εγγράφως ώστε να μπορεί να παραστεί στη συνέντευξη ή να σας εκπροσωπήσει ενώπιον της Υπηρεσίας Ασύλου. Η αμοιβή και τα έξοδα του δικηγόρου ή άλλου συμβούλου θα βαρύνουν εσάς.

Η συνέντευξη σας μπορεί να ηχογραφηθεί. Ο υπάλληλος/ χειριστής της υπόθεσής σας θα συντάξει ένα κείμενο (πρακτικό) που περιλαμβάνει όλες τις ερωτήσεις και απαντήσεις της συνέντευξης. Εάν η συνέντευξη δεν ηχογραφηθεί, θα πρέπει να ελέγξετε το κείμενο του πρακτικού με τη βοήθεια του διερμηνέα, να επιβεβαιώσετε το περιεχόμενό του ή να ζητήσετε να γίνουν διορθώσεις και να το υπογράψετε. Μπορείτε κατόπιν αίτησης να πάρετε αντίγραφο του πρακτικού ή/και της ηχητικής καταγραφής της συνέντευξής σας αφού καταθέσετε σχετική αίτηση.

Αν είστε γυναίκα, μπορείτε να ζητήσετε να διεξαχθεί η συνέντευξή σας από γυναίκα υπάλληλο της Υπηρεσίας Ασύλου καθώς και από γυναίκα διερμηνέα, εφόσον υπάρχει διαθεσιμότητα. Σε κάθε περίπτωση, μπορείτε να ζητήσετε η συνέντευξη και η διερμηνεία να διεξαχθούν από άτομο του φύλου της επιλογής σας, υπό την προϋπόθεση ότι προβάλλετε βάσιμο λόγο για το αίτημα αυτό. Το αίτημά σας θα αξιολογηθεί από την Υπηρεσία Ασύλου.

Όλα όσα πείτε κατά τη διάρκεια της συνέντευξης είναι εμπιστευτικά. Δεν θα γνωστοποιηθούν στους τυχόν διώκτες σας, αλλά μπορεί να διαβιβαστούν σε άλλες ελληνικές Αρχές.

Συνοψίζοντας τα ανωτέρω, συνάγεται ότι απαραίτητα στοιχεία (επαρκείς, λεπτομερείς και αξιόπιστες πληροφορίες) για την εκπλήρωση του στόχου της προσωπικής συνέντευξης ασύλου είναι η γνώση σχετικά με το πώς διεξάγεται η συνέντευξη και ποιες πληροφορίες είναι απαραίτητες για την αξιολόγηση των ισχυρισμών του αιτούντος / της αιτούσας. Για να προσδιοριστούν οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες χρειάζεται γνώση της νομοθεσίας περί ασύλου, δεξιότητες στη σύνταξη και λήψη αποφάσεων και ικανότητα αξιοποίησης των πληροφοριών από τη χώρα καταγωγής με βέλτιστο τρόπο. Σημαντικά επίσης στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη είναι η ηλικία του/της αιτούντος/ας και η ευαλωτότητά του. Τέσσερις κεντρικοί άξονες αναφέρονται ως αρχές βέλτιστης πρακτικής για τη διεξαγωγή συνέντευξης: (1) μια καλή σχέση μεταξύ του συνεντευκτή και του ερωτώμενου, (2) μια σαφής περιγραφή του σκοπού της συνέντευξης, (3) ένα ανοιχτό στυλ ερωτήσεων και (4) ένας συνεντευκτής που διατηρεί ανοιχτό μυαλό και είναι πάντα πρόθυμοι να διερευνήσουν εναλλακτικές υποθέσεις

Τα παρακάτω βήματα περιγράφουν αναλυτικά την ακολουθία βάσει της

οποίας μπορεί να διεξαχθεί με επάρκεια η συνέντευξη:

1. Προετοιμασία πριν από τη συνέντευξη

Όλες οι συνεντεύξεις ξεκινούν με τις απαραίτητες προετοιμασίες. Στην πρώτη ενότητα θα μάθετε για το σκοπό της συνέντευξης και πώς να κάνετε την απαραίτητη περίπτωση, σωματικές και πνευματικές προετοιμασίες πριν ξεκινήσετε τη συνέντευξη. Θα γνωρίσετε επίσης το νομικό υπόβαθρο που σχετίζεται με τη διεξαγωγή της προσωπικής συνέντευξης με ένα παιδί. Θα μιλήσουμε για τη σημασία που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη το επίπεδο ωριμότητας του παιδιού και τις εμπειρίες που μπορεί να είχε ένα παιδί στη χώρα προέλευσης, κατά τη διάρκεια των ταξιδιών του ή στη χώρα υποδοχής. Θα σας ενημερώσουμε για ορισμένους δείκτες ευπάθειας και θα σας δώσουμε ορισμένες εξηγήσεις σχετικά με την αξιολόγηση ηλικίας.

2. Άνοιγμα και δημιουργία φάσης επαφής

Ο στόχος στην αρχική φάση της συνέντευξης είναι να αναπτύξει μια σχέση εμπιστοσύνης και σχέσης με το παιδί. Η δημιουργία μιας θετικής ατμόσφαιρας από την αρχή, θα βελτιώσει τις δυνατότητές σας για την απόκτηση αξιόπιστων πληροφοριών. Σε αυτήν τη φάση θα μάθετε πώς η διαπροσωπική σχέση μεταξύ του παιδιού και του εαυτού σας μπορεί να επηρεάσει την επικοινωνία κατά τη διάρκεια μιας συνέντευξης είτε με θετικό είτε με αρνητικό τρόπο. Θα μάθετε επίσης περισσότερα για παράγοντες που επηρεάζουν τη συνέντευξη, όπως στάσεις, εμπειρία και πολιτισμό. Επιπλέον, θα γνωρίζετε τις διαφορές μεταξύ της επικοινωνίας μεταξύ ενηλίκων και της επικοινωνίας μεταξύ ενός παιδιού και ενός ενήλικα.

3. Εισαγωγική φάση

Ο στόχος της εισαγωγικής φάσης είναι να ενημερώσει το παιδί για τον σκοπό και τα χρονικά πλαίσια της συνέντευξης. Θα μάθετε γιατί η ενημέρωση του παιδιού σχετικά με τη διαδικασία και ο στόχος της συνέντευξης είναι απαραίτητη τόσο για την επίτευξη αμοιβαίας κατανόησης της κατάστασης της συνέντευξης, όσο και για τη διασφάλιση των νομικών δικαιωμάτων του παιδιού. Θα μάθετε τη σημασία της χρήσης συγκεκριμένης γλώσσας για παιδιά και επίσης θα μάθετε περισσότερα σχετικά με τη συνεργασία με διερμηνέα σε συνεντεύξεις όπου ο αιτών είναι παιδί.

4. Εισαγωγή στο εστιασμένο θέμα

Ο στόχος αυτής της φάσης είναι να εισαγάγει το παιδί στο πλαίσιο με ουδέτερο και φιλικό προς τα παιδιά τρόπο. Αυτό διασφαλίζει ότι το παιδί γνωρίζει και κατανοεί τη σημασία του θέματος που πρέπει να διερευνηθεί. Όλα τα νέα θέματα στη

συνέντευξη πρέπει να εισαχθούν. Μια εισαγωγή σε ένα εστιασμένο θέμα παρέχει ένα πλαίσιο που διευκολύνει την κατανόηση και μειώνει τις πιθανότητες παρεξηγήσεων και εσφαλμένης επικοινωνίας. Η ενημέρωση του παιδιού για το τι πρόκειται να μιλήσετε και γιατί το θέμα είναι σχετικό, είναι πολύτιμο τόσο για να εξασφαλίσει όσο και να παρακινήσει το παιδί να δώσει πληροφορίες και να βοηθήσει το παιδί να θυμάται λεπτομέρειες σχετικά με συγκεκριμένα γεγονότα.

5. Ελεύθερη αφήγηση

Ο στόχος της ελεύθερης αφήγησης είναι να αποσπάσει όσο το δυνατόν περισσότερες αξιόπιστες και ακριβείς πληροφορίες παρέχοντας στον αιτούντα την ευκαιρία να αναφέρει τους λόγους για τους οποίους ήρθε στη χώρα

6. Φάση διερεύνησης

Η ελεύθερη αφήγηση στις περισσότερες περιπτώσεις θα χρειαστεί περαιτέρω επεξεργασία. Ο στόχος της φάσης διερεύνησης είναι να διερευνήσει περαιτέρω επιλεγμένα θέματα από την ελεύθερη αφήγηση που είναι ασαφή και να διερευνήσει άλλα θέματα που σχετίζονται με την αίτηση προστασίας.

7. Κλείσιμο της συνέντευξης

Ο στόχος αυτής της φάσης είναι να κλείσει η συνέντευξη συνοψίζοντας όλα τα σχετικά θέματα και διασφαλίζοντας ότι όλες οι σχετικές πληροφορίες έχουν παραχθεί και τεκμηριωθεί για την αξιολόγηση της αξίωσης.

8. Δραστηριότητες μετά τη συνέντευξη

Μετά τη συνέντευξη υπάρχουν αρκετές διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν. Τα βασικότερα είναι να αξιολογηθούν τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και να εξεταστούν υπό το φως των πληροφοριών από τη χώρα καταγωγής. Οι εκθέσεις με πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής είναι απαραίτητες. Το EASO εκδίδει χρήσιμες για τους χειριστές/στριες εκθέσεις: **Country reports | EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE (europa.eu), Country Guidance | EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE (europa.eu)**

Παρακάτω ακολουθούν αναλυτικές πληροφορίες για κάθε στάδιο της συνέντευξης: **Πρακτικός οδηγός της EASO: Προσωπική συνέντευξη (europa.eu)**

Ενότητα 1: Προετοιμασία

- ☐ Σημασία της προετοιμασίας
- ☐ Εξοικείωση με την υπόθεση
 - ☐ Συλλέξτε πληροφορίες σχετικά με την ατομική υπόθεση
 - ☐ Διαβάστε τις πληροφορίες του φακέλου της υπόθεσης
 - ☐ Συμβουλευθείτε τις διαθέσιμες βάσεις δεδομένων
 - ☐ Συμβουλευθείτε τις πληροφορίες σχετικά με τη χώρα καταγωγής
 - ☐ Προσδιορίστε τα ουσιώδη γεγονότα
 - ☐ Προσδιορίστε τα συναφή ζητήματα που δεν αφορούν τη διεθνή προστασία
 - ☐ Προσδιορίστε τις ειδικές διαδικαστικές ανάγκες
 - ☐ Συνοδευόμενοι και ασυνόδευτοι ανήλικοι
 - ☐ Άτομα με αναπηρίες
 - ☐ Ηλικιωμένοι
 - ☐ Εγκυμονούσες
 - ☐ Μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά
 - ☐ Θύματα εμπορίας ανθρώπων
 - ☐ Άτομα με πνευματικές διαταραχές
 - ☐ Άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας
 - ☐ Συμβουλευθείτε τη συναφή καθοδήγηση
 - ☐ Προετοιμαστείτε ψυχολογικά
 - ☐ Καταρτίστε το σχέδιο εξέτασης υπόθεσης
- ☐ Διευθέτηση πρακτικών ζητημάτων
 - ☐ Κατάλληλος αρμόδιος χειριστής και διερμηνέας
 - ☐ Διαρρύθμιση αίθουσας και τοπικές διαδικασίες
 - ☐ Ζητήματα ασφάλειας

Ενότητα 2: Έναρξη της συνέντευξης

- ☐ Δημιουργήστε και διατηρήστε μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης
 - ☐ Επιδεικνύετε επαγγελματισμό
 - ☐ Απευθύνετε απευθείας στον αιτούντα/στην αιτούσα
 - ☐ Χρησιμοποιείτε τον κατάλληλο τόνο και την κατάλληλη γλώσσα του σώματος
- ☐ Βεβαιωθείτε ότι πρόκειται για τον σωστό αιτούντα/τη σωστή αιτούσα
- ☐ Χαιρετισμός/εισαγωγή
 - ☐ Χαιρετίστε τον αιτούντα/την αιτούσα με επαγγελματισμό και εξηγήστε τους ρόλους των ατόμων που παρίστανται στην αίθουσα
 - ☐ Βεβαιωθείτε ότι ο διερμηνέας και ο αιτών/η αιτούσα κατανοούν ο ένας τον άλλον
 - ☐ Ρωτήστε τον αιτούντα/την αιτούσα σχετικά με ενδεχόμενες ειδικές ανάγκες του/της
 - ☐ Ενθαρρύνετε τον αιτούντα/την αιτούσα να αναφέρει τυχόν δυσκολίες στην επικοινωνία/στην κατανόηση
- ☐ Προσφέρετε πληροφορίες στον αιτούντα/στην αιτούσα
 - ☐ Εξηγήστε τον σκοπό της συνέντευξης
 - ☐ Πληροφορίες σχετικά με το πλαίσιο και τη δομή της συνέντευξης
 - ☐ Πληροφορίες σχετικά με τα διαλείμματα
 - ☐ Πληροφορίες σχετικά με την εμπιστευτικότητα
 - ☐ Πληροφορίες σχετικά με τις υποχρεώσεις του αιτούντος / της αιτούσας / το καθήκον συνεργασίας
 - ☐ Εάν συντρέχει ανάγκη, πληροφορίες σχετικά με την καταγραφή της συνέντευξης
 - ☐ Πληροφορίες σχετικά με τη γραπτή έκθεση

Ενότητα 3: Διεξαγωγή της συνέντευξης

- ☐ Συμπεριφορά
 - ☐ Ουδετερότητα
 - ☐ Μη επικριτική στάση
 - ☐ Αποφυγή των παρεξηγήσεων λόγω υποθέσεων, αξιών ή προσδοκιών που σχετίζονται με τον πολιτισμό του αιτούντος/της αιτούσας
- ☐ Διαχειριστείτε τη διαδικασία της συνέντευξης
 - ☐ Διαχειριστείτε τον διάλογο
 - ☐ Διαχειριστείτε τον διερμηνέα
- ☐ Ελεύθερη αφήγηση
 - ☐ Εισαγάγετε την ελεύθερη αφήγηση
 - ☐ Ενθαρρύνετε τον αιτούντα/την αιτούσα ακούγοντας προσεκτικά
- ☐ Φάση βαθύτερης διερεύνησης
 - ☐ Καθοδηγήστε
 - ☐ Επιβεβαιώστε την κατανόηση
- ☐ Τεχνικές συνέντευξης και είδη ερωτήσεων
 - ☐ Θέτετε απλές ερωτήσεις
 - ☐ Χρησιμοποιείτε ερωτήσεις ανοικτού τύπου
 - ☐ Χρησιμοποιείτε κατάλληλα τις ερωτήσεις κλειστού τύπου
 - ☐ Χρησιμοποιείτε διευκρινιστικές ερωτήσεις και ερωτήσεις αναστοχασμού
 - ☐ Θέτετε τις σωστές ερωτήσεις με σωστό και δίκαιο τρόπο
 - ☐ Θέτετε ερωτήσεις που αντιστοιχούν στις ικανότητες και το επίπεδο εκπαίδευσης του αιτούντος/της αιτούσας
- ☐ Ευκαιρία διευκρίνισης των αντιφάσεων

Ενότητα 4: Ουσία της αίτησης

- ☐ Συλλέξτε πληροφορίες σχετικά με προηγούμενες διώξεις ή πρόκληση σοβαρής βλάβης
 - ☐ Τι συνέβη;
 - ☐ Ποιος/ποιοι είναι το θύμα/τα θύματα της δίωξης / της σοβαρής βλάβης;
 - ☐ Ποιος είναι ο υπεύθυνος της δίωξης / της σοβαρής βλάβης;
 - ☐ Πότε συνέβη;
 - ☐ Πού συνέβη;
 - ☐ Γιατί συνέβη;
 - ☐ Ποια έγγραφα και στοιχεία κατατέθηκαν (εάν συντρέχει περίπτωση);
- ☐ Ζητήστε διευκρινίσεις σχετικά με τον φόβο δίωξης ή σοβαρής βλάβης
 - ☐ Τι πιστεύει ο αιτών/η αιτούσα ότι θα συνέβαινε εάν επιστρέψει;
 - ☐ Γιατί πιστεύει ο αιτών/η αιτούσα ότι θα συνέβαινε αυτό;
 - ☐ Από ποιον φοβάται ο αιτών/η αιτούσα ότι θα υποστεί δίωξη / σοβαρή βλάβη σε περίπτωση που επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του/της;
- ☐ Διερευνήστε τους λόγους της δίωξης
 - ☐ Χώρος για περαιτέρω ερωτήσεις όσον αφορά τα πραγματικά ή αποδιδόμενα χαρακτηριστικά του αιτούντος/της αιτούσας
 - ☐ Ορισμένα ζητήματα μπορεί να χρειαστεί να τεθούν από τον χειριστή
- ☐ Διερευνήστε τους λόγους επικουρικής προστασίας
 - ☐ Ορισμένα ζητήματα μπορεί να χρειαστεί να τεθούν από τον χειριστή
- ☐ Εάν κρίνεται σκόπιμο, διερευνήστε το ενδεχόμενο άλλων μορφών προστασίας
- ☐ Ρωτήστε εάν υπάρχει διαθέσιμη προστασία στη χώρα καταγωγής
 - ☐ Έχει προσπαθήσει ο αιτών/η αιτούσα να ζητήσει προστασία από την αρμόδια αρχή / τους αρμόδιους φορείς;
 - ☐ Εάν ναι, από ποια αρχή/ποιους φορείς προστασίας; Με ποιο αποτέλεσμα;
 - ☐ Εάν όχι, γιατί;
- ☐ Εάν συντρέχει περίπτωση, ρωτήστε εάν υπάρχει η εναλλακτική εγχώριας προστασίας
 - ☐ Υπάρχει «ασφαλές καταφύγιο» στη χώρα καταγωγής του αιτούντος/της αιτούσας;
 - ☐ Υπάρχει νομική και πρακτική δυνατότητα πρόσβασης σε αυτό και είναι εύλογα αναμενόμενο να εγκατασταθεί εκεί ο αιτών/η αιτούσα;
- ☐ Εάν συντρέχει περίπτωση, ρωτήστε εάν υφίστανται λόγοι αποκλεισμού
 - ☐ Άρθρα 1Δ και 1Ε της Σύμβασης της Γενεύης του 1951
 - ☐ Άρθρο 12Τ της Σύμβασης της Γενεύης του 1951

Ενότητα 5: Ολοκλήρωση της συνέντευξης

- ☐ Βεβαιωθείτε ότι η συνέντευξη κάλυψε όλες τις σημαντικές πτυχές της αίτησης
 - ☐ Συνοψίστε όλους τους λόγους που παρέχονται στην αίτηση προστασίας και ρωτήστε τον αιτούντα/την αιτούσα εάν η σύνοψή σας είναι ακριβής
 - ☐ Ρωτήστε τον αιτούντα/την αιτούσα εάν επιθυμεί να προσθέσει άλλες πληροφορίες
- ☐ Βεβαιωθείτε εκ νέου ότι ο διερμηνέας και ο αιτών/η αιτούσα κατανοούν ο ένας τον άλλον
- ☐ Εάν συντρέχει περίπτωση, προσφέρετε σε άλλα πρόσωπα την ευκαιρία να ασκήσουν τα δικαιώματά τους
- ☐ Ενημερώστε τον αιτούντα/την αιτούσα σχετικά με τα επόμενα στάδια της διαδικασίας
 - ☐ Πότε περίπου θα ληφθεί η απόφαση;
 - ☐ Πώς θα ενημερωθεί ο αιτών/η αιτούσα σχετικά με την απόφαση;
 - ☐ Εάν είναι αναγκαίο από τη διαδικασία, πους θα λάβει την απόφαση;
 - ☐ Δικαίωμα προσφυγής κατά της απόρριψης της αίτησης
 - ☐ Εάν η απάντηση είναι θετική: έγγραφα, επανένωση της οικογένειας, δικαίωμα στην εργασία κ.λπ.
 - ☐ Εάν συντρέχει περίπτωση, δικαιώματα και ευεργετήματα κατά την αναμονή της απόφασης
- ☐ Εάν συντρέχει περίπτωση σε αυτό το στάδιο, δώστε στον αιτούντα/στην αιτούσα την ευκαιρία να σχολιάσει την έκθεση της συνέντευξης
- ☐ Δώστε στον αιτούντα/στην αιτούσα την ευκαιρία να κάνει ερωτήσεις
- ☐ Ενέργειες μετά τη συνέντευξη: ανάλυση της συνέντευξης
 - ☐ Αξιολόγηση της συνέντευξης
 - ☐ Αυτοαξιολόγηση και προβληματισμός

Ειδικές επισημάνσεις για τη συνέντευξη σημειώνονται επίσης από το EASO στον Οδηγό για τις διαδικασίες του ασύλου: **Guidance_on_asylum_procedure_operational_standards_and_indicators_EN.pdf (europa.eu)** pp.18-21

Η εργασία του/της χειριστή/στριας είναι εξειδικευμένη και απαιτεί ειδική γνώση σε θέματα νομικού πλαισίου (ευρωπαϊκό και εθνικό), εθνικής και διεθνούς νομολογίας, λεπτομερή γνώση για την κατάσταση στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής και βέβαια ειδικές γνώσεις στη λήψη συνέντευξης. Για τον λόγο αυτό, το EASO παρέχει ειδικό πρόγραμμα εκπαίδευσεων ειδικά για τους/τις χειριστές/στριες: **Training | EUROPEAN ASYLUM SUPPORT OFFICE (europa.eu)**

Άσκηση

Οι εκπαιδευόμενοι/ες χωρίζονται σε τρεις ομάδες. Η μία είναι η ομάδα των χειριστών/στριών, η δεύτερη η ομάδα του αιτούντος/σας και η άλλη η ομάδα των κριτών. Από τον εκπαιδευτή/την εκπαιδευτρια δίδεται ένα σύντομο σενάριο (χώρα καταγωγής, ισχυρισμός/οί κ.ά) και κατάλληλος χρόνος για να το μελετήσουν και να προετοιμαστούν αναλαμβάνοντας τους ρόλους που τους έχουν ανατεθεί.. Η ομάδα των χειριστών/στριών προβαίνει σε ερωτήσεις και η ομάδα του αιτούντος/σας

καλείται να απαντήσει. Συνήθως ένα άτομο αναλαμβάνει να εκπροσωπήσει την κάθε ομάδα και τα μέλη συμβάλουν όπου χρειαστεί. Όταν ολοκληρωθεί η συνέντευξη η ομάδα των κριτών προβαίνει σε σχολιασμό του πλαισίου συνέντευξης που προηγήθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

9. Η Ψυχική υγεία του προσωπικού των υπηρεσιών υποδοχής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

10. Διαχείριση εργασιακής εξουθένωσης (Burn out) σε προσωπικό που βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των υπηρεσιών υποδοχής**10.1. Ορισμός και αιτίες**

Το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης, γνωστό και ως σύνδρομο Burnout (Burnout Syndrome), συναντάται όλο και περισσότερο στις ημέρες μας και εκφράζει την καταπόνηση του εργαζομένου τόσο σωματικά, όσο και ψυχικά κατά την προσπάθεια του να προσαρμοσθεί και να ανταποκριθεί στις καθημερινές επαγγελματικές του δραστηριότητες.

Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1974 από τον εβραϊκής καταγωγής ψυχαναλυτή Herbert Freudenberger, ο οποίος περιέγραψε μία κατάσταση ψυχικής και σωματικής κατάπτωσης εργαζομένων - εθελοντών σε φιλανθρωπικές οργανώσεις. Παρά το νεαρό της ηλικίας τους οι εργαζόμενοι άρχιζαν να εμφανίζουν μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα σταδιακά μείωση ενέργειας και απώλεια κινήτρων, τα οποία εκδηλώθηκαν με ένα πλήθος σωματικών και ψυχικών συμπτωμάτων. (Freudenberger, H, (1975), «The staff burn-out syndrome in alternative institutions», Psychotherapy: Theory, Research & Practice 12(1), pp.73-82)

Σε όλα τα επαγγέλματα υπάρχουν παράγοντες τόσο ενδογενείς όσο και εξωγενείς που λειτουργούν ως γενεσιουργές αιτίες της επαγγελματικής εξουθένωσης. Σε κάποιες κατηγορίες όμως επαγγελμάτων υπάρχει υψηλότερη επικινδυνότητα από άλλες, γιατί απαιτούν υψηλότερη κατανάλωση ενέργειας, ενώ παράλληλα η επαφή με το κοινό έχει ως αποτέλεσμα να εκδηλώνεται υψηλή συναισθηματική φόρτιση.

Στους ενδογενείς παράγοντες συγκαταλέγονται στοιχεία που αφορούν την προσωπικότητα του εργαζομένου, όπως οι υψηλές προσδοκίες, η υπερβολική φιλοδοξία και τελειομανία, η έκδηλη ανάγκη αναγνώρισης, οι οποίες σε συνδυασμό με την τάση του να δρα κανείς με γνώμονα την ικανοποίηση των αναγκών των άλλων και όχι των δικών του επιθυμιών, έχουν ως αποτέλεσμα την υπερτιμημένη αξία της εργασίας ως τη μόνη ενασχόληση που αντικαθιστά ακόμη και την κοινωνική ζωή.

Αντιθέτως στους εξωγενείς παράγοντες υπάρχει συσχετισμός με τις οργανωτικές παραμέτρους στο χώρο της εργασίας, όπως οι ολοένα αυξανόμενες ελλείψεις προσωπικού, η έλλειψη αυτονομίας του εργαζομένου και ο περιορισμός του

στην λήψη αποφάσεων. Επιπλέον η χρονική πίεση σε συνδυασμό με τις υψηλές εργασιακές απαιτήσεις, διαμορφώνουν ένα κακό εργασιακό κλίμα οδηγώντας σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου, γνωστές στην διεθνή βιβλιογραφία ως mobbing.

Το σύνδρομο εργασιακής εξουθένωσης εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους και επιφέρει σημαντικά προβλήματα στη σωματική και ψυχική υγεία του εργαζομένου.

10.2. Πως εκδηλώνεται το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης

Κάθε άτομο που βιώνει την επαγγελματική εξουθένωση, είναι λογικό να την εκδηλώνει με διάφορους τρόπους που δεν αφορούν μόνο την φυσική του κατάσταση, αλλά συγχρόνως την πορεία στον εργασιακό του χώρο και στην προσωπική του ζωή. Ξεκινώντας από τον χώρο της εργασίας του εμφανίζει σε πρώτη φάση μειωμένη παραγωγικότητα, αδυναμία συγκέντρωσης στις αυξημένες επαγγελματικές υποχρεώσεις που σε συνδυασμό με τις συχνές απουσίες, οδηγούν σε σταδιακή εγκατάλειψη των καθημερινών δραστηριοτήτων ή ακόμη και σε παραίτηση από το συγκεκριμένο επάγγελμα. Επιπλέον, είναι δυνατόν το εν λόγω άτομο να εμφανίσει ψυχικές, σωματικές ενοχλήσεις και συμπτώματα, τα οποία αποτελούν εκδηλώσεις άγχους και στρες όπως πονοκεφάλους, διαταραχές διατροφής, δυσκολίες ύπνου, σεξουαλική δυσλειτουργία, και μυοσκελετικούς πόνους.

Τέλος με το πλήγμα της προσωπικής και κοινωνικής ζωής ως συνέπεια της μεταφοράς των προβλημάτων στην οικογένεια και τον κοινωνικό του περίγυρο επέρχεται ρήξη στις σχέσεις του, παρουσιάζοντας μειωμένο ενδιαφέρον για κοινωνικές συναναστροφές και καταθλιπτική διάθεση. Το Burnout τοποθετείται σε ένα μεγάλο πλαίσιο συμπτωμάτων και θεωρείται από πολλούς επιστήμονες ως ιάσιμο και αναστρέψιμο. Ουσιαστικά η έναρξή του δεν είναι απότομη: ξεκινά με τις πρώτες ήττες, συνεχίζει με μια μακρά σειρά ματαιωμένων προσδοκιών, αποτυχημένων σχεδίων, έλλειψης αναγνώρισης και εφόσον δεν υπεισέλθουν για να το «εμποδίσουν» εσωτερικές ή εξωτερικές αλλαγές, οδεύει προς τα επόμενα στάδια. Οι σημαντικότεροι μελετητές που ασχολήθηκαν με το Burnout συνηγορούν στη σπουδαιότητα και την ανάγκη να το θεωρήσουν περισσότερο ως μια « διαδικασία » παρά ως μεμονωμένο «συμβάν».

10.3. Συμπτώματα και ενδείξεις της επαγγελματικής εξουθένωσης

Σε αυτή την ενότητα εξετάζοντας τα συμπτώματα της επαγγελματικής

εξουθένωσης, είναι σημαντικό να γίνει μία αναφορά στα στάδια εξέλιξης του συνδρόμου, όπως επίσης και στα κριτήρια κλινικών ερευνητικών μοντέλων ανάμεσα στα οποία υπάρχει μια αλληλένδετη σχέση. Επίσης αξίζει να σημειώσουμε τον πρωταρχικό ρόλο της αναγνώρισης και παρατήρησης των συμπτωμάτων, καθώς αυτό δίνει τη δυνατότητα μιας έγκαιρης διάγνωσης και μιας σωστής παρέμβασης.

Η σταδιακή διαδικασία όπως αναφέρεται από τον Burisch, M. (2006)¹¹, θα μπορούσε να συνοψιστεί στα εξής:

ΣΤΑΔΙΟ I : Κατά το στάδιο αυτό παρατηρείται υπερβολικός φόρτος εργασίας λόγω αύξησης των εργασιακών απαιτήσεων, οι οποίες είναι δυσανάλογες των εργασιακών παροχών με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται υψηλά επίπεδα εργασιακού στρες.

ΣΤΑΔΙΟ II : Κατά την έναρξη του δεύτερου σταδίου καταναλώνονται τεράστια ποσά ενέργειας για την εκπλήρωση των αυξημένων επαγγελματικών υποχρεώσεων με αποτέλεσμα τη φυσική και συναισθηματική εξάντληση του εργαζομένου.

ΣΤΑΔΙΟ III : Είναι το στάδιο, στο οποίο ο εργαζόμενος διακατέχεται από αρνητικά συναισθήματα, τηρώντας μια αρνητική στάση για το αντικείμενο της εργασίας με μειωμένη προσπάθεια και

ΣΤΑΔΙΟ IV : Στο τελευταίο στάδιο ο εργαζόμενος νιώθει αδύναμος, χωρίς να μπορεί να ανταπεξέλθει σε ότι αφορά το εργασιακό του περιβάλλον.

Επιπροσθέτως δύο είναι τα βασικά κλινικά εργαλεία που λαμβάνονται υπόψη για την διάγνωση του συνδρόμου της επαγγελματικής εξουθένωσης, η Διεθνής Ταξινόμηση Νοσημάτων. (International Classification of Diseases συντμ. ICD-11) και το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών¹³ (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition, συντμ. DSM-5).

Αναλυτικότερα στο ICD – 11 περιλαμβάνονται κάποια διαγνωστικά κριτήρια όπως ψυχολογικά ή νοητικά συμπτώματα εξάντλησης για τουλάχιστον δύο εβδομάδες, όπως σοβαρή έλλειψη ψυχολογικής ενέργειας, δυσκολία συγκέντρωσης, ανικανότητα αντιμετώπισης του στρες, εκνευρισμός, συναισθηματική αστάθεια, διαταραχές ύπνου, μυϊκοί πόνοι και ζαλάδες. Αυτά πρέπει να προκύπτουν κάθε μέρα σε διάστημα τουλάχιστον δύο εβδομάδων, με τον εργαζόμενο να υποφέρει και να μην μπορεί να ανταπεξέλθει στην εργασία του.

Αντιθέτως στο DSM – 5 δεν ορίζονται κάποια συγκεκριμένα κριτήρια, αλλά γίνεται μία αποδοχή των ήδη προειρημένων και αναφέρονται ως ελάχιστος χρόνος

εκδήλωσης των συμπτωμάτων οι τρεις (3) μήνες και ως ελάχιστος χρόνος ίασης οι έξι (6) μήνες.

10.4. Θεωρητικά μοντέλα επαγγελματικής εξουθένωσης

Πολλά από τα θεωρητικά μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί, προσπαθούν να δώσουν μια σημαντική ερμηνεία για την αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος. Τα μοντέλα συμβάλλουν διαφορετικά στο πρόβλημα της εξάντλησης του ατόμου, της ανάπτυξης των οργανισμών και το είδος των παρεμβάσεων που ακολουθείται από κάθε μοντέλο, καθώς φαίνεται να αντιπροσωπεύει διαφορετικούς στόχους. Ειδικότερα θα πρέπει να αξιολογούνται τα πλεονεκτήματα και οι αδυναμίες των μοντέλων και να εξετάζονται τα σχετικά πλεονεκτήματα των παρεμβάσεων σε ατομικό και οργανωτικό επίπεδο. Σημαντικό ρόλο επίσης διαδραματίζει και η ενδελεχής έρευνα πάνω σε συγκεκριμένα μοντέλα για τη μείωση του προβλήματος της εξουθένωσης σε άτομα και οργανισμούς.

Υπάρχουν όμως και αρκετοί ερευνητές που υποστηρίζουν ότι το σύνδρομο της επαγγελματικής εξουθένωσης εμφανίζεται κάτω από στρεσογόνες επαγγελματικές συνθήκες, όπως η έλλειψη αυτονομίας του εργαζομένου, η ανάγκη υποστήριξης που έχει το άτομο και η ανεπαρκής διοίκηση ενός οργανισμού.

Επιπροσθέτως υπάρχει και μια μερίδα επιστημόνων που συνδέουν τα ατομικά χαρακτηριστικά του κάθε ατόμου με τις απαιτήσεις που θέτει στον εαυτό του και τις προσδοκίες που έχει από το επαγγελματικό του περιβάλλον. Ως στοιχείο κοινό σε όλες τις θεωρίες πρέπει να επισημάνουμε τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της εργασίας. Το δίπτυχο άτομο – εργασία γίνεται αντιληπτό με διαφορετικές μεταβλητές (ανταγωνισμός, αποτελεσματικότητα, κίνητρο, αποπροσωποποίηση, αυτογνωσία, συναίσθημα, δεξιότητες, πόροι, ενοχή) και τις αντίστοιχες φάσεις που παρουσιάζουν τα διάφορα θεωρητικά μοντέλα.

Μια άλλη πτυχή κοινή σε όλες τις θεωρίες είναι ότι αντιλαμβάνονται το σύνδρομο της εξάντλησης από την εργασία ως αποτέλεσμα του χρόνιου εργασιακού άγχους που θα διαιωνιστεί με την πάροδο του χρόνου και θα οδηγήσει σε ανεπιθύμητες συνέπειες. Τέλος, κάθε μία από τις θεωρίες που πρόκειται να αναλυθούν βασίζεται σε διαφορετικές πηγές, αλλά όλες προσπαθούν να κατανοήσουν τους λόγους και τις αιτίες που το σύνδρομο φτάνει σε αυτήν την ακραία κατάσταση της «συναισθηματικής εξάντλησης».

Τα σημαντικότερα μοντέλα ερμηνείας της επαγγελματικής εξουθένωσης είναι

τα ακόλουθα:

A) Το μοντέλο των Pines & Aronson

Οι Pines and Aronson (1988) ισχυρίζονται ότι η επαγγελματική εξουθένωση δεν περιορίζεται σε εκείνους που εργάζονται σε ανθρωποκεντρικά επαγγέλματα. Πιστεύουν ότι αυτή η κατάσταση πνευματικής, σωματικής και συναισθηματικής εξάντλησης οφείλεται στην υπερβολική χρόνια εμπλοκή, που τονίζεται σε υπερβολικά απαιτητικές συναισθηματικές καταστάσεις.

B) Το διαδραστικό μοντέλο του Cary Cherniss

Ο Cherniss¹⁹ (1980) τόνισε τη σημασία της εργασίας, ως υπόβαθρο για την ανάπτυξη της εξάντλησης, ορίζοντάς την ως "αρνητικές προσωπικές αλλαγές που βοηθούν τους επαγγελματίες που εργάζονται σε απαιτητικές ή απογοητευτικές θέσεις εργασίας". Για τον Cherniss, η εξουθένωση είναι «μια διαδικασία κατά την οποία ένας επαγγελματίας δεσμεύτηκε αρχικά να αποδεσμεύσει την εργασία του λόγω του άγχους και της πίεσης που βίωσε στο εργασιακό τους περιβάλλον». Βασίζεται σε αυτό του Hall²⁰ (1976) για να εξηγήσει τις σχέσεις μεταξύ της εκτέλεσης της εργασίας, των υποκειμενικών συναισθημάτων επιτυχίας ή αποτυχίας που βιώνει το άτομο μετά την εκτέλεση του έργου και των συνεπειών που προκύπτουν για την αυτοεκτίμηση, το κίνητρο, την ικανοποίηση και τη συμμετοχή στη δουλειά.

Σύμφωνα με τον Cherniss, είναι δυνατόν να δημιουργηθεί αιτιώδης σχέση από την αδυναμία του υποκειμένου να αναπτύξει συναισθήματα προσωπικής επιτυχίας υπό το πρίσμα του συνδρόμου εξάντλησης. Για το σκοπό αυτό περιλαμβάνει την έννοια της «αντιληπτής αποτελεσματικότητας του ατόμου» του Bandura (1989)²¹, κατανοητή υπό την έννοια των πεποιθήσεων που έχουν οι άνθρωποι σχετικά με τις ικανότητές τους να ασκούν έλεγχο σε καταστάσεις που τους επηρεάζουν.

Το μοντέλο του Cary Cherniss ακολουθεί τρεις φάσεις:

- Φάση του εργασιακού στρες. Πρόκειται για το χάσμα που δημιουργείται από την ανεπάρκεια των διαθέσιμων πόρων, οι οποίοι δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του εργασιακού περιβάλλοντος.

- Φάσης εξάντλησης. Πρόκειται για μια εκδήλωση μορφής συναισθηματικής εξάντλησης, κόπωσης και απάθειας. Ο εργαζόμενος που διανύει καταστάσεις συνεχούς έντασης, την οποία αν δεν διαχειριστεί σωστά, είναι δυνατόν να οδηγηθεί σε απογοήτευση και παραίτηση.

- Φάση αμυντικής κατάληξης. Στην παρούσα φάση πραγματοποιούνται τεράστιες αλλαγές στην συμπεριφορά του εργαζομένου με κύριο γνώρισμα την

εκδήλωση απάθειας και κυνισμού απέναντι στους άλλους.

Γ) Το μοντέλο των Edelwich & Brodsky

Οι Edelwich και Brodsky²² (1980), όρισαν το μοντέλο ως "προοδευτική απώλεια ιδεαλισμού, ενέργειας και εμπειριών από τους ανθρώπους στα βοηθητικά επαγγέλματα ως αποτέλεσμα των συνθηκών εργασίας τους". Ο εργαζόμενος από την αρχή της καριέρας του δύναται να έρθει αντιμέτωπος με τέσσερα κομβικά σημεία του συνδρόμου της επαγγελματικής εξουθένωσης:

- Ενθουσιασμός. Κατά την έναρξη της καριέρας του εργαζομένου υπάρχει ενθουσιασμός, θέτοντας υψηλούς στόχους, οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του με αποτέλεσμα να απογοητεύεται.

- Αμφιβολία και αδράνεια. Η καθημερινότητα της εργασίας διαψεύδει τις προσδοκίες του, μειώνει συνέχεια τον εαυτό του, αν και προσπαθεί να επενδύει περισσότερο στην εργασία του χωρίς να υπάρχει θετικό αποτέλεσμα.

- Απογοήτευση και ματαιώση. Ο εργαζόμενος παρατηρεί πως αν και καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες να αναγνωριστεί μέσω της εργασίας του, εντούτοις αποθαρρύνεται με αποτέλεσμα να απομακρύνεται από τον εργασιακό του χώρο.

- Απάθεια. Στην καταληκτική αυτή φάση ο εργαζόμενος αποφεύγει την ανάληψη ευθύνης απέναντι σε άλλους, εργάζεται αποκλειστικά για βιοποριστικούς λόγους και επενδύει ελάχιστη ενέργεια στις επαγγελματικές του υποχρεώσεις.

Δ) Το μοντέλο των τριών διαστάσεων της Maslash

Σύμφωνα με τον ορισμό των Jackson και Maslash²³ (1982) αναφέρεται πως τρεις είναι οι φάσεις του συνδρόμου που αντιπροσωπεύουν διαφορετικές κατηγορίες συμπτωμάτων.

- Η πρώτη φάση ονομάζεται «συναισθηματική εξάντληση», περιλαμβάνοντας αισθήματα σωματικής και ψυχικής κόπωσης, όπως επίσης και απώλεια ενέργειας και διάθεσης. Η συναισθηματική εξάντληση αναφέρεται σε συναισθήματα σωματικού και ψυχολογικού στρες που προκύπτουν ως αποτέλεσμα των συνεχών επιδράσεων που δέχεται ο εργαζόμενος στον επαγγελματικό του χώρο.

- Κατά τη διάρκεια της δεύτερης φάσης, δηλαδή της «αποπροσωποποίησης», εμφανίζονται αρνητικές συμπεριφορές του εργαζομένου, οι οποίες εκδηλώνονται στον εργασιακό του περιβάλλον. Υπάρχει αύξηση της ευερεθιστότητας και της απώλειας κινήτρων, οι οποίες μπορούν τελικά να οδηγήσουν σε στιγματισμό στο εργασιακό περιβάλλον. Ουσιαστικά πρόκειται για έναν μηχανισμό προσαρμογής του

εργαζόμενου και μία προσπάθεια απεμπλοκής από το στρες που βιώνει.

- Η τρίτη φάση ονομάζεται «έλλειψη προσωπικής επίτευξης», συντελείται κατά τη μείωση απόδοσης του εργαζομένου και γεννά συναισθήματα ανικανότητας. Μπορεί να θεωρηθεί ως μια τάση αρνητικής αποτίμησης του ατόμου σε σχέση με την εργασία του, όπου τα άτομα αισθάνονται δυστυχισμένα και απογοητευμένα για τα επιτεύγματα τους, με αποτέλεσμα να εμφυσήσουν στον εαυτό τους την άποψη ότι είναι αποτυχημένοι.

Ε) Το μοντέλο της Κοπεγχάγης

Το μοντέλο της Κοπεγχάγης²⁷, προτάθηκε το 2005 από τους Tage Kristensen, Marianne Borritz, Ebbe Villadsen και Karl B. Christensen και αποτελεί το πιο σύγχρονο μοντέλο για την επαγγελματική εξουθένωση. Οι δημιουργοί του συγκεκριμένου μοντέλου, κατασκεύασαν το ομώνυμο ερευνητικό εργαλείο για τη μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης. Ουσιαστικά, το μοντέλο της Κοπεγχάγης ήταν η απάντηση του Kristensen και των συνεργατών του στην έντονη κριτική που άσκησαν οι ίδιοι αλλά και άλλοι ερευνητές στο μοντέλο και κυρίως στο ερευνητικό εργαλείο της Maslach και των συνεργατών της. Συγκεκριμένα, υποστήριξαν ότι το Maslach Burnout Inventory, που είναι το δημοφιλέστερο ερευνητικό εργαλείο για τη διερεύνηση της επαγγελματικής εξουθένωσης, παρουσιάζει μία σειρά από αδυναμίες. Όσον αφορά στο μοντέλο της Κοπεγχάγης και το ερωτηματολόγιό του για τη μέτρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης δεν έχουμε πολλά ευρήματα, (διότι) καθώς είναι πρόσφατο στον επιστημονικό χώρο και δεν έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές έρευνες, καθώς πάνω από το 90% των ερευνών χρησιμοποιεί το Maslach Burnout Inventory (M.B.I, βλ. υποκεφάλαιο 1.5)

ΣΤ) Το μοντέλο των Shirom-Melamed

Η θεώρηση της επαγγελματικής εξουθένωσης όπως αναφέρεται στο μοντέλο και στο ερωτηματολόγιο των Arie Shirom- Shmuel Melamed επηρεάστηκε από τα μοντέλα της Maslach, καθώς και της Pines και των συνεργατών τους. Το Shirom - Melamed Burnout Model (S.M.B.M) βασίζεται θεωρητικά στη θεωρία του Hobfoll²⁸ για τη διατήρηση των πόρων (Conservation of resources). Το SMBM έχει επηρεαστεί από το μοντέλο του Hobfoll (Hobfoll & Shirom, 1993) και αντιμετωπίζει την επαγγελματική εξουθένωση ως μία συναισθηματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από τρεις πτυχές:

- σωματική κόπωση, που περιγράφεται ως αίσθημα κούρασης και μειωμένης ενέργειας,

- συναισθηματική εξάντληση, που περιγράφεται ως έλλειψη ενέργειας για να εκφράσει τα συναισθήματα συμπάθειας προς τους άλλους και

- γνωστική κόπωση που περιγράφεται ως μειωμένη διανοητική ευκινησία.

Οι τρεις αυτοί παράγοντες είναι άμεσα συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Το αρχικό εργαλείο των Shirom και Melamed περιελάμβανε 14 ερωτήσεις και μετρούσε την επαγγελματική εξουθένωση δίνοντας ένα ενιαίο αποτέλεσμα. Στη συνέχεια τροποποιήθηκε και αποτελείται πλέον από 22 ερωτήσεις που αξιολογούν την φυσική κόπωση, την γνωστική φθορά, την ένταση και την ατονία που αισθάνεται το άτομο.

Πέρα όμως από τα σημαντικότερα θεωρητικά μοντέλα που αναφέρθηκαν παραπάνω, η ανάγκη κατανόησης του συνδρόμου εξουθένωσης έχει οδηγήσει τους ερευνητές να προτείνουν διάφορα θεωρητικά μοντέλα που προσπαθούν να εξηγήσουν το φαινόμενο. Τα περισσότερα από αυτά βασίζονται στην ιδέα ότι το σύνδρομο είναι διαδοχικό και κατανοεί την εξάντληση ως απάντηση στο χρόνιο εργασιακό άγχος. Οι κύριες υποκείμενες θεωρίες σε τέτοια μοντέλα προέρχονται από την κοινωνική ψυχολογία και την ψυχολογία των οργανισμών.

Έτσι, μερικές επιπλέον από τις θεωρίες στις οποίες βασίζονται τα μοντέλα της εξουθένωσης είναι η γνωστική - κοινωνική θεωρία (Harrison, 1983), το μοντέλο της Pines (1993) η θεωρία των Golembiewski, Munzenrider και Carter (1983), το μοντέλο των Thompson, Page και Cooper (1993) η θεωρία κοινωνικής ανταλλαγής (Buunk και Schaufeli, 1993), το μοντέλο των Cox, Kuk και Leiter (1993), η θεωρία της διατήρησης των πόρων (Hobfoll, 1989, 2001), η οργανωτική θεωρία (Winnubst, 1993), το δομικό μοντέλο (Gil-Monte, Peiro και Valcarcel, 1995), το μοντέλο της ενοχής (Gil-Monte, 2005) και άλλες θεωρίες, οι οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω.

Για τον Harrison, οι κύριοι παράγοντες της γνωστικής - κοινωνικής θεωρίας που εξηγούν το σύνδρομο εξουθένωσης είναι ο ανταγωνισμός και η αντιληπτή αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, αρχικά το κίνητρο θα προκαθορίσει την αποτελεσματικότητα του θέματος στην επίτευξη των στόχων εργασίας, επομένως όσο μεγαλύτερο είναι το κίνητρο, τόσο μεγαλύτερη είναι η αποτελεσματικότητα της εργασίας.

Η Pines (1993) έχει αναπτύξει ένα παρόμοιο μοντέλο, αν και ενσωματώνει την ιδέα ότι μόνο τα άτομα που προσπαθούν να δώσουν μια υπαρξιακή σημασία στην εργασία θα καταλήξουν να “καούν”. Έτσι, η εξάντληση του ατόμου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με θέματα υψίστης σημασίας σχετικά με το εργασιακό τους αντικείμενο,

με αποτέλεσμα όταν αποτυγχάνουν τις προσδοκίες τους να αναπτύσσουν αισθήματα έντονης απογοήτευσης.

Το μοντέλο των Golembiewski, Munzenrider και Carter (1983) αντιλαμβάνεται την εξάντληση με βάση τρεις διαστάσεις: αποπροσωποποίηση, χαμηλή προσωπική ικανοποίηση στην εργασία και συναισθηματική εξάντληση. Το εργασιακό άγχος προκαλείται βασικά από την υπερφόρτωση της εργασίας και τη φτώχεια ρόλου. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το άτομο αισθάνεται απώλεια αυτονομίας και ελέγχου, μια επιδεινωμένη εικόνα του εαυτού του και αισθήματα ευερεθιστότητας και κόπωσης.

Το μοντέλο των Thompson, Page και Cooper (1993) βασίζεται στο μοντέλο αυτοέλεγχου του Carver, Scheier & Weintraub³⁶ (1989) για να εξηγήσει το άγχος. Με βάση αυτό το μοντέλο περιόρισαν την αιτιολογία του συνδρόμου σε τέσσερις μεταβλητές: επίπεδο αυτογνωσίας, ασυμφωνίες μεταξύ των απαιτήσεων των καθηκόντων και των πόρων του θέματος, προσδοκίες επιτυχίας και αισθήματα αυτοπεποίθησης. Κάθε μία από τις ανωτέρω μεταβλητές μπορεί να εντείνει το επίπεδο αυτογνωσίας που επηρεάζει αρνητικά τη διάθεση του ατόμου που θα έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη αντιληπτής εμπιστοσύνης για την επίλυση αυτών των διαφορών και τα χαμηλά συναισθήματα προσωπικής επίτευξης στην εργασία, ενώ επισημαίνουν ότι τα υψηλά επίπεδα αυτογνωσίας αυξάνουν την απογοήτευση ή την απώλεια εργασιακού ενδιαφέροντος.

Σχετικά με το μοντέλο κοινωνικής ανταλλαγής των Buunk και Schaufel (1993), αναλύεται η προέλευση της εξάντλησης των επαγγελματιών υγείας από μια διπλή αιτιολογία: συναισθηματική και κατάλληλη. Στις διαδικασίες κοινωνικής ανταλλαγής με ασθενείς, εντοπίζονται τρεις μεταβλητές στρες: αβεβαιότητα, αντίληψη της δικαιοσύνης και έλλειψη ελέγχου. Για αυτούς τους ερευνητές η νοσηλευτική είναι μια δουλειά που δημιουργεί σημαντική αβεβαιότητα και οι προσδοκίες για ανταμοιβή και δικαιοσύνη είναι συνήθως απογοητευτικές (Cummings, Hayduk and Estabrooks, 2005; Segura et al, 2006). Σύμφωνα με αυτούς τους συγγραφείς, οι νοσοκόμες σε αγχωτικές καταστάσεις δεν ζητούν κοινωνική υποστήριξη από τους συνομηλίκους τους, επειδή φοβούνται μήπως επικριθούν. Επισημαίνουν επίσης ότι η διαδικασία της κοινωνικής σχέσης θα οδηγούσε σε εξάπλωση καταστάσεων του συνδρόμου.

Οι Hobfoll και Freedy³⁸ (1993) θεωρούν ότι το άγχος προκύπτει όταν τα άτομα αντιλαμβάνονται ότι αυτό που τους παρακινεί απειλείται ή απογοητεύεται,

οδηγώντας τους σε ανασφάλεια σχετικά με τις δεξιότητές τους.

Το μοντέλο των Cox, Kuk και Leiter (1993) θεωρεί την εξουθένωση ως ένα ιδιαίτερο επεισόδιο στο εργασιακό άγχος, που συμβαίνει ειδικά σε ανθρωπιστικά επαγγέλματα και σε καταστάσεις όπου οι στρατηγικές αντιμετώπισης δεν είναι αποτελεσματικές. Για αυτούς τους ερευνητές, η συναισθηματική εξάντληση σχετίζεται με το «αίσθημα φθοράς». Η αποπροσωποποίηση θεωρείται στρατηγική αντιμετώπισης της συναισθηματικής εξάντλησης, ενώ τα συναισθήματα χαμηλής προσωπικής επίτευξης συνδέονται με τη γνωστική αξιολόγηση του θέματος σχετικά με την εμπειρία του άγχους.

Το μοντέλο του Winnubst βασίζεται στην ιδέα ότι η εξάντληση είναι ένα αίσθημα σωματικής, συναισθηματικής και διανοητικής εξάντλησης λόγω του χρόνιου συναισθηματικού στρες που προκύπτει από το εργασιακό άγχος που εμφανίζεται σε όλους τους εργαζόμενους. Αυτό το μοντέλο επικεντρώνεται στη σχέση μεταξύ οργανωτικής δομής, πολιτισμού, οργανωτικού κλίματος και κοινωνικής υποστήριξης. Το σύνδρομο Burn-out οφείλεται στη συνεχή αντιπαράθεση με άλλα άτομα, προκαλώντας δυσλειτουργίες στο ρόλο και διαπροσωπικές συγκρούσεις. Ο Winnubst δημιούργησε το μοντέλο του σε τέσσερις παραδοχές:

α) όλες οι οργανωτικές δομές έχουν ένα σύστημα κοινωνικής υποστήριξης που ταιριάζει καλύτερα στον τύπο της δομής.

β) τα συστήματα κοινωνικής υποστήριξης προκύπτουν σε αλληλεξάρτηση με το εργασιακό περιβάλλον, ώστε να μπορούν να διατηρηθούν βελτιστοποιώντας το κλίμα.

γ) η οργανωτική δομή, ο πολιτισμός και η κοινωνική υποστήριξη διέπονται εξίσου από ηθικά κριτήρια που απορρέουν από τις κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες του οργανισμού.

δ) αυτά τα ηθικά κριτήρια καθιστούν δυνατή την πρόβλεψη του βαθμού στον οποίο οι οργανισμοί θα προκαλέσουν σύνδρομο άγχους και εξάντλησης στα μέλη τους.

Το δομικό μοντέλο Gil-Monte, Peiro και Valcarcel (1995) θεωρεί το προσωπικό, διαπροσωπικό και οργανωτικό επίπεδο ως επιστέγασμα και αναλύει τρεις τομείς έρευνας. Ο πρώτος δίνει έμφαση στις προσωπικές μεταβλητές ως αιτιολογία του συνδρόμου και υπογραμμίζει μεταβλητές, όπως συναισθήματα ικανότητας, υπαρξιακό νόημα που παρέχει η εργασία και το επίπεδο επίγνωσης του θέματος. Ο δεύτερος τονίζει τις διαδικασίες κοινωνικής ανταλλαγής και τις συνέπειές τους για

τους επαγγελματίες, υπογραμμίζοντας την σημασία της αντίληψης των δίκαιων σχέσεων χωρίς αυτές να παρουσιάζουν οποιουδήποτε είδους απειλή ή απώλεια. Ο τρίτος τομέας της έρευνας δίνει σημασία στις μεταβλητές του εργασιακού περιβάλλοντος που συμβάλλουν στη δυσλειτουργία του ρόλου.

Από την πλευρά του, το μοντέλο Price και Murphy (1984) υπογραμμίζει τη σημασία της συναισθηματικής επιδείνωσης λόγω εξαιτίας της συναισθηματικής εξάντλησης και της εμφάνισης συναισθημάτων ενοχής.

Τέλος σύμφωνα με τον Gil-Monte (2005), η αίσθηση ενοχής στη διαδικασία εξουθένωσης επιτρέπει σε κάποιον να εντοπίσει δύο προφίλ στην εξέλιξη του συνδρόμου. Από τη μία, οι εργαζόμενοι που δεν αναπτύσσουν έντονα συναισθήματα ενοχής και οι οποίοι παρόλο που υποφέρουν από εξάντληση, δεν εμποδίζονται να εκτελέσουν τη δουλειά τους, ακόμη και αν είναι χαμηλότερης ποιότητας. Από την άλλη υπάρχουν εργαζόμενοι για τους οποίους η ενοχή έχει ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη συμμετοχή στην εργασία για να προσπαθήσει να μειώσει τα συναισθήματά της μετάνοιας. Καθώς οι συνθήκες εργασίας δεν αλλάζουν, η χαμηλή προσωπική ικανοποίηση στην εργασία και η συναισθηματική εξάντληση αυξάνεται και η αποπροσωποποίηση εμφανίζεται ξανά.

10.5. Συνέπειες της επαγγελματικής εξουθένωσης

Όπως αναφέρθηκε, η εξουθένωση, ένα σύνδρομο που προκαλείται από υπερβολική πίεση και ψυχολογική εξάντληση, περιλαμβάνει τις διαστάσεις της συναισθηματικής εξάντλησης, την αποπροσωποποίηση και τα συναισθήματα της αποτελεσματικότητας. Είναι μια δύσκολη και δραστική πραγματικότητα που μπορεί να οδηγήσει σε πολλές αρνητικές συνέπειες σε όλους τους τομείς της ζωής. Η διάκριση των συνεπειών της επαγγελματικής εξουθένωσης διακρίνεται κατά κύριο λόγο σε τρία επίπεδα:

- α) Σωματικό - συναισθηματικό επίπεδο
- β) Διαπροσωπικό επίπεδο
- γ) Συμπεριφορικό επίπεδο

Τα άτομα που αντιμετωπίζουν συμπτώματα εξάντλησης από το άγχος της εργασίας, βρίσκονται σε μια κατάσταση φυσικής, συναισθηματικής ή ψυχικής κούρασης, συνδυασμένη με αμφιβολίες σχετικά με τις ικανότητες τους και την αξία της δουλειάς τους. Ο εργαζόμενος νιώθει ότι οι ικανότητες και τα ενδιαφέροντα του δεν εναρμονίζονται με τα καθήκοντα του. Εξαιτίας του υπερβολικού επαγγελματικού

φόρτου εργασίας και των μονότονων διαδικασιών που απαιτούνται στον εργασιακό χώρο δημιουργείται απουσία ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Σταδιακά επέρχεται απώλεια ελέγχου, καθόσον η ελλιπής επεξεργασία των πραγματικών γεγονότων, έχει ως επακόλουθο τη λήψη λανθασμένων αποφάσεων στον χώρο εργασίας και την άσχημη συμπεριφορά έναντι των συναδέλφων.

Ωστόσο οι συνέπειες της επαγγελματικής εξουθένωσης που βιώνει ένας εργαζόμενος δεν περιορίζονται καθαρά μόνο στον εργασιακό χώρο. Δεν επηρεάζεται μόνο η απόδοση του ατόμου στην εργασία, αλλά και οι διαπροσωπικές του σχέσεις. Η απογοήτευση και η έλλειψη ικανοποίησης από το αντικείμενο της εργασίας του έχει ως αντίκτυπο τη δημιουργία εντάσεων στις σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό του περιβάλλον⁵¹. Ουσιαστικά ενισχύεται το συναίσθημα και η ιδέα ότι «κανείς δεν καταλαβαίνει αυτό που περνάει», σκέψη η οποία μπορεί να οδηγήσει στην κοινωνική και ψυχολογική απομόνωση.

10.6. Burn-Out και εργαζόμενοι σε προσφυγικές δομές.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι ψυχολόγοι και οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις στη συνεργασία τους με τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο όπως είναι η αλληλεπίδραση με ανθρώπους που έχουν βιώσει πολλαπλά και επαναλαμβανόμενα τραύματα. Στη δουλειά τους καλούνται να εφαρμόσουν μια πολυεπίπεδη προσέγγιση σχετικά με ψυχολογικά και κοινωνικά ζητήματα αντιμετωπίζοντας σημαντικά γλωσσικά και πολιτισμικά εμπόδια και χρησιμοποιώντας διερμηνείς και πολιτισμικούς διαμεσολαβητές για την παρέμβασή τους (Wirth et al., 2019). Στην ουσία, οι επαγγελματίες καλούνται να επανεξετάσουν τις δυτικές ιδεολογικές προϋποθέσεις για το πώς θα πρέπει να γίνεται η θεραπεία (Gemignani & Giliberto, 2019).

Οι ανάγκες των προσφύγων είναι διαφορετικές, πολύπλοκες και μεταβάλλονται ανάλογα με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο καθένας τους. Κάποιοι από αυτούς προσπαθούν να συνειδητοποιήσουν τι τους έχει συμβεί ενώ άλλοι προσπαθούν να ενταχθούν στη νέα τους ζωή (Robertshaw et al., 2018). Συνεπώς η σύνθετη ψυχολογική κατάσταση των προσφύγων δημιουργεί μια πολύπλοκη και δύσκολη αλληλεπίδραση μαζί τους. Η φύση της εργασίας με εκτοπισμένους ανθρώπους, οι οποίοι έχουν βιώσει πόλεμο, βία και έχουν έρθει σε επαφή με το θάνατο και την καταστροφή, φέρνει τους επαγγελματίες αντιμέτωπους με τον ανθρώπινο πόνο. Ο επαγγελματίας λοιπόν καλείται να κατανοήσει την

κατάσταση αυτή, ωστόσο αν γίνει λανθασμένα, δεν εντοπίζεται εγκαίρως και δεν συζητηθεί μέσω της καθημερινής αλληλεπίδρασης με τους συναδέλφους ή μέσω της εποπτείας κινδυνεύει από την επαγγελματική εξουθένωση (Παπαδόπουλος, 2019).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι επαγγελματίες που εργάζονται με ανθρώπους που έχουν βιώσει τραυματικά γεγονότα, επηρεάζονται αρνητικά και εμφανίζουν σημάδια και συμπτώματα δευτερογενούς τραύματος, έμμεσου τραύματος, συμπονετική κόπωση και κατά συνέπεια εξουθένωση (Gemignani & Giliberto, 2019). Στα πλαίσια του ανθρωπιστικού έργου, το άγχος είναι αναπόφευκτο. Ωστόσο δεν είναι μόνο ευθύνη του ατόμου να το διαχειριστεί αλλά και του οργανισμού. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι σημαντικότερες πηγές άγχους δεν συνάδουν τόσο με τους παράγοντες τραύματος αλλά με τις συνθήκες εργασίας που επικρατούν στον οργανισμό. Οι στρεσογόνοι παράγοντες που υπάρχουν στο περιβάλλον της εργασίας όπως είναι ο υψηλός φόρτος, οι υπερωρίες, ο χρόνος των συμβάσεων, η έλλειψη επαρκών πόρων (υλικοτεχνική υποδομή), οι υπερβολικές γραφειοκρατικές απαιτήσεις, οι διαπροσωπικές συγκρούσεις μεταξύ των μελών και η έλλειψη αναγνώρισης από τον εργοδότη, ασκούν πιέσεις οι οποίες επηρεάζουν σε διαφορετικούς βαθμούς τους επαγγελματίες και προσθέτουν επιπλέον βάρος στις πλάτες τους (Guskoviet & Potocky, 2018).

Η οργανωτική ανετοιμότητα, η έλλειψη καλής συνεργασίας μεταξύ των οργανισμών και συνεπώς η ασάφεια των ρόλων και οι υψηλές προσδοκίες των προγραμμάτων που η συνέχιση τους είναι άγνωστη, προκαλούν την σωματική και συναισθηματική εξουθένωση. Τα βραχυπρόθεσμα προγράμματα και οι εναλλαγές του προσωπικού εγείρουν οικονομικές και υπαρξιακές ανασφάλειες, έχοντας σαν αποτέλεσμα τη συχνή ματαίωση των επαγγελματιών όπως και την έλλειψη ικανοποίησης που αντλούν από την δουλειά τους. Ακόμη κάποιοι εργαζόμενοι ενδέχεται να μην έχουν δεχθεί κάποια στοιχειώδη εκπαίδευση από τον οργανισμό προκειμένου να δουλέψουν με πρόσφυγες. (Παπαδόπουλος, 2019)

Άλλες προκλήσεις με λιγότερη μεν συχνότητα που μπορεί να προκύψουν από την εργασία με τους πρόσφυγες ή και μετανάστες αφορούν τις προσωπικές αντιλήψεις και ιδεολογίες των επαγγελματιών (Gemignani & Giliberto, 2019). Ορισμένοι επαγγελματίες έχουν υψηλές προσδοκίες, παθιάζονται με την εργασία τους και διακατέχονται από ιδέες και συναισθήματα υπερήρωα. Οι εργαζόμενοι οι οποίοι αντιλαμβάνονται τους ωφελούμενους τους ως αδύναμους που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν μόνοι τους στην νέα τους κατάσταση αναλαμβάνουν τον ρόλο του

σωτήρα. Τότε ξεκινάει μια περίοδος ενθουσιασμού και έντονης κινητοποίησης. Οι επαγγελματίες επηρεασμένοι από τον πόνο των προσφύγων καταβάλουν μεγαλύτερη προσπάθεια μέσω της καινούργιας εργασίας τους έχοντας την τάση για υπερωρίες αμελώντας την προσωπική και κοινωνική τους ζωή, την οποία περιορίζουν μόνο στη σχέση με τους συναδέλφους προκειμένου «να σώσουν τον κόσμο» (Παπαδόπουλος, 2019).

Αργότερα ακολουθεί η περίοδος της άμυνας και της καχυποψίας. Οι εργαζόμενοι συνειδητοποιούν τις μη ρεαλιστικές τους προσδοκίες και βιώνουν την ματαίωση καθώς οι υπεράνθρωπες προσπάθειες που κατέβαλαν δεν έχουν επιφέρει την βελτίωση της κατάστασης και την αναγνώριση που επιθυμούσαν από μεριάς των ωφελούμενων προσφύγων. Ανάλογα με τις προσωπικότητες των εργαζομένων αρχίζουν και βιώνουν αισθήματα ανεπάρκειας, ενοχής, θυμού, αισθήματα του αβοήθητου και επιφυλακτικότητας. Για να απαλύνουν τα αρνητικά τους συναισθήματα αρχίζουν και επιρρίπτουν τις ευθύνες σε τρίτους δημιουργώντας έτσι προβληματικές σχέσεις. Τέλος, περνάνε σε μια φάση αποστασιοποίησης ή αναστοχασμού κατά την οποία οι εργαζόμενοι κρατάνε αποστάσεις ασφαλείας από την εργασία τους προσπαθώντας να ξεπεράσουν την πλήξη από την επαναλαμβανόμενη αντίληψη του ρόλου τους. Μειώνουν σταδιακά τον ποιοτικό χρόνο με τους ωφελούμενους τους και αποφεύγουν την ψυχική σύνδεση μαζί τους (Παπαδόπουλος, 2019).

Τα συναισθήματα που έχουν περιγραφεί στα στάδια αυτά μπορεί να βιωθούν με οποιαδήποτε σειρά ή ακόμη να επαναλαμβάνονται, εάν το άτομο δεν το συνειδητοποιήσει. Έχει παρατηρηθεί δηλαδή τα άτομα να κινούνται μεταξύ απάθειας και υπερπροσπάθειας, μεταξύ παντοδυναμίας και παθητικότητας και η παλινδρόμηση να επανέρχεται διαρκώς. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται σχεδόν σε όλους του εργαζόμενους στο χώρο του προσφυγικού και είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά (Παπαδόπουλος, 2019). Η εποπτεία είναι μια μέθοδος μέσω της οποίας οι εργαζόμενοι μπορούν να συνειδητοποιήσουν τα όρια ευθύνης τους και την εμβέλεια του επαγγέλματος τους στο πεδίο εφαρμογής (Gemignani & Giliberto, 2019), αποφεύγοντας την υπερ-εμπλοκή και την ταύτιση με τους ωφελούμενους τους (Justus, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

11. Διαχείριση κρίσεων/Συγκρούσεων από προσωπικό που βρίσκεται στην**πρώτη γραμμή υποδοχής****1 Η ΚΡΙΣΗ**

Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί όσον αφορά το πώς ορίζεται η κρίση προσπαθώντας να προσδιοριστούν τα χαρακτηριστικά της. Οι ορισμοί αυτοί βοηθούν στο να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι ενώ μια κατάσταση κρίσης αποτελείται πάντα από τα ίδια δομικά στοιχεία, το μέγεθος και η διάρκεια των στοιχείων είναι αυτά που την διαφοροποιούν και προσδιορίζουν την σοβαρότητα και τα αποτελέσματα της.

«Ως γενικό ορισμό της έννοιας αυτής όμως, θεωρούμε την περίοδο διαταραχής της κατάστασης ισορροπίας του διοικητικού περιβαλλοντικού χάρτη ενός οργανωτικού συστήματος ή ενός οργανισμού, από την βίαιη εισροή δεδομένων από το εξωτερικό περιβάλλον της οργάνωσης ή διαταραχή, η οποία προκύπτει από την βίαιη κίνηση της πληροφορίας στο εσωτερικό περιβάλλον του συστήματος, από δύσκολα προβλεπόμενους παράγοντες.» Σε μια πιο απλουστευμένη μορφή του ορισμού, ως κρίση ορίζεται: «Η περίοδος ανωμαλίας με δυσχέρειες και κινδύνους».

Τα συστατικά στοιχεία μιας κατάστασης κρίσης είναι η απειλή για τους πόρους του οργανισμού, τους ανθρώπους ή το ευρύτερο κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον, η απώλεια ελέγχου της κατάστασης η οποία δυσχεραίνει τις συνθήκες και τροφοδοτεί συνεχώς με δυσμενή στοιχεία την κρίση, οι ελλείψεις πληροφορίες και οι έμμεσες ή άμεσες, ορατές ή αόρατες συνέπειες, οι οποίες με έναν σωστό προγραμματισμό και διαχείριση δεν είναι απαραίτητο να είναι αρνητικές.

2. Διαστάσεις Κρίσεων

Στην προσπάθεια διερεύνησης των κρίσεων θα πρέπει απαραίτητα να μελετηθούν και η τεχνολογική, κοινωνική, ψυχολογική διάσταση αυτών.

2.1 Ψυχολογική διάσταση κρίσεων

Οι ερευνητές έχουν κατά καιρούς ερμηνεύσει τη δύναμη και τις πηγές που δημιουργούν μια επιχειρησιακή κρίση μέσα γνωστικές και ψυχαναλυτικές θεωρίες. «Η κρίση δε μπορεί να διαχωριστεί από την οπτική γωνία αυτού που την υπόκειται» (Habermas, 1975:58)

Όσον αφορά τις γνωστικές θεωρίες αυτές βασίζονται σε τρεις βασικές υποθέσεις:

□ Η πρώτη υπόθεση υποστηρίζει πως οι κρίσεις είναι πολύπλοκα, συναισθηματικά γεγονότα που πλήττουν τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων ομάδων και χαρακτηρίζονται από αβεβαιότητα.

□ Η δεύτερη υπόθεση προσδίδει στους ανθρώπους περιορισμένες δυνατότητες διαχειρίζονται πληροφορίες κατά τη διάρκεια της κρίσης.

□ Η τρίτη υπόθεση είναι ότι η κρίση παρουσιάζεται και εξελίσσεται γρήγορα όταν οι υπεύθυνοι έχουν παράλογες αντιδράσεις, όταν δηλαδή πράττουν λάθη λόγω προκαταλήψεων και παίρνουν λανθασμένες αποφάσεις.

Αρκετοί ερευνητές επιχειρήσαν να προσδώσουν στην κρίση μία γνωστική θεώρηση (Swart, Vartinsky (1977), Nystrom & Starbuck (1984), Halpen (1989), Weick (1989)). Η πιο σημαντική διαπίστωση τους είναι ότι οι γνωστικοί περιορισμοί υπάρχουν στην ίδια τη φύση των ανθρώπων και ταυτόχρονα οι λύσεις που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση αποτελούν τον μοναδικό τρόπο για την υπερπήδηση ή ελάττωση των περιορισμών.

Όσον αφορά τις ψυχαναλυτικές θεωρίες η ψυχική υγεία και το υποσυνείδητο επηρεάζουν άμεσα τη δημιουργία κρίσεων. Οι Pauchant και Mitroff (1992) μελετούν πως η ψυχική υγεία, οι διαταραχές προσωπικότητας και οι αμυντικοί μηχανισμοί μεμονωμένων ατόμων προκαλούν τη δημιουργία κρίσεων. Σύμφωνα με την έρευνα οι υπάλληλοι των επιχειρήσεων που έχουν την τάση να υπόκεινται σε κρίσεις, σε σύγκριση με αυτούς που δουλεύουν σε επιχειρήσεις με κατάλληλη εκπαίδευση και προετοιμασία απέναντι στις κρίσεις είναι επτά φορές πιθανότερο να χρησιμοποιήσουν αμυντικούς μηχανισμούς, όπως αποκήρυξη, άρνηση, στόμφο, εμμονή και προβολή.

Ωστόσο ελάχιστοι ερευνητές μελέτησαν το ψυχολογικό τραύμα που δημιουργείται στους εμπλεκόμενους στην κρίση. Οι έρευνες των Pauchant και Mitroff (Pauchant and Mitroff 1990) κατέληξαν στο ότι σε μια κρίση τα εμπλεκόμενα άτομα μπορεί να αμφισβητήσουν τον εαυτό τους και τον κόσμο, τη νοοτροπία τους, το οργανωτικό σχήμα της επιχείρησης και τον επιμερισμό των ρόλων.

2.2 Κοινωνικο-πολιτική διάσταση κρίσης

Η κοινωνικο-πολιτική θεώρηση βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση της επιχειρησιακής κρίσης με διάφορους τρόπους. Αρχικά προσδίδει σε όλες τις κρίσεις καταστροφικές κοινωνικές επιπτώσεις. Ύστερα θεωρεί πως η επιχείρηση θα γνωρίσει κρίση στην ηγεσία, λόγω αμφισβήτησης και στην κουλτούρα της. Επίσης επισημαίνει πως χωρίς αναδιοργάνωση της οργανωσιακής ηγεσίας και κουλτούρας, η αντιμετώπιση της κρίσης είναι δύσκολο να έχει επιτυχή αποτελέσματα.

2.3 Τεχνολογική-δομική διάσταση κρίσης

Σε ορισμένες επιχειρήσεις, που ασχολούνται με τεχνολογίες υψηλού κινδύνου, ο χρόνος για τη λήψη αποφάσεων είναι περιορισμένος και οι πόροι που διατίθενται είναι λίγοι (εργοστάσιο πυρηνικών δοκιμών, χημικά διυλιστήρια). Υπάρχουν ωστόσο και τεχνολογικές στρατηγικές που έχουν τη δυνατότητα να εξαλείψουν κινδύνους που προέρχονται από απαρχαιωμένες διαδικασίες. Άρα οι κρίσεις θα πρέπει να έχουν και μια τεχνολογική θεώρηση, τόσο για τον εντοπισμό των κινδύνων τους, όσο και για την αντιμετώπιση των απειλών που οφείλονται στις νέες τεχνολογίες.

3. Η ΚΡΙΣΗ ΣΕ ΦΑΣΕΙΣ

Υπάρχουν όμως κάποια σταθερά χαρακτηριστικά που διακρίνουν κάθε κρίση. Πιο αναλυτικά, κάθε κρίση αποτελείται από 4 διαφορετικές και διακριτές φάσεις. Ονομαστικά είναι η Πρόδρομη φάση της κρίσης (Prodromal crisis stage), η Εκδήλωση της κρίσης (Acute crisis stage), το Στάδιο των επιπτώσεων (Chronic crisis stage), και το Στάδιο της ύφεσης – επίλυσης (Crisis resolution stage).

3.1 Πρόδρομη Φάση της Κρίσης

Η φάση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως φάση προειδοποίησης ή συναγερμού. Όταν πρόκειται να επέλθει μια κρίση, υπάρχουν ορισμένες προειδοποιητικές ενδείξεις για την κατάσταση που θα ακολουθήσει. Για να αναγνωριστούν όμως αυτές οι ενδείξεις και να είναι αποτελεσματική η διαδικασία αυτή, είναι απαραίτητη η ύπαρξη κάποιων στοιχείων. Χρειάζεται ένα άριστο σύστημα πληροφόρησης, μια καλά εκπαιδευμένη ομάδα διαχείρισης, καθώς και τόλμη για ανάληψη δράσης πριν την εκδήλωση της ανεπιθύμητης κατάστασης.

Επιπλέον χαρακτηριστικό της φάσης αυτής είναι ότι με την σωστή και έγκαιρη διάγνωση των προειδοποιητικών ενδείξεων, το συμβάν έχει αυξημένες πιθανότητες να παραμείνει εντός του οργανισμού και να αντιμετωπιστεί πολύ απλά, περνώντας σχεδόν απαρατήρητο. Πιο συγκεκριμένα, για την επίτευξη των παραπάνω πρέπει να πραγματοποιηθούν συγκεκριμένες ενέργειες και διαδικασίες.

Αρχικά, για να γίνει αποτελεσματικά ο εντοπισμός και η αξιολόγηση των ενδείξεων αυτών, πρέπει να υπάρχουν οι κατάλληλοι δέκτες. Οι περισσότεροι οργανισμοί όμως δεν διαθέτουν τους δέκτες αυτούς. Όσο απλό κι αν φαίνεται σαν βήμα τόσο συχνή είναι η δυσκολία προς την σωστή διαχείριση της κρίσης. Επίσης, οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα και διαφορετικότητα, έτσι εκτέμνονται πολλά και τελείως διαφορετικά σήματα. Αυτό κάνει την σωστή «λήψη των σημάτων» μιας κρίσης δύσκολη διαδικασία. Για να αντιμετωπίσουν την δυσκολία αυτήν οι οργανισμοί, καλούνται να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά που θα αποτελούσαν το εισερχόμενο σήμα για την προειδοποίηση κάθε συγκεκριμένης κρίσης. Έτσι η μελλοντική τους αναγνώριση θα είναι πολύ πιο αποτελεσματική.

Κατά την πρώτη φάση μιας κρίσης, δηλαδή κατά την πρόδρομη φάση, τα συμπτώματα διαφοροποιούνται και χαρακτηρίζονται από δύο διαστάσεις. Στην πηγή και το είδος του σήματος. Στην πρώτη διάσταση δηλαδή στην διάσταση που αφορά την πηγή του σήματος, τα σήματα προέρχονται είτε από το εσωτερικό, είτε από το εξωτερικό περιβάλλον ενός οργανισμού. Στην δεύτερη διάσταση, το είδος του σήματος, τα σήματα μπορεί να προέρχονται από τεχνικά ή άλλα μέσα, ή από ανθρώπους. Τα σήματα που προέρχονται από ανθρώπους καταγράφονται με την μορφή αναφορών.

Μετά από την αναγνώριση του σήματος επέρχεται η αναγνώριση, η ταξινόμηση και η αξιολόγησή του σύμφωνα με προδιαγεγραμμένα στοιχεία και όρια αποδοχής. Δηλαδή πέρα από την ανάγκη για ύπαρξη ενός κατάλληλου δέκτη, είναι επίσης απαραίτητο ο δέκτης αυτός να «ρυθμιστεί» με τις σχετικές παραμέτρους ώστε να μπορεί να αναγνωρίσει την σοβαρότητα του περιστατικού, να μπορεί να το χαρακτηρίσει για παράδειγμα ως «κίνδυνο», «πιθανό κίνδυνο», ή να το αγνοήσει. Συμπερασματικά λοιπόν, η επαρκής εκπαίδευση των εργαζομένων ενός οργανισμού είναι σημαντική, ώστε να είναι ικανός ο οργανισμός να δεχθεί τις πληροφορίες αυτές, στη συνέχεια να τις επεξεργαστεί, να χρησιμοποιήσει τους απαραίτητους πόρους, και να δράσει αποτελεσματικά. Η ανάθεση των καθηκόντων αυτών σε μία συγκεκριμένη ομάδα, ειδικά εκπαιδευμένη για την αντιμετώπιση κρίσεων είναι η αποτελεσματικότερη στρατηγική προετοιμασίας.

3.2 Φάση Εκδήλωσης της κρίσης – Οξύ στάδιο της κρίσης

Αυτή η φάση της κρίσης επέρχεται εφόσον έχει μερικά ή ολικά αποτύχει η διαχείρισή της στη φάση της γένεσης. Η κρίση αρχίζει να εκδηλώνεται και από το σημείο αυτό η ύπαρξη απωλειών και ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων είναι βέβαιη και η χρονική της διάρκεια είναι η συντομότερη από όλες τις υπόλοιπες. Για την διαχείριση αυτής της φάσης είναι σημαντικό να απαντηθούν ορισμένα ερωτήματα που θα αποτελέσουν εργαλεία αντιμετώπισης. Πρέπει να προσδιοριστούν τα άτομα που θα διαχειριστούν την κρίση καθώς και οι ενέργειες που θα ακολουθηθούν. Επιπλέον, πρέπει να γίνει μια αρχική εκτίμηση και πρόβλεψη του ποσού αλλά και του είδους των απωλειών και τέλος να βρεθεί μια λύση στην σωστή εκμετάλλευση της κρίσης ώστε να υπάρξουν μελλοντικά και θετικά αποτελέσματα. Πλέον λοιπόν, η αντίδραση της επιχείρησης περιορίζεται στον έλεγχο των ζημιών που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί.

Απαντήσεις στις παραπάνω ερωτήσεις μπορούν να αντληθούν από έναν σωστό και πλήρη προγραμματισμό διαχείρισης κρίσεων και με μια κατάλληλα εκπαιδευμένη και εφοδιασμένη με όλα τα αναγκαία μέσα, εξειδικευμένη ομάδα.

3.3 Φάση Επιπτώσεων

Ήρθε η στιγμή κατά την οποία γίνεται η καταγραφή των απωλειών και η κατάσταση αρχίζει να ξεκαθαρίζει. Κατά την περίοδο αυτή γίνεται η αξιολόγηση των ενεργειών ακόμα και των ίδιων των στελεχών καθώς και η αναζήτηση των αιτιών και των υπαιτιών. Είναι συχνά απαραίτητο προκειμένου να περάσει ο οργανισμός στην επόμενη φάση να βρεθεί ένα “εξιλαστήριο θύμα” το οποίο θα αναλάβει τις ευθύνες όσων συνέβησαν.

Στην περίπτωση που έχει γίνει μια αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης που πέρασε, αυτή είναι η φάση στην οποία εντάσσεται η απονομή συγχαρητηρίων προς την επιτυχημένη ομάδα αντιμετώπισης η οποία κατάφερε τον περιορισμό των συνεπειών της στο ελάχιστο, ή ανέτρεψε το κλίμα προς όφελος του οργανισμού. Σε μια τέτοια περίπτωση, δηλαδή η ύπαρξη μιας αποτελεσματικής, καλά προετοιμασμένης και εκπαιδευμένης ομάδας αντιμετώπισης, έχει αποδειχθεί ότι είναι δυνατό να μειώσει την χρονική διάρκεια της κρίσης έως και δυόμιση φορές.

3.4 Φάση Ύφεσης – Επίλυσης

Η φάση αυτή αποτελεί τον κύριο στόχο κάθε ομάδας διαχείρισης κρίσεων, όπως και η γρηγορότερη άφιξη στο σημείο αυτό. Αποτελεί λοιπόν, το τελευταίο στάδιο μιας κρίσης. Ουσιαστικά είναι η επιστροφή στην πρότερη κατάσταση με τις λιγότερες δυνατές απώλειες, αλλά και αποκομίζοντας οφέλη καθώς και μια βελτιωμένη θέση έναντι του κοινωνικού συνόλου.

Στην φάση αυτή, προτείνεται ο Οργανισμός να προσλάβει μια ομάδα η οποία θα αξιολογήσει την κρίση και τον χειρισμό της. Η ομάδα αυτή θα πρέπει να είναι διαφορετική από την ομάδα της Διαχείρισης της κρίσης και ο στόχος της θα είναι να επισημάνει αλλαγές στις διαδικασίες, που είναι πιθανό να απαιτούνται. Αυτό θα επιφέρει σημαντικά οφέλη ως προς την μελλοντική αντιμετώπιση παρόμοιας κατάστασης σε όλες τις φάσεις της κρίσης.

4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ – ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Σύμφωνα με τον Darling et al., (1996), «Διαχείριση Κρίσεων ονομάζεται μια σειρά από λειτουργίες οι οποίες βοηθούν στην αναγνώριση, πρόβλεψη και μελέτη ζητημάτων τα οποία πιθανόν να προκαλέσουν κρίσεις και την ανακάλυψη μεθόδων με τις οποίες ένας οργανισμός θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τις κρίσεις αυτές.» Από την άλλη μεριά, ο Ian Mitroff υποστηρίζει ότι «η Διαχείριση Κρίσεων συνιστά ένα τρόπο σκέψης και μια διαδικασία που οδηγεί σε καθημερινή βάση τις αποφάσεις και δραστηριότητες της επιχείρησης. Άμεσος στόχος της διαχείρισης κρίσεων είναι να συμβάλει στην αποτροπή πιθανών κρίσεων ή και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση αναπόφευκτων κρίσεων». Στόχος της Διαχείρισης Κρίσεων είναι η οργάνωση και καθοδήγηση μιας εταιρείας πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από μια καταστροφή με σκοπό την ελαχιστοποίηση των τυχόν απωλειών που πιθανό να έχει από την καταστροφή αυτή.

Πρόκειται για μία συνεχή και δυναμική διεργασία η οποία στην πραγματικότητα αρχίζει πολύ πριν την εμφάνιση του ανεπιθύμητου γεγονότος, διαρκεί όσο και το περιστατικό αυτό και τελειώνει με την αναθεώρηση των σχεδίων και μια εκ νέου αντιμετώπιση των καταστάσεων, δεδομένου ότι έχουν αποκτηθεί γνώσεις και εμπειρίες από την κατάσταση που μόλις αντιμετωπίστηκε, ώστε να αποφευχθεί η επανάληψη της και να υπάρξει καλύτερη προετοιμασία για την αντιμετώπιση μιας νέας διαφοροποιημένης μορφής της. Αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για όλους τους οργανισμούς, δομές και επιχειρήσεις γιατί βοηθά στην επιβίωση τους καθώς και στη διατήρηση της καλής εικόνας του.

3.2 Στάδια Διαχείρισης κρίσεων:

- Πρόληψη και Έλεγχος: Στο στάδιο αυτό η κάθε επιχείρηση επιβάλλεται να αναγνωρίσει

όλες τις πιθανές κρίσεις που τυχόν να αντιμετωπίσει καθώς και να κάνει τις απαραίτητες προσπάθειες για να τις απομακρύνει, και να τις αποτρέψει.

□ Προετοιμασία της κρίσης: Στο στάδιο προετοιμασίας της κρίσης, κάθε ομάδα/οργανισμός που προετοιμάζεται για τη κρίση, θα πρέπει να προβεί στη δημιουργία κάποιων πιθανών σεναρίων αντιμετώπισης της κρίσης, στην ανάπτυξη των σεναρίων αυτών καθώς και στη δοκιμή τους με σκοπό την επιλογή του καλύτερου και πιο αποτελεσματικού σχεδίου διαχείρισης κρίσης.

□ Αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε από την κρίση : Μετά από την κρίση η επιχείρηση θα πρέπει να διορθώσει τις ζημιές που προκλήθηκαν καθώς και να αποκαταστήσει τη φήμη της.

Διαχείριση Κρίσεων σε Δομές Φιλοξενίας-με βάση μελέτη της ΜΕΡΙΜΝΑ (2019)

Πώς προλαμβάνεται ή μετασχηματίζεται μια σύγκρουση στα αρχικά στάδια;

Αν και οι συγκρούσεις και οι διαφωνίες είναι αναπόφευκτες στις δομές φιλοξενίας, δεν πρέπει η βία να γίνει αποδεκτή ως φυσιολογική εξέλιξη μιας συγκρουσιακής κατάστασης. Η επίγνωση και κατανόηση της πολυπλοκότητας του φαινομένου της σύγκρουσης και της δυναμικής του μας επιτρέπουν να αναπτύξουμε και να εφαρμόσουμε τις κατάλληλες παρεμβάσεις σε κάθε χωριστό στάδιο της σύγκρουσης.

Κρίσιμο για την πρόληψη των συγκρούσεων είναι να εντοπίσουμε και να ανταποκριθούμε έγκαιρα στις λανθάνουσες και στις φανερές αιτίες μιας σύγκρουσης. Στόχος των εργαζομένων στο πεδίο θα πρέπει να είναι η προώθηση μιας κουλτούρας προς την κατεύθυνση της δημιουργικής επίλυσης προβλημάτων και η διασφάλιση μιας ήρεμης και συμμετοχικής ατμόσφαιρας για το σκοπό αυτό.

Κάποιες στρατηγικές για την επίτευξη συνθηκών πρόληψης και επίλυσης συγκρούσεων είναι:

- Οικοδόμηση μιας κουλτούρας «κοινότητας». Αυτό μπορεί να επιτευχθεί ευκολότερα μέσω τακτικών συναντήσεων, (π.χ. συναντήσεις σε κυκλική διάταξη (circle time) μεταξύ εργαζομένων στο πεδίο και ανηλίκων και μέσω της συμμετοχής σε δραστηριότητες ή παιχνίδια που βοηθούν την καλύτερη γνωριμία των συμμετεχόντων, το καλωσόρισμα νέων παιδιών, καθώς και πρακτικών που αμφισβητούν νοοτροπίες που έχουν να κάνουν με την προκατάληψη και τα στερεότυπα αναφορικά με τον «Άλλο».

- Άμεση συμμετοχή ατόμων και ομάδων στην από κοινού διαμόρφωση, αναθεώρηση ή διεύρυνση «βασικών κανόνων» για την ειρηνική συμβίωση στις δομές φιλοξενίας. Οι κανόνες αυτοί ορίζουν πώς τα μέλη του προσωπικού και τα μέλη των ομάδων που φιλοξενούνται στις δομές πρέπει να φέρονται οι μεν στους δε και ενισχύουν το αίσθημα ευθύνης και συμβολής τους στην ομαλή λειτουργία του πλαισίου φιλοξενίας.

- Εκπαίδευση όλων των εργαζομένων στο πεδίο σε εξειδικευμένες γνώσεις και τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων, προκειμένου να είναι σε θέση (α) να αναγνωρίζουν δείκτες δυνητικής σύγκρουσης που μπορούν να οδηγήσουν σε επεισόδια βίας και (β) να διαμορφώνουν την κατάλληλη στρατηγική παρέμβασης. (CAMP & Saferworld, 2014.)

- Υιοθέτηση μιας προσέγγισης επίλυσης προβλημάτων. Μια τέτοια προσέγγιση σημαίνει ότι τα εμπλεκόμενα μέρη θεωρούν τη σύγκρουση ως κοινό πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί με εποικοδομητικό τρόπο, ούτως ώστε να μείνουν όλοι ικανοποιημένοι. Η προσέγγιση στην κατεύθυνση της επίλυσης συγκρούσεων ξεκινάει από την υπόθεση ότι η σύγκρουση είναι κάτι διαφορετικό από τις καταστροφικές συνέπειες τις οποίες δύναται να προκαλέσει. Ως εκ τούτου, η βία (π.χ. bullying, σωματική ή φραστική επίθεση) δεν ταυτίζεται με τη σύγκρουση. Αποτελεί τη συμπεριφορά την οποία επιλέγουν τα εμπλεκόμενα μέρη για να διαχειρισθούν τη σύγκρουση.

- Δραστηριότητες που βοηθούν να αποκτηθούν ή να ενισχυθούν εξειδικευμένες γνώσεις επίλυσης συγκρούσεων. Επαγγελματίες της ψυχικής υγείας μπορούν να αναζητήσουν προτάσεις για δραστηριότητες στα εγχειρίδια Compass/Compassito που περιλαμβάνουν χρήσιμο υλικό για την ειρηνική και δημιουργική επίλυση συγκρούσεων. (Council of Europe, 2015).

5. Πέντε βήματα για την αποτελεσματική διαχείριση συγκρούσεων

5.1. Κατανοήσετε την κατάσταση

- Συλλέξτε πληροφορίες, αναλύστε και σκεφτείτε το πρόβλημα που έχει προκύψει
- Είναι σημαντικό να ορίσετε με σαφήνεια τη θέση σας και τα συμφέροντά σας στη σύγκρουση
- Είναι εξίσου σημαντικό να κατανοήσετε τη θέση και τα συμφέροντα του άλλου

5.2. Επικοινωνήστε με την άλλη πλευρά

- Κανονίστε μια συνάντηση με το άλλο μέρος στη σύγκρουση σε αμοιβαία πρόσφορο χώρο

και χρόνο

- ☐ Μπείτε στη θέση του άλλου
- ☐ Επιτρέψτε στον άλλο να παρουσιάσει και να εξηγήσει την άποψή του
- ☐ Χρησιμοποιήστε τις αρχές και τις δεξιότητες της ενεργητικής ακρόασης

5.3. Ανταλλαγή εναλλακτικών ιδεών για να βρεθεί λύση

- ☐ Αναζητείστε κοινά ενδιαφέροντα και οφέλη από τη διευθέτηση της σύγκρουσης
- ☐ Προτείνετε όσο το δυνατόν περισσότερες ιδέες
- ☐ Αναζητείστε λύσεις με τις οποίες ωφελούνται και οι δύο πλευρές (win-win)

5.4. Δοκιμάστε τη λύση

☐ Αν η δοκιμή δεν φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, επιλέξτε την καλύτερη από τις υπόλοιπες λύσεις που προτάθηκαν

5.5. Επιλέξτε την καλύτερη λύση

- ☐ Επανεξετάστε τις ιδέες που προτάθηκαν
- ☐ Προσδιορίστε πότε θα αποφασίσετε ποια είναι η καλύτερη ιδέα
- ☐ Χρησιμοποιήστε τις δεξιότητες και των δύο πλευρών για να έχετε τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα
- ☐ Επιλέξτε τη λύση που ωφελεί εξίσου και τις δύο πλευρές

ΔΕΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

1. Απερισκεψία και παρορμητική παρέμβαση
2. Αυτόνομες ενέργειες χωρίς συντονισμό ή συνεργασία
3. Παρέμβαση χωρίς πλήρη και έγκυρη ενημέρωση
4. Ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων
5. Φήμες ή συζητήσεις του διαδρόμου για το περιστατικό σύγκρουσης ή βίας
6. Έλλειψη ακριβούς ενημέρωσης στη διάθεση των ανηλίκων
7. Άσκηση αρνητικής κριτικής προς τους εργαζόμενους στις δομές φιλοξενίας ως αποτέλεσμα ελλιπούς αμφίδρομης ενημέρωσης
8. Επικοινωνία με Αρχές χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με την ομάδα διαχείρισης κρίσεων
9. Παράλειψη ανάληψης ενεργειών με το σκεπτικό ότι το ζήτημα θα λυθεί από κάποιον πιο υπεύθυνο
10. Μη επίκληση βοήθειας ιδιαίτερα όταν κάποιος δεν διαθέτει αυτοέλεγχο ή βιώνει έντονο φόβο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

12. Διαπολιτισμικότητα και Επικοινωνία στους χώρους Υποδοχής

Η έλλειψη πληροφοριών για τους πολιτισμούς των ασιατικών και αφρικανικών κοινωνιών στην ελληνική γλώσσα καθιστά την ανάγκη για πολιτισμική ενημέρωση περισσότερο επιτακτική, ιδιαίτερα στην εποχή της αυξημένης μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων σε Ευρώπη και Ελλάδα, εάν επιθυμούμε να επικοινωνήσουμε αποτελεσματικότερα διαμέσου των πολιτισμών. Αυξάνεται επίσης η ανάγκη για ενσωμάτωση αυτών των πολιτισμικών στοιχείων, σε κάθε προσπάθεια για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καθώς και στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Η ανάγκη όχι απλώς για επικοινωνία αλλά για αποτελεσματική επικοινωνία δίνει έμφαση στην ανάγκη για μεγαλύτερη και βαθύτερη ανταλλαγή γνώσεων και μέσων, κάτι που οι εξελίξεις σε τεχνολογικό και εκπαιδευτικό επίπεδο δείχνουν ότι μπορούν να συνδράμουν εμφαντικά.

Φυσικά, η γλώσσα, ο πολιτισμός και η διαπολιτισμική επικοινωνία, είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Οι ορισμοί και οι θεωρίες διαπλέκονται μεταξύ τους και ακολουθούν παρόμοια μονοπάτια. Για το λόγο αυτό, η γνώση των σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσά τους, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι για την εγκαθίδρυση των συνθηκών που είναι απαραίτητες και οι οποίες με τη δράση τους θα βοηθήσουν την ανάπτυξη της επικοινωνίας και της συνεργασίας.

Επιπλέον, επισημαίνουμε τον καθοριστικό ρόλο των προγραμμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης με την ανάπτυξη και υποστήριξη προγραμμάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για την καλύτερη και πιο άμεση επικοινωνία και συνεργασία.

12.1. Επικοινωνία

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία θεωριών και ορισμών σχετικά με το τι ακριβώς αποτελεί επικοινωνία. Στην πλειοψηφία τους επικεντρώνονται στους παράγοντες που επηρεάζουν ή επιδρούν στην επιτυχία ή όχι επικοινωνία. Οι Samovar & Porter υποστηρίζουν ότι ένας δυναμικός ορισμός της επικοινωνίας περιέχει :

“Μια δυναμική, συναλλακτική, συγκινησιακή διαδικασία κατά την οποία οι άνθρωποι συμπεριφέρονται σκοπίμως για να επιφέρουν ή να αποσπάσουν μια ιδιαίτερη απάντηση από κάποιο άλλο πρόσωπο... που επιτρέπει την εγκαθίδρυση (τουλάχιστον) οκτώ συστατικών στοιχείων... πηγή συμπεριφοράς... κρυπτογράφηση... μήνυμα... αγωγός... απαντήσεις... αποκρυπτογράφηση... απάντηση... και ανάδραση (ανατροφοδότηση)” (1994, σελ. 8-10).

Αυτή η μέθοδος συναλλαγής είναι δυναμική(διαρκώς εναλλασσόμενη δραστηριότητα), αλληλεπιδρώσα (πρέπει να λαμβάνει χώρα μεταξύ ανθρώπων), μη αναστρέψιμη (από τη στιγμή που μεταδόθηκε ένα μήνυμα δεν μπορεί να επανακτηθεί ή να απαλειφθεί παρά μόνο να τροποποιηθεί) και λαμβάνει χώρα σε ένα φυσικό και κοινωνικό πλαίσιο (το που, τι και πως της κατάστασης). Είναι ξεκάθαρο πάντως ότι η

επικοινωνία δεν μπορεί να συμβεί σε κοινωνικό κενό.

Το κοινωνικό περιβάλλον είναι πολιτισμός και ως τέτοιος απαιτεί την κατανόηση από μέρους μας του ρόλου που διαδραματίζει στην πορεία της επικοινωνίας (Ibid, σελ. 11). Ο J. Bolten (1993), τονίζει ότι η επικοινωνιακή θεωρία του J. Habermas μας εφοδίασε με βαθιά γνώση για τη διαπολιτισμική επικοινωνία. Ο Habermas έθεσε το αξίωμα ότι η επικοινωνία αποτελείται από τρία δομικά στοιχεία, τον πολιτισμό, την κοινωνία και την προσωπικότητα.

Τα όρισε ως εξής :

“... Ο πολιτισμός είναι το απόθεμα των γνώσεων που προμηθεύει τους μετέχοντες στη διαδικασία της επικοινωνίας με ερμηνείες, όταν αυτοί επικοινωνούν για κάτι σε έναν ιδιαίτερο “κόσμο”.

Κοινωνία ... είναι η αποδεκτή θέση με την οποία οι μετέχοντες στην επικοινωνία κατατάσσουν τα μέλη σε κοινωνικές ομάδες, εξασφαλίζοντας έτσι υποστήριξη.

Προσωπικότητα ... σημαίνει την ικανότητα που διαθέτει το υποκείμενο να μιλά και να ενεργεί, καθιστώντας το ικανό να παίρνει μέρος στη διαδικασία της επικοινωνίας και της κατανόησης και ως εκ τούτου να επικυρώνει την ταυτότητά του... Οι αλληλεπιδράσεις που πλέκουν τον ιστό της καθημερινής επικοινωνιακής πρακτικής, διαμορφώνουν το μέσο με το οποίο ο πολιτισμός, η κοινωνία και τα υποκείμενα αναπαράγονται”. (1981, τόμος 2, σελ. 209).

Η επικοινωνία εμπλέκεται κατά τη διαδικασία μετάδοσης του μηνύματος με τη γλώσσα, τη σκέψη και τον πολιτισμό. Δεν είναι απλά οι λέξεις ή τα μέρη του όλου αλλά είναι κάτι μεγαλύτερο από το άθροισμα των επί μέρους κομματιών (Chaika 1989). Σημαίνει τις λέξεις, τις πράξεις, τις αποχρώσεις, πως και γιατί μια ομάδα ατόμων αντιλαμβάνεται τα πράγματα, έναντι του τρόπου που κάποια άλλη ομάδα τα αντιλαμβάνεται. Για το λόγο αυτό για να είναι κάποιος ικανός να επικοινωνήσει απαιτείται περισσότερο από την απλή γνώση των λέξεων και απ’ αυτό που θέλει να εκφράσει.

Η επικοινωνία είναι μια μορφή σχέσης μεταξύ των ανθρώπων που προέρχεται από την ανάγκη να συνδεθούν και να αλληλεπιδράσουν με τα άλλα ανθρώπινα όντα, εντός και εκτός της κοινωνικο-πολιτιστικής ομάδας τους. Οι συμπεριφορές μας γίνονται μηνύματα στα οποία οι άλλοι καλούνται να απαντήσουν. Ο τρόπος με τον οποίο μιλάμε, οι ρόλοι που διαδραματίζουμε και ο χρόνος που επιλέγουμε για να μιλήσουμε είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα επικοινωνιακής συμπεριφοράς.

Αλλά, ίσως λιγότερο εμφανή παραδείγματα, είναι τα νοήματα, το χαμόγελο, το κατσούφιασμα, το περπάτημα, η χειραψία, οι χειρονομίες, καθώς επίσης και η απόσταση από αυτόν που επικοινωνούμε. Οι συμπεριφορές αυτές συχνά γίνονται μηνύματα που μεταδίδουν κάτι σε κάποιον άλλον. Κάθε συμπεριφορά που προκαλεί μια απάντηση θεωρείται μήνυμα. Τα λεκτικά μηνύματα αποτελούνται από λέξεις που προφέρονται ή γράφονται, ενώ τα μη- λεκτικά μηνύματα περιλαμβάνουν όλη την υπόλοιπη κλίμακα συμπεριφοράς. Τα μηνύματα είναι επίσης αποτέλεσμα αυτού που αποκαλείται υπόλειμμα συμπεριφοράς ή μια καταγραφή των πράξεων και των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων μας πάνω στις προηγούμενες εμπειρίες.

Δεδομένου ότι η συμπεριφορά-μήνυμα ως μέρος της επικοινωνίας είναι συχνά ασυνείδητη, η σύνδεση αυτή μπορεί επίσης να είναι αποτέλεσμα μιας χωρίς πρόθεση συμπεριφοράς. Μπορεί δηλαδή να επιθυμούμε το μήνυμά μας να εννοεί κάτι, αλλά στην πραγματικότητα να εννοεί κάτι άλλο. Κατά συνέπεια, η γνώση και η κατανόηση για τι ακριβώς πρόκειται μας κάνει να επικοινωνούμε, καθώς επίσης αυτό που αντιλαμβανόμαστε άμεσα ή έμμεσα, σωστά ή λάθος, είναι πολύ σημαντικό.

12.2. Πολιτισμός

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ως πολιτισμό εννοούμε πολλά πράγματα και σαν αποτέλεσμα αυτού ένας και μοναδικός ορισμός αποδεκτός από όλους δεν υπάρχει. Οι ορισμοί του πολιτισμού κυμαίνονται από “όλα τα περιβάλλοντα φαινόμενα”, σε περιγραφές οι οποίες σκιαγραφούν ουσιαστικά όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Ο Hall (1959, 1976), υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός είναι το ολικό άθροισμα της ζωής του ανθρώπου, δια του οποίου καμία παράμετρος της ζωής δεν μένει ανέγγιχτη ή αμετάβλητη. Αυτό σημαίνει προσωπικότητα, πώς δηλαδή οι άνθρωποι εκφράζουν τον εαυτό τους (συμπεριλαμβανομένων και των συναισθηματικών εκδηλώσεων), ο τρόπος που σκέφτονται, που μιλάνε, που κινούνται, ο τρόπος που επιλύουν τα προβλήματα, ο τρόπος που σχεδιάζουν, οργανώνουν και πραγματώνουν τις διάφορες λειτουργίες, καθώς επίσης και ο τρόπος με τον οποίο τα συστήματα αυτά τίθενται σε λειτουργία.

Ο Brooks (1968), τονίζει ότι ο πολιτισμός : “αναφέρεται στο ρόλο του ατόμου στο ατέλειωτο καλειδοσκόπιο όλων των καταστάσεων της ζωής και τους κανόνες ή τα μοντέλα που χρησιμοποιεί κατά τη διαχείριση των καταστάσεων αυτών. Με την αναφορά στα μοντέλα αυτά, κάθε άνθρωπο ον από την νηπιακή ηλικία, ερμηνεύει τον κόσμο όσο καλύτερα μπορεί, συσχετίζοντας με αυτά που υπάρχουν γύρω του και αναφερόμενος στην κοινωνική τάξη με την οποία συνδέεται”.

Αυτό που είναι σημαντικό στον πολιτισμό, είναι ο τρόπος που κάποιος προσδοκά να σκέφτεται, πιστεύει, μιλά, πράττει, τρώει, ντύνεται, πληρώνει, υπομένει, θίγεται, τιμά, γελά, μάχεται και σέβεται σε μια τυπική κατάσταση ζωής (σελ. 209-210). Διάφοροι συγγραφείς έχουν επιχειρήσει να υπογραμμίσουν τους παράγοντες που καθορίζουν τον πολιτισμό. Μεταξύ αυτών και ο Nostrand (1978), με το «αναδυόμενο» (Emergent) μοντέλο του, που είναι μια δομημένη απογραφή των κυριοτέρων σημείων του πολιτισμού και ο Murdock et al (1982), με μια ανθρωπολογική απογραφή της συμπεριφοράς. Ο Banks (1991), ορίζει τον πολιτισμό ως το σπουδαίο επίτευγμα μιας ομάδας, που αποτελείται από τα σχήματα συμπεριφοράς, τα σύμβολα, τις συνθήκες, τις αξίες, τις νόρμες, τις προοπτικές και άλλους παράγοντες, που την καθιστούν μέλος της κοινωνίας και την ξεχωρίζουν από άλλες κοινωνικές ομάδες.

Οι ανθρωπολογικοί και κοινωνιολογικοί ορισμοί ποικίλουν. Αυτό που διαφαίνεται είναι ότι ο πολιτισμός έχει μια πλατειά έννοια που συμπεριλαμβάνει πολλές όψεις της ζωής μιας ομάδας (Seelye, 1991, σελ. 13).

Έξι χαρακτηριστικά του πολιτισμού έχουν ιδιαίτερη σημασία στη διαπολιτισμική επικοινωνία. Συγκεκριμένα ο πολιτισμός :

1. μαθαίνεται
2. μεταδίδεται
3. είναι δυναμικός
4. είναι επιλεκτικός
5. οι βάσεις του είναι αλληλένδετες και
6. είναι εθνοκεντρικός (Samovar & Porter, 1944).

12.3. Γλώσσα και Πολιτισμός

Η μη κατανόηση του ρόλου τον οποίο η γλώσσα και ο πολιτισμός παίζουν κατά τη διαδικασία της επικοινωνίας είναι πιθανόν να προκαλέσει επικοινωνιακή δυσκολία, η οποία υψώνει εμπόδια στη γεφύρωση των διαφορών και στη θετική διασύνδεση, συστατικά απαραίτητα για αποτελεσματική επικοινωνία.

Αμέτρητες στιγμές από αποτυχημένα λεκτικά ή μη-λεκτικά μηνύματα και

παρανοήσεις μεταξύ των υποκειμένων από διαφορετικούς πολιτισμούς, έχουν συχνά τις ρίζες τους στην κακή αντίληψη που υπάρχει, ότι δηλαδή το να είναι κάποιος ικανός να χειρίζεται τις λέξεις μιας συγκεκριμένης γλώσσας είναι αρκετό για να προκαλέσει την επιθυμητή επικοινωνία. Συχνά λέγεται ότι πολιτισμός χωρίς γλώσσα δεν έχει νόημα και το αντίστροφο.

Ο πολιτισμός και η γλώσσα είναι στενά συνδεδεμένες έννοιες κατά τη διαδικασία εξέλιξής τους και διαρκώς μεταβαλλόμενες. Η σύνδεση αυτή επιτυγχάνεται δια μέσου μιας πολύπλοκης μήτρας από κοινωνικά δρώμενα τα οποία διαδραματίζονται εντός των παραμέτρων του κοινωνικού περιβάλλοντος ή πολιτισμού. Η γλώσσα λεκτική ή μη-λεκτική είναι ο μηχανισμός ή η φυσική και ψυχολογική ενέργεια μέσω των οποίων αναδεικνύεται και επιτυγχάνεται η επικοινωνία.

Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι πολλές φορές οι λέξεις κουλτούρα και πολιτισμός συγχέονται, διαπλέκονται, ταυτίζονται. Όπως επισημαίνουν και οι Gudykunst και Ting-Toomey (1988) επισημαίνουν, "δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί συναίνεση όταν αφορά τη διατύπωση ενός διεπιστημονικού ορισμού που μπορεί και πρέπει να γίνει αποδεκτός σε διαφορετικά πεδία σπουδών". Ο δε Pedersen (1997) επίσης ανέδειξε τη δυσκολία στον καθορισμό της έννοιας της κουλτούρας όταν, μετά από μια εκτενή βιβλιογραφική έρευνα δηλώνει ότι «οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την κουλτούρα με τον ίδιο τρόπο που χρησιμοποιούν οι επιστήμονες τα παραδείγματα (...) για να οργανώσουν και να ομαλοποιήσουν τη δραστηριότητά τους (...), η κουλτούρα χρησιμοποιείται, τροποποιείται ή απορρίπτεται ανάλογα με τη χρησιμότητά της στην οργάνωση της πραγματικότητας".

Ο Keesing (1974), χρησιμοποιώντας την προσέγγιση της ανθρωπολογίας, μπόρεσε να διακρίνει μεταξύ δύο κύριων ρευμάτων: ενός που θεωρεί την κουλτούρα ως σύστημα προσαρμογής, και ένα δεύτερο, το οποίο την αντιμετωπίζει ως σύστημα συμβολισμών. Δεδομένου ότι και οι δύο προσεγγίσεις, όταν χρησιμοποιούνται ξεχωριστά, παρουσιάζουν σοβαρούς περιορισμούς σε ότι αφορά την καταγραφή περίπλοκων καταστάσεων που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής επικοινωνίας, συγγραφείς όπως η Kim (1988) έχουν προτείνει τη χρήση μιας διαδραστικής προσέγγισης όπου ορίζουν την κουλτούρα ως το σύνολο των πληροφοριών που διαμορφώνει τα μοτίβα ζωής και δράσης σε μια οποιαδήποτε κοινωνία.

Ο Aneas (2003) παρουσίασε ως ορισμό της κουλτούρας "το σύνολο των γνώσεων, των αξιών, της συναισθηματικής κληρονομιάς, της συμπεριφοράς και των αντικειμένων που μια ομάδα μοιράζεται και που τους επιτρέπουν να προσαρμοστούν λειτουργικά στο περιβάλλον τους". Έτσι η κουλτούρα επιδρά στον τρόπο που αλληλεπιδρούμε με το περιβάλλον μας, επηρεάζοντας τόσο το πώς το κατασκευάζουμε, όσο και το πώς το καταλαβαίνουμε.

Είναι σαφές ότι η έννοια "κουλτούρα" είναι αυτή που βρίσκεται υπό συνεχή τροποποίηση στους διαφορετικούς κλάδους στους οποίους αναπτύσσεται, και ειδικά όταν εφαρμόζεται στο πλαίσιο των διαδικασιών της παγκοσμιοποίησης και της διαφορετικότητας που χαρακτηρίζουν το σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον. Μπορούμε, ωστόσο, να προσδιορίσουμε δύο κύριες προσεγγίσεις για τη χρήση του όρου:

1. μια παραδοσιακή αντίληψη, η οποία ενσωματώνει μια πιο δημοφιλή και στατική προσέγγιση και ταυτίζει την κουλτούρα με μια ομάδα "προϊόντων" (γνώση, δεξιότητες, ...) που η κοινότητα έχει δημιουργήσει ιστορικά, (ο «εκφραστικός» πολιτισμός), και
2. μια εκτεταμένη και οργανική αντίληψη (ο τρόπος ύπαρξης μιας κοινότητας,

το εννοιολογικό μοντέλο στο οποίο ο κόσμος ερμηνεύεται και ο πολιτισμός που βρίσκεται) που ενσωματώνει μια πιο δυναμική χρήση του όρου.

Η πρώτη σύλληψη οδηγεί σε μια σειρά από έννοιες που έχουν περισσότερες «ποσοτικές» ερμηνείες, δεδομένου ότι χρησιμεύουν ως συνώνυμα για την απόκτηση της γνώσης. Σιωπηρά αυτό μας οδηγεί πίσω στην ιδέα της κουλτούρας ως κάτι που οι άνθρωποι "κατέχουν", και το θεωρούν ως στατικό "δεδομένο", η ανάπτυξη του οποίου είναι γραμμική και προοδευτική, με παράγωγα που μπορούν να εκφραστούν με όρους συσσώρευσης. Τέτοια σύλληψη μπορεί να οδηγήσει σε μια διαδικασία στερεοτύπων των χαρακτηριστικών της κουλτούρας όπου το "άλλο" χαρακτηρίζεται από τα πιο ασήμαντα και επιφανειακά στοιχεία. Από αυτήν την αθροιστική και στατική προοπτική, δημιουργείτε μια ιεραρχική σύλληψη της σχέσης μεταξύ πολιτισμών (που βασίζεται, για παράδειγμα, στο κύρος και / ή την πολιτική εξουσία).

Η δεύτερη σύλληψη θα μπορούσε να περιγραφεί ως πιο περίπλοκη δεδομένου ότι ενσωματώνει περισσότερες διαστάσεις. Κατανοεί τον όρο κουλτούρα ως μέσο μέσω των οποίων συσχετίζουμε τον κόσμο και τον ερμηνεύουμε. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, η κουλτούρα δεν είναι κάτι που «κατέχουμε», αντίθετα οι κουλτούρες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του ατόμου, και είναι η κουλτούρα που προσδίδει ατομική και συλλογική ταυτότητα: μια σύνθετη ταυτότητα που διαρθρώνεται διαμέσου πολλών κοινωνικών ταυτοτήτων. Είναι λοιπόν, ένας μηχανισμός κατανόησης και ερμηνείας του κόσμου που αποκτά οργανική, προσαρμοστική και ρυθμιστική έννοια.

12.4. Διαπολιτισμική επικοινωνία

Η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ή πολυπολιτισμικής επικοινωνίας, όπου ο πολιτισμός και η επικοινωνία συνενώνονται σε μια έγκυρη γνωστική περιοχή, είναι το αποτέλεσμα της αναγνώρισης ότι η πολιτισμική διαφορετικότητα προκαλεί δυσκολίες στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας. Σύμφωνα με τους Samovar & Porter : “η πολυπολιτισμική επικοινωνία επιβάλλει την εξερεύνηση αυτών των πολιτισμικών στοιχείων που περισσότερο απ’ όλα τ’άλλα επιδρούν, όταν τα μέλη δύο διαφορετικών πολιτισμών έρχονται σε μια διαπροσωπική επαφή... Συμβαίνει όταν ένα μήνυμα που παράγεται σ’ έναν πολιτισμό, πρέπει να μεταβιβαστεί σ’ έναν άλλο πολιτισμό” (1944).

Χρησιμοποιώντας τα τρία δομικά στοιχεία της επικοινωνίας σύμφωνα με τον Habermas, ο Bolten (1993), υποστηρίζει ότι ο πολιτισμός, η κοινωνία και η προσωπικότητα χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη ενός πλαισίου για τη διαπολιτισμική και πολυπολιτισμική επικοινωνία. (σελ. 343-4). Η γνώση αυτών ή κάποιων συναφών στοιχείων της επικοινωνιακής πράξης, βοηθά στη διαδικασία που είναι απαραίτητη για την επίτευξη συνεργασιών, καθώς επίσης και για την πολιτισμική διαφοροποίηση, ή με άλλα λόγια “να σκέφτεσαι σφαιρικά ενώ ταυτόχρονα να είσαι ικανός να ενεργείς εντοπισμένα”. (σελ. 339).

Τα τρία κύρια στοιχεία τα οποία αλληλεπιδρούν κατά τη διαπολιτισμική επικοινωνία είναι, η αντιληπτική διαδικασία, η λεκτική και μη-λεκτική επικοινωνία. Εδώ μπορούμε πάλι να διαπιστώσουμε ότι η γλώσσα και ο πολιτισμός είναι μέρη της ίδιας εξίσωσης. Η αντίληψη είναι η εσωτερική διαδικασία με την οποία επιλέγουμε, αξιολογούμε και οργανώνουμε ερεθίσματα που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον, ή μετατρέπουμε τις φυσικές ενέργειες του περιβάλλοντός μας σε νοητικές εμπειρίες.

Διαπολιτισμικά και γλωσσικά, αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι ενεργούν και εκφράζουν τον εαυτό τους με τον τρόπο που το κάνουν, ως αποτέλεσμα του τρόπου

με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον κόσμο.

Ο πολιτισμός επηρεάζει ολόκληρο το φάσμα της πολυπολιτισμικής επικοινωνίας. Εκτός από την επιρροή στην ανάπτυξη και κατασκευή των λέξεων ή την έλλειψη αυτών και της έννοιας που προσδίδεται στην κάθε λέξη, οι κινήσεις μας, οι αντιλήψεις και χρήσεις του χρόνου, κατευθύνουν τον τρόπο που βλέπουμε και προσδοκούμε, τα αισθήματα μας και την ονομασία τους. Η αντίληψη και κατανόηση αυτής της επιρροής θα βοηθήσει σημαντικά στην αποφυγή καταστάσεων όπου η ιδιαίτερη πολιτισμική συμπεριφορά μπορεί να καταλήξει σε έλλειψη ή δυσκολία επικοινωνίας. Όπως ο Hall (1959) σημειώνει, τις δυσκολίες στην πολυπολιτισμική επικοινωνία σπάνια τις βλέπουμε όπως πραγματικά είναι, καθένas τείνει να κατηγορεί “αυτούς τους ξένους” για την ανοησία, την απάτη ή την τρέλα τους.

Τα παραδείγματα για τις ιδιαίτερες πολιτισμικές διαφορές ποικίλουν και θα επικεντρωθούμε σε κάποιες από αυτές καθώς συζητάμε το ρόλο του πολιτισμού στις διάφορες όψεις της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

12.5. Προφορικός Λόγος: Λέξεις

Η γλώσσα είναι ένα στοιχείο-κλειδί του πολιτισμού, το κύριο μέσο για τη μετάδοση πολιτισμικών γνώσεων και το γεγονός αυτό καθιστά τη διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας, σε κάποιο βαθμό, μέρος της διαδικασίας εκπολιτισμού. Το λεξιλόγιο της γλώσσας αποτελεί για τον καθένas μας ένα ανοιχτό παράθυρο που βλέπει μέσα στο πολιτιστικό πεδίο της ομάδας.

Η λέξη “χιόνι” έχει επτά διαφορετικούς τρόπους εκφοράς στη γλώσσα των Εσκιμώων. Οι κάτοικοι των νησιών Marshall δεν έχουν ανάγκη να περιλάβουν στο λεξιλόγιό τους τη λέξη “χιόνι”, έχουν όμως εξήντα διαφορετικούς τρόπους για να εκφέρουν στο λόγο τους τη λέξη “καρύδα” και το δέντρο που την παράγει. Κατ’αυτόν τον τρόπο, η γλώσσα αντανakλά στον τρόπο που αντιλαμβάνεται κάποιος τον γύρω κόσμο διαμέσου των ειδικών αναγκών και των εμπειριών των διαφόρων ομάδων.

Ένα σημαντικό μερίδιο στη μη-κατανόηση των διαπολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων, οφείλεται στο γεγονός ότι οι έννοιες των λέξεων σε δύο γλώσσες προσλαμβάνονται ως ίδιες, ενώ στην πραγματικότητα έχουν διαφορετική πολιτισμική σημασία. Αυτό φαίνεται και στα παραδείγματα που ακολουθούν,

□ Ένας Τούρκος φοιτητής πηγαίνει σ’ ένα εστιατόριο στην Αμερική και του σερβίρουν “Hot dog”. Αρνείται να φάει και υποστηρίζει ότι η θρησκεία του δεν του επιτρέπει να τρώει το κρέας του σκύλου.

□ Ένα ζευγάρι Γάλλων στην Κίνα, μπαίνουν σ’ ένα εστιατόριο μαζί με το σκυλί τους και ζητάνε “dog food”. Οι σερβιτόροι παίρνουν το σκυλί, το μαγειρεύουν και το σερβίρουν σε μια πιατέλα.

Είναι αδύνατο να διαχωρίσει κάποιος τη γλώσσα από τον πολιτισμό εξαιτίας της σταθερής παρεμβολής της πολιτισμικής πληροφορίας στη χρήση και ερμηνεία της γλώσσας. Γνωρίζουμε ότι η γλώσσα εκφράζει διαφορετικές όψεις του πολιτισμού, εξ’αιτίας των διαφορετικών τρόπων κρυπτογράφησης παρόμοιων εμπειριών σε διαφορετικές γλώσσες και πολιτισμούς.

12.6. Μη προφορικός λόγος: Kinesics

Τα kinesics αποτελούν το μη-λεκτικό μέρος της επικοινωνίας και καθορίζουν τον τρόπο που κάποιος κινεί και χειρίζεται το σώμα του. Είναι δηλαδή αυτό που συνήθως αποκαλείται “γλώσσα του σώματος”. Ο πολιτισμός εκφράζεται σιωπηρά διαμέσου των μηλεκτικών νοημάτων. Από τη στιγμή που τόσο η γλώσσα όσο και οι

σωστές έννοιες μέσα σ' ένα ιδιαίτερο πολιτιστικό πεδίο διδάσκονται, οι περισσότερες επικοινωνιακές παρανοήσεις οφείλονται σε μη-λεκτικές στάσεις. Οι μη-λεκτικές στάσεις μεταβάλλονται όσο μεταβάλλονται οι ανθρώπινες ενέργειες. Περιλαμβάνουν-αλλά δεν περιορίζονται μόνο σ' αυτές τις κινήσεις των χεριών, των δακτύλων και τις γενικότερες θέσεις και κινήσεις του σώματος, το βλέμμα, τις κινήσεις και εκφράσεις του προσώπου, τις πρακτικές αγγίγματος και τους τυπικούς τρόπους χαιρετισμού. Ό,τι μπορεί να θεωρείται ευγενικό ή κατάλληλο σε έναν πολιτισμό, μπορεί να είναι εντελώς ακατάλληλο και αισχρό σε κάποιον άλλο.

Η αρχική αντίδραση κάποιου από τις Η.Π.Α., όταν δει δυο Ελληνίδες να περπατούν στο δρόμο κρατώντας η μια το χέρι της άλλης, ή άνδρες να φιλιούνται με άλλους άνδρες στα μάγουλα, θα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που θα έχουν οι ίδιοι οι Έλληνες, οι οποίοι τις θεωρούν ως απόλυτα “φυσιολογικές” μη-λεκτικές συμπεριφορές, ενώ οι Αμερικανοί τις θεωρούν τελείως “αφύσικες” για μη-ομοφυλόφιλους.

Ο τρόπος χαιρετισμού υπογραμμίζει επίσης τις μη-λεκτικές διαφορές. Οι Γερμανοί φαίνεται να ξεκινούν κάθε κοινωνική επαφή σφίγγοντας το χέρι. Οι άνδρες Αμερικανοί τείνουν να κάνουν το ίδιο, ενώ οι γυναίκες όχι. Οι Ταϊλανδοί δεν αγγίζουν δημόσια και εξαρτάται από το θρησκευτικό τους προσανατολισμό αν αρχίζουν την κοινωνική τους επαφή βάζοντας τις δυο παλάμες τους μαζί, σηκωμένες στο ύψος του στόματος ενώ ταυτόχρονα γέρνουν το κεφάλι τους ελαφρά μπροστά. Οι Γιαπωνέζοι υποκλίνονται πριν αρχίσουν να μιλάνε και έχουν δυσκολία να μιλήσουν εκτός αν η υπόκλιση έχει ολοκληρωθεί. Σε κάποιους πολιτισμούς ο χαιρετισμός γίνεται φιλώντας και τα δύο μάγουλα, ενώ ο αριθμός των φιλιών καθορίζεται ανάλογα με τον πολιτισμό από τον οποίο προέρχονται.

Η επαφή με το βλέμμα επίσης διαφέρει :

Για πολλούς δυτικούς πολιτισμούς η διατήρηση ενός “καλού” βλέμματος, είναι ένδειξη ειλικρίνειας. Για άλλους πολιτισμούς δεν είναι σημαντικό και σε κάποιες κοινωνίες αποτελεί ένδειξη σεβασμού όταν δεν σηκώνουν το βλέμμα στον άλλο. Κάποιοι πολιτισμοί επίσης, χρησιμοποιούν το βλέμμα ως ένδειξη ανωτερότητας και εξουσίας.

Αν κάποιος γελά ή όχι αλλά και με ποιόν τρόπο το κάνει, αποτελεί επίσης μια ιδιαίτερη πολιτισμική συμπεριφορά. Κάποιες κοινωνικές ομάδες γελάνε περισσότερο από άλλες. Το χαμόγελο θεωρείται ως δείγμα σεβασμού για τα παιδιά των Γιαπωνέζων, αλλά μπορεί να δείχνει ακριβώς το αντίθετο στην Ελλάδα ή σε άλλους πολιτισμούς. Τα παιδιά των Γιαπωνέζων συνηθίζουν επίσης να χαμογελούν όταν θυμώνουν, είναι λυπημένα ή αποτυγχάνουν σε κάτι-η αποκάλυψη της λύπης ή του θυμού θεωρούνται αγένεια-συμπεριφορά που δεν είναι πολύ κοινή στους δικούς μας πολιτισμούς.

Η συμφωνία ή διαφωνία μαρτυρούν συμπεριφορές που μπορούν να είναι πολιτισμικά διαφοροποιημένες. Κάποιοι πολιτισμοί (Αμερική), χρησιμοποιούν την κίνηση του κεφαλιού δεξιά και αριστερά για να δείξουν διαφωνία. Άλλοι πολιτισμοί (Bangladesh), χρησιμοποιούν την ίδια κίνηση για να δείξουν το αντίθετο. Όταν δείχνεις τη σόλα του παπουτσιού και κάθесαι με σταυρωμένα πόδια θεωρείται προσβολή για τους Άραβες και πολλούς άλλους Ασιατικούς πολιτισμούς. Το άγγιγμα ενός Ασιάτη στο κεφάλι ή το πέρασμα του χεριού πάνω από το κεφάλι θεωρείται επίσης προσβολή.

Η κατανόηση της επικοινωνίας συνενώνει τη γλωσσική με την πολιτισμική συμπεριφορά. Όταν η μια πλευρά γίνεται κατανοητή και η άλλη όχι, τότε μπορεί να προκληθεί σύγχυση και παρανόηση.

12.7. Μη προφορικός λόγος: Proxemics

Στη μελέτη των Proxemics, η έννοια της ανεκτής απόστασης αλληλεπίδρασης, είναι μια περιοχή η οποία είναι ενδεικτική της πολιτισμικής ποικιλότητας και βρίσκεται στα όρια του αποδεκτού ή μη για κάθε πολιτισμό. Ο πολιτισμός καθορίζει την απόσταση που μια κοινωνική ομάδα θεωρεί ανεκτή κατά τη διάρκεια αλληλεπιδράσεων όπως είναι οι επαγγελματικές συναντήσεις και η οποία διαφέρει αρκετά από μια συνηθισμένη κοινωνική συζήτηση ή μια ιδιαίτερη συνάντηση.

Ο Hall (1959, 1966), ο κυριότερος μελετητής των proxemics, έχει δείξει ότι τα μέλη της ίδιας κοινωνίας ή ομάδας μεταχειρίζονται την απόσταση διαφορετικά απ' ό,τι κάνουν άλλες και διεισδύουν εντός των καθορισμένων ορίων, προκαλώντας υπερβολικό στρες και ακόμα περισσότερο, διακοπή της επικοινωνίας. Ο Hall, διακρίνει την απόσταση αυτή σε τέσσερις κατηγορίες.

- α) ιδιαίτερη απόσταση
- β) προσωπική απόσταση
- γ) κοινωνική απόσταση
- δ) δημόσια απόσταση.

Για παράδειγμα, κατά την προσωπική επαφή οι Αμερικανοί και σε κάποιο βαθμό οι Βόρειο-Ευρωπαίοι, προτιμούν μια απόσταση 40-120 εκ. μεταξύ αυτών που επικοινωνούν. Από τη άλλη πλευρά, οι Λατινο-Αμερικανοί και οι κάτοικοι της κεντρικής και νότιας Ευρώπης θεωρούν σαφώς μικρότερες αποστάσεις ως αποδεκτές ζώνες αλληλεπίδρασης. Αυτοί που προτιμούν μεγαλύτερες αποστάσεις αναφέρονται ως “πολιτισμοί χωρίς επαφή”, ενώ αυτοί που προτιμούν μικρότερες ως “πολιτισμοί επαφής”. Ο Hall θεωρεί αυτή τη συμπεριφορά ως προερχόμενη από ένα πολιτισμικό πλαίσιο και έτσι από τη στιγμή που μαθαίνεται, υποσυνείδητα παραμένει για όλη τη ζωή. Η απόσταση αλληλεπίδρασης επηρεάζεται επίσης από την ηλικία και το φύλο.

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι όταν παραβιάζεται η ζώνη ανοχής της προσωπικής απόστασης, τότε αυτός που δέχεται την παραβίαση αυτή θα αντιδράσει με διάφορους συγκεκριμένους τρόπους.

- 1) θα υποχωρήσει αργά-αργά,
- 2) θα γείρει το πάνω μέρος του σώματός του προς τα πίσω,
- 3) θα τραβήξει το βλέμμα του και όταν πεισθεί το υποκείμενο, τότε είτε θα πλησιάσει κοντύτερα για εκφοβισμό, ή θα σταματήσει τελειωτικά τη συζήτηση.

12.8. Μη προφορικός λόγος: Χρόνος

“Θα είμαι εκεί στις 9:00”, δεν σημαίνει το ίδιο για όλους τους ανθρώπους. Σε πολλές περιπτώσεις αυτό που οι άνθρωποι από διαφορετικούς πολιτισμούς κάνουν είναι περισσότερο αξιόπιστο από αυτό που λένε. Γνωρίζοντας τι να περιμένουμε συχνά μας επιτρέπει να ερμηνεύουμε σωστά μια δεδομένη κατάσταση.

Πρέπει να πάω την ώρα που είπα, ή θα έπρεπε να περιμένω μια ώρα; Είναι καλύτερα να έχω περισσότερο χρόνο απ' όσο είπα ότι θα χρειαστεί, ή χρειάζεται να προγραμματίσω νέα συνάντηση;

Αυτές είναι ερωτήσεις που συνδέουν τη γλώσσα με τον πολιτισμό κατά τη διάρκεια της διαπολιτισμικής διαδικασίας. Άτομα που προέρχονται από πολιτισμούς όπου η επαφή δεν είναι συνηθισμένη (Αμερικανοί, Άγγλοι, Γερμανοί), σκέφτονται για το χρόνο με έναν πολύ σταθερό και συγκεκριμένο τρόπο. Οι συναντήσεις γίνονται μια συγκεκριμένη ώρα και συνηθίζουν να πηγαίνουν λίγα λεπτά νωρίτερα. Τα προγραμματισμένα γεγονότα όπως τα τηλεοπτικά προγράμματα, οι συναντήσεις και τα πολιτιστικά γεγονότα αρχίζουν και τελειώνουν την ακριβή ώρα που έχει ανακοινωθεί. Άτομα που προέρχονται από πολιτισμούς όπου η επαφή είναι

συνηθισμένη, εργάζονται με λιγότερο ακριβή ωράρια. Οι Νοτιοευρωπαίοι και Λατινοαμερικανοί, χρησιμοποιούν το χρόνο με λιγότερο ακριβή και περισσότερο σχετικό τρόπο. “Οι ειδήσεις των 8:30μ.μ.”, μπορεί να σημαίνουν 8:35 ή 8:40 ή και αργότερα. Πάντως αυτή η ανακρίβεια σπάνια σημαίνει ότι κάτι θα συμβεί νωρίτερα. Αν κάτι διαρκεί περισσότερο από το προκαθορισμένο, ο επιπλέον χρόνος που απαιτείται για να ολοκληρωθεί το γεγονός θα δοθεί, για να ικανοποιηθούν όλες οι πλευρές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

13. Γλώσσα/Επικοινωνία: Ο ρόλος της διερμηνείας στη διαπολιτισμική επικοινωνία

«Οι διερμηνείς» τονίζει ο Ιωαννίδης, «είναι, όπως λέγεται συχνά, η φωνή ενός ομιλητή στην άλλη γλώσσα. Ωστόσο, πόσα γνωρίζουμε πραγματικά και πόσα όχι για το επάγγελμα του διερμηνέα; Είναι ο διερμηνέας ένα μηχανήμα απλής μεταφοράς λέξεων από τη μια γλώσσα στην άλλη ή κάτι περισσότερο από αυτό; Ποιος είναι ο ρόλος του; ... Είναι αρκετή η γνώση μιας ξένης γλώσσας ή χρειάζονται περισσότερες ικανότητες;». Πράγματι, για μεγάλο χρονικό διάστημα, ο ρόλος του διερμηνέα ήταν περιορισμένος με τις διπλωματικές επαφές-διαπραγματεύσεις, τις στρατιωτικές επιχειρήσεις αλλά και με το ιατρικό επάγγελμα. Οι περισσότεροι άνθρωποι αγνοούν τις ιδιαίτερες απαιτήσεις του επαγγέλματος, τις εξισώνουν με τις γνώσεις ξένων γλωσσών ή συγχέουν τον διερμηνέα με άλλα επαγγέλματα, και δη με αυτό του μεταφραστή. Όμως ο διερμηνέας δεν είναι μεταφραστής. Και αντιστρόφως, κάθε μεταφραστής δεν μπορεί να εργαστεί ως διερμηνέας. Το κάθε επάγγελμα έχει διαφορετικές απαιτήσεις. Πολύ περισσότερο ο διερμηνέας δεν είναι ούτε ξεναγός ούτε συνοδός τουριστών ούτε «πανεπιστήμονας», με τον οποίοι τείνουν πολλοί να τον ταυτίζουν τον διερμηνέα συνεδρίων. Ο ρόλος της διερμηνείας στις κοινωνικές καταστάσεις παρέμενε πρακτικά ανεξερεύνητος για πολλά χρόνια.

Ένας από τους πρώτους κοινωνιολόγους που ασχολήθηκε με τη μελέτη της διερμηνείας στην κοινωνική-κοινοτική δραστηριότητα και καθημερινότητα ήταν ο R.B.W. Anderson (1976). Με το άρθρο του “Perspectives on the Role of the Interpreter” ο Άντερσον αναγνώρισε το ρόλο του διερμηνέα ως παράγοντα ύψιστης σημασίας για το αποτέλεσμα των κοινωνικών επαφών, του βαθμού και τρόπου επικοινωνίας αλλά και οικοδόμησης των κοινωνικών σχέσεων μέσα σε μια ομάδα. Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά τονίζει, «ο ρόλος που διαδραματίζει ο διερμηνέας είναι πιθανό να ασκήσει σημαντική επίδραση στην εξέλιξη της δομής των ομάδων και στο αποτέλεσμα αυτής της αλληλεπίδρασης. Για έναν κοινωνιολόγο που πραγματοποιεί συνεντεύξεις μέσω διερμηνέα, το πρόβλημα της διατήρησης της σχέσης μαζί του μπορεί να δώσει μεγαλύτερο αντίκτυπο στην ποιότητα των δεδομένων [σε σχέση με τον ίδιο το συνεντευξιαζόμενο]».

Ο Άντερσον έφερε στην επιφάνεια θέματα σχετικά με τη λειτουργία του

διερμηνέα στη δίγλωσση. Ο διερμηνέας είναι εξ ορισμού δίγλωσσος όμως ο ρόλος του είναι ταυτόχρονα διττός, ενεργώντας τόσο ως «καταναλωτής» όσο και ως «παραγωγός». «Είναι σαφές», τονίζει ο Άντερσον, «ότι ο διερμηνέας είναι ταυτόχρονα «καταναλωτής» και «παραγωγός». Αυτός «καταναλώνει» τη φράση στη γλώσσα πηγής και «παράγει» μια ομιλία στη γλώσσα-στόχο. Αυτό ισχύει για οποιοδήποτε αντικείμενο μεταφέρεται την αλληλεπίδραση, ενώ οι «πελάτες» του είτε απλά παράγουν είτε απλά καταναλώνουν το οποιοδήποτε τελικό στοιχείο-προϊόν». Επιπρόσθετα, αναφέρει ότι ο ρόλος του διερμηνέα σε κοινωνικές καταστάσεις είναι συνήθως απροσδιόριστος καθώς καθορίζεται συνήθως από τη ζωντανή, εξελισσόμενη πραγματικότητα. Στις επιτόπιες έρευνες που διεξήγαγε κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απόδοση του διερμηνέα με βάση τα προτεινόμενα πρότυπα («ουδετερότητα» ή «πιστότητα») δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με σαφήνεια στις πραγματικές κοινωνικές καταστάσεις «οι οποίες δείχνουν ότι ο ρόλος του διερμηνέα είναι πάντοτε εν μέρει απροσδιόριστος - δηλαδή, οι συνταγές ρόλων είναι αντικειμενικά ανεπαρκείς». Επίσης, οι προσδοκίες σχετικά με την απόδοσή του ήταν μάλλον μη ρεαλιστικές: «Σπάνια είναι απολύτως σαφές αυτό που [ο διερμηνέας] πρέπει ή δεν πρέπει να κάνει, αλλά αναμένεται και να κάνει περισσότερα από ό, τι είναι αντικειμενικά δυνατό να κάνει».

Η δίγλωσση ικανότητα του/της διερμηνέα/ως έχει όμως και αυτή τις εγγενείς δυσκολίες της καθώς η κυριαρχία της μίας γλώσσας, συνήθως της μητρικής, έχει θεωρηθεί ως σημαντικός παράγοντας ταυτοποίησης του διερμηνέα με τους ομιλητές αυτής της γλώσσας. «Για τον διερμηνέα» λέει ο Άντερσον, «η έννοια της γλωσσικής κυριαρχίας έχει δύο συνέπειες. [...] μια [έχει να κάνει] με το μεγαλύτερο βαθμό εξοικείωσης και ταύτισης με αυτήν» και κατά συνέπεια και με τον ομιλητή της. Και δεύτερον, ως «ο άνθρωπος στη μέση» (ο ενδιάμεσος) που αναλαμβάνει αμοιβαία αποκλειστικές υποχρεώσεις και από αυτόν που έρχεται από μια άλλη χώρα/πολιτισμό αλλά και από αυτόν που προέρχεται από τη χώρα φιλοξενίας/διαμονής, είναι πάντα σε δίλημμα ή και σε κατάσταση «σύγκρουσης συμφερόντων» (κυρίως ηθικά και ιδεολογικά). Το δίλημμα αν θα πρέπει να ενεργήσει ως πιστή ηχώ του ομιλητή ή ως σύμβουλος- σύμμαχος του πελάτη, σχετικά με «ψιθυρισμένα, μη καταγεγραμμένα σχόλια που έκανε το άλλο μέρος κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης» είναι καθημερινό και πολλές φορές βασίζεται στο ότι δεν αποτελεί και από τα δυο μέρη «σοβαρό» ζήτημα αυτό της ποιότητας των λόγων διερμηνείας αλλά η ποσότητα της. Γι'αυτό, και η εξοικείωση και των δύο πλευρών με το ρόλο και το σκοπό του

διερμηνέα αποτελεί ίσως μια από τις καλύτερες δεξιότητες για την έλευση του καλύτερα δυνατού αποτελέσματος.

Αντίστοιχα, οι Knapp-Potthoff και Knapp στο άρθρο τους «Interweaving Two Discourses: The Difficult Task of the Non-Professional Interpreter» πιστεύουν ότι ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας διαμεσολαβητικής κατάστασης βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στο ρόλο που διαδραματίζει ο ίδιος ο διαμεσολαβητής ως το «τρίτο πρόσωπο» στη διάρκεια της αλληλεπίδρασης. Συγκρίνοντας τη δράση και συμπεριφορά των διερμηνέων διάσκεψης που ενεργούν με βάση επίσημες, αυστηρά προκαθορισμένες διαδικασίες με αυτήν του διερμηνέων που ασχολούνται με τη διερμηνεία σε λιγότερο τυπικές καταστάσεις, έφτασαν στο συμπέρασμα ότι οι τελευταίοι συμμετέχουν ενεργά σε μια συνάντηση δύο ατόμων ή ομάδων, ενώ οι πρώτοι που δεν έχουν σχεδόν καθόλου ευκαιρίες να εισαγάγουν τις δικές τους ιδέες στη συζήτηση από το πλαίσιο στο οποίο εργάζονται, θεωρείται ότι μένουν αμέτοχοι και απλώς μεταβιβάζουν ως μη-μέλη την πληροφορία από τον έναν στον άλλον φορέα/πελάτη. Η λειτουργία του διερμηνέα γενικά είναι συγκρίσιμο με αυτό μιας μηχανής, δίνοντας λίγο πολύ την κυριολεκτική μετάφραση του τι λέγεται από τη γλώσσα Α στη γλώσσα Β. Αντίθετα, όταν οι διερμηνείς συμμετέχουν σε αυθόρμητες συζητήσεις στις οποίες έρχονται αντιμέτωποι πρόσωπο με πρόσωπο με έναν μικρό αριθμό ανθρώπων σε χώρους με λιγότερες επίσημες ρυθμίσεις, τους προσφέρεται η ευκαιρία- δυνατότητα για παρέκκλιση από μια «σχεδόν-κυριολεκτική» μετάφραση και για αμεσότερη συμμετοχή στην όλη διαδικασία.

Περαιτέρω πολυπλοκότητες αναδύονται στο ρόλο του διερμηνέα και σχετίζονται με τα κριτήρια σχετικά με την επαρκή εκτέλεση του ρόλου του ως ομιλητή. Εκτός από το Gricean maxims, ο διαμεσολαβητής-διερμηνέας οφείλει να πληροί τουλάχιστον δύο ακόμη προϋποθέσεις για την επιτυχή πορεία της διερμηνείας. Πρώτον, ο διερμηνέας είναι υποχρεωμένος να συνειδητοποιήσει τους επικοινωνιακούς στόχους της αλληλεπίδρασης και να ενεργήσει με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, υπονοώντας ότι οι δικές του συνεισφορές πρέπει να μην τροποποιήσουν τους στόχους που έχουν θέσει οι πρωτογενείς συνομιλητές. Δεύτερον, ο διερμηνέας-διαμεσολαβητής αναμένεται να περιορίσει τις προφορικές του ανταλλαγές με έναν από τους κύριους συνομιλητές του ώστε να μην παραβιάζει το δικαίωμα των υπόλοιπων (συν)ομιλητών για ίση συμμετοχή σε μια δεδομένη συνάντηση, γεγονός που συνήθως συνεπάγεται τουλάχιστον προσπάθειες συγκράτησης της «παρέμβασής» τους. Οι Knapp-Potthoff και Knapp παρέχουν

παραδείγματα δράσεων διερμηνέων σε καταστάσεις διαμεσολάβησης που περιελάμβαναν τέτοιες πρωτοβουλίες όπως συνοψίζοντας πρωταρχικά τα λόγια του συνομιλητή (ερμηνεύοντας μόνο την ουσία) καθώς και ενεργό συμμετοχή στη διαπραγμάτευση των προβλημάτων των μεταναστών με τον σύμβουλο, για τον οποίο είχαν κληθεί να ερμηνεύσουν. Αυτές οι συνεισφορές συνοδεύτηκαν επίσης από ορισμένες συστάσεις και πρόσθετες πληροφορίες που ο διερμηνέας παρείχε με δική του πρωτοβουλία, όπως ενημερώνοντας τον μετανάστη σχετικά με το σωστό μέρος για να φωτοτυπήσει ορισμένα έγγραφα, τις ώρες γραφείου των τοπικών αρχών, την τοποθεσία και τον τρόπο λειτουργίας σε ορισμένα ιδρύματα. Με τη μέθοδο αυτή οι διερμηνείς ανέλαβαν μια υποστηρικτική λειτουργία σε σχέση με τον σύμβουλο, απαλλάσσοντάς τον από την παροχή σημαντικών πρόσθετων πληροφοριών και λαμβάνοντας σημαντικότερη θέση από αυτόν στα μάτια των μεταναστών.

Επιπρόσθετα, η πολυπλοκότητα του ρόλου του διερμηνέα είναι και στο ύψος της διαμεσολάβησης που υιοθετεί ως διαμεσολαβητής. Ο διερμηνέας όχι μόνο πρέπει να λειτουργεί συνεχώς μεταξύ δύο διαφορετικών γλωσσών, αλλά απαιτείται επίσης να κάνει διαχείριση ύψους δύο διαφορετικών λόγων οι οποίοι περιλαμβάνουν διαφορετικές ιστορικές, θρησκευτικές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές καταβολές. Αυτό σημαίνει ότι ο διερμηνέας οφείλει να ανταποκριθεί αντίστοιχα και ταυτόχρονα μεταξύ δυο διαφορετικών ιστορικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών ταυτοτήτων αλλά και να βεβαιωθεί ότι και οι δύο λόγοι δεν διαχωρίστηκαν τόσο πολύ νοηματικά. Καθώς ο διερμηνέας καλείται να ανταποκριθεί και ως διαμεσολαβητής, να «αλληλεπιδράσει» μεταξύ των δύο λόγων, και τη διασύνδεσή τους, επιλέγοντας από το συνολικό αριθμό εκφράσεων που παράγονται από τον πρωταρχικό συνομιλητή εκείνες που θεωρεί ότι είναι οι περισσότερο σχετικές με τις προσδοκίες του αλλά και τον αντικειμενικό του σκοπό, υπάρχει αρκετός χώρος για παρέμβαση/ παρέκκλιση ως αναγκαία συνθήκη της γεφύρωσης αυτών των δύο κόσμων.

13.1. Καλές Πρακτικές σε ΗΒ και Γαλλία

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις αιτήσεις ασύλου διαχειρίζονται ένα υποκατάστημα του Υπουργείου Εσωτερικών ο Οργανισμός Συνόρων (UKBA). Μόλις το UKBA λάβει μια αξίωση, πραγματοποιεί έλεγχο και συνέντευξη με τον αιτούντα προκειμένου να αποδείξει την ταυτότητά του και να συλλέξει βασικά προσωπικά στοιχεία πληροφορίες. Μία πολύ πιο λεπτομερής συνέντευξη πραγματοποιείται μερικές εβδομάδες αργότερα. Αυτή η δεύτερη συνέντευξη διαρκεί συνήθως αρκετές

ώρες και ακολουθεί μια άκαμπτη μορφή ερώτησης και απάντησης. Ο κάτοχος της υπόθεσης επικεντρώνεται εδώ στον καθορισμό του βασικού χρονολογία της αφήγησης του αιτούντος και δοκιμή της εσωτερικής αξιοπιστίας του. Και στις δύο περιπτώσεις, παρευρίσκονται διερμηνείς που έχουν προσληφθεί από το UKBA.

Όπως εξηγούν οι Colin και Morris, με τη μελέτη τους περί των διερμηνέων στη νομική διαδικασία σε Αγγλία και Ουαλία, οι δικηγόροι συχνά επιμένουν στο δικαστήριο ότι οι διερμηνείς καλούνται να «μεταφράζουν» και όχι να «ερμηνεύουν» τις λέξεις, τις προτάσεις ενός ομιλητή. Η «λέξη-προς-λέξη μετάφραση, όμως, υποστηρίζουν ότι παράγει συχνά «παραμορφωμένη επικοινωνία», εν μέρει λόγω του γεγονότος ότι το νόημα των λέξεων εξαρτάται από το συνδυάζονται με άλλες λέξεις μέσα σε μια δεδομένη έκφραση; απαιτείται κατανόηση αυτού του πλαισίου για ακριβή μετάφραση και οφείλει να είναι δυνατή η «ερμηνεία» από το διερμηνέα.

Στη Γαλλία, οι αιτήσεις ασύλου εξετάζονται σε πρώτο βαθμό από το Γαλλικό Γραφείο για την προστασία των προσφύγων και των απάτριδων [Office français de protection des réfugiés et apatrides (OFPRA)]. Το OFPRA είναι δημόσιος οργανισμός προικισμένος με νομική προσωπικότητα, καθώς και οικονομική και διοικητική αυτονομία και εργάζεται υπό την εποπτεία (tutelle) του γαλλικού Υπουργείου Εσωτερικών (Ministère de l'intérieur). Αφού ληφθεί από το OFPRA, μια αίτηση ασύλου ανατίθεται σε έναν υπεύθυνο εργασίας (officier de protection) ο οποίος παίρνει συνέντευξη από τον αιτούντα με τη βοήθεια διερμηνέως που προσφέρει ο ίδιος ο οργανισμός. Οι συνεντεύξεις μπορεί να διαφέρουν σημαντικά σε χρονική διάρκεια.

Στη Γαλλία, υπάρχει ένας κώδικας συμπεριφοράς για διερμηνείς στο CNDA (Cour nationale du droit d'asile) αλλά όχι στο OFPRA. Ο κωδικός CNDA καθορίζει τα πέντε «καθήκοντα» (devoirs) των διερμηνέων που εργάζονται εκεί: ακρίβεια και επιμέλεια, αμεροληψία και ανεξαρτησία, ουδετερότητα, (la justesse de l'interprétation) και εμπιστευτικότητα (le secret professionnel). Αν και ισοδύναμο το έγγραφο δεν υπάρχει στο OFPRA, ορισμένοι «βασικοί κανόνες» (règles élémentaires) για διερμηνείς, όπως η ουδετερότητα, εγγράφονται στις προδιαγραφές ή στα έγγραφα διαγωνισμού (cahier des charge) που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία διαγωνισμού μέσω της οποίας το οργανώνεται η παροχή υπηρεσιών διερμηνείας εκεί (και στο CNDA) (συνέντευξη με Επικεφαλής της Υπηρεσίας Διερμηνείας, (OFPRA).

Σε άρθρο που παρουσίασαν οι Robert Gibb και Anthony Good κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι διερμηνείς παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διευκόλυνση της

διαπολιτισμικής επικοινωνίας στο πλαίσιο των συνεντεύξεων για άσυλο και ακροάσεις εφέσεων σε χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία. Ωστόσο, η αποστολή τους είναι πολύπλοκη. Πρώτον, τα ιδρύματα στα οποία εργάζονται μερικές φορές διαφέρουν σε προσδοκίες ως προς τη φύση της δραστηριότητάς τους (π.χ. παροχή κυριολεκτικής / κατά λέξη μετάφραση ή μετάδοση της «έννοιας» των μηνυμάτων από τη μία γλώσσα στην άλλη), και αυτά διαμορφώνουν το ορισμός της «κατάλληλης επικοινωνίας» στα συγκεκριμένα πλαίσια. Δεύτερον, οι θεσμικοί κώδικες συμπεριφοράς ή η καθοδήγηση για τους διερμηνείς μπορούν να παρέχουν δυνητικά αντιφατικές συμβουλές, αντιμετωπίζοντας τους με διλήμματα και απαιτώντας τους να ασκήσουν τη δική τους κρίση για μια σειρά θεμάτων. Το τελευταίο περιλαμβάνει εάν θα παρέμβει ή όχι για να εξηγήσει μια πολιτιστική παρεξήγηση, πώς να διαπραγματευτείτε διαφορετικά μητρώα ομιλίας χωρίς ενδεχομένως να βλάψει την αντιληπτή αξιοπιστία της αφήγησης του αιτούντος ή της αναίρεσης του αιτήματος του αιτούντος και πώς να «προσαρμόσετε» ή να αναδιατυπώσετε ερωτήσεις (και απαντήσεις) προκειμένου να διασφαλίσετε την αποτελεσματικότερη επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Τρίτον, ο κατακερματισμός των αφηγήσεων των αιτούντων που προκύπτει από την ανάγκη να απαντήσουν σε ερωτήσεις με σύντομες φράσεις των κρατικών αρχών. Όλα αυτά «οδηγούν» πολλές φορές σε διαφορετικό τρόπο συμμετοχής και βαθμούς παρέμβασης ή μη των διερμηνέων-διαμεσολαβητών. Κρίνουν ως επιβεβλημένη την αύξηση των μελετών επί αντίστοιχων κέντρων διαμονής και ταυτοποίησης αλλά και σε δικαστικές αίθουσες έτσι ώστε να δημιουργηθούν καλύτερες ποιοτικές οδηγίες προς τους διερμηνείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

14. Καλές πρακτικές Βιωματικές ασκήσεις διαπολιτισμικής επικοινωνίας

1. Εννοιολογήσεις

Ο όρος καλή πρακτική (best practice) χρησιμοποιείται για να περιγράψει «ό,τι δουλεύει» ('what works') σε μια συγκεκριμένη κατάσταση ή σε ένα περιβάλλον (Stevens & Sogolow, 2008). Στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία ο όρος αναφέρεται στα σχολεία, σηματοδοτώντας την πετυχημένη, αποτελεσματική, καλή ή παραδειγματική πρακτική. Με την έννοια της υποστήριξης προς ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καλή πρακτική σημαίνει να βρίσκει κανείς ισχυρές κατευθύνσεις, στρατηγικές και πρωτοβουλίες που δημιουργούν προοπτικές. Σύμφωνα με την EUMC (2005), για παράδειγμα, η έννοια της καλής πρακτικής αναφέρεται στη νομοθεσία, την απασχόληση, τη διαμονή, την καταπολέμηση της ρατσιστικής βίας και την εκπαίδευση, περιλαμβάνοντας την εκπαιδευτική ενημέρωση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, την πληροφόρηση για πρακτικές διάκρισης ή ρατσισμού και την ανάπτυξη πρωτοβουλιών ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Στο χώρο της εκπαίδευσης η έννοια της καλής πρακτικής αναφέρεται σε δράσεις που δίνουν ευκαιρίες σε όλους τους εκπαιδευομένους να βελτιώσουν την απόδοσή τους. Σχετίζεται επομένως με το εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και με τα ανθρώπινα υποκείμενα και το πλαίσιο ζωής τους: τα σχολεία, τους εκπαιδευτικούς και τις οικογένειες των μαθητών όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Σε σχέση με τη διαπολιτισμική διδακτική και αγωγή, οι καλές πρακτικές υποδηλώνουν πρωτοβουλίες σε όφελος των εκπαιδευομένων που είναι σε επικίνδυνη θέση/κατάσταση να εγκαταλείψουν την όποια προσπάθεια προσέγγισης του «άλλου» ή που δεν γνωρίζουν τον τρόπο, προάγοντας την ισότητα ευκαιριών και την κοινωνική δικαιοσύνη. Απαραίτητη προϋπόθεση για την αναγνώριση εκπαιδευτικών δράσεων ως καλών πρακτικών είναι ότι αυτές θα πρέπει να συνδυάζουν την επαγγελματική εμπειρία με την εμπειρική απόδειξη ως προς τη λήψη των καλύτερων δυνατών αποφάσεων για τη διδασκαλία (Whitehurst, 2003· Slavin, 2008· Biesta, 2010).

2. Θεωρητική βάση

Η έννοια της καλής πρακτικής σχετίζεται με την πεποίθηση ότι οι πρωτοβουλίες που αναπτύσσονται στο θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο της

εκπαίδευσης φορτίζονται από ένα συγκριμένο πλέγμα αξιών και δεν είναι απομονωμένες από το κοινωνικό, οικονομικό και θεσμικό περιβάλλον. Εφόσον λοιπόν δεν αφήνουν περιθώρια για αυτονομία και πλουραλισμό αξιών, ευθύνονται για την αποτυχία, η οποία έχει τις ρίζες της στην κοινωνική προέλευση των μαθητών. Πρόκειται για μια τεχνοκρατική άποψη κοινωνικού ντετερμινισμού που έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη ότι η εκπαίδευση αποτελεί μοχλό κοινωνικού μετασχηματισμού. Ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία για την κινητοποίηση αυτού του μοχλού είναι οι καλές πρακτικές. Οι καλές πρακτικές στοχεύουν στην αυτοπραγμάτωση του ατόμου μέσα σε συνθήκες κοινωνικής ελευθερίας, αυτοπροσδιορισμού και αυτόνομης κοινωνικής δράσης.

Το εννοιολογικό περιεχόμενό τους επομένως συνάδει με χειραφετικές κατευθύνσεις και ανάγεται στην κριτική παιδαγωγική όπως διαμορφώθηκε από τους Dewey, Freire, Giroux κ.ά. (McLaren, 2010). Βασική αρχή είναι ότι η εκπαίδευση που προωθεί την ατομική και κοινωνική ενδυνάμωση έχει ηθική προτεραιότητα έναντι της κατάκτησης τεχνικών ικανοτήτων, οι οποίες συνδέονται πρώτιστα με τη λογική της αγοράς. Ειδικότερα οι καλές πρακτικές σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης φαίνονται να ακολουθούν τις αρχές της ριζοσπαστικής παιδαγωγικής, η οποία αντλεί τα επιχειρήματά της από τις νεωτερικές αρχές για την κριτική χειραφέτηση του ανθρώπινου υποκειμένου και ταυτόχρονα εναρμονίζεται με μετανεωτερικά εννοιολογικά μορφώματα, όπως η πολυφωνία, η διαφορά, οι μεταβαλλόμενες ταυτότητες κ.λπ. (Φρυδάκη, 2009).

Κοινός τόπος είναι η δέσμευση στον κοινωνικό μετασχηματισμό σε αλληλεγγύη με υποτελείς και περιθωριοποιημένες ομάδες, στις οποίες υπόσχεται ευκαιρίες προσωπικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης.

3. Χαρακτηριστικά

Οι καλές πρακτικές σε θέματα διαπολιτισμικής διδακτικής και αγωγής εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο υποστήριξης των νεαρών ατόμων που βρίσκονται αντιμέτωποι με την αποτυχία ένταξης-ενσωμάτωσης στην υπάρχουσα κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή της χώρας διαμονής. Η ανασκόπηση της διεθνούς σχετικής βιβλιογραφίας (Pollak, 2008) αναδεικνύει μια μεγάλη ποικιλία παρεμβάσεων στην κατεύθυνση αυτή, με θετικές συνέπειες τόσο σε επίπεδο συστήματος όσο και σε ατομικό επίπεδο. Το πλέγμα των σχέσεων ανάμεσα στους παράγοντες πλαισίου, τους ατομικούς παράγοντες και τις παρεμβατικές δράσεις που

μπορούν να επηρεάσουν τα νεαρά άτομα.

Οι βέλτιστες πρακτικές για τη χειραφέτηση των κοινωνικά ευάλωτων ατόμων και τη στήριξή τους εμφανίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:

1. Την αντίληψη ότι υπάρχουν περιθώρια για δράση σε επίπεδο εκπαιδευτικού συστήματος
2. Μία φιλοσοφία που να δίνει προτεραιότητα στις ανάγκες των εκπαιδευομένων
3. Ενιαία προσέγγιση για την ανάπτυξη προγραμμάτων υποστήριξης των εκπαιδευομένων
4. Την παρουσία παρεμβάσεων και υψηλών προσδοκιών για τις επιδόσεις των εκπαιδευομένων
5. Προσανατολισμό για αλλαγή στο υπάρχον εκπαιδευτικό σύστημα
6. Υποστήριξη από την πολιτεία
7. Δεσμούς συνεργασίας με την τοπική κοινωνία
8. Εκπαιδευτικό προσωπικό με επαγγελματική επάρκεια και εμπειρία
9. Εμπλοκή και της οικογένειας στην προσπάθεια ανεύρεσης λύσεων.

Οι παραπάνω προτάσεις χτίζουν διαπροσωπικές σχέσεις σε επίπεδο ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό, προωθούν την επικοινωνία των εκπαιδευομένων με τους «άλλους» και τους βοηθούν να αναγνωρίζουν και να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους (Zins & Elias, 2006). Προωθούν το αίσθημα του "ανήκειν", ενισχύοντας την προσήλωση σε στόχους και σε δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων. Οι στρατηγικές που εστιάζουν στους εκπαιδευομένους αυξάνουν τις κοινωνικές δεξιότητες και την αυτοεκτίμηση παρέχουν συμβουλευτική, ενισχύουν τις σχέσεις τους με τον «άλλο»/τους «άλλους», υποδεικνύουν διδακτικές μεθοδολογίες σε ευέλικτα/εναλλακτικά περιβάλλοντα μάθησης και φροντίζουν για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.

Σε ότι αφορά τους εκπαιδευτές, πέρα από την κατοχή του γνωστικού αντικείμενου και της μεθοδολογίας, καλούνται να αναπτύξουν καλές πρακτικές με διαπολιτισμικό προσανατολισμό. Γι'αυτό και οφείλουν να διαθέτουν πολιτική διαύγεια (political clarity) (Freire, 2006: 255), δηλαδή μια επίγνωση για τη σύνδεση των κοινωνικο-πολιτισμικών δομών με την εκπαίδευση. Αυτή θα τους δώσει τη δυνατότητα να εργαστούν ώστε να μετασχηματίσουν την κοινωνικο- πολιτισμική πραγματικότητα ακυρώνοντας τις ανισότητες του μακροεπιπέδου. Ανταποκρίνονται

έτσι στο μοντέλο του “στοχαστικού-κριτικού εκπαιδευτικού” (reflective practitioner) τον οποίο χαρακτηρίζει η αυτοεπίγνωση του ρόλου του, η ανάληψη ευθύνης, η αυτοβελτίωση και η αυτονομία.

Επειδή τα τμήματα ενηλίκων μεταναστών/προσφύγων διακρίνονται για την ανομοιογένειά τους - διαφορετικές εμπειρίες, γνώσεις, ικανότητες, ηλικία, κουλτούρα κτλ. - καλή ενεργητική τεχνική θα ήταν η σύνθεση των ατόμων που συμμετέχουν στις ομάδες εργασίας να αλλάζει και να είναι τυχαία, με σκοπό την καλύτερη ενεργοποίηση και την ομαλότερη ένταξή τους στην τάξη. Ο ρόλος του εκπαιδευτή/επιμορφωτή κρίνεται καθοριστικός για την επιτυχή έκβαση αυτής της τεχνικής. Είναι αυτός που θα οργανώσει, θα εμπυρώσει και θα συντονίσει τις εκπαιδευτικές ομάδες με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιτευχθούν οι βραχυπρόθεσμοι και μακροπρόθεσμοι εκπαιδευτικοί στόχοι που έχει θέσει πριν από την έναρξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Είναι ευθύνη του επιμορφωτή να οργανώνει το εκπαιδευτικό του πρόγραμμα με δραστηριότητες, ομαδικού κατά κύριο λόγο χαρακτήρα, που θα αποσκοπούν στην επικοινωνία και αλληλεπίδραση των εκπαιδευομένων μεταξύ τους (Richards & Rogers, 2005).

Στη διαπολιτισμική εκπαίδευση ενηλίκων έχει παρατηρηθεί ότι συμβαίνει κάτι αντίστοιχο, διότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι ταλανίζονται από προβλήματα και ανησυχίες, που καθιστούν σχεδόν αδύνατη την εκπαίδευση τους με βάση τους κανόνες του τυπικού δασκαλοκεντρικού στυλ μάθησης και την μέσω αυτού αλληλεπίδρασή τους με τους εκπαιδευτές τους. Για αυτό το λόγο οφείλουν οι εκπαιδευτές να εστιάσουν σε πρακτικές επικοινωνιακού/κοινωνικού χαρακτήρα, όπου οι εκπαιδευόμενοι καλούνται δι’ αυτών να αλληλοεπιδράσουν άμεσα μεταξύ τους, είτε εντός είτε εκτός της εκπαιδευτικής αίθουσας. Μ’ αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η προώθηση διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων, που συντελούν στην αλληλογνωριμία, ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων και τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευομένων.

4. Παραδείγματα Καλών Πρακτικών

Κατά τον Χατζηαργυρόπουλο, η χρήση οπτικοακουστικού υλικού και εποπτικών μέσων επηρεάζει σημαντικά την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων ομάδων και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Η αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων στο πολιτισμικό περιβάλλον της εκπαίδευσης κινητοποιεί τους εκπαιδευομένους και τους δίνει κίνητρα, για να συμμετέχουν ενεργά και συνεργατικά στην αναζήτηση της γνώσης. Στα νέα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην

εκπαίδευση και την επηρεάζουν σημαντικά συγκαταλέγονται η χρήση οπτικοακουστικού υλικού - εποπτικά μέσα και η ψηφιακή τεχνολογία γενικότερα.

Η χρήση οπτικοακουστικού υλικού στη γλωσσική διδασκαλία αποτελεί τεχνική, που ταυτίζεται με τις αρχές της μαθητο-κεντρικής προσέγγισης της διδασκαλίας και ακολουθεί τη σύγχρονη τεχνοτροπία και τάση της εκπαίδευσης, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία ενός εξελιγμένου, χρηστικού και προσαρμόσιμου εκπαιδευτικού γλωσσικού υλικού, που θα ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων.

Γενικά, οπτικοακουστικά μέσα διδασκαλίας ονομάζονται όλα τα φυσικά ή τεχνητά αντικείμενα καθώς και οι παντός είδους συσκευές ή όργανα που συμβάλλουν στη βελτίωση της γλωσσικής ικανότητας και συντελούν στην ταχύτερη κατάκτηση του γλωσσικού κώδικα διεγείροντας την όραση, την ακοή ή και τις δύο αυτές αισθήσεις ταυτόχρονα. Ειδικότερα, κατά την πρώτη επαφή των εκπαιδευομένων με την ελληνική ως δεύτερης γλώσσας οι εκπαιδευτές θα πρέπει να χρησιμοποιούν διαφορετικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που εμπεριέχουν εικόνες, σκίτσα και σχέδια, τα οποία θα διεγείρουν την προσοχή των συμμετεχόντων και παράλληλα θα βοηθήσουν στην ταχύτερη αναγνώριση των εννοιών, δεδομένου ότι απουσιάζει αρχικά από τους εκπαιδευομένους ο γλωσσικός πλούτος της ελληνικής γλώσσας και τα γλωσσικά σύμβολα.

Τα εποπτικά μέσα – ηλεκτρονικοί υπολογιστές, προβολείς, διαδραστικοί πίνακες, τηλεόραση, βίντεο, μαγνητόφωνα, εικόνες, χάρτες, πίνακες, πολυμέσα, διαδίκτυο κτλ.-ενισχύουν και συμπληρώνουν τη διδασκαλία και παράλληλα συμβάλλουν άμεσα στην προσέγγιση της γλωσσικής γνώσης και την ταύτιση του γλωσσικού εκπαιδευτικού προγράμματος με την επικαιρότητα. Κινητοποιούν το ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων, τους ενεργοποιούν, διευρύνουν τις γνώσεις τους και τους δίνουν κίνητρα για μάθηση. Το διαδίκτυο ως εκπαιδευτικό εργαλείο της σύγχρονης εκπαίδευσης, αποτελεί μέσο αμφίδρομης επικοινωνίας και συμβάλλει στη διευκόλυνση της μάθησης μέσα σε ένα νέο μαθησιακό περιβάλλον .

Τα κόμικς (comics) αποτελούν ένα σύνολο κειμένων και εικόνων, που μπορούν να κάνουν χρήση όλων των πλεονεκτημάτων της λογοτεχνίας και των εικόνων, απεικονίζοντας ιδέες και περνώντας διδακτικά μηνύματα. «Διευκολύνουν την ταυτοποίηση μεταξύ του αναγνώστη και του χαρακτήρα και την εμφάνιση των σκέψεων μέσω της άμεσης συνάντησης ιστοριών και συγκεκριμένων εμπειριών». (Rodriguez-Vazquez & Aguaded, 2016). Αποτελούν ένα ισχυρό εργαλείο μάθησης,

γιατί ενεργοποιούν άμεσα τα κίνητρα και ερεθίσματα – μέσω των εικόνων και των λεκτικών που εμπεριέχουν - για αναζήτηση της γνώσης σε θέματα επίκαιρα, γλωσσικά και κοινωνικά, που ενδιαφέρουν τους εκπαιδευομένους και απεικονίζουν την εποχή μας. Μέσω αυτής της πρακτικής η γνώση και τα μηνύματα διοχετεύονται ευκολότερα. Με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας και την εξάπλωσή της δημιουργήθηκαν πολλές εφαρμογές κόμικς, όπως οι pixton και toondoo. Τα κόμικς αναπτύσσονται σε μια γλώσσα παγκοσμίως κατανοητή, που προκαλεί τις αισθήσεις, μετατρέποντας το αφηρημένο σε συγκεκριμένο, απογειώνοντας την φαντασία.

Ειδικότερα στην περίπτωση των μεταναστών/προσφύγων εκπαιδευομένων, η χρήση εικόνων, με οποιαδήποτε μορφή και μέσο από τους εκπαιδευτές, που είναι όμοιες με τα βιώματα και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, μπορεί να συντελέσει στην άρση της παθητικότητας τους και στην παροχή κινήτρων για μια πιο ενεργητική συμμετοχή τους στο μάθημα. Τα οπτικοακουστικά μέσα ευνοούν τη συμμετοχή των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς έχουν τη δυνατότητα να εισχωρήσουν στην αίθουσα, την επικαιρότητα και την πραγματικότητα, καταπολεμώντας την παθητικότητα. Όμως, η χρήση οπτικοακουστικών μέσων προϋποθέτει κατάλληλη προετοιμασία και διαρκή αναζήτηση από τους εκπαιδευτές, προκειμένου να μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν ορθά στη γλωσσική διδασκαλία και να ανταποκρίνονται στους στόχους που έχουν τεθεί από την έναρξη των μαθημάτων.

Η ενεργητική ακρόαση και ειδικότερα η ακρόαση τραγουδιών αφορά μια δεξιότητα, που εμπεριέχεται σε όλα τα προγράμματα εκμάθησης ξένων γλωσσών και συσχετίζεται με το μοντέλο της επικοινωνιακής-κειμενοκεντρικής χρήσης της γλώσσας. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι υπάρχουν αμέτρητα τραγούδια που πραγματεύονται πολιτιστικά θέματα, όπως η ανθρώπινη σχέση, η ηθική, τα έθιμα, η ιστορία και το χιούμορ, παρέχει ταυτόχρονα τη δυνατότητα στον εκπαιδευτή, να διδάξει τη γλώσσα και τον πολιτισμό. Τα εποπτικά μέσα ανταποκρίνονται άψογα στις ανάγκες και τους στόχους της εκπαιδευτικής διαδικασίας και θα πρέπει να αξιοποιούνται πάντοτε από τους εκπαιδευτές με τέτοιο τρόπο, ώστε να ενεργοποιείται το καθολικό ενδιαφέρον των εκπαιδευομένων τους και παράλληλα να βελτιώνεται η απόδοσή τους ως προς το γλωσσικό πλαίσιο. Η εκπαίδευση διαρκώς εξελίσσεται και προσαρμόζεται στα νέα κοινωνικά δεδομένα και αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι μόνο από τους εκπαιδευτές, αλλά και από τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες, που ασχολούνται με τον εκπαιδευτικό τομέα.

Κατά τη σειρά «Μαθαίνοντας να Ζούμε Μαζί» που έχει δημιουργηθεί υπό

την αιγίδα των UNESCO και UNICEF, τα πολυπολιτισμικά, ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια και δραστηριότητες εστιασμένες στη φυσική αγωγή παρέχουν στους μαθητές ένα χρήσιμο εργαλείο στην προσπάθειά τους να μάθουν για την ατομική και την εθνική τους ταυτότητα, αλλά και στην κατανόηση του πώς αυτή η ατομική ταυτότητα ταιριάζει και συμπληρώνει το μωσαϊκό της κοινωνίας της οποίας αποτελούν μέρος. Τα ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια εστιάζουν στη συμμετοχή, την πρόκληση και την ψυχαγωγία, παρά στη νίκη. Δείχνουν επίσης μια διαδικασία σκέψης σχετικά με τις εμπειρίες που βοηθά τους μαθητές να μάθουν και ασκηθούν στην υπευθυνότητα. Μπορεί να υπάρχει ένα στοιχείο ανταγωνισμού σε ορισμένα παιχνίδια, αλλά το αποτέλεσμα δεν είναι ο αποκλεισμός κάποιων παικτών ή ομάδας ή η ήττα. Αντ' αυτού, σε κάποιες περιπτώσεις γινόταν αλλαγές στις συστάσεις των ομάδων έτσι ώστε ο καθένας να έχει την ευκαιρία να καταλήξει σε νικήτρια ομάδα.

Τα ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια μπορούν επίσης να βοηθήσουν στο να «δώσουν τον τόνο» για δράση. Καθώς η κοινωνική αλλαγή απαιτεί τόλμη και μεγάλη ανάλωση ενέργειας, πολλοί άνθρωποι βρίσκουν πως τα ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια προσφέρουν ένα γρήγορο και φιλικό τρόπο για να συνδυαστούν στόχοι προσανατολισμένοι στο έργο (task-oriented goals) με μια καθοδηγούμενη συγκρότηση της αίσθησης του ανήκειν σε μια ομάδα. Με άλλα λόγια, η διασκέδαση και τα παιχνίδια μπορούν να συμβάλλουν στην προώθηση της κοινωνικής αλλαγής. Ένας άλλος στόχος των ομαδοσυνεργατικών παιχνιδιών είναι να ενθαρρύνουν τους μαθητές να σκεφτούν συλλογικά, ως ομάδα, αφού πρώτα ο καθένας έχει την ευκαιρία να δώσει τις δικές του σκέψεις και ιδέες. Όταν οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν με τις απόψεις και ιδέες τους, αισθάνονται ότι ανήκουν στην ομάδα και η πορεία της τους αφορά, και όσο περισσότερο οι άνθρωποι έχουν αυτό το αίσθημα, τόσο μεγαλύτερη είναι και η επιτυχία.

Φυσικά, η εμπειρία και η καλή θέληση των εκπαιδευτών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχή πορεία των καλών πρακτικών επικοινωνίας. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Τσιμουρής με βάση την εμπειρία καθηγήτριας στο πεδίο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, «... κάποιος συνάδελφος φέτος, είδε κάποιο παιδί από τη Νιγηρία - δεν θυμάμαι ποια χώρα της Αφρικής - με δύο μεγάλες ουλές εδώ, και το ρωτάει; «η γάτα σε γρατσούνισε;». Κι αυτό έκλαιγε γιατί αυτό ήταν το σημάδι που του έκανε ο παππούς του για να το ξεχωρίσει από τα υπόλοιπα εγγόνια και να του μεταφέρει το χρίσμα κάποιου αξιώματος που είχε αυτός στα πλαίσια ενός τελετουργικού, δηλ. το «γάτα σε γρατσούνισε ...». Δεν επεμβαίνεις, δεν ρωτάς

τίποτα ... Υπάρχουν πολλά, στα πρόσωπά τους στα χέρια τους, πολλά σημάδια. Και φυσικά ο συνάδελφος έφυγε δεν μπορούσε να μείνει μετά από πολλά τέτοιου τύπου περιστατικά, τέτοιες χοντράδες δεν χωράνε σε τέτοια σχολεία.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

15. Κρατικοί και Ευρωπαϊκοί Φορείς και διεθνείς οργανισμοί που συμμετέχουν στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών

Η πραγματικότητα έχει αναδείξει ότι αναφορικά με το ζήτημα της διαχείρισης της μεταναστευτικής και προσφυρικής «κρίσης» προκύπτουν διάφορα ζητήματα τα οποία χρήζουν άμεσης ανταπόκρισης αντιμετώπισης αλλά και για την οργάνωση αποτελεσματικού πλαισίου συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων, των επιχειρησιακό συντονισμό τους και την άμεση και αποτελεσματική ενεργοποίησή τους. Οι κύριοι κρατικοί και ευρωπαϊκοί φορείς και οι διεθνείς οργανισμοί που συμμετέχουν στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών καταγράφονται παρακάτω:

15.1. Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης

Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (όπως μετονομάστηκε από Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής του Ν. 3907/2011) συστάθηκε με το Ν.4375/2016 (ΦΕΚ 51/τεύχος Α'/03-04-2016), υπάγεται από τις 20/02/2020 στη Γενική Γραμματεία Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο και έχει τοπική αρμοδιότητα που εκτείνεται σε όλη την Επικράτεια.

Είναι υπεύθυνη για τις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης των υπηκόων τρίτων χωρών που εισέρχονται στην Ελλάδα χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Αποστολή της είναι η δημιουργία αποτελεσματικών και ανθρωπίνων συνθηκών υποδοχής και ταυτοποίησης των μεταναστευτικών ροών. Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠΥΤ) εφαρμόζει διαδικασίες που περιλαμβάνουν: i) την καταγραφή, την ταυτοποίηση (εξακρίβωση της ταυτότητας και ιθαγένειας), ii) τον ιατρικό έλεγχο και την ψυχοκοινωνική υποστήριξη, iii) την υπεύθυνη ενημέρωση των υπηκόων τρίτων χωρών σε σχέση με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που επιθυμούν να υποβάλουν αίτηση διεθνούς προστασίας παραπέμπονται σε κλιμάκιο της Υπηρεσίας Ασύλου ή στην αρμόδια Περιφερειακή Υπηρεσία Ασύλου. Κατά τη διάρκεια των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης οι υπήκοοι τρίτων χωρών διαμένουν σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) ή σε Δομές. Μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης, ανάλογα με την

περίπτωσή τους, μπορεί να υπαχθούν σε διαδικασίες επανεισδοχής ή επιστροφής ή απέλασης, να κρατηθούν σε Κλειστά Κέντρα Υποδοχής ή να μεταφερθούν σε Δομές Φιλοξενίας στην ενδοχώρα. Η ΥΠΥΤ μεριμνά, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο (άρθρο 39 παρ. 8 Νόμου 4636/2019), ώστε οι υπήκοοι τρίτων χωρών σε όλη τη διάρκεια των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης να έχουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, να διατηρούν την οικογενειακή τους ενότητα, να έχουν πρόσβαση σε άμεση υγειονομική περίθαλψη και κάθε απαραίτητη θεραπευτική αγωγή ή ψυχοκοινωνική στήριξη, να τυγχάνουν, εφόσον ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, της κατάλληλης μεταχείρισης, ιδίως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι και άτομα με αναπηρία, να έχουν πρόσβαση σε νομική καθοδήγηση/συμβουλή, να διατηρούν επαφή με φορείς και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μετανάστευσης και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, να έχουν δικαίωμα επικοινωνίας με τους συγγενείς και τα οικεία τους πρόσωπα. Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης συνεργάζεται με Ευρωπαϊκούς και Διεθνείς Οργανισμούς οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον χώρο της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Ειδικότερα: με την Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), με τη διακυβερνητική οργάνωση Intergovernmental Consultations on Migration, Asylum and Refugees (IGC), με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (European Asylum Support Office – EASO). Η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης συνεργάζεται με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις οι οποίες πληρούν τις κατάλληλες προδιαγραφές για εγγραφή στο αντίστοιχο μητρώο. Οι διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών διακρίνονται στα εξής στάδια:

i) ενημέρωσης (για δικαιώματα και υποχρεώσεις), ii) υπαγωγής, iii) καταγραφής (σε βάση δεδομένων της ΕΛ.ΑΣ.) και Ιατρικού Ελέγχου και παροχή της τυχόν αναγκαίας περίθαλψης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης (Ν.4636/2019), iv) παραπομπής σε διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας, και v) περαιτέρω παραπομπής και μετακίνησης.

Σχηματική αποτύπωση διαδικασιών

Όλες οι διαδικασίες πραγματοποιούνται με τη βοήθεια πιστοποιημένου διερμηνέα.

15.1.1. Ι. Άφιξη στο Κέντρο Υποδοχής ή στην Κινητή Μονάδα μετά τη σύλληψη από Αστυνομία/Λιμενικό

Α. Ενημέρωση: Οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς ενημερώνονται από το Κλιμάκιο Ενημέρωσης του Κέντρου Υποδοχής και Ταυτοποίησης ή από προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας ή του Λιμενικού Σώματος Ελληνικής Ακτοφυλακής ή των Ενόπλων Δυνάμεων, σε γλώσσα που κατανοούν, για τα δικαιώματά τους και τις υποχρεώσεις τους κατά το στάδιο της υποδοχής. Η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης δύνανται να παρέχουν πληροφορίες. Το Κλιμάκιο Ιατρικού Ελέγχου και Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης που στελεχώνεται από προσωπικό του ΕΟΔΥ προβαίνει στον αρχικό/προκαταρκτικό ιατρικό έλεγχο και εντοπίζει τους χρήζοντες άμεσης ιατρικής βοήθειας. Για την εκτίμηση και την αντιμετώπιση των ιατρικών αναγκών του πληθυσμού των χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα εισερχόμενων υπηκόων τρίτων χωρών και την αναγνώριση περιστατικών που πιθανά χρήζουν ειδικής αρωγής θα χρησιμοποιείται το σύστημα διάγνωσης και έγκαιρου εντοπισμού ασθενών (triage).

Β. Υπαγωγή: Οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς υπάγονται στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, τελώντας σε καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας τους εντός του Κέντρου, με απόφαση του Διοικητή.

15.1.2. II. Καταγραφή και Ιατρικός Έλεγχος

- i) Καταγραφή προσωπικών [βασικών και συμπληρωματικών] στοιχείων στο Πληροφοριακό Σύστημα της ΕΛ.ΑΣ. (Εφαρμογή ΠΡΩΤΗ ΥΠΟΔΟΧΗ).
- ii) Εξακρίβωση Ταυτότητας και Ιθαγένειας, λήψη βιομετρικών στοιχείων για EURODAC I, II & III και φωτογραφία προσώπου.
- iii) Ιατρικός Έλεγχος – Ιατρικές Εξετάσεις (ιατρική καταγραφή).
- iv) Μέριμνα για Ευάλωτες Ομάδες – Παροχή Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης.

15.1.3. III. Παραπομπή σε διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας

Οι πολίτες τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς που επιθυμούν να υπαχθούν σε καθεστώς διεθνούς προστασίας παραπέμπονται στο κατά τόπον αρμόδιο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου.

15.1.4. IV. Περαιτέρω παραπομπή και μετακίνηση

A. Οι πολίτες τρίτης χώρας ή ανιθαγενείς που δεν επιθυμούν να υπαχθούν σε καθεστώς διεθνούς προστασίας παραπέμπονται στους αρμόδιους φορείς.

B. Μετακίνηση πολιτών τρίτης χώρας σε άλλες Περιφερειακές Υπηρεσίες Υποδοχής.

15.1.5. Ταυτοποίηση Ευαλωτότητας

Κατά το στάδιο του ιατρικού ελέγχου (ιατρική καταγραφή) το Κλιμάκιο Ιατρικού Ελέγχου και Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης του Κέντρου Υποδοχής ταυτοποιεί την

ευαλωτότητα και εισηγείται σχετικά στον Διοικητή του Κέντρου, ώστε να τους παρασχεθεί εξειδικευμένη φροντίδα και προστασία. Άλλοι φορείς απλά επισημαίνουν ή υποδεικνύουν στο Κλιμάκιο ΥτΧ που παρουσιάζουν “ενδιαφέρουσα” συμπεριφορά, η οποία ενδέχεται να υποκρύπτει ευαλωτότητα, προκειμένου το Κλιμάκιο να εξετάσει την περίπτωση. Το Κλιμάκιο θα εξετάσει/αξιολογήσει κατά πόσο όντως πρόκειται για άτομα ανήκοντα σε ευάλωτη ομάδα. Σε περίπτωση όπου υπάρχουν πληροφορίες ή βάσιμες υποψίες ή ισχυρές ενδείξεις για ευαλωτότητα ΥτΧ, ο οποίος δεν επιθυμεί να μιλήσει/καταγραφεί, ενημερώνεται η Κεντρική Υπηρεσία για το συμβάν. Διαχείριση Ευάλωτων Ομάδων: Ευάλωτες ομάδες: ανήλικοι (ασυνόδευτοι ή μη), άμεσοι συγγενείς θανόντων σε ναυάγια (γονείς και αδέρφια, τέκνα και σύζυγοι), άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένοι (κατά σύμβαση άνω των 65 ετών), γυναίκες σε κύηση, μονογονεϊκή οικογένεια με ανήλικο / ανήλικα μέλη, θύματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking), άτομα με σοβαρές ασθένειες, άτομα με νοητική και ψυχική αναπηρία, άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμό ή άλλες μορφές ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας, όπως και τα θύματα ακρωτηριασμού γεννητικών οργάνων.

15.1.6. Ασυνόδευτα Ανήλικα

Κατά τη διάρκεια των διαδικασιών υποδοχής και ταυτοποίησης, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορεί να υποβληθούν σε ιατρικές εξετάσεις προκειμένου να διαπιστωθεί η πραγματική τους ηλικία. Η ΥΠΥΤ ενημερώνει τον Εισαγγελέα Ανηλίκων ή Εισαγγελέα Πρωτοδικών, ο οποίος ενεργεί ως προσωρινός επίτροπος και προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για τον διορισμό επιτρόπου που θα είναι υπεύθυνος για την προστασία και το βέλτιστο συμφέρον του ασυνόδευτου ανήλικου/ης. Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι κατά το διάστημα παραμονής τους στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης διαχωρίζονται από τους ενήλικες και φιλοξενούνται σε διακριτή πτέρυγα (safe zones) για λόγους προστασίας αυτών. Παράλληλα υπάρχει πρόνοια για την προστασία τους, τη δημιουργική απασχόληση, καθώς και τη διακριτική ψυχολογική υποστήριξή τους.

Όταν αποχωρήσουν από τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης παραπέμπονται σε κατάλληλες ανοιχτές δομές φιλοξενίας σε διάφορα σημεία της επικράτειας. Ο διορισμένος επίτροπος των ασυνόδευτων ανηλίκων επιμελείται της αίτησής τους για διεθνή προστασία.

15.2. Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.)

Στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) διαμένουν οι πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι έχουν εισέλθει στην ελληνική επικράτεια χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις προκειμένου να υπαχθούν στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης και να υποβάλουν αίτημα διεθνούς προστασίας. Στα ΚΥΤ οι εισερχόμενοι πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς τελούν σε καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας τους προκειμένου να υποβληθούν στις διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης, με ανώτατο όριο τις είκοσι πέντε (25) μέρες. Υπάγονται και σε γεωγραφικό περιορισμό σύμφωνα με το Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας. Τα ΚΥΤ παρέχουν συνθήκες που εξασφαλίζουν τη φυσική, νομική, υλική και ψυχοκοινωνική ασφάλεια των διαμενόντων. Αποτελούνται από πέντε (5) Κλιμάκια: i) διοικητικής μέριμνας, ii) ταυτοποίησης και εξακρίβωσης ιθαγένειας, iii) ιατρικού ελέγχου και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, iv) ενημέρωσης και v) εξωτερικής φύλαξης και ασφάλειας. Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης, οι εισερχόμενοι πολίτες τρίτων χωρών μεταφέρονται από τα ΚΥΤ σε Δομές της ενδοχώρας. παραπέμπονται στο αρμόδιο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου ή Αυτοτελές Κλιμάκιο Ασύλου, εφόσον έχουν εκδηλώσει βούληση υποβολής αιτήματος διεθνούς προστασίας ή παραπέμπονται στις αρμόδιες υπηρεσίες για επανεισδοχή ή επιστροφή ή απέλαση στην περίπτωση μη υποβολής αιτήματος διεθνούς προστασίας.

15.2.1. Κ.Υ.Τ. Χίου

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Υπηρεσία Ασύλου, Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου Χίου (ΠΓΑ Χίου), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας). Ευρωπαϊκές Αρχές, EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation), Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO), FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency). Διεθνείς Οργανισμοί: Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR), Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.). ΜΚΟ και άλλοι φορείς: ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ, PRAKSIS, SMH Caritas, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

15.2.2. Κ.Υ.Τ. Σάμου

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), Υπηρεσία Ασύλου, Ευρωπαϊκές Αρχές: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO). Διεθνείς Οργανισμοί: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR. ΜΚΟ και άλλοι φορείς: ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ και PRAKSIS.

15.2.3. Κ.Υ.Τ. Λέρου

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), ΕΟΔΥ, Υπηρεσία Ασύλου. Ευρωπαϊκές Αρχές: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO), FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency). Διεθνείς Οργανισμοί: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR. ΜΚΟ και άλλοι φορείς: ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ και ΜΚΟ «Ζεύξις».

15.2.4. Κ.Υ.Τ. Κω

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Υπηρεσία Ασύλου, Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), ΕΟΔΥ. Ευρωπαϊκές Αρχές: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO), EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation), FRONTEX (European Border and Coast Guard Agency). Διεθνείς Οργανισμοί, Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.) Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR. ΜΚΟ και άλλοι φορείς ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ.

15.2.5. Κ.Υ.Τ. Μυτιλήνης

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), Υπηρεσία Ασύλου, Ευρωπαϊκές Αρχές: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO), EUROPOL (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation). Διεθνείς Οργανισμοί: Διεθνής Οργανισμός

Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR. ΜΚΟ και άλλοι φορείς: ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ και PRAKSIS κ.ά.

15.2.6. Κ.Υ.Τ. Φυλάκιο

Φορείς που δραστηριοποιούνται (ενδεικτικά): Εθνικές Αρχές: Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΠ.Υ.Τ.), Υπηρεσία Ασύλου, Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ.), Ελληνικός Στρατός (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), ΕΟΔΥ. Ευρωπαϊκές Αρχές: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO). Διεθνείς Οργανισμοί: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.), Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR. ΜΚΟ και άλλοι φορείς: ΑΡΣΙΣ, ITC (EASO), HUMAN RIGHTS 360, ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π. Το προσωπικό του Κ.Υ.Τ. προσπαθεί να διευκολύνει την επικοινωνία των φιλοξενουμένων με εκπροσώπους Μ.Κ.Ο., την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε., με συλλόγους και κοινότητες αλλοδαπών, καθώς επίσης και με συγγενικά πρόσωπα. Η επικοινωνία είναι ελεύθερη και ανεμπόδιστη. Στο Κ.Υ.Τ. βρίσκεται στη διάθεση των προσωρινά διαμενόντων εκπρόσωπος της Υ.Α. του Ο.Η.Ε., καθώς επίσης και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.). Ο ρόλος των εκπροσώπων της Υ.Α. του Ο.Η.Ε. είναι η παροχή ενημέρωσης των υπηκόων τρίτων χωρών σε θέματα διεθνούς, ευρωπαϊκού κι ελληνικού δικαίου, εντός των πλαισίων της λειτουργίας του κλιμακίου ενημέρωσης. Ο ρόλος του εκπροσώπου του Δ.Ο.Μ. σχετίζεται με την ενημέρωση των ενδιαφερόμενων για τη λύση του εθελούσιου επαναπατρισμού ο οποίος γίνεται με ασφάλεια και χωρίς καμία δική τους οικονομική επιβάρυνση.

15.3. Δομές Φιλοξενίας/Προσωρινής Υποδοχής

Οι Δομές βρίσκονται στην ενδοχώρα και παρέχουν προσωρινή διαμονή σε πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτημα διεθνούς προστασίας στο έδαφος της Ελληνικής Επικράτειας. Φιλοξενούν επίσης μέλη της οικογένειας των αιτούντων διεθνούς προστασίας, καθώς και ασυνόδευτους ή μη, ανηλίκους, και όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Οι Δομές παρέχουν ένα σταθερό πλαίσιο

διαμονής που καλύπτει όχι μόνο τις βασικές βιοτικές και κοινωνικές ανάγκες των φιλοξενουμένων, αλλά και τις παιδαγωγικές και μαθησιακές ανάγκες αυτών. Στις Δομές οι διαμένοντες τελούν υπό καθεστώς ελεύθερης διαβίωσης με την υποχρέωση να τηρούν τους εσωτερικούς κανονισμούς προκειμένου να μην παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία της Δομής. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται αφορούν στη στέγαση και σίτιση, την ενημέρωση και πληροφόρηση των φιλοξενουμένων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις στη χώρα υποδοχής, την ψυχοκοινωνική υποστήριξή τους, τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, την παροχή βασικών ειδών ατομικής υγιεινής, ένδυσης και υπόδησης, την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καθώς και την πρόσβαση σε προγράμματα εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Οι φιλοξενούμενοι στις Δομές οφείλουν να αποχωρήσουν από αυτές εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από την επίδοση σε αυτούς της απόφασης αναγνώρισης παροχής καθεστώτος διεθνούς ή επικουρικής προστασίας. Στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων η προαναφερόμενη προθεσμία ξεκινά από την ενηλικίωσή τους.

15.4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

Με το Ν.4368/16 (ΦΕΚ 21 τ. Α') ανατέθηκε στο Υπουργείο Εθνικής Άμυνας η συνεργασία με λοιπές δημόσιες υπηρεσίες και αρχές καθώς και κοινωνικούς φορείς, με σκοπό την παροχή συνδρομής στην διαχείριση των ζητημάτων που προέκυψαν από την προσφυγική-μεταναστευτική κρίση. Στο πλαίσιο αυτό και κατόπιν Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΦΕΚ 630, τ. Β') οι Ένοπλες Δυνάμεις ανέλαβαν κεντρικό συντονιστικό ρόλο στην αντιμετώπιση- διαχείριση της προσφυγικής-μεταναστευτικής κρίσης, εντός των ορίων αρμοδιοτήτων που τους ανατέθηκαν και συγκεκριμένα σε ότι αφορά στη μεταφορά, διαμονή, σίτιση και υγειονομική περίθαλψη των προσφύγων – μεταναστών. οι Ένοπλες Δυνάμεις έχουν συμβάλει, μεταξύ άλλων, στην κατασκευή, λειτουργία και διαχείριση 5 Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης σε νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και 23 Δομών Φιλοξενίας στην ενδοχώρα, κέντρα/δομές για τις οποίες εξασφαλίστηκε χρηματοδότηση από κοινοτικούς πόρους. Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που έχουν ανατεθεί στις Ένοπλες Δυνάμεις για την διαχείριση της μεταναστευτικής - προσφυγικής κρίσης, παρατίθενται στοιχεία λειτουργίας, των Κέντρων Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης καθώς και των Δομών Φιλοξενίας, που εμπίπτουν στην διαδικασία συγχρηματοδότησης.

15.5. Ελληνική Αστυνομία

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η συνεισφορά της ΕΛΑΣ στην εξάρθρωση των οργανωμένων δικτύων διακίνησης ατόμων, μελετώντας τις διαδρομές που ακολουθούν και τον τρόπο δράσης τους, σε συνεργασία με τη EUROPOL. Σε σχέση με τις επιστροφές, η ΕΛΑΣ επιδιώκει την αποτελεσματική εφαρμογή της οδηγίας για τις «επιστροφές», όπως αυτή διατυπώθηκε στη Διακήρυξη της Μάλτας το Φεβρουάριο του 2017. Σε συνεργασία με το Δ.Ο.Μ. στοχεύει στην αύξηση των εθελοντικών επιστροφών, μια σημαντική πτυχή της ενωσιακής πολιτικής. Επίσης, επιθυμεί τη στενή συνεργασία με την Τουρκία, μέσω τριών νομικών κειμένων (ήτοι Κοινή Δήλωση 2016, Διμερές ελληνοτουρκικό Πρωτόκολλο για τις επιστροφές και Συμφωνία Επανεισδοχής μεταξύ Ε.Ε – Τουρκίας) παρά την αρνητική στάση της τελευταίας. Βασική πολιτική της ελληνικής αστυνομίας είναι η συνεργασία με τους διάφορους εμπλεκόμενους οργανισμούς, η ανταλλαγή πληροφοριών, εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών. Η αντιμετώπιση της Προσφυγικής κρίσης επιτεύχθηκε μέσω της συνεργασίας του κρατικού μηχανισμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, των διαφόρων ΜΚΟ αλλά και του στρατού, ο οποίος βρισκόταν στην πρώτη γραμμή από την αρχή της κρίσης.

15.6. Λιμενικό

Η Ελληνική Ακτοφυλακή εποπτεύεται από το Υπουργείο Ναυτιλίας. Έχει ποικίλα καθήκοντα, μεταξύ άλλων την αστυνομική επιτήρηση των πλοίων, των λιμανιών, των ακτών, των χωρικών υδάτων και συνόρων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και τις διεθνείς συμβάσεις, την προστασία της ανθρώπινης ζωής και περιουσίας στη θάλασσα, την έρευνα και διάσωση στη θάλασσα, την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Το εξειδικευμένο και εκπαιδευμένο προσωπικό του Λιμενικού Σώματος εμπλέκεται επίσης σε θέματα που αφορούν τη ναυτική εργασία και την εκπαίδευση και καλείται συχνά να εκπροσωπήσει τη Χώρα σε διεθνείς οργανισμούς ή σε επίπεδο Ε.Ε. σε σχετικά θέματα. Τέλος, η Ελληνική Ακτοφυλακή αναλαμβάνει δράση και έχει καταφέρει πολλά στην καταπολέμηση της παράνομης αλιείας, του λαθρεμπορίου, της παράνομης μετανάστευσης, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και των ναρκωτικών.

15.7. Υπηρεσία Ασύλου

Η Υπηρεσία Ασύλου συστάθηκε με τον νόμο 3907/2011 και αποτελεί την πρώτη αυτόνομη δομή της χώρας που ασχολείται με την εξέταση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας. Αποστολή της είναι η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας για την παροχή πολιτικού ασύλου και άλλων μορφών διεθνούς προστασίας σε αλλοδαπούς που έχουν εγκαταλείψει τη χώρα τους λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικής καταγωγής, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, οι οποίοι δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Όπως προβλέπει ο νόμος, η Υπηρεσία Ασύλου παραλαμβάνει, εξετάζει και αποφασίζει, βάσει της εθνικής νομοθεσίας και των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, τις αιτήσεις διεθνούς προστασίας που υποβάλλονται στη χώρα συμβάλλει στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής για τη διεθνή προστασία και τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και την Ευρωπαϊκή Ένωση στους τομείς δραστηριότητάς της. Η Υπηρεσία συγκροτείται από την Κεντρική Υπηρεσία Ασύλου, τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου (ΠΓΑ) και τα Αυτοτελή Κλιμάκια. Τα αιτήματα διεθνούς προστασίας β' βαθμού εξετάζονται από την Αρχή Προσφυγών που ιδρύθηκε επίσης με τον νόμο 3907/2011. Η Υπηρεσία Ασύλου χρηματοδοτείται από Ευρωπαϊκούς και άλλους πόρους μέσω των παρακάτω βασικών χρηματοδοτικών προγραμμάτων: Ταμείο Ασύλου Μετανάστευσης & Ένταξης, EEA Grants και άλλους πόρους.

15.8. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO)

Η EASO είναι Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ο οποίος ιδρύθηκε δυνάμει του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 439/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ουσιαστική εφαρμογή του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ). Η EASO ιδρύθηκε με σκοπό να ενισχύσει την πρακτική συνεργασία για θέματα ασύλου και να συνδράμει τα κράτη μέλη ώστε να εκπληρώνουν την ευρωπαϊκή και διεθνή υποχρέωσή τους να παρέχουν προστασία σε όσους την έχουν ανάγκη. Η EASO λειτουργεί ως κέντρο εμπειρογνωμοσύνης σε θέματα ασύλου. Παρέχει, επίσης, υποστήριξη στα κράτη μέλη των οποίων τα συστήματα ασύλου και υποδοχής υφίστανται ιδιαίτερες πιέσεις. Καθήκοντα της EASO Σκοπός της EASO είναι να διευκολύνει, να συντονίζει και να ενισχύει την πρακτική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών σχετικά με την πληθώρα επιμέρους πτυχών του ασύλου. Η EASO παρέχει τα εξής: i) πρακτική και τεχνική υποστήριξη

προς τα κράτη μέλη, ii) επιχειρησιακή υποστήριξη στα κράτη μέλη με ιδιαίτερες ανάγκες και στα κράτη μέλη που υφίστανται ιδιαίτερες πιέσεις στα συστήματα ασύλου και υποδοχής, συμπεριλαμβανομένου του συντονισμού των ομάδων υποστήριξης για το άσυλο που συγκροτούνται από ειδικούς σε θέματα εθνικού συστήματος ασύλου, iii) τεκμηριωμένη συνδρομή για τη χάραξη πολιτικής και τη θέσπιση νομοθεσίας σε επίπεδο ΕΕ σε όλους τους τομείς που έχουν άμεσο ή έμμεσο αντίκτυπο σε θέματα ασύλου.

15.9. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα (UNHCR)

Η UNHCR, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ιδρύθηκε το 1950 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Η Ύπατη Αρμοστεία διευθύνει και συντονίζει ενέργειες για την προστασία και την υποστήριξη των προσφύγων σε όλον τον κόσμο. Η πρωταρχική ευθύνη της προστασίας των προσφύγων βαρύνει πάντα την κυβέρνηση της χώρας όπου ζουν οι πρόσφυγες. Η Ελλάδα αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης του ΟΗΕ του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων και η κυβέρνηση οφείλει να εξετάζει τις αιτήσεις ασύλου και να αποφασίζει αν μπορεί ένα άτομο να λάβει το καθεστώς ασύλου στην Ελλάδα. Η Ύπατη Αρμοστεία δεν καταγράφει τους πρόσφυγες, δεν εξετάζει τις αιτήσεις ασύλου και δεν εκδίδει έγγραφα για τους πρόσφυγες στην Ελλάδα. Υπεύθυνη για τα παραπάνω είναι η κυβέρνηση. Ο ρόλος της Ύπατης Αρμοστείας στην Ελλάδα εστιάζεται στη συνεργασία με τις Ελληνικές Αρχές, μη κυβερνητικές και λοιπές οργανώσεις καθώς και με τα δίκτυα και τις κοινότητες εθελοντών με σκοπό τη διασφάλιση της προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο που φτάνουν στην Ελλάδα. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει συμβουλευτικό ρόλο για τη βελτίωση της πολιτικής και της παροχής υπηρεσιών που επηρεάζουν τις ζωές των προσφύγων. Η Ύπατη Αρμοστεία βοηθά την κυβέρνηση να βελτιώσει τη διαδικασία ασύλου και την πρόσβαση σε δικαιώματα. Όταν είναι αναγκαίο, η Ύπατη Αρμοστεία βοηθά την κυβέρνηση να καλύψει τις βασικές ανάγκες των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει υποστήριξη όταν υπάρχουν κενά ως προς τη στέγαση, την ύδρευση, τις εγκαταστάσεις υγιεινής, την τροφή, βασικά μη διατροφικά είδη, την υγεία, την εκπαίδευση, την παροχή πληροφοριών, τον συντονισμό και τη διαχείριση των χώρων υποδοχής. Η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει την παραπάνω βοήθεια είτε άμεσα είτε μέσω εταίρων και ο ρόλος της μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνεργασίες που υπάρχουν.

Όταν είναι αναγκαίο, η Ύπατη Αρμοστεία βοηθά την κυβέρνηση να καλύψει τις βασικές ανάγκες των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει υποστήριξη όταν υπάρχουν κενά ως προς τη στέγαση, την ύδρευση, τις εγκαταστάσεις υγιεινής, την τροφή, βασικά μη διατροφικά είδη, την υγεία, την εκπαίδευση, την παροχή πληροφοριών, τον συντονισμό και τη διαχείριση των χώρων υποδοχής. Η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει την παραπάνω βοήθεια είτε άμεσα είτε μέσω εταίρων και ο ρόλος της μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνεργασίες που υπάρχουν. Η Ύπατη Αρμοστεία βοηθά τους αιτούντες άσυλο, φέρνοντάς τους σε επαφή με εταίρους που παρέχουν κοινωνικές και νομικές συμβουλές και εκπροσώπηση. Η Ύπατη Αρμοστεία παρέχει επίσης στήριξη στις Αρχές, στο προσωπικό μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) και σε άλλους φορείς προκειμένου να τους βοηθήσει να κατανοήσουν καλύτερα τις ανάγκες των προσφύγων και να ανταπεξέλθουν σε αυτές.

15.10. Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ)

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1951 και ξεκίνησε τη λειτουργία του ως Διακυβερνητική Επιτροπή για τη Μετανάστευση στην Ευρώπη (ΔΕΜΕ). Σήμερα, 70 χρόνια μετά, ο ΔΟΜ αποτελεί τον κορυφαίο στον κόσμο διακυβερνητικό οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών για τη μετανάστευση. Ως ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού, ο ΔΟΜ Ελλάδας έχει μακρά ιστορία στενής συνεργασίας με την Ελληνική Κυβέρνηση και την κοινωνία των πολιτών, για τη βοήθεια και υποστήριξη μεταναστών. Ως ο μεγαλύτερος διεθνής οργανισμός για τη μετανάστευση παγκοσμίως, ο ΔΟΜ ενεργεί με τους εταίρους του στη διεθνή κοινότητα με γνώμονα την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια των μεταναστών για: i) την αντιμετώπιση των αυξανόμενων λειτουργικών προκλήσεων για την διαχείριση της μετανάστευσης, ii) την έγκαιρη κατανόηση των θεμάτων της μετανάστευσης, iii) την ενθάρρυνση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης μέσω της μετανάστευσης. Τομείς – Δράσεις ΔΟΜ – Ελλάδας: i) ένταξη αναγνωρισμένων προσφύγων στην ελληνική κοινωνία σε συνεργασία με τις ελληνικές αρχές, ii) εθελούσιες Επιστροφές και Επανένταξη, iii) μετεγκατάσταση σε άλλα Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, iv) υποστήριξη των αρχών στη διαχείριση των ανοικτών δομών φιλοξενίας, v) ασφαλείς ζώνες για ασυνόδετους ανήλικους, και vi) παροχή Ιατρικών Υπηρεσιών στο μεταναστευτικό πληθυσμό σε συνεργασία με τους Εθνικούς Φορείς.

15.11. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (FRONTEX)

Ο FRONTEX, ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, ιδρύθηκε το 2004 με σκοπό να συνδράμει τα κράτη μέλη της ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν στην προστασία των εξωτερικών συνόρων του χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ. Ως οργανισμός της ΕΕ. Ο FRONTEX χρηματοδοτείται από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, καθώς και από συνεισφορές των συνδεδεμένων χωρών Σένγκεν. Έως το 2021, ο Οργανισμός θα απασχολεί περίπου 1.000 υπαλλήλους, εκ των οποίων σχεδόν το ένα τέταρτο είναι αποσπασμένοι από τα κράτη μέλη και θα επιστρέψουν στην εθνική τους υπηρεσία μετά την ολοκλήρωση της θητείας τους στον FRONTEX. Επιτόπια ανάπτυξη αποστολών: Ο Οργανισμός παρέχει αξιωματούχους επιβολής του νόμου από τα κράτη μέλη και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν, μαζί με σκάφη, αεροσκάφη και εξοπλισμό επιτήρησης των συνόρων, σε περιοχές των εξωτερικών συνόρων που χρήζουν πρόσθετης συνδρομής. Εκτός από τον έλεγχο των συνόρων, οι επιχειρήσεις του FRONTEX καλύπτουν καθήκοντα που σχετίζονται με τη θαλάσσια ασφάλεια, τους ελέγχους ασφαλείας, την έρευνα και διάσωση, και την προστασία του περιβάλλοντος. Ανάλυση κινδύνων: Ο FRONTEX αξιολογεί τους κινδύνους για την ασφάλεια των συνόρων της ΕΕ. Διαμορφώνει μια εικόνα για τις μορφές και τις τάσεις σε ό,τι αφορά την παράτυπη μετανάστευση και τις διασυνοριακές εγκληματικές δραστηριότητες στα εξωτερικά σύνορα. Ο Οργανισμός κοινοποιεί τα πορίσματά του στις χώρες της ΕΕ και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα χρησιμοποιεί για τον σχεδιασμό των μελλοντικών του δραστηριοτήτων. Όλες οι δραστηριότητες του FRONTEX διαμορφώνονται βάσει ανάλυσης κινδύνων. Παρακολούθηση της κατάστασης: Ο FRONTEX παρακολουθεί σε μόνιμη βάση τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκδίδοντας ενημερώσεις και προειδοποιήσεις προς τα κράτη μέλη της ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλους οργανισμούς. Αξιολόγηση τρωτότητας: Ο Οργανισμός διενεργεί ετήσιες αξιολογήσεις της ικανότητας και της ετοιμότητας κάθε κράτους μέλους και συνδεδεμένης χώρας Σένγκεν να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις στα εξωτερικά του/της σύνορα, περιλαμβανομένων των μεταναστευτικών πιέσεων. Ο FRONTEX τοποθετεί αξιωματικούς συνδέσμους σε κράτη μέλη της ΕΕ με στόχο να μπορεί να διατηρεί ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης όσον αφορά τον έλεγχο των συνόρων σε επίπεδο ΕΕ. Ευρωπαϊκή συνεργασία στα καθήκοντα ακτοφυλακής:

Ο Οργανισμός υποστηρίζει τη συνεργασία των αρμόδιων για την επιβολή του νόμου αρχών, των οργανισμών της ΕΕ και των τελωνείων στα θαλάσσια σύνορα. Τα σκάφη και τα αεροσκάφη που αναπτύσσονται στο πλαίσιο των επιχειρήσεων του συλλέγουν επίσης και κοινοποιούν πληροφορίες σχετικά με τον έλεγχο της αλιείας, την ανίχνευση ρύπανσης και τη συμμόρφωση προς τους κανονισμούς για τη θάλασσα. Κοινοποίηση πληροφοριών σχετικά με εγκληματικές δραστηριότητες: Ο Οργανισμός κοινοποιεί στις ενδιαφερόμενες εθνικές αρχές, στην Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (EUROPOL) και σε άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς τις πληροφορίες που συλλέγει στα σύνορα. σχετικά, μεταξύ άλλων, με άτομα που είναι ύποπτα για συμμετοχή σε εγκληματικές δραστηριότητες, όπως η παράνομη διακίνηση μεταναστών, η εμπορία ανθρώπων ή η τρομοκρατία. Επιχειρήσεις επιστροφής: Ο FRONTEX διαδραματίζει ολοένα σημαντικότερο ρόλο στη επιστροφή ατόμων που δεν μπορούν να παραμείνουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση στις χώρες καταγωγής τους. Ο Οργανισμός συνδράμει τα κράτη μέλη στον συντονισμό και τη χρηματοδότηση επιχειρήσεων επιστροφής, αλλά έχει επίσης τη δυνατότητα να ξεκινά τέτοιες επιχειρήσεις με δική του πρωτοβουλία. Για τον σκοπό αυτόν, ο FRONTEX μπορεί να ναυλώνει πτήσεις και να κάνει κρατήσεις θέσεων σε εμπορικές πτήσεις. Ο Οργανισμός συνδράμει ακόμη στην έκδοση των αναγκαίων ταξιδιωτικών εγγράφων για τον τη επιστροφή παράτυπων μεταναστών και στην παροχή εμπειρογνομόνων που βοηθούν στις επιχειρήσεις επιστροφής. Εξωτερικές σχέσεις: Η συνεργασία με χώρες εκτός της ΕΕ και του χώρου Σένγκεν αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της εντολής του FRONTEX και μια από τις στρατηγικές προτεραιότητες του Οργανισμού. Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής ολοκληρωμένης διαχείρισης των συνόρων (IBM), ο FRONTEX αναπτύσσει και διατηρεί δίκτυο συμπράξεων με συνοριακές αρχές κρατών εκτός ΕΕ, ιδίως δε κρατών που συνορεύουν με την ΕΕ και χωρών καταγωγής και διέλευσης των μεταναστών. Ο Οργανισμός τοποθετεί επίσης αξιωματικούς συνδέσμους σε χώρες εκτός ΕΕ που επηρεάζονται από την παράτυπη μετανάστευση. Ταχεία αντίδραση: Ο FRONTEX είναι σε θέση να αποστέλλει άμεσα προσωπικό συνοριοφυλακής και ακτοφυλακής και εξοπλισμό σε κράτη μέλη της ΕΕ και συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν που αντιμετωπίζουν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης στα εξωτερικά τους σύνορα. Τα κράτη μέλη οφείλουν να παρέχουν έως 1500 υπαλλήλους από την εφεδρεία ταχείας αντίδρασης κατόπιν αιτήματος του Οργανισμού. Έρευνα και καινοτομία: Ο FRONTEX φέρνει σε επαφή εμπειρογνώμονες ελέγχου των συνόρων με τους κλάδους της έρευνας και της

βιομηχανίας έτσι ώστε οι νέες τεχνολογίες να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των αρχών που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των συνόρων. Κατάρτιση: Ο FRONTEX αναπτύσσει κοινά πρότυπα κατάρτισης για τις συνοριακές αρχές, με στόχο την εναρμόνιση της εκπαίδευσης των συνοριοφυλάκων και των ακτοφυλάκων στην ΕΕ και τις συνδεδεμένες χώρες Σένγκεν. Αυτό αποσκοπεί στην εφαρμογή ενιαίων προτύπων ελέγχου των συνόρων για τους ταξιδιώτες που διέρχονται τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Δίνει επίσης τη δυνατότητα στους συνοριοφύλακες και τους ακτοφύλακες από διάφορες χώρες να συνεργάζονται αποτελεσματικά όταν συμμετέχουν σε επιχειρήσεις του FRONTEX.

15.12. EUROPOL

Η Europol είναι ο οργανισμός επιβολής του νόμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικός στόχος της είναι να συμβάλει στην ενίσχυση της ασφάλειας στην ΕΕ προς όφελος όλων των πολιτών της ΕΕ. Η Europol συνδράμει τις αρχές επιβολής του νόμου σε ολόκληρη την ΕΕ στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων τους για την καταπολέμηση του εγκλήματος και της τρομοκρατίας σε όλους τους τομείς αρμοδιότητάς της.

15.13. UNICEF

Στην Ελλάδα η UNICEF εστιάζει σε τέσσερις βασικούς τομείς, i) εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και την Πρώιμη Μάθηση, ii) πρότυπα Φροντίδας, iii) ανάπτυξη και Συμμετοχή της Νεολαίας και των Εφήβων, iv) παρακολούθηση της εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Η UNICEF δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα παιδιά με αναπηρίες, τη νεολαία και τους εφήβους, τα παιδιά που δεν έχουν γονική μέριμνα και τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες, με στόχο την ενίσχυση της εθνικής ικανότητας και την προώθηση της ένταξης, της συμμετοχής, της πρόσβασης σε υπηρεσίες και σε ίσες ευκαιρίες για όλα τα παιδιά της χώρας.

15.14. Γιατροί Χωρίς Σύννορα (Médecins Sans Frontières/MSF)

Στην προσφυγική – μεταναστευτική κρίση που έλαβε πρωτόγνωρες διαστάσεις το 2015, οι Γιατροί Χωρίς Σύννορα ανταποκρίθηκαν με πολλά προγράμματα προκειμένου να υποστηρίξουν τους περισσότερους από 1.000.000 ανθρώπους που εγκατέλειψαν τη χώρα τους αναζητώντας ασφάλεια στην Ευρώπη. Στα Δωδεκάνησα, στη Λέσβο, στη Σάμο, στην Αττική, στην Ήπειρο και την Ειδομένη (όσο υπήρχε ο άτυπος καταυλισμός) παρείχαν ιατρική φροντίδα ενώ για πρώτη φορά το 2015 ξεκίνησαν με

τρία πλοία επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στη Μεσόγειο και το Αιγαίο και διέσωσαν περισσότερους από 20.000 ανθρώπους. Σήμερα οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα παραμένουν σε είκοσι σημεία σε όλη την Ελλάδα, παρέχοντας ιατρική φροντίδα στους ανθρώπους που ζουν σε καταυλισμούς ή σε άλλες άτυπες δομές. Εκτός από την Ελλάδα υποστηρίζουν πρόσφυγες και μετανάστες στη Σερβία, την Ουγγαρία, την Κροατία, τη Σλοβενία, την Ιταλία και τη Γαλλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

16. Ο ρόλος των ΜΚΟ στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών

Η προσφυγική/μεταναστευτική «κρίση» στην Ελλάδα έχει κινητοποιήσει πλήθος μη κυβερνητικών φορέων, τόσο ελληνικών όσο και διεθνών, που λόγω της κατάστασης βρέθηκαν στην χώρα, συλλογικοτήτων και ομάδων, πέρα από τις πρωτοβουλίες που λαμβάνονται από μικρότερες ή μεγαλύτερες ομάδες εθελοντών από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

16.1. ΜΕΤΑδραση – Δράση για τη Μετανάστευση & την Ανάπτυξη

Η ΜΕΤΑδραση – Δράση για τη Μετανάστευση & την Ανάπτυξη, ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 2009, με αποστολή να καλύψει κρίσιμα κενά στην υποδοχή και ένταξη προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα. Παροχή ποιοτικών υπηρεσιών διερμηνείας οι οποίες διασφαλίζουν το ζωτικό δικαίωμα στην επικοινωνία με τους πρόσφυγες και τους μετανάστες μέσω της απασχόλησης περισσότερων των 350 διερμηνέων, εκπαιδευμένων και πιστοποιημένων από την ΜΕΤΑδραση, σε 43 γλώσσες και διαλέκτους – μία δράση που βρίσκεται στο επίκεντρο κάθε αποτελεσματικής παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας. Προστασία των ασυνόδευτων και χωρισμένων από την οικογένειά τους παιδιών, μέσω ενός ολοκληρωμένου δικτύου ασφαλείας που αποτελείται από ένα σύνολο δράσεων: δομές φιλοξενίας, ασφαλή συνοδεία από επισφαλείς συνθήκες σε κατάλληλες δομές, καθώς και τις καινοτόμες δράσεις επιτροπείας, ανάδοχης φροντίδας και υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης. Προστασία και υποστήριξη άλλων ευάλωτων ομάδων μέσω της παροχής νομικής βοήθειας στους αιτούντες άσυλο, της πιστοποίησης θυμάτων βασανιστηρίων και της οργάνωσης αποστολών ανθρωπιστικής βοήθειας όπου

χρειάζεται. Εκπαίδευση και ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μαθημάτων ελληνικής γλώσσας, πολύγλωσσων οδηγών υποστήριξης και ενισχυτικής διδασκαλίας για παιδιά που επιτρέπουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση σε επικοινωνιακές δεξιότητες, καθώς και ευκαιρίες πρακτικής άσκησης και μαθητεία επί πληρωμή. Παροχή υπηρεσιών διερμηνείας σε φορείς υγείας: Εδώ και 10 χρόνια, η ΜΕΤΑδραση καλύπτει τις συνεχώς αυξανόμενες έκτακτες ανάγκες για διερμηνεία σε νοσοκομεία ανά την Ελλάδα, κυρίως σε εθελοντική βάση, μέσω ειδικά εκπαιδευμένων και πιστοποιημένων διερμηνέων. Πολύ συχνά, καλούμαστε να διευκολύνουμε την επικοινωνία με ασθενείς οι οποίοι πάσχουν από σοβαρές ασθένειες και χρόνιες παθήσεις. Είναι καθοριστικής σημασίας η ενημέρωση του γιατρού να τους μεταφερθεί στη γλώσσα τους με απόλυτη ακρίβεια, πριν να πάρουν αποφάσεις για την υγεία τους ή να ξεκινήσουν κάποια θεραπεία. Παροχή υπηρεσιών διερμηνείας σε σχολεία: Από τον Ιανουάριο του 2018, η ΜΕΤΑδραση, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, παρέχει υπηρεσίες διερμηνείας σε δημόσια σχολεία, με στόχο την εγγραφή και την ομαλή ένταξη των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στην τυπική εκπαίδευση. Μέσω του προγράμματος «Διερμηνεία στα Σχολεία» πιστοποιημένοι διερμηνείς σε περισσότερες από 20 γλώσσες έχουν επισκεφτεί περισσότερα από 260 σχολεία σε Αττική, Κεντρική Μακεδονία και Ήπειρο. Από τον Μάρτιο του 2011 έως και σήμερα, η ΜΕΤΑδραση παρείχε υπηρεσίες διερμηνείας σε πάνω από 1.468.450 περιπτώσεις κυρίως στις αρμόδιες αρχές ασύλου (Αστυνομικές Διευθύνσεις και Υποδιευθύνσεις και Επιτροπές Προσφυγών). Οι διερμηνείς παρείχαν τις υπηρεσίες τους, είτε μέσω φυσικής παρουσίας (μέσω τοπικής εγκατάστασης σε σημεία εισόδου/ εξόδου ή μέσω πραγματοποίησης αποστολών σε σημεία της περιφέρειας) είτε εξ αποστάσεως, μέσω συστήματος τηλεδιάσκεψης. Καλύπτοντας τις ανάγκες διερμηνείας όλων των αρμόδιων αρχών για την εξέταση αιτημάτων ασύλου σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, η ΜΕΤΑδραση έχει αναλάβει την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας στο πλαίσιο των παρακάτω προγραμμάτων που υλοποιεί.

16.2. PRAKSIS

Η PRAKSIS βρέθηκε από την πρώτη στιγμή της έξαρσης των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών στις πύλες εισόδου (Λέρο, Κω, Λέσβο, Σάμο και Χίο), στην Ειδομένη αλλά και στον Ελαιώνα, με ιατρονοσηλευτικό προσωπικό και κινητές

ιατρικές μονάδες παρέμβασης και με ψυχοκοινωνικούς επιστήμονες, διερμηνείες και εθελοντές για να συνδράμει στην αντιμετώπιση των αναγκών των πληθυσμών αυτών: υποδοχή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, νομική συμβουλευτική αλλά και την παροχή βασικών ειδών υγιεινής, ένδυσης και διατροφής. Η PRAKSIS δίνει το παρόν και στα στεγαστικά προγράμματα του προσφυγικού πληθυσμού. Το Πρόγραμμα ΣΤΕΓΗ, που ξεκίνησε το 2005 αφορούσε σε στέγαση και στήριξη νεοεισερχόντων ευάλωτων περιστατικών αιτούντων άσυλο ώστε να καλύψει ένα μεγάλο ποσοστό των αναγκών τους προκειμένου να αυτονομηθούν και να ενταχθούν γρήγορα και ομαλά στην Ελληνική κοινωνία. Το Πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Λέσβο. Το 2011 η PRAKSIS ξεκίνησε την λειτουργία ενός Κέντρου Ημέρας Αsynόδευτων Ανηλίκων στην Πάτρα και το 2013 την υλοποίηση του ΣΤΕΓΗ+, ενός πρωτοποριακού προγράμματος στέγασης και στήριξης ασυνόδευτων ανήλικων σε Αθήνα και Πάτρα. Από το 2015 μέχρι σήμερα, η PRAKSIS, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες του υπέρογκου αριθμού ροών στις πύλες εισόδου (νησιά) υλοποίησε μία σειρά δράσεων και προγραμμάτων που αφορούσαν στην παιδική προστασία, τη στέγαση εξαιρετικά ευάλωτων περιστατικών, διαχείριση επειγόντων περιστατικών αλλά και στη στέγαση, στήριξη και στον αστικό ιστό. Συμμετείχε στο Πρόγραμμα Relocation και τώρα στο Πρόγραμμα ESTIA, αναλαμβάνοντας ένα μεγάλο αριθμό διαμερισμάτων και ωφελούμενων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών στέγασης, συνοδείας, και ψυχοκοινωνικής στήριξης σε ανθρώπους που έχουν αναγνωριστεί ως πρόσφυγες από τις Ελληνικές αρχές καθώς και σε ιδιαίτερα ευπαθείς αιτούντες άσυλο, σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Η PRAKSIS υποστηρίζει την ένταξη και θεωρεί ότι είναι μία αμφίδρομη διαδικασία που αναγνωρίζει τις ανάγκες, δυνατότητες, δεξιότητες και των δύο ομάδων (κοινωνία υποδοχής – μετακινούμενοι πληθυσμοί), θέτει τις βάσεις για αμοιβαία κατανόηση και σεβασμό καθώς και για την αποδοχή του συστήματος ρόλων-υποχρεώσεων-δικαιωμάτων σε όλα τα επίπεδα (κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, πολιτειακό και πολιτιστικό). Αυτό είναι μία αναγκαία και θεμελιώδης αρχή για την κατανόηση, την επικοινωνία, την διαμόρφωση ταυτότητας στο νέο περιβάλλον και στην πρόληψη φαινομένων μισαλλοδοξίας, διακρίσεων και προκατάληψης. Για το λόγο αυτό, η PRAKSIS υλοποιεί σχετικά προγράμματα και δράσεις στοχεύοντας στην σταδιακή ένταξη των αιτούντων άσυλο και προσφύγων, βελτιώνοντας την καθημερινότητά τους (πρόσβαση σε υπηρεσίες, εκπαίδευση, αγορά εργασίας, συνύπαρξη με άλλες ομάδες).

16.3. Γιατροί του Κόσμου

Οι Γιατροί του Κόσμου – Ελλάδας (ΓτΚ – Ελλάδα), ιδρύθηκαν το 1990 και αποτελούν μία ιατρική, ανθρωπιστική Μη Κυβερνητική Οργάνωση, μέλος του Διεθνούς Δικτύου των Γιατρών του Κόσμου το οποίο αποτελείται από 16 αντιπροσωπείες (Αργεντινή, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Τουρκία, Ισπανία, Καναδάς, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Σουηδία). Κινητήρια αρχή της οργάνωσης είναι ότι κάθε ανθρώπινη ύπαρξη έχει δικαίωμα στην ανθρωπιστική βοήθεια, ανεξάρτητα από το φύλο, την καταγωγή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη θρησκεία, την ιδεολογία ή την πολιτική πεποίθηση. Κατά συνέπεια, οι Γιατροί του Κόσμου δρουν με βάση τις αρχές της ουδετερότητας και της αμεροληψίας. Το γεγονός όμως ότι διατηρούν την ουδετερότητά τους, δεν τους εμποδίζει από το να μιλούν ανοιχτά για την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όταν οι ίδιοι γίνονται αυτόπτες μάρτυρες. Όπου αυτό είναι δυνατόν, οι Γιατροί του Κόσμου επισημαίνουν τους κινδύνους από ανάλογες καταπατήσεις, είτε μέσω της σιωπηρής διπλωματίας, είτε μέσω της παρέμβασής μας στα ΜΜΕ. Από την αρχή της δράσης τους, οι Γιατροί του Κόσμου Ελλάδας έχουν δημιουργήσει πλήθος προγραμμάτων τόσο στο εσωτερικό της χώρας αλλά και στο εξωτερικό με στόχο την παροχή ιατρικών και άλλων υπηρεσιών σε περιθωριοποιημένες πληθυσμιακές ομάδες που δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και χρειάζονται ιατρική περίθαλψη. Η πρώτη και κύρια αποστολή των Γιατρών του Κόσμου είναι η παροχή υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής φροντίδας. Ωστόσο, οι δράσεις επεκτείνονται και πέρα από το πλαίσιο της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης: Στηριζόμενοι πάντα στην ιατρική εμπειρία, οι Γιατροί του Κόσμου μιλούν ανοιχτά κατά της παρεμπόδισης της πρόσβασης στην υγεία, εναντίον της καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Μακροπρόθεσμος στόχος των Γιατρών του Κόσμου είναι να εξασφαλίσουν την ανεμπόδιστη πρόσβαση στην υγεία και να διασφαλίσουν ότι είναι ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Οι Γιατροί του Κόσμου, σε συνεργασία με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης πραγματοποίησαν παρεμβάσεις στα ανοιχτά κέντρα υποδοχής μεταναστών και προσφύγων. Σε αυτά τα πλαίσια δημιούργησαν κλιμάκια αποτελούμενα από διάφορες ιατρικές ειδικότητες (παθολόγοι, παιδίατροι, οδοντίατροι κ.α.), νοσηλευτικό προσωπικό, διερμηνείς και οδηγούς. Παρέχουν πρωτοβάθμια ιατρική περίθαλψη στους επωφελούμενους σε πενήνημερη βάση και σε πρωινή και απογευματινή βάρδια. Οι τρεις κινητές ιατρικές μονάδες ξεκίνησαν τη

λειτουργία της στις Θερμοπύλες, στα Οινόφυτα και στις Σέρρες την 1η Ιουνίου 2017. Ια τη χρονική περίοδο από 1η Σεπτεμβρίου 2017 έως 31η Δεκεμβρίου 2017 οι κινητές ιατρικές μονάδες εντάχθηκαν στο έργο “Humanitarian and Recovery Support to the Affected Population in Greece”, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (“European Commission DG ECHO – European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations”) και πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης.

16.4. Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ)

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ) είναι μία Μη Κυβερνητική Οργάνωση, η οποία δραστηριοποιείται από το 1989 στο χώρο του ασύλου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Ιδρύθηκε από την Χάρη Μπρισίμη* και άλλους 20 συμπολίτες της, με στόχο την προάσπιση των δικαιωμάτων των προσφύγων στην Ελλάδα. Το ΕΣΠ είναι Σωματείο αναγνωρισμένο ως Ειδικώς Φιλανθρωπικό, περιλαμβάνεται στα Μητρώα των αρμόδιων Υπουργείων, έχει Συμβουλευτική Ιδιότητα στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ (ECOSOC) από το 2001 και είναι επιχειρησιακός εταίρος της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR). Επιπλέον, το ΕΣΠ είναι μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και Εξόριστους (ECRE) από το 1991, μέλος του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για τα Παιδιά που έχουν Χωριστεί από τις οικογένειες τους (SCEP) ενώ συμμετέχει και στην Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) από το 1999. Υπηρεσίες Πρώτης Υποδοχής Και Διερμηνείας: Στα πλαίσια της πολιτικής της «ανοιχτής πόρτας» (“open door policy”), οι διερμηνείς του ΕΣΠ, εξειδικευμένοι και ως πολιτισμικοί διαμεσολαβητές, καταγράφουν και αξιολογούν τις ανάγκες όσων προσέρχονται καθημερινά στα γραφεία μας, παραπέμποντας στις υπηρεσίες του ΕΣΠ καθώς και σε αρμόδιες αρχές και άλλες οργανώσεις. Το ΕΣΠ καθημερινά υποδέχεται και παρέχει δωρεάν νομικές και κοινωνικές συμβουλές και υπηρεσίες σε πρόσφυγες και σε ανθρώπους που προέρχονται από τρίτες χώρες και δικαιούνται διεθνή προστασία στη χώρα μας, ενώ ρίχνει ειδικό βάρος στις πιο ευάλωτες περιπτώσεις, όπως είναι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα θύματα trafficking, κ.ά. Απώτερος στόχος είναι η προστασία αλλά και η ομαλή ένταξή τους στη χώρα μας. Οι υπηρεσίες του ΕΣΠ παρέχονται στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τον Έβρο (Ορεστιάδα, Αλεξανδρούπολη, Ροδόπη), τα Ιωάννινα, αλλά και τα νησιά Λέσβο, Χίο, Κω, Λέρο,

Σάμο, Ρόδο και στο Ηράκλειο. Οι κυριότεροι πόροι του ΕΣΠ προέρχονται από Ευρωπαϊκά και Συγχρηματοδοτούμενα Προγράμματα, από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, από το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), από Κοινωφελή Ιδρύματα αλλά και από εταιρείες ή ιδιώτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

17. Καλές πρακτικές – Βιωματικές Ασκήσεις στη διαχείριση και την υποδοχή των ροών αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Ager, D. 1996, *Language Policy in Britain and France: The Processes of Policy*, London and New York, Cassell.
- Ammon, U. 1997, «Language spread policy», *Language Problems and Language Planning*, 21,1, 51-57.
- Bandura, A. (1989), «Human agency in social cognitive theory», *American Psychologist*.
- Banks, J.A. (1991). *Teaching Strategies for Ethnic Studies* (5th Edition). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Berge T.D., *Planning for crisis: how to cope with the wolf at the door*, *European management Journal*, 9(1), 30-35, 1991
- Biesta, G. J. J. (2010). Why ‘What Works’ Still Won’t Work: From Evidence-Based Education to Value-Based Education. *Studies in Philosophy and Education*, 29 (5), 491-503.
- Billings R.S., Milburn T.W. and Schaalman M.L., A model of crisis perception: a theoretical and empirical analysis. *Administrative Science Quarterly*, 25, 303-316, 1980
- Bolten, J. (1993). “Life-World Games: the theoretical foundation of training courses in intercultural communication.” *European Journal of Education*, 28(3), pp. 339-348.
- CAMP & Saferworld (2014). *Training of trainers manual: Transforming conflict and building peace*. <https://www.saferworld.org.uk/resources/publications/797-training-of-trainers-manual-transforming-conflict-and-building-peace>

- Chaika, E. (1989). *LANGUAGE The Social Mirror* (2nd Edition). Cambridge, MA: Newbury House Publishers.
- Cherniss, C. (1980), «Professional burnout in the human service organizations», New York: Praeger.
- Cox, T., Kuk, G., & Leiter, M. P. (1993), «Burnout, Health, Work Stress, and Organizational Healthiness». In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), «Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research», Series in Applied Psychology: Social Issues and Questions Philadelphia: Taylor & Francis
- Cushway D. (1992), «Stress in clinical psychology trainees» *British Journal of Clinical Psychology*.
- Dimitriadou, C., Tamtelen, E. & Tsakou, E. (2011). Multimodal texts as instructional tools for intercultural education: A case study (Best Practice). *Intercultural Education* 22 (2), 223-228.
- Dressler, W.U. 1982, «Acceleration, Retardation, and Reversal in Language Decay? » στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 321-336.
- Edelwich, J. & Brodsky, A. (1980), «Burnout: Stages of disillusionment in the helping professions», New York: Human Services Press.
- Etzion, D., & Pines, A. (1986), «Sex and culture in burnout and coping among human service professionals: A social psychological perspective», *Journal of Cross-Cultural Psychology*.
- Ferguson, C.A. 1988, «Standardization as a form of language spread» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 119-133.
- Freire, P. (2006). Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Freudenberger, H. (1975), «The staff burn-out syndrome in alternative institutions», *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*.
- Galtung, J. (2009). Theories of conflict. https://www.transcend.org/files/Galtung_Book_Theories_Of_Conflict_single.pdf
- Golembiewski, R. T., Munzenrider, R. F. y Carter, D. (1983), «Progressive phases of

- burnout and their worksite covariants», *Journal of Applied Behavioral Science*
- Griffith J, Steptoe, A., & Cropley, M. (1999), «An investigation of coping strategies associated with job stress in teachers», *British Journal of Educational Psychology*.
- Habermas, J. (1993). Ο φιλοσοφικός λόγος της νεωτερικότητας (μτφ. Λ. Αναγνώστου, Α. Καραστάθη). Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (έτος έκδοσης πρωτοτύπου 1985)
- Hall, D. T. (1976), «Careers in organizations», Pacific Palisades, CA: Goodyear.
- Hall, E.T. (1959). *The Silent Language*. New York: Doubleday.
- Harrison, W. D. (1983), «A social competence model of burnout», In B. A. Farber (Ed.), «Stress and burnout in the human services professions», New York: Pergamon Press.
- Hobfoll, S. E. (1989), «Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress», *American Psychologist*.
- Hobfoll, S. E. y Freedy, J. R. (1993), «Conservations of resources: A general stress theory applied to burnout», In W. B. Schaufeli, C. Maslach y T. Marek (Eds.). «Professional burnout: Recent development in theory and research», London: Taylor & Francis.
- Hocker, J.L. & Wilmot, W.W. (2014). *Interpersonal conflict*. NYC, NY: McGraw-Hill. (9th Ed).
- Holmes, T., & Rahe, R. (1967), «The Social Reajustment Rating Scale», *Journal of Psychosomatic Research*.
- Jackson, SE, Maslach, C (1982), «After-effects of job-related stress: Families as victims», *Journal of Occupational Behavior*.
- Jones, J.W. (1980), «Preliminary Test Manual for the Staff Burnout Scale for Health Professionals», House Management Consultants Inc, Illinois, London.
- Kaplan, R. B.- Baldauf, R. B. Jr. 1997, *Language planning from practice to theory*, Clevedon, Multilingual matters.
- Keesing, Roger. *Theories of Culture*, *Annual Review of Anthropology* 1974 3:1, 73-97
- Keown-McMullan C., *Crisis: when does a molehill become a mountain?. Disaster Prevention and Management*, 6(1), 4-10, 1997.
- Kilmann R. H., Thomas K. W. (1975). *Interpersonal conflict handling behavior as reflections of Jungian personality dimensions*. *Psychological Reports*. 37,97-

- Kim, Y. Y. (1988). Communication and cross-cultural adaptation: An integrative theory, *Multilingual matters*.
- Kristensen TS, Borritz M, Villadsen E, Christensen KB (2005), «The Copenhagen Burnout Inventory: A New Tool for the Assessment of Burnout», *Work and Stress*.
- Lagadec P., Learning processes for crisis management in complex organizations, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 5(1), 24-31, 1997.
- Lasalvia A., Bonetto C., Bertani M., Bissoli S., Cristofalo D., Marrella G., Ceccato E., Cremonese C., De Rossi M., Lazzarotto L., Marangon V., Morandin I., Zucchetto M., Tansella M. and Ruggeri M. (2009), «Influence of perceived organisational factors on job burnout: survey of community mental health staff», *BJP*.
- Lazarus, R. S. (1991), «Psychological stress in the workplace», *Journal of Social Behavior and Personality*.
- Leiter, M. P., & Maslach, C. (1988), «The impact of interpersonal environment on burnout and organizational commitment», *Journal of organizational behavior*.
- Lerner, D, Henke, R (2008), «What does research tell us about depression, job performance, and work productivity?», *Journal of Occupational Medicine*.
- Leymann H (1996), «The content and development of mobbing at work», *European Journal of Work and Organizational Psychology*.
- Marks, M. A., Sabella, M. J., Burke, C. S., & Zaccaro, S. J. (2002), «The impact of cross training on team effectiveness», *Journal of Applied Psychology*
- Martin, J.K. (2000), «Low Status Control, High Effort at Work and Ischemic Heart Disease: Prospective Evidence from Blue-Collar Men», *Social Science and Medicine*.
- Maslach, C, Schaufeli, WB, Leiter, MP (2001), «Job burnout», *Annual Review of Psychology*.
- Maslach, C., Jackson, E.S (1981), «The measurement of experienced burnout», *Journal of Occupational Behavior*.
- Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. P. (1996), «The Maslach Burnout Inventory» (3rd ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- McLaren, P. (2010). Κριτική Παιδαγωγική: Μια επισκόπηση (Μετάφρ. Β. Παππή). Στο: Π. Γούναρη & Γ. Γρόλλιος (επιμ), Κριτική Παιδαγωγική. Μια συλλογή

- κειμένων (σσ.279-330). Αθήνα: Gutenberg.
- Mitroff I.1., Pauchant T.C. and Shrivastava P., The structure of man-made organizational crises. Conceptual and empirical issues in the development of a general theory of crisis management. *Technological Forecasting and Social Change*, 33, 83-107, 1988.
- Nemetz Robinson, G. (1990). *Crosscultural Understanding*. New York: Prentice Hall.
- Pavlidou, T. 1991, «Linguistic nationalism and European unity: The case of Greece» στο F. Coulmas (ed.) *A Language policy for the European Community: prospects and quandaries*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 279-289.
- Pines, A. M., Aronson, E., & Kafry, D. (1981), «Burnout From Tedium to Personal Growth», New York The Free Press.
- Pollak, A. (2008). Discrimination and good practice activities in education: trends and developments in the 27 EU Member States. *Intercultural Education* 19 (5), 395–406.
- Reddy V. S, Ramamurty P. V. (1991), «The Relations between Stress, Experience on the Job, Age Personality and General Ability», *Psychological Studies*.
- Reis D., Xanthopoulou D., Tsaousis I. (2015), «Measuring job and academic burnout with the Oldenburg Burnout Inventory (OLBI): Factorial invariance across samples and countries», *Burnout Research*.
- Richards, J., Rogers, T. (1986). *Approaches and Methods in Language Teaching: A description and analysis*. Cambridge: University Press
- Richardson B, Crisis management and management strategy; time to loop the loop? *Disaster Prevention and Management*, 3(3), 59-80, 1994.
- Samarin, W. S. 1968, «Lingua Francas of the World» στο J.A. Fishman (ed.) *Readings in the Sociology of Language*, Mouton Publishers, The Hague-Paris-New York, 660-672.
- Samovar, L.A. & Porter, R.E. (Eds.). (1994). *Intercultural Communication A Reader*. (7th Edition). Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co.
- Schaufeli, W. B., Maslach, C., & Marek, T. (Eds.) (1993), «Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research», Washington DC: Taylor and Francis.
- Seeger, M. W., Sellnow, T. L., & Ulmer, R. R. (2003). *Communication and organizational crisis*. Greenwood Publishing Group.
- Seelye, H.N. (1991). *Teaching culture: Strategies for intercultural communication*.

- Lincolnwood, IL: National Textbook Company.
- Shaw C. R., McKay H. D. (1942), «Juvenile delinquency and urban areas» Chicago, IL, University of Chicago Press.
- Shields, S. A., & Koster, B. A. (1989), «Emotional stereotyping of parents in child rearing manuals, 1915–1980». *Social Psychology Quarterly*.
- Shirom, A., & Ezrachi, Y. (2003), «On the discriminant validity of burnout, depression and anxiety: A re-examination of burnout measure», *Anxiety, stress & coping: An International Journal*.
- Slavin, R. E. (2008). *Perspectives on Evidence-Based Research in Education-What Works? Issues in Synthesizing Educational Program Evaluations*. *Educational Researcher*, 37 (1), 5-14.
- Stevens, J. A. & Sogolow, E. D. (2008). *Preventing Falls: What Works. A CDC Compendium of Effective Community-based Interventions from Around the World*. National Center for Injury Prevention and Control.
- Stewart, W. S. 1968, «A Sociolinguistic Typology for Describing National Multilingualism» » στο J. A. Fishman (ed.) *Readings in the Sociology of Language*, Mouton Publishers, The Hague-Paris- New York, 531-545.
- Trudgill, P. 2001, «The Ausbau sociolinguistics of Greek as a minority and majority language» στο A. Georgakopoulou, & M. Spanaki (eds.) *A Reader in Greek Sociolinguistics: studies in language, culture and communication*, Oxford, Peter Lang, 23-40.
- Wardhaugh, R. 1987, *Languages in Competition: Dominance, Diversity, and Decline*, Oxford-New York/London, Basil Blackwell in association with André Deutsch.
- Weeks, W. H., Pederson, P.B., & Breslin, R.W. (Eds.). (1979). *A manual of structured experiences for cross-cultural learning*. Yarmouth, ME: Intercultural Press, Inc.
- Whitehurst, G. J. (2003). *Research on Teacher Preparation and Professional Development*. White House Conference on Preparing Tomorrow's Teachers.
- Wright, S. 2004, *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalization*, New York, Palgrave-Macmillan.
- Zins, J. E. & Elias, M. J. (2006). *Social and Emotional Learning: Promoting the Development of All Students*. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2&3), 233-255.

Ελληνόγλωσση

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). Βία στο σχολείο: Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ΜΕΡΙΜΝΑ, (2019), Διαχείριση Συγκρούσεων & Βίας σε δομές φιλοξενίας για ασυνόδευτους ανήλικους, πρόσφυγες και μετανάστες (Αθήνα).
- Παπαδάτου, Δ., Τσελεπή, Ν., Μανατού, Ε., Καμπέρη, Ι. (2018). Ψυχοκοινωνική στήριξη παιδιών και οικογενειών που παίρνουν τους δρόμους της προσφυγιάς. Αθήνα: Μέριμνα, UNICEF, Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παπαδόπουλος Ρ.Κ. 2019 (επ.) Ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της προσφυγικής συνθήκης - Συνεργική προσέγγιση. Έκδοση του Κέντρου Ημέρας Βαβέλ (Συν-ειρμός, ΑμΚΕ Κοιν. Αλληλεγγύης) και του Centre for Trauma, Asylum and Refugees (University of Essex). Αθήνα.
- Τσιμουρήs Γ. 2009. Πρακτικές διαπολιτισμικότητας στη ελληνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Η εμπειρία των εκπαιδευτικών στο Μειονοτικές και Μεταναστευτικές Εμπειρίες: Βιώνοντας την «κουλτούρα του κράτους» (επιμ.) Φ. Τσιμπιρίδου. Αθήνα: Κριτική.

